

МАЙКЪЛ  
ОНДАТДЖИ

АНГЛИЙСКИЯТ  
ПАЦИЕНТ



ЗЛАТНА КОЛЕКЦИЯ XX ВЕК

# МАЙКЪЛ ОНДАТДЖИ АНГЛИЙСКИЯТ ПАЦИЕНТ

Превод: Валентина Донкова

[chitanka.info](http://chitanka.info)

Понякога, когато тя може да прекара нощта с него, двамата се събуждат от молитвите, започнат преди изгрев-слънце от трите минарета на града. Той я изпраща през пазарите за индиго между Южно Кайро и нейния дом. Красивите песни на вярата пропишат въздуха като стрели, минаретата разговарят, сякаш разнасят слуха за любовниците, които вървят в студения утринен въздух, наситен с миризмата на дървени въглища и хашиш. Грешници в свещен град. Той помита с ръка чашите и чиниите върху маса в ресторанта — тя, някъде другаде в града вдига поглед, сякаш е доловиш причината за този шум. Когато е без нея. Той, който в безкрайните километри, отделящи пустинните градове един от друг, никога не бе усещал самота. Мъжът в пустинята може да задържи нечие отсъствие в шепи. Той знае, че то утолява жаждата повече от водата. В близкия Ел Тадж познава едно растение, чиято сърцевина съдържа питателна течност. Всяка сутрин можеш да отпиваш от нея. Растението цъфти около година, преби да умре, вероятно от изтощение. Лежи в стаята, обграден от бледите карти. Без Катрин. Страстта му напират да изгори всички правила на поведение, всякакво възпитание.

През 1992 г. Майкъл Ондатджи публикува романа „Английският пациент“. В творбата писателят успява да сплоти четири човешки съдби, наранени от Втората световна война. Действието се развива в Италия — в изолирана тосканска вила в края на 1944 г. в началото на 1945 г. Романът е изграден основно върху две сюжетни линии и те се пресичат в „английския пациент“ — човек, който е обгорял до неузнаваемост. Първата разказва за любовта на английския пациент — унгарския граф Алмаси. Той изследва либийската пустиня и спи с Катрин Клифтън — съпруга на друг изследовател.

Втората сюжетна линия разказва за Хана — двайсетгодишна канадска медицинска сестра, която се грижи за обгорелия от самолетна катастрофа и умираещ пациент. По-късно към тях се присъединяват Караваджо, приятел на баща ѝ, крадец, шпионин, измъчван и осакатен от военнопръстъпници, и Кип — млад сикх и сапъор. През деня разчиства района от немски бомби и мини, а през нощта прави секс с Хана. Алмаси е наречен „английският пациент“, тъй като документите за самоличността му са загубени, когато катастрофира със самолета си

в северноафриканска пустиня. Обгорял много лошо, той е спасен от бедуини. Не може да си спомни кой е, но е лекуван като британски офицер. Причините са, че говори английски и очевидно е с високо социално положение.

По този роман е заснет и едноименният филм. През 1997 г. е награден с „Оскар“ в девет номинации. Във филма сюжетната линия е концентрирана основно върху интригата с пациента и любимата му.

*В памет на  
Скип и Мери Дикинсън.  
На Куинтин и Грифин.  
И на Луиз Денис,  
с благодарност.*

Сигурен съм, че повечето от вас си спомнят трагичните обстоятелства около смъртта на Джефри Клифтън в Гилф Кебир, последвана от изчезването на жена му — Катрин Клифтън, по време на експедицията през 1939 г. в търсене на Зерзура.

Не мога да открия нашата сбирка, без да спомена с тъга тези скръбни събития.

Лекцията тази вечер...

От протокола на срещата на Географското дружество,  
Лондон, ноември 194...

# I

## ВИЛАТА

Тя прекъсва работата си в градината, изправя гръб и се взира в далечината. Усетила е промяна във времето. Пореден порив на вятъра, рязко изсвистяване във въздуха и високите кипариси се залюляват. Тя се обръща и поема нагоре към вилата, минава отвъд niskия зид и усеща първите капки по голите си ръце. Бързо прекосява верандата и влиза в къщата.

Минава бързо през кухнята, тръгва нагоре по тъмните стълби и продължава към дъното на дългия коридор, където през откренатата врата ивица светлина се е вклинила в мрака.

Влиза в стая, която също е градина — дървета и беседки я изпълват, но тук те са изрисувани по стените и тавана. Мъжът лежи на леглото, а бризът го гали. Бавно обръща глава към нея.

Всеки четири дни мие черното му тяло, като започва от изранените ходила. Изстиска мократа хавлиена кърпа над глезените, а той тихо промълвя нещо и се усмихва. Над пищялите изгарянията са още по-лоши. Месото е тъмноораво. Вижда се костта.

Грижи се за него отдавна и познава тялото му добре — спящия като водно конче пенис и мършавите тесни хълбоци. Като на Христос, мисли си тя. Той е нейният безпомощен светец. Лежи изпънат по гръб, без възглавница, втречен в изписания таван — купол от разлистени клони и синьо небе.

Нанася на ивици цинкова пудра по гърдите, там, където е по-малко обгорен и може да го докосва. Обича вдлъбнатинката под най-долното му ребро, кожата, опъната от костта. Когато стига до раменете, духва студена струя въздух във врата и той пак мълви.

— Какво? — пита тя сепната.

Той обръща тъмното си лице със сиви очи. Тя пъхва ръка в джоба си. Изважда слива, обелва я със зъби, маха костилката и слага плода в

устата му. Той отново прошепва нещо и привлича заслушаното сърце на младата сестра към онзи кладенец от спомени, в който все потъваше в месеците, преди да умре.

Мъжът тихо реди истории, които се носят из стаята, сякаш сокол, реещ се във висинето. Събужда се в нарисуваната беседка, натежала от цветя, и дървета протягат гигантски ръце. Спомня си излети, в които жена го целува по обгорелите, сега тъмнолилави части на тялото.

Прекарвал съм седмици в пустинята, без да се сетя да погледна луната, разказва той, така, както жененият мъж може да живее дни наред и да не погледне лицето на жена си. Това не е пренебрегване, а самовглъбеност.

Очите му не се откъсват от лицето на младата жена. Щом извърне глава, погледът му се отмества покрай нея някъде в стената. Тя се навежда към него. Как изгоря така?

Късен следобед. Ръцете му играят с къс хартия, галят я с opakото на пръстите.

Паднах в пустинята, целият в пламъци.

Намериха тялото ми. Направиха носилка от пръчки и ме повлякоха. Бяхме в Пясъчно море и прекосяхме пресъхнали речни корита. Номади. Бедуини. Самият пясък се подпали, когато се разбих в земята. Видяха ме прав до машината. Гол. Кожената каска на главата ми — в пламъци. Овързаха ме с ремъци за носилка — като в лодка, чувах тътена от стъпките им наоколо. Бях сломил скъперничеството на пустинята.

Бедуините разбираха от огън. Бяха виждали как, след 1939-а, от небето падат самолети. Имаха сечива и съдове, измайсторени от метала на разбитите самолети и танкове. Беше времето на небесната война. Разпознаваха ранените самолети само по бръмченето на мотора и умело се ориентираха към мястото на крушението. Малко болтче от пилотската кабина се превръщаше в бижу. Сигурно бях първият летец, спасил се от горящ самолет. Човекът с глава в пламъци. Те не знаеха името ми. Аз не познавах племето им.

Кой си ти?

Не знам. Все ме питаш.  
Каза, че си англичанин.

Нощем той никога не се чувства достатъчно изморен, за да заспи. Тя му чете някаква книга от библиотеката на долния етаж. Свещта хвърля върху страницата и лицето на младата сестра мъждива светлина, която в този късен час едва осветява дърветата и пейзажите по стените. Той я слуша и поглъща думите като вода.

Когато е студено, тя внимателно се плъзва под завивката и ляга до него. Не бива да го притиска — той не може да издържи дори тежестта на тъничката ѝ китка, без да изпита болка.

Понякога, в два след полунощ, той е още буден, с отворени в тъмнината очи.

Би могъл да усети мириса на оазис, още преди да го е видял. Влагата във въздуха. Различните шумове. Палми и юзди. Дрънченето на тенекиени бидони, по чието глухо кънтене разбираше, че са пълни с вода.

Наложиха го с големи парчета меко платно, напоено с мазила. Беше плувнал в мазнина.

Можеше да усеща безмълвното присъствие на човека от племето, който неизменно беше край него. Познаваше дъха му, когато той се навеждаше привечер и снемаше превръзката, за да огледа кожата в мрака.

Разповит, той отново беше голият мъж до горящата машина. Покриха го с няколко ката сив филц. Чудеше се коя е великата нация, която го откри. Кой ли народ е измислил тези меки фурми, които мъжът до него сдъвкваше, вадеше от устата си и ги слагаше в неговата? По това време, при тези хора той не можеше да си спомни откъде е. Можеше дори да е бил и врагът, когото мислеше, че бе атакувал от въздуха.

По-късно, в болницата в Пиза, му се стори, че вижда до себе си лицето, което се надвесваше над него всяка нощ и дъвчеше, размекваше и подаваше фурмите в устата му.

Тези нощи нямаха цвят. Безмълвни и беззвучни. Бедуините притихваха, щом той се събудеше. Беше положен на хамака като на олтар и суетно си представяше, че е заобиколен от стотици, а най-



вероятно там бяха само двамата, които го намериха и изтръгнаха огнената каска от главата му. Тях разпознаваше по вкуса на слюнката, която усещаше с фурмите, и по звука на бягащите нозе.

Тя сядаше и четеше книга под примигващата светлина. Поглеждаше към другия край на коридора на вилата, превърната във военна болница, в която бе живяла с другите сестри, преди да ги прехвърлят на север, в края на войната заедно с придвижването на бойните действия.

Точно в този момент от живота си тя се влюби в книгите, които сякаш бяха единствената врата, водеща навън от клетката. Те бяха се превърнали в другата половина на нейния свят. Сядаше прегърбена до нощната масичка и четеше за младежа в Индия — как развил уменията да запаметява различни скъпоценности и предмета на поднос и така от учител на учител — едни го научили на диалекта, други упражнявали паметта му, трети го обучили как да се изплъзва от хипноза.

Книгата лежеше в скута ѝ. Усети, че са минали повече от пет минути, откакто съзерцава порите на хартията и прегънатия от предишен читател горен ъгъл на седемнайсети страница. Прекара ръка по повърхността. Мисълта ѝ пробяга като мишка по тавана, като пеперуда по нощния прозорец. Погледна към коридора, макар че никой, освен нея и английският пациент не живееше вече във вила „Сан Джироламо“. Беше посадила достатъчно зеленчуци в изровената от бомбардировки градина над къщата и засега преживяваха, от време на време идваше човек от града и разменяха сапуни, чаршафи и каквото беше останало във военната болница срещу други неща от първа необходимост. Малко боб, малко месо. Човекът бе донесъл и две бутилки вино. Всяка вечер, след като си легнеше с англичанина и той заспеше, тя ставаше от леглото и церемониално си наливаше вино в малката чаша, занасяше я обратно на нощната масичка отвън, зад полупритворената врата, и продължаваше да поема на глътки поредната книга.

Така англичанинът изпускаше части от повествованието, което, макар и понякога разсеян, винаги слушаше, докато беше буден — събуждаше се и тях ги нямаше, сякаш изличени от буря пътни

участъци; липсваха случки, като дупки в гоблен, прояден от молци, или паднали през нощта парчета мазилка, разкъртена от бомбите.

Всъщност цялата вила, обитавана от тях двамата, имаше подобен вид. В някои от стаите с отломки от разрушени стени не можеше дори да се влезе. Кратер от бомба пропускаше лунна светлина и дъжд в библиотеката на долния етаж, където в ъгъла стоеше едно подгизнало кресло.

Тя не се безпокоеше за пропуските на англичанина във фабулата. Не преразказваше главите, които четеше сама.

Изваждаше книгата и обявяваше: „Страница деветдесет и шеста“ или „Страница сто и единайсета“. Това бе единствената ориентация. Тя вдигна двете му ръце към лицето си и ги помириса — мирис на болест.

Ръцете ти загрубяват, забеляза той.

От бурените, от магарешките бодили и от копането.

Внимавай! Предупредих те за опасностите.

Знам.

Започна да чете.

Нейният баща ѝ беше разправял за ръцете. И за кучешките лапи. Винаги когато оставаше насаме вкъщи с някое куче, той се навеждаше и помирисваше кожата на стъпалата му. „Тази миризма — обичаше да казва, сякаш описваше аромата на глътка бренди — е най-великата на света! Букет! Полъх от грандиозни пътешествия.“ Тя се преструваше на погнушена, но кучешката лапа си беше едно чудо — нейната миризма не напомняше мръсотия. „Като катедрала! — бе възкликнал баща ѝ. — Лъх от някаква градина, от зелената поляна или от разходка през цикламите — досущ смес — концентрат от всички обходени през деня пътеки.“

Пробягване на мишка по тавана и тя отново вдига поглед от книгата.

Махнаха билките от лицето му. Денят на слънчевото затъмнение. Всички очакваха този момент. Къде се намираще? Каква бе тази цивилизация, която разбираше какво предсказват времето и светлината? Ел Ахмар или Ел Абиад, защото вероятно бяха от племената в северозападната част на пустинята. От онези, които можеха да уловят паднал от небето човек и да покрият лицето му с

плетена базисна тръстика. Стана близък с тревата. Любимата му градина бе зелената поляна на Кю<sup>[1]</sup> — цветовете, така фини и разнообразни, както нюансите на обрасъл с ясени склон.

Втрени се в пейзажа под затъмнението. Бяха го научили да извлича с вдигнати ръце сила от Вселената — така пустинята привличаше самолетите. Носеха го в паланкин<sup>[2]</sup> от клони и филц. Пред очите му, в полумрака на забуленото слънце, пробягаха сенките на фламинго.

Усещаше непрестанно лепкавостта на мехлемите или на мрака върху кожата си. Една нощ долови нещо, което му се стори като звън на ефирни камбани високо във въздуха, който скоро изчезна и той заспа с възжеление да го чуе отново — такъв звук, сякаш приглушен грак на птица, вероятно фламинго, или пък пустинна лисица, каквато бе зърнал да наднича от зеещия джоб на бурнуса<sup>[3]</sup> на един от мъжете.

На следващия ден, легнал неподвижно, увит в платното, отново дочу стъкления звук. Звук, идващ от мрака. На свечеряване усети, че е отвит, и съзря да се приближава човешка глава върху табла, после разбра, че мъжът носи на врата си нещо като огромна кобилица, от която висяха стотици шишенца на различни по дължина телчета и върви. Човекът се движеше обвит в завесата от стъклени висулки, сякаш бе част нея.

Фигурата му напомняше образите на архангели от ученическите години, които се опитваше да копира и все не можеше да си обясни как тези дребни телца поддържат толкова големи криле. Мъжът се носеше плавно и толкова леко, че шишенцата едва се поклащаха. Вълна от стъкло, архангел, мазила, стоплени от слънцето, сякаш специално загреети, за да бъдат нанесени върху раните. Зад него — отразена светлина — синева и други цветове, които трептят в маранята и пясъка. Тихият шум на стъклените, багрите и царствената походка на учителя с тъмно като дуло лице.

Отблизо шишенцата бяха грапави от пясъчните бури — стъкло, загубило белезите на цивилизацията. Всяка бутилчица имаше коркова тапа и мъжът я вадеше със зъби, където скоро се появяваше и втора тапа, докато се смесеше съдържанието на двете стъкленници. Прав, с разперени криле над проснатото обгорено тяло, той заби два кола дълбоко в пясъка, свали тежката кобилица и я закрепил на тях. Така

знахарят излезе от своята лечебница, коленичи до обгорелия пилот и положи студените си ръце на врата му.

Всички го познаваха, беше известен от Судан, на север до Гиза, кръстосваше по пътя на камилите, наричан Четирийсетдневния път. Посрещаше керваните, взимаше от тях подправки и вода, движеше се между оазисите и водните биваци. Минаваше през пясъчните бури с огърлицата от стъкленички, сам превърнат в съд с корковите тапи в ушите — амбулантен знахар, царят на маслата, парфюмите и панацеите, кръстителят. Влизаше в бивака и спускаше завесата от шишенца пред болния.

Клекна до обгорения мъж. Събра стъпалата си едно срещу друго, във форма на паничка, протегна ръце назад и без да поглежда, взе необходимите мазила. С отварянето на всяка малка бутилчица се освобождаваха и уханията. Лъх на море. Мирис на ръжда. Индиго. Мастоило. Речна тиня, смирна, формалдехид, парафин, етер... Хаотичен прилив на вихри. От далечината се донесе рев на камили, усетили уханията. Намаза гръдния кош с черно-зелена паста. Мехлем, направен от стрита на прах паунова кост, купен за една медина<sup>[4]</sup> — най-ефикасният лек за кожата.

Между кухнята и разрушения параклис имаше врата, която водеше към библиотека с овална форма. Вътре помещението изглеждаше запазено, ако не се смята големият отвор в отсрещната стена на височина, на която обикновено се закачват портретите, избит преди два месеца при минометна атака срещу вилата. Останалата част от залата се бе приспособила към тази рана и посрещаше капризите на времето, вечерните звезди и птичите звуци. Диван, пиано, покрито със сив чаршаф, препарирана глава на мечка и високи стени — от горе до долу с книги. Най-близките до дупката полици се бяха огънали под тежестта на подгизналите от дъжда томове. В стаята редовно влизаше и светлина, отново и отново тя пропълзяваше по покритото пиано и килима.

В дъното имаше френски прозорци, заковани плътно с дъски. Ако се отваряха, тя можеше да излезе от библиотеката на верандата, после надолу по трийсет и шестте стъпала на покаянието, покрай параклиса, към обезобразената от фосфорни бомби и експлозии

някогашна поляна. Немската армия бе минирала много от къщите, от които се изтегляше, затова повечето излишни помещения, като това, бяха запечатани и вратите им заковани за безопасност.

Когато се промъкна вътре, пристъпвайки в следобедния сумрак на стаята, тя знаеше, че е опасно. Застана права, внезапно осъзнала собствената си тежест върху дървения под. Досещаше се, че едно движение е достатъчно, за да задейства механизма. Стъпалата ѝ бяха потънали в праха. Единствената светлина се стичаше през назъбената дупка, зейнала към небето.

Измъкна „Последният мохикан“ и в редицата от книги се чу изпукване, сякаш се бяха сраснали в едно цяло, но въпреки мрака с радост различи аквамариненото небе, езерото и индианеца на преден план. После, все едно че в библиотеката имаше някой, който не бива да бъде обезпокояван, тя тръгна заднишком, стъпвайки в собствените си следи, за по-сигурно, а и някак на шега, стъпките щяха да показват, че само е влязла, а после тялото ѝ някак се е изпарило. Тя затвори вратата и нагласи печата на мястото му.

Седна в нишата на прозореца в стаята на английския пациент — от едната страна изрисуваните стени, от другата — долината. Отвори томчето. Слепналите страници бяха втвърдени вълнообразно. Почувства се като Робинзон Крузо, намерил изхвърлена от вълните и изсъхнала на брега книга. „Разказ от 1757 година.“ Илюстриран от Н. К. Уайет. Както всички хубави книги и тази имаше списък на илюстрациите с обяснения за тях.

Навлезе в историята в очакване да изплува от нея с чувството, че се е потопила в живота на непознати хора, в случки, проточили се двайсетина години, тялото ѝ изпълнено с думи и епизоди, натежало сякаш от незапомнени сънища сутрин.

Ключов пост към североизточното направление, хълмистият италиански град беше в обсада повече от месец. Преградният огън беше насочен към заобиколените от ябълкови и сливови градини две вили и манастира. Едната — вила „Медичи“, където живееха генералите. Точно над нея бе вила „Сан Джироламо“ с дебели, назъбени като крепост зидове, превърната от женски манастир в последно убежище на германската армия. Тя бе приютила стотина

военни. Когато хълмистият град започна да се разпада като боен кораб в морето под обстрела на снаряди и гранати, те напуснаха големите палатки в градината и се натъпкаха в спалните на бившата света обител. Части от параклиса бяха взривени. Някои стаи на най-горния етаж рухнаха от експлозиите. След като съюзниците най-после превзеха вилата, тя бе превърната в болница, а стълбището към третия етаж бе запечатано, въпреки че част от покрива и комина бе оцеляла.

Когато другите сестри и пациенти се изнесоха на юг за по-голяма безопасност, двамата с англичанина настояха да останат. Беше много студено, нямаше електричество. Някои от стаите, с порутени до основи стени, зееха към долината. Случваше се да отвори врата и да види само мокро легло, свито в самотен ъгъл, застлано с листа. Врати в полето. Някои стаи приличаха на открити птичарници.

Стълбището беше загубило долните си стъпала в огъня, на който се грееха войниците, преди да напуснат. Тя донесе от библиотеката двайсет книги, закова ги една върху друга на пода и така възстанови двете най-долни стъпала. Повечето от столовете бяха използвани за подпалки. Креслото в библиотеката беше останало непокътнато, подгизнало от дъждовете, които се лееха вечер през дупката от минохвъргачка. Всичко мокро се спаси от огъня през онзи април на 1945-а.

Бяха останали няколко легла. Тя предпочиташе да се мести — при англичанина или в хола, на сламеника или в хамака, — зависеше от температурата, вятъра и светлината. Сутрин навиваше дюшека и привързваше рулото с връв. Времето се бе позатопило, тя отваряше прозорци, пускаше въздуха в тъмните ъгли и слънцето във влажните кътчета. Понякога нощем влизаше в някоя стая без стени и спеше там. Слагаше сламеника досами ръба и лягаше с лице къмменящия се звезден пейзаж и плуващите облаци, за да се събуди от гръмотевичен тътен или светкавица. Беше на двайсет, безразсъдна, нехайна за безопасността си — никакви тревоги от вероятно минираната библиотека, никакъв страх от гръмотевичите, които я будеха нощем. Беше неудържима след студените месеци, когато беше ограничена само в тъмните, сигурни места на къщата. Сега обикаляше омърсените от войниците стаи, превърнати в огнища на собствените си мебели. Изнесе листата, почисти от изпражненията, изми урината и лъсна

масите. Тогава тя живееше като скитник, докато някъде там англичанинът възлягаше ложето си подобно на цар.

Отвън вилата изглеждаше опустошена. Едно външно стълбище свършваше във въздуха с увиснал парапет. Животът беше набавяне на храна и поддържане на безопасност, макар и кратковременна. Нощем използваша свещи при крайна необходимост, заради бандитите, които помитаха всичко по пътя си. Бяха защитени единствено защото вилата отвън приличаше на развалина. Но тя — полудете, полувъзрастен — се чувстваше на сигурно място. Беше си създала свои собствени правила след всичко, преживяно във войната. Повече нямаше да се подчинява на заповеди и да изпълнява задължения в името на общото благо. Щеше да се грижи само за обгорелия пациент. Да му чете, да го къпе и да му дава обичайните дози морфин — отговорностите ѝ вече свършваха дотук.

Трудеше се в зеленчуковата и овощната градина. Пренесе шестфутовото разпятие от бомбардирания параклис и го заби над засетите лехи. Приспособи го за плашило, като го окичи с празни консервени кутии от сардини, които подрънкваха и тракаха при всеки полъх на вятъра. Вътре във вилата сред трошляка тя си имаше една ниша, където държеше старателно подреден куфар с писма, няколко скатани на руло дрехи и метална кутия с медицински материали, видими само на свещ. Беше разчистила само малка част от вилата и нищо не ѝ пречеше да предаде отново всичко на огъня, ако пожелаеше.

Запалва клечка кибрит в тъмния коридор и я доближава до фитила на свещта. Светлината се вдига до раменете ѝ. Коленичила, с ръце на бедрата, вдишва миризмата на сира. Представя си, че вдишва светлината.

Отдръпва се назад и с късче бял тебешир рисува правоъгълник върху паркета. Отстъпва още и чертае други правоъгълници, докато се образува пирамида, единичен, двоен, после пак единичен, главата ѝ е наведена, изражението ѝ е сериозно, лявата ѝ ръка е сгъната в лакътя и подпряна на пода. Постепенно се отдалечава от светлината. Накрая сядва на петите си и остава свита.

Пуска тебешира в джоба на роклята. Става, повдига края на полата и я връзва на кръста. Вади от другия джоб метална пластинка и

я мята пред себе си, извън последния правоъгълник.

Подскок напред, краката тупват с все сила на земята, сянката ѝ се плъзга към коридора. Скок на един крак, на два и пак на един — и така до последния квадрат. Скача бързо, кецовете — върху цифрите във фигурите.

Навежда се и взима металната плочка. Застива в тази поза — полата ѝ все още запретната над бедрата, ръцете отпуснати, диша тежко. Поема дълбоко въздух и духва свещта.

Мрак. Само миризма на дим.

Подскача, обръща се във въздуха и се приземява в обратната посока. Скок напред и продължава още по-бързо в тъмнината на коридора от квадрат на квадрат — знае правоъгълниците наизуст. Кецовете шляпат по черния под, звуците отекват в най-затъntenите кътчета на пустата вила, устремяват се към луната, отекват в канарите на клисурата, която обгръща сградата в полукръг.

Понякога нощем обгореният мъж долавя слаби вибрации в сградата. Включва слуховия апарат и улавя кънтящи звуци, които все още не може да разбере какви са, нито откъде идват.

Тя взема книгата от масичката до леглото. Единствената вещ, която е пренесъл през огъня. „История“ на Херодот с добавени от него цитати, изрязани от други книги и залепени между страниците, и ръкописни бележки — всичко това беше вплетено в текста на Херодот.

Започва да чете ситния разкривен почерк.

В Южно Мароко има вихрушка, *ааджедж*, от която фелахите се защитават с ножове. Вятърът *африко* е достигал понякога до Рим. *Алм* е есенник, идващ от Югославия. *А арифи* или *ареф*, или *рифи* изпепелява всичко по пътя си с хиляди огнени езици. Това са постоянни ветрове, които живеят само в сегашно време.

Има и други, по-непостоянни, дето сменят посоката си, събарят конете с ездачите и се обръщат срещу движението на часовниковата стрелка. *Бист роз* върлува по сто и седемдесет дни в Афганистан,



засипвайки цели села. Горещият сух *гибли* от Тунис духа с такава упоритост, че нервите не издържат *Хабуб* е суданска пясъчна буря, която издига яркожълти стени на хиляди метри височина и си отива, последвана от дъжд. *Харматан* духа, докато издуха и себе си в Атлантическия океан. *Имбат* е морски бриз от Северна Африка. Има ветрове, които само въздишат към небето. Има нощни пясъчни бури, които носят студа със себе си. *Кхамзин* — или на арабски „петдесет“ — е пясъчна буря в Египет от март до май, която трае петдесет дни, деветата египетска напаст. *Дату* идва откъм Гибралтар и донася ухания.

Познат е и тайният вятър на пустинята, неговото име било завинаги заличено от владетеля, чийто син попаднал във вихъра му и там намерил гибелта си. *Нафхат* е силен вятър от Арабия. А *мезарифулузен* е свиреп и студен югозападен вихър, който берберите познават като „оня, дето оскубва кокошките“. *Бешабар* е чер и сух — „черен вятър“ — и идва от североизток, от Кавказ. *Самил* — „отрова и вятър“ — е турски, често използван в битките срещу врага. Както и другите „отровни ветрове“ — северноафриканският *симум* и *солано*, който носи с праха редки цветя, чийто мирис причинява виене на свят. Има и други, по-редки ветрове.

Такива, дето се движат ниско по земята, като водите на придошла река, и къртят мазилка, повалят стълбове или търкалят камъни и глави на статуи. *Харматан* духа в Сахара и носи червен прах като пламък, мек като брашно, той влиза в затворите на пушките и се спича там. Моряците нарекли този вятър „тъмно море“. Пурпурните пясъчни мъгли са достигали от Сахара чак до Корнуол и Девън и предизвикват дъжд от червена тиня, която приличала на кръв. „През 1901 година на много места в Португалия и Испания валяха кървави дъждове.“

Във въздуха винаги е имало милиони тонове прах, също както и милиони кубически единици въздух в земята и повече жива плът в почвата (червеи, буболечки, подземни същества), отколкото съществуващите върху земята твари. Херодот разказва също за смъртта на няколко армии, погълнати от вятъра *симум*, които след това никой повече не видял. Едно племе било „толкова вбесено от дяволския вятър, че му обявило война, излязло в пълен боен ред срещу него и така само ускорило собственото си погребение в пясъците“.

Прашните бури имат три лица. Въртележка. Колона. Стена. При първия вид изчезва хоризонтът. При втория си заобиколен от „валсуващи джинове“. А третият, стената, е „медночервен, сякаш природата пламти“.

Тя вдига поглед от книгата и среща очите му. Той проговаря в тъмното.

Бедуините имаха причина да ме поддържат жив. Бях полезен. След катастрофата на самолета в пустинята са предположили, че вероятно умея някои неща. Аз съм от тези, които могат да разпознаят върху картата град само по изображението на неговия скелет от улици. Винаги съм носел море от информация. Ако попадна сам в чужда къща, веднага ще отида при библиотеката, ще извадя някоя книга и ще изгълтам съдържанието ѝ. По този начин и историята проникна в мен. Бях изучавал картите на морското дъно, слабите точки на земната кора, начертаните върху кожа маршрути на кръстоносните походи.

Така че познавах земите им, още преди да катастрофирам сред тях. Знаех кога точно в древни времена, в името на каква кауза и с какви завоевателни цели Александър Велики бе прекосявал техните територии. Познавах навиците на номадите, които се захласват, колчем видят коприна или кладенец. Знаех за племето, боядисало в черно цяла една долина, та да ускори топлообмена и да предизвика валежи, бяха издигнали и скеле да пробият коремите на облаците. Други вярваха, че могат да управляват вятъра с длани. За да се отклони бурята към съседното вражеско племе, трябва само да се улучи подходящият момент. Непрестанно са се давели, не едно племе е потънало в историята, задушено от пясъците.

Лесно е да загубиш чувството за реалност в пустинята. Когато паднах от небето и се разбих в пустинята, в този океан от жълто, единствената мисъл, която ми се въртеше в главата, бе, че трябва да построя сал. Трябва да построя сал.

И още — въпреки че се намирах върху горещите дюни, знаех, че съм попаднал сред хора на водата.

В Тасили бях виждал скални рисунки от времето, когато обитателите на Сахара са ловували хипопотами с тръстикови лодки. В Уади Сура видях пещери, покрити с рисунки на плувци по стените. На

това място някога е имало езеро. Можех да им го нарисувам на някоя стена. Можех да ги заведа до брега, съществувал преди шест хиляди години.

Ако попитате някой моряк за най-старото корабно платно, той ще ви опише трапецовидното платно на мачтата на тръстикова лодка от скалните рисунки в Нубия. Отпреди династиите. И днес още могат да се открият харпуни в пустинята. Това със сигурност са били водни хора. Дори керваните им приличат на река. Но в наше време водата е чужденка по тези места. Водата е изгнаник, връщан обратно само в манерки и тенекии, призрак, обитаващ между ръцете и устата.

Всичко, от което имах нужда, когато бях изгубен сред тях, беше името на някое възвишение, местен обичай — само една клетка от това историческо животно — и картата на света щеше да си дойде на мястото.

Какво всъщност знаеха повечето от нас за тези части на Африка? Войските при Нил отстъпваха и настъпваха — бойно поле, простиращо се на осемстотин мили навътре в пустинята. Щурмови танкове, бомбардировачи със среден обхват „Бленхайм“. Изстребители биплани „Гладиатор“. Осем хиляди мъже. А кой беше врагът? И кои бяха съюзниците — плодородните земи на Киренайка и солените блата на Ел Агейла? Европа водеше своите войни в Северна Африка, в Сиди Резег, в Багох.

Пет дни беше пътувал в тъма, завит през глава на носилката. Лежеше, увит с напоени в мазила платове. После температурата рязко спадна. Стигнаха долината сред високите червени стени на каньон и се присъединиха към останалата част от пустинното племе на водните хора, които се изсипваха, носейки се над пясъка и камъните със струящи като млечни пръски, развети като криле сини роби. Отделиха мекото платно от тялото, което сякаш го беше всмукало. Озова се в по-голямата утроба на каньона. Мишеловите, кръжащи високо над главите им, от хилядолетия господстваха в пукнатината на скалата, където сега бе разположен бивакът.

На сутринта го занесоха в най-отдалечения край на сика<sup>[5]</sup>. Сега разговаряха на висок глас около него. Внезапно техният език достигна до съзнанието му и той разбра. Беше тук заради заровените оръжия.

Носеха го в определена посока. Лицето му с превръзка на очите гледаше напред. Насочиха ръката му към някакъв предмет. Радваше се, че може да протегне поне малко ръката си след дългите дни неподвижно пътуване. Че може да докосне нещо с определена цел. Държача ръката му с отворена към земята длан. Докосна цевта на „Стен“. Гласовете замлъкнаха, пуснаха и ръката му. Беше там, за да назове оръжията.

— Дванайсетмилиметрова картечница „Бреда“. Италианска.

Дръпна затвора и пъхна пръст — нямаше патрони, — върна затвора и натисна спусъка — *чат*.

— Много известна — промърмори.

Отново го понесоха.

— „Шателро“. Френска лека картечница, седем и половина милиметрова. От 1924 година.

— Седем цяло и девет милиметра, МГ-15, немска, за въздушен бой.

Заведоха го до всяко едно оръжие. Имаше и нови, и стари, различно производство, от различни страни. Музей в пустинята. Поглаждаше контурите на приклада, магазина или докосваше с пръсти мерника. Казваше високо името и тогава го отнасяха при следващото. Осем оръжия. Произнесе имената им на висок глас на френски и на езика на племето. Но какво ги засягаше това? Може би не искаха да знаят имената, а само го изпитваха.

Отново го уловиха за китката и ръката му потъна в кутия с патрони. Отдясно в кутията имаше повече патрони — седеммилиметрови. По-нататък напипа и други.

Като дете отрасна при една от лелите си. Веднъж на тревата пред къщата тя разпръсна тесте карти, обърнати наопаки, и го научи на играта „пелманизъм“. Всеки играч обръща по две карти и накрая по памет нарежда по двойки останалите. Това се бе случило в друга ширина — там, където плуваха пасажи пъстърва и ечаха птичи звуци, които разпознаваше само от един тон. Това беше свят, в който всичко си имаше име. Сега, с превръзка от трева на очите, той взема пълнител, с помощта на своите преносвачи го поставя в пистолета, вкарва патрона, зарежда и стреля във въздуха. Звукът се носи надолу

по стените на каньона с луд пукот. „*Ехото е душата на гласа, която се забавлява в пустошта.*“ Изречение, написано в една английска болница от един мъж, смятан за мрачен луд. А той сега, в тази пустиня, със здрав и ясен разум — взима картите и ги подрежда с лекота, отправя усмивка към леля си, стреля при всяка успешна комбинация във въздуха, а невидимите мъже наоколо започват да посрещат всеки гърмеж с одобрителен възглас.

Насам-натам, после отново при картечницата „Бреда“, този път положен върху странния човешки паланкин, а след него вървеше един мъж с нож, който дълбаеше еднакъв брой чертички върху кутията с патрони и приклада на съответното оръжие. Всичко това го ободри. Раздвижване и оживление след самотата. Отплата към онези, които го бяха спасили заради знанията му.

Минават през села, където живеят само мъже. Знанията му се бяха превърнали в разменна монета между племената. Племена, представляващи осем хиляди индивидуалности. Попада сред специфични обичаи и музика. С превръзка на очите през повечето време слуша молитвите за вода на племето мзина и неговите ликуващи викове, мелодиите на танците *дахия* и дървените свирки, които се използват за сигнали в извънредни случаи, двойната *макруна* (едната ѝ тръба звучи постоянно с нисък бръмчащ звук). После минава през владенията на петструнната лира. Село или оазис на прелюдиите и интерлюдии. Пляскане с ръце. Антифонен танц.

Дават му възможност да гледа своите похитители и спасители само след залез-слънце, когато му отвързват очите. Вече знае къде е. За едни племена чертае карти на места отвъд техните територии, на други обяснява механизма на оръжията. Музикантите са отвъд огъня — срещу него. Звучите на лира *симсимия* отлитат, понесени от порива на нощния бриз, и после се връщат обратно през пламъците. Момче танцува в светлината на кладата. Невиждана сцена с магнетична сила. Кокалести рамене с цвят на папирус просветват, бляскавите капчици пот по корема искрят, мимолетна голота се мярка като контур на кафява светлина през цепките на ефирно примамливата синя ленена дреха от шията до глезените му.

Нощната пустиня ги обгръща, набраздена от бури в разгънат строй и кервани в колони. Винаги е заобиколен от тайни и опасности. Когато не виждаше, прекара ръка по пясъка и се поряза на бръснач с две остриета. Понякога му се струва, че сънува, такова безупречно порязване, че не изпита никаква болка, лицето му бе все още уязвимо и обърса кръвта о темето си, за да покаже на своите похитители, че има рана. Селото без жени, в което безмълвно бе докаран, или това, че цял месец не видя луната — измислени ли бяха? Сънувани в мрака на напоените с мазила превръзки?

Кладенци с прокълнатата вода и градуве, погълнати от пустинята. Чакаше да изрият пясъка от затрупаните стаи и извори.

И чистата красота на невинно танцуващо момче. Като песен на хорист, оставила най-непорочните звуци в паметта му, като кристална речна вода и прозрачни морски глъбини. Тук, в пустинята, някогашно морско дъно, нищо не беше постоянно и вечно. Всичко се носеше в ритъма на развяваща се ленена роба, която ту обгръщаше момчето, ту го разголваше, сякаш се опитваше да се сгуши в прегръдките на бушуващ океан или да се освободи от собствената си синя плацентата. Момчето, което се възбуждаше на червения фон на огъня.

Тогава някой посипа огъня с пясък. Изтънели струйки дим се реят над главите. Музиката замира като пулс или дъжд. Момчето протяга ръка през излинелия огън. Дава знак на свирките да замлъкнат. И изчезва. Няма момче, няма и следи от стъпките му. Само взетата назаем роба. Един от мъжете долазва до нея и събира в шепата спермата от пясъка. Носи я в дланите си на белия преводач на оръжията. В пустинята единственият празник е тържеството на водата.

Тя стои над умивалника с вкопчени в ръба ръце и с поглед в гипсовата стена. Беше свалила всички огледала и ги беше натрупала в една празна стая. Стиска здраво мивката, разкършва глава и сянката ѝ описва полукръг на стената. Намокря ръце. Прекарва ги през косата си, докато я навлажни. Това я охлажда, а тя обича да излезе така навън, да я удари вятърът — бурята отминава.

---

[1] Кю Гардънс — ботанически градини до Лондон — Б.пр. ↑

[2] Носилка в източните страни — Б.пр. ↑

[3] Връхна арабска дреха — Б.пр. ↑

[4] Медна монета в Египет и Сирия. — Б.пр. ↑

[5] Пресъхнало речно корито в пустинните местности на Северна Африка — Б.пр. ↑

## II В БЛИЗКИТЕ РАЗВАЛИНИ

Мъжът с бинтованите ръце беше прекарал във военната болница в Рим повече от четири месеца, когато случайно разбра за обгорелия пациент и сестрата. Чу нейното име. Обърна се и тръгна назад по коридора срещу рояка лекари, които току-що бе подминал. Трябваше да разбере къде беше тя. Отдавна се възстановяваше в тази болница и го познаваха като затворен човек. Но този път ги заговори, питаше ги за името и това ги стресна. Никога дотогава не бе отварял уста — общуваше само със знаци или с гримаси, рядко се усмихваше. Дори не си беше казал името. Само написа военния си номер и тогава разбраха, че е от съюзниците.

Статутът му беше повторно проверен и потвърден по телеграфа от Лондон. Характерният набор известни белези по тялото му бе налице. Лекарите отново се събраха около него и заклатиха глави над бинтовете. Знаменитост, която след всичко искаше тишина и спокойствие. Герой от войната.

Чувстваше се най-сигурен, когато не даваше никакви сведения. Нямахше значение дали го посрещаха с внимание, хитрини или на нож. Не беше проронил нито дума през последните четири месеца. Когато го намериха в близките развалини, приличаше на голямо животно.

Започнаха да му бият редовно морфин за болките в ръцете. Обичаше да сяда в креслото на тъмно и оттам наблюдаваше движението на потока от пациенти и сестри към отделенията и кабинетите.

Но сега, подминавайки групата лекари в коридора, той чу името на жената, забави крачка, обърна се и попита за болницата, където тя работеше. Обясниха му, че това е бивш женски манастир, превзет от германците, после окупиран от съюзниците и превърнат в болница. На хълмовете северно от Флоренция. Почти разрушен от бомбардировките. Опасно място. Временна военнополова болница, но сестрата и пациентът отказали да напуснат.



Защо не ги принудихте?

Тя твърдеше, че пациентът е много болен, за да го мести. Разбира се, че можехме да го изведем оттам без рискове, но докато сме на война, време за спорове няма. Пък и тя самата не бе в добро състояние.

Ранена?

Не. Вероятно частична контузия от взрив. Трябваше да я изпратят вкъщи. Работата е там, че войната тук свърши. Вече никого не можеш да накараш да направи каквото и да е. Пациентите напускат болниците. Войниците напускат без разрешение, преди официално да ги отчислят.

Коя вила?

Онази, дето казват, че има призрак в градината. „Сан Джироламо“. Е, тя, сестрата, си живее със свой призрак — обгорелия пациент. Има лице, но е неузнаваемо. Застинало. Нервите — напълно унищожени. И запалена кибритена клечка да прекараш пред очите му, няма да трепне.

Кой е той?

Не знаем как се казва.

Не иска ли да говори?

Докторите се засмяха. Не, той говори, говори през цялото време, само че не знае кой е.

Откъде е дошъл?

Бедуините го довели от оазиса Сива. После беше в Пиза за известно време, после... Вероятно плочката с името му виси на врата на някой арабин. Ако я продаде някой ден, може да попадне у собственика, но вероятно никога няма да я продаде. За тях това са ценни дрънкулки. От всички паднали в пустинята пилоти никой не се върнал с документи за самоличност. Сега той е заседнал в тосканската вила и момичето не иска да го изостави. Отказва. Съюзниците бяха приютили стотина ранени във вилата. Преди това германците я държаха с неголяма войска, беше последната им крепост. Някои стаи са изрисувани — всяка в различен сезон. Отвън — купчина развалини. Вилата е на трийсетина километра от Флоренция, на един от хълмовете. Разбира се, ще ти трябва разрешително. Можем да намерим някой да те закара. Наоколо все още е ужасно. Мъртви животни. Застреляни, полуоглозгани коне. Хора, обесени с главата надолу по мостовете. Последните язви на войната. Никаква сигурност. Сапъорите

не са стигнали дотам, за да разчистят. Докато се изтегляха, германците инсталираха навсякъде мини. Страшно място за болница. Най-лошото от всичко е мирисът на смърт. Тая страна има нужда от един хубав сняг. И от гарвани.

Благодаря.

Излезе от болницата на слънце и въздух за пръв път от месеци. Измъкна се от зеленото осветление на стаите, врязано като стъкло в мозъка му. Стоеше, вдишваше всичко, и суетенето на околните. Първо трябва да си намеря обувки с гумени подметки. И gelato<sup>[1]</sup>.

Клатушката се в ритъма на влака и не можеше да заспи. Другите пътници пушеха. Слепоочието му се блъскаше в рамката на прозореца. Всички бяха в тъмни дрехи. От цигарите вагонът димеше като подпален. Забеляза, че винаги когато минаваха покрай гробище, пътниците се прекръстваха. *Тя самата не е в добро състояние.*

Gelato за сливиците, припомня си. Придружаваше баща и дъщеря на операция за вадене на сливици. Тя хвърли поглед към отделението, пълно с деца, и отказа. Най-послушното и най-доброто от всички деца изведнъж се превърна в скала от непреклонност, елмаз. Никой не би могъл да откъсне нещо от нейното гърло, макар здравият разум да го изискваше. Щеше да живее с „това“, каквото и да беше то. Той все още нямаше представа какво е сливица.

Странно, че така и не докоснаха главата ми. Най-ужасното беше, когато си представяше следващото изпитание, което му предстоеше — какво ли още биха отрязали от него. Тогава винаги се сецаше за главата си.

Пробягване — може би — на мишка по тавана.

Стоеше прав с войнишката торба в дъното на коридора. Свали я и махна с ръка в мрака към треперливите кръгчета светлина около свещта. Не се чу шум от приближаващи стъпки, никакъв звук по пода. Беше й чудно и някак познато и уютно, че някой нарушава нейната самота и уединението на англичанина безшумно.

Сянката му се простираше все по-напред и по-напред всеки път, когато минаваше покрай газените лампи в дългия коридор.

Тя вдигна фитила, така че кръгът светлина около нея се разшири. Седеше вкаменена, книгата в скута ѝ. Той се приближи и клекна до нея, сякаш тя бе дете.

— Кажи ми какво е сливица?

Очите ѝ го следят.

— Винаги ще си спомням как се втурна навън от болницата, последвана от двама възрастни мъже.

Тя кимна.

— Твоят пациент вътре ли е? Мога ли да вляза?

Тя заклати глава и не спря, докато той не се отказа.

— Тогава ще го видя утре. Само ми кажи къде да спя. Чаршафи не ми трябват. Има ли кухня? Толкова странно пътуване предприех, за да те намеря.

Той беше вече в дъното на коридора, когато тя се върна до масата и седна треперееща. Маса и недочетена книга — това ѝ бе нужно, за да се опомни. Мъж, когото познаваше, пътувал до града с влак, минал пеша четири мили нагоре по склона и стигнал по коридора до същата тази маса само защото е искал да я види. След няколко минути влезе в стаята на англичанина и остана права, загледана в него. Лунни лъчи пробиват мрежата от листа по стените. Това беше единствената светлина, при която тази *trompe l'oeil*<sup>[2]</sup> ситуация придобиваше реалност. Можеше да откъсне цветето и да го забодне на дрехата си.

Мъжът на име Караваджо отваря всички прозорци и пуска нощните звуци в стаята. Съблича се, леко разтрива с длани врата си и ляга на неоправеното легло. Навън дърветата шумолят, месечината, изтъняла като сребърна риба, подскача по листата на богородичките.

Лунната светлина го обгръща като кожа, като струя вода. След час е на покрива на вилата. От върха се виждат минираните зони, опасващи къщата, двата акра унищожени градини и овошки. Разглежда внимателно този кът от Италия, в който те тримата се намират сега.

\* \* \*

На другата сутрин смутено разговарят край фонтана.

— Сега, когато си в Италия, сигурно знаеш много за Верди.

— Какво? — Тя вдига очи от чаршафите, които пере.

Той ѝ припомня.

— Веднъж ми каза, че си влюбена в него.

Хана навежда притеснено глава.

Караваджо се разхожда. За пръв път разглежда вилата отвън, наднича от верандата към градината.

— Да, ти го обичаше. Подлудяваше ни с всяко ново сведение за Джузепе. Какъв мъж! Най-великият във всяко отношение, така казваше. И всички трябваше да се съгласяваме с теб — едно наперено шестнайсетгодишно хлапе.

— Чудно, какво стана с това хлапе? — Тя простира чаршафа върху парапета на фонтана.

— То налагаше своята воля с опасна сила.

Тя върви по камъните между прораслата в цепнатините трева. Носи черни чорапи и тъничка кафява рокля. Подпира се на перилата.

— Мисля, че наистина дойдох заради Верди — нещо дълбоко в мен ме накара, признавам. Ти беше заминал, а и баща ми отиде на война... Виж соколите. Идват тук всяка сутрин. Наоколо всичко е разрушено и се разпада. Само в този фонтан тече вода. Съюзниците прекъснаха водопровода, преди да тръгнат. Мислеха, че така ще ме накарат да замина.

— Трябвало е да заминеш. Този район още не е разчистен. Има неизбухнали бомби на всяка крачка.

Тя се приближава и слага пръст на устата му.

— Радвам се, че си тук, Караваджо. Точно ти. Не ми казвай, че си дошъл да ме убеждаваш да си тръгна.

— Искам да намеря малък бар, където имат Wurlitzer, и да пия, без да избухват шибаните бомби. Да слушам Франк Синатра. Трябва да си намерим музика отнякъде — предлага той. — Добре ще е за пациента ти.

— Той е още в Африка.

Наблюдава я. Чака да добави нещо, но това е всичко, което може да се каже за англичанина.

— Някои англичани обичат Африка. Част от мозъка им отразява съвсем точно пустинята. Там са в свои води — промърморва той.

Улавя лекото кимване на главата ѝ. Слабо лице. Къса коса. Няма го воала на мистериозните дълги къдрици. Каквото и да е състоянието ѝ, тя изглежда спокойна в собствения си свят. Бълбукането на фонтана в дъното, соколите, разрушената градина.

Може би това е начинът човек да приключи една война, мисли си той. Ранен мъж, за когото да се грижиш, няколко чаршафа за пране на фонтана, стая, нарисувана като градина. Сякаш всичко останало е застинало минало — и то много преди Верди, Медичите със свещ в ръка, които размишляват над нова балюстрада или прозорец в присъствието на най-добрия архитект на петнайсети век, поканен да измисли още по-достойна рамка за разстилащата се гледка.

— Ако останеш — казва тя, — ще се нуждаем от повече храна. Засадила съм зеленчуци, имаме торба боб, но ще ни трябват и пилета.

Наблюдава го с очакване, познава неговите умения, макар че не ги назовава.

— Загубих смелост.

— Аз ще дойда с теб — предлага Хана. — Ще бъдем заедно. Ще ме научиш да крада, ще ми покажеш как се прави.

— Не разбираш. Нямам вече кураж.

— Защо?

— Хванаха ме и за малко да ми отрежат ръцете.

Понякога нощем, когато англичанинът спи, тя затваря книгата и тръгва да търси Караваджо. Намира го легнал в градината до каменния парапет на фонтана да гледа звездите, или пък го съзира на долната тераса. Началото на лятото е и италианецът не може да спи на затворено. По-голямата част на нощта прекарва на покрива до порутения комин, но види ли дребната фигура да прекосява терасата в тъмното, той се спуска безшумно долу. Тя го зърва при обезглавената статуя на някакъв граф, върху чийто отсечен врат се мъдри една от местните котки, която само чака да се мерне някой, за да започне да мяучи. Караваджо винаги се преструва, че Хана го е намерила, той познава мрака и напие ли се, твърди, че е отгледан от семейство бухали.

Двамата са там, горе, а в далечината — Флоренция и нейните светлини. В някои моменти го смята за безумен, в други ѝ се струва

прекалено спокоен. През деня движенията му се открояват по-добре. Тя забелязва, че над бинтованите длани ръцете му са схванати, вижда как, вместо да извие глава, за да посочи нещо високо на хълма, той се извързва с цяло тяло. Но никога не споменава за това.

— Моят пациент мисли, че смляната паунова кост е велико целебно средство.

Той поглежда към нощното небе.

— Да.

— Ти шпионин ли беше тогава?

— Не съвсем.

В тъмната градина той се чувства някак по-удобно, сякаш е невидим. Само газената лампа в стаята на пациента мъждее в нощта.

— От време на време ни пращаха да проникнем в тила. Тук аз бях хем италианец, хем крадец. Не можеха да повярват на късмета си и много ме използваша. Бяхме четирима-петима. Представях се добре, докато веднъж случайно ме заснеха. Представяш ли си? Бях облякъл смокинг, официален костюм, за да вляза на някакъв прием и да открадна едни документи. Бях си истински крадец. Нито голям патриот. Нито велик герой. Просто моите способности бяха официално признати. Но една от жените имаше фотоапарат, правеше снимки на немските офицери, а аз се разхождах из балния салон. Хвана ме в движение. Чух само щракация звук, обърнах се рязко и лицето ми се оказа точно пред обектива. И така внезапно всичко в бъдещето стана опасно. Вероятно беше любовница на някой от генералите.

Всички снимки, направени през войната, се промиваха в държавни лаборатории под контрола на Гестапо и в лабораторията в Милано щяха да установят, че не съм в списъка на гостите и да ми направят досие. Трябваше да опитам да открадна лентата.

Тя наблюдава англичанина, чието спящо тяло вероятно е далеч в пустинята и там го лекува мъж, който неуморно топи пръсти в паничката на сгънатите си ходила, навежда се и маже изгорялото лице с тъмна паста. Тя усеща тежестта на ръката на бедуина върху собствената си шия.

Минава по коридора, спира при хамака, покатерва се и възетата се залюляват.

В минутите, преди да заспи, се чувства най-жива, прескача от спомен в спомен, пренася отделни мигове в леглото, както децата си лягат с учебниците и моливите. До настъпването на тези мигове денят ѝ изглежда хаотичен и неподреден, сега натежалото от случки и събития тяло правеше необходимата счетоводна регистрация на всичко. Денят беше оставил нещо от себе си и Караваджо. Една причина, една драма и един откраднат образ.

Тръгва си от приема с кола. Гумите скриптят по чакъла на извиващия се път, автомобилът мърка към изхода в спокойната като мастилено петно лятна нощ. През цялата вечер до края на сбирката той беше следил фотографката. Успяваше да изчезне с мигновено завъртане при всяко насочване на фотоапарата към него. Вече знаеше, че тя снима, и лесно избягваше обектива. Включва се в разговора — казва се Анна, любовница е на генерал, който ще остане тук, във вилата, и на сутринта ще отпътува през Тоскана на север. Смъртта на жената или нейното внезапно изчезване ще предизвикат подозрения. В тези времена всичко необикновено се разследва.

Четири часа по-късно притичва по тревата по чорапи — луната чертае превита на кълбо сянка. Спира при алеята и бавно пристъпва по чакъла. Поглежда към вила „Козима“, нагоре към квадратните стъклени луни. Дворец на жените на войната.

Фарове на кола нахлуват като струи от маркуч в стаята, в която някак се е напъхал. Застива с крак във въздуха — вижда познатите от балния салон женски очи, заковани в него. Някой се движи отгоре ѝ, пръстите му ровят в русата коса. Няма съмнение, че тя бе различила мъжа, когото бе фотографирала тази вечер на многолюдния прием. Случайността го бе заварила в същата изненадана поза, полуобърнат към светлината, тялото му очертано в мрака. Светлината от фаровете се плъзга към ъгъла на стаята и изчезва.

Мракът отново се възцарява. Не знае какво да предприеме. Ще прошепне ли тя на мъжа, който я чука, за другия човек в стаята? Гол крадец. Гол убиец. Трябва ли да се приближи с ръце, готови да счупят нечий врат, към двойката на леглото?

Чува как мъжът продължава да я люби, чува мълчанието на жената — нито гък, — чува как тя мисли с очи, вперени през

тъмнината в него. Всъщност по-добре би звучало нейното измисляне вместо мислене. Само една сричка, впуска се Караваджо в разсъждения, която придава нюанс на размислите, както незначителна част може да усложни непредвидено ремонта на повреден велосипед. Думите са истински дяволи. Един приятел му беше разправял, че са по-големи дяволи и от най-капризната цигулка. Пред очите му отново е русата ѝ коса, вързана с черна панделка.

Долавя бръмченето на колата по обратния път. Очаква фаровете отново да блиснат лъчи. Лицето, което изплува от мрака, е все още напрегнато като насочена стрела. Лъчът светлина се придвижва от главата ѝ към тялото на генерала и се плъзга по килима. После докосва Караваджо и тръгва по неговото тяло. Тя потъва в непрогледно черно. Заслепен, той тръсва глава и с фотоапарата в ръце имитира движение на прерязване на гърло, за да бъде съвсем ясен. Лъчът отминава. Мракът отново го обгръща. Чува я да простенва уж от удоволствие, но всъщност това е знак към него, че е разбрала. Няма думи, нито следа от ирония, просто се споразумяват по морзовата азбука на съучастничеството и той разбира — значи може спокойно да се промъкне към верандата и да скочи в нощта.

По-трудно беше да намери стаята ѝ. Влезе във вилата и тихо премина покрай полуосветените стени на коридорите от седемнайсети век. Спалните бяха притихнали, тъмни — скришни джобове на скъпа дреха. Единственият начин да мине покрай пазачите бе да се направи на невменяем. Съблече се съвсем гол и остави дрехите си в цветната леха.

Шляе се гол по стълбите към втория етаж, където са пазачите. Навежда се и гледа присмехулно през ключалките, прегънат на две. Мушка с лакът пазачите и подхвърля за поканата тази вечер *al fresco*, така ли беше? Или прелъстяване *a cappella*?

Дълъг коридор на третия етаж. Пазач до стълбището и още един на двайсетина крачки от първия. Твърде далеч. Налага се да изиграе небрежна театрална походка, наблюдаван от пазачите с подозрение и мълчаливо пренебрежение. Върви наперено, спира пред една сцена от стенописите в коридора, изобразяваща магаре сред горичка. Накланя глава към стената почти в унес, после тръгва отново, спъва се, но



веднага се изправя и запристъпва стегнато. Маха с лявата си ръка към тавана, гъсто населен с херувимчета, и те с голи задници като неговия, поздрав от крадеца, кратък победен валс и изрисуваната сцена минава покрай него — замъци, черно-бели duomoss<sup>[3]</sup> и възнесени светци в този вторник по време на войната, които бдят над живота му и театъра, който разиграва, Караваджо стои на плочките и търси снимката си. Поглажда се по голите гърди, сякаш търси пропуски, хваща пениса си и се преструва, че отключва с него вратата, пазена от караула. Смее се, залита назад, нацупен от неуспеха, и с тананикане се шмугва в съседната стая. Отваря прозореца и излиза на верандата. Тъмна, красива нощ. Покатерва се на парапета и се спуска на долната тераса. Сега вече може да влезе в стаята на Анна и нейния генерал. Посреща го мирис на парфюм.

Стъпки, които не оставят следи. Тяло без сянка. В търсене на образа от филмовата лента той прилича на човека, изгубил сянката си, от приказката, която разказа преди години на едно дете.

Вече в стаята забелязва, че любовната сцена започва. Рови в нейните дрехи, разхвърляни по облегалките на столовете и по пода. Ляга и започва да лази по килима с надеждата да се натъкне на фотоапарата. Пълзи с разперени като перка на вентилатор ръце, ала нищо не открива. Няма капка светлина.

Изправя се, бавно протяга ръце и напипва мраморна гръд. После каменна ръка. Вече прозира мислите на фотографката — апаратът виси закачен на ръката. В този момент чува бръмченето на кола — и тогава жената го вижда на внезапно разлялата се светлина.

Караваджо гледа Хана — седи срещу него, взира се в очите му, сякаш иска да го разгадае, да хване потока на мисълта, както правеше жена му. Следи я как го души в търсене на следа. Той зарива стъпките си и отново поглежда към нея. Очите ѝ са безгрешни, чисти като река и безупречни като красив пейзаж. Хората се губят в тях. Може сам да се скрие в дълбините им. Но сега момичето го гледа въпросително, озадачено върти глава като куче, което долавя тонове и звуци, нетипични за човешката реч. Седи срещу него и го гледа, загърбила тъмните кървавочервени стени, които Караваджо не харесва, с черни коси, слабичка, с маслинен загар, побрал слънцето на тази земя, прилича на жена му.

Той не мисли за нея, макар че само да се обърне, може да си припомни всяко нейно движение, да опише всяка нейна черта, тежестта на дланта ѝ върху сърцето му нощем.

Седнал, с ръце под масата, наблюдава момичето как яде. Винаги сяда с Хана на обяд и вечеря, макар че все още предпочита да се храни сам. Суета, мисли си той. Тленна суета. Беше го видяла през прозореца да се храни с ръце, седнал на едно от трийсет и шестте стъпала пред параклиса, без нож и вилица, досущ като хората от Изтока. Посребрена набола брада, тъмно сако — чак сега забелязва италианеца в него. С всеки изминал ден го вижда все по-ясно.

На фона на червеникавите стени кожата на момичето с момчешки подстригана коса тъмнее. Познаваше баща ѝ и нея още от Торонто. Преди войната. Тогава беше крадец, женен мъж, промъкнал се в избрания от него свят с ленива самоувереност, мамеше богатите със завидно умение и омайваше жена си Джанета и малката дъщеря на своя приятел.

Но сега почти всичко около тях е престанало да съществува и те се вглеждат един в друг. През тези дни в хълмистия град до Флоренция, на завет във вилата, когато вали, мечтаещ с отворени очи на единствения тапициран стол в кухнята, изтегнат в леглото или на покрива, той не крои никакви планове, тъне в бездействие и мисли само за нея. А тя е като вързана за умирация мъж на горния етаж.

Всеки ден седи срещу момичето и го наблюдава как се храни.

Преди половин година от прозореца в дъното на коридора в болницата „Санта Киара“ в Пиза Хана съзерцаваше един бял лъв. Стоеше сам върху назъбените стени, бял като *duomo* или *camposanto*<sup>[4]</sup>, макар грубата му и семпла форма да напомняше други времена. Беше като подарък от миналото, който настоява да бъде приет. При все това тя го почувства като най-близък от всичко, което я заобикаляше. В полунощ се взираше през прозореца и знаеше, че той е там, в мрака на военния режим на тока, и че ще се появи на зазоряване, както ще осъмне и самата тя. В пет, в пет и половина, после в шест Хана поглеждаше нагоре и виждаше силуета му да изплува все по-ясен и по-ясен. Той бе нейният страж нощем, когато обикаляше леглата на пациентите. Лъвът беше оцелял в бомбардировките, но войниците бяха

разрушили приказните красоти наоколо и сега стърчеше налудничаво като човек, изпаднал в шок.

Болницата бе разположена в стария манастир. Дърветата и храстите, грижливо подкастрирани стотици години, отдавна нямаха нищо общо с придадените им някога форми на животни. Денем сестрите бутаха количките на своите пациенти сред неузнаваемите дървеса и храсталаци. Само белите камъни изглеждаха вечни.

Сестрите също бяха в шок от непрекъснато умиращите край тях хора. Изпадаха в стрес от най-малкото вълнение, дори от едно писмо. Случваше се да носят откъсната ръка по коридора или да попиват кръв, която не спираше да тече, сякаш раните бяха кладенци. Престанаха да вярват и да се уповават. Рухнаха като мъже сред експлозията на мина. Така рухна и Хана в болницата „Санта Киара“, когато някакъв служител мина покрай стотици легла, за да ѝ предаде писмо с вестта за смъртта на баща ѝ.

Бял лъв.

Скоро след това видя обгорелия англичанин. Човешко същество, което приличаше на опърлено животно, неподвижно и окадено, нейното убежище. Минаха месеци, и ето, че той е последният ѝ пациент във вила „Сан Джироламо“, тяхната война е свършила, двамата са отказали да се върнат с другите в болниците в Пиза. На пристанищата като Соренто и Марина ди Пиза се тълпят американски и английски войски, които чакат ред да си заминат. За разлика от другите Хана изпра униформата си и я върна сгъната на заминаващите сестри. Предупредиха я, че войната не навсякъде е свършила. Не, край на войната, отвърна тя. Тази е приключила. Тази тук. Ще изглежда като дезертърство, казаха ѝ. Това не е дезертърство. Аз ще остана. Осведомиха я за неразчистените мини, за липсата на вода и храна. Хана се качи при обгорелия мъж и му съобщи, че остава.

Той не отговори, не можеше дори главата си да обърне. Само пръстите му се плъзнаха по бялата ѝ ръка. Заровиха се, черни, в косата ѝ, а тя се наведе. Хладина проникна в овъглената плът.

На колко си години?

Двайсет.

Имало един херцог, започна англичанинът, който на смъртния одър пожелал да го качат на кулата в Пиза, за да умре с поглед в пейзажа, който се шири наоколо.

Приятел на баща ми пък искаше да умре в ритъма на шанхайски танц. Не знам какво е това. Просто го беше чул отнякъде.

С какво се занимава твоят баща?

Той е... той е на война.

Ти също си на война.

Не знае нищо за този човек. Дори след като се е грижила за него повече от месец и му е осигурявала дозите морфин. В началото се притесняваха, защото бяха съвсем сами. После неусетно преодоляха неудобството. Пациенти, доктори, сестри, оборудване, чаршафи, хавлиени кърпи — всички и всичко бе закарано във Флоренция, на път за Пиза. Тя имаше скътани таблетки кодеин, както и морфин. Наблюдаваше отпътуването им, опашките от камиони. Е, хайде, довиждане. Помаха за сбогом от неговия прозорец и затвори капациите.

Зад вилата се издигаше висок каменен зид, по-висок от самата къща. На запад се разстиляше дълга градина с ограда, а двайсет мили по-надолу се беше проснала като килим Флоренция, често забулена от мъглите в долината. В съседство — вила „Медичи“, вилата на генералите, един от които според слуховете изял славеи.

Вила „Сан Джироламо“ беше построена като крепост срещу съблазните на дявола. Крайниците на повечето статуи бяха отнесени от бомбардировките още в първите дни. Сградата не се различаваше много от пейзажа. Разрушените стени стърчаха в изровената и опожарена от експлозиите земя. За Хана запустелите градини бяха досущ като стаите. Копаше само по краищата им и внимаваше за мини. С бясна страст, присъща само на градските деца, тя започна да засява мястото до къщата, чиято почва бе най-плодородна. Въпреки изпепелената пръст, въпреки липсата на вода. Някой ден там щеше да има лимонена горичка, стаи от зелена светлина.

\* \* \*

Караваджо прекрачи прага на кухнята и видя, че Хана седи прегърбена над масата. Не виждаше лицето ѝ, нито ръцете, скръстени на гърдите — виждаше само голия ѝ гръб и раменете.

Не спеше, а леко потрепваше. С всяка конвулсия на тялото се поклащаше и главата ѝ.

Караваджо стоеше безмълвен. Хората губят най-много енергия, когато плачат. Беше преди изгрев-слънце. Беше опряла лице на тъмната дървена маса.

— Хана!

Тя замря, сякаш се надяваше, че така ще стане невидима.

— Хана!

Хана зарида и звукът заседна помежду им като река без брод.

Колебаеше се дали да докосне голите ѝ рамене.

— Хана!

Постави бинтованите си ръце на раменете ѝ. Тя продължи да трепери. Най-дълбоката мъка, помисли той. Единственият начин да се измъкнеш от нея е да я излееш докрай.

Тя се изправи с наведена глава. Застана срещу него, откъсвайки се от магнетизма на масата.

— Не ме докосвай, ако смяташ да ме чукаш! — Беше само по пола, а кожата ѝ бледнееше. Сякаш току-що бе станала от леглото. Единствено хладният въздух, проникнал откъм хълмовете, я загръщаше в мантията си.

Лицето ѝ бе червено и мокро.

— Хана!

— Какво разбираш ти!

— Защо го обожаваш толкова много?

— Обичам го.

— Не го обичаш, обожаваш го.

— Моля те, иди си, Караваджо!

— Обвързала си се с жив труп. Трябва да има някаква причина.

— Той е светец. Така мисля. Окаян светец. Има ли такива? Искат ли се да го закриляш.

— На него му е безразлично!

— Да, но аз го обичам.

— На двайсет години да се откажеш от света, за да обичаш един призрак!

Караваджо замълча.

— Трябва да се пазиш от тъгата. Тъгата е много близо до омразата. Ще ти кажа нещо, което научих в този живот. Поемеш ли

част от нечия горчилка, за да облекчиш някого, започваш да трупаш чуждата отрова у себе си. Онези мъже в пустинята са по-умни от теб. Досетили са се, че могат да го използват, и са го спасили, а когато е станал непотребен, са го изоставили.

— Остави ме!

Остане ли сама, тя присяда навън и в нея отеква пулсиращият нерв на глезена ѝ, мокър от високата трева сред овошките. Обелва слива, намерена в градината и донесена за по-късно в тъмния джоб на памучната рокля. Когато е сама, си представя кой би могъл да се зададе по стария път, откъм зелената горичка с осемнайсетте кипарисови дървета.

Англичанинът се събужда. Тя се навежда над тялото и поставя в устата част от сливата. Устата остава отворена, задържа плода като вода, челюстта е неподвижна, сякаш всеки миг ще заплаче от радост. Тя усеща в гърлото си сливата, която той преглъща.

Той повдига ръка към лицето си и обърсва последната капка от устните, като роса, която езикът му не може да достигне. После пъха пръст в устата си и го облизва. Слушай сега за сливите! Когато бях малък...

\* \* \*

След първите няколко нощи повечето легла бяха използвани за подпалки. Огънят бе единственото им оръжие срещу студа. Наложих да вземе хамака на един починал пациент. Забиваше клиновете на различни места. В която стая искаше да се събуди, там и лягаше, полюшвайки се над мръсотията, барута, локвите и плъховете, които слизаха от горния етаж. Всяка вечер се покатерваше и влизаше в сиво-кафявата обител на духа на умрелия войник, издъхнал въпреки грижите ѝ.

Чифт кецове и хамак. Това бе всичко, което бе отнела от другите в тази война. Събуждаше се под ивицата лунна светлина, плъзнала по тавана. Увита в старата риза, с която винаги спеше. Роклята — провиснала на пирон до вратата. Вече беше топло и не се нуждаеше от

завивки. Преди, когато беше студено, трябваше да горят дървените мебели.

Нейният хамак, нейните кецове и нейната рокля. Чувстваше се сигурна в миниатюрния свят, който бе съградила. Двамата мъже кръжаха като далечни планети, всеки в своята орбита от спомени и самота. Караваджо, обаятелният приятел на баща ѝ от Канада, лежи в тъмното. В онези минали времена бе способен без усилия да внесе хаос в кервана от жени, на които се отдаваше с най-голямо желание. Крадец, отказал да работи с други мъже, защото им нямал вяра. Той общуваше със своя пол, но предпочиташе жените и така лесно се хващаше в техните мрежи. На зазоряване, когато се промъкваше вкъщи, тя го намираще заспал в креслото на баща ѝ, изтощен от професионални и лични грабежи.

Тя мислеше за Караваджо. Има такива хора, просто трябва да се вкопчиш в тях, да се впиеш в плътта им, за да не полудееш в тяхната компания. Да ги сграбчиш за косата и да стискаш като удавник, за да те примъкнат към себе си. Иначе както си ходят по улицата, тъкмо преди да ти махнат за поздрав, ще прескочат близката ограда и няма да ги видиш с месеци. Чичко Караваджо винаги изчезваше.

И нахлуваше в покоя ти с разтворени за прегръдка обятия, с разтворени криле. Този човек лежеше сега в тъмното, на пост като нея, някъде близо до входа на голямата къща. Да, това бе Караваджо. А онзи горе е англичанинът от пустинята.

Дори при най-тежките случаи тя съумяваше да оцелее, като се дистанцираше от пациентите. Ще го преживея. Няма да се предам. Така си даваше сила в окопите на своята война, докато пълзяха към градовете, прекосиха Урбино, Ангиари, Монтерки, влязоха във Флоренция, продължиха нататък и стигнаха до другото море край Пиза.

За пръв път видя англичанина в болницата в Пиза. Човек без лице. Абаносова хралупа. Всичките му документи за самоличност изгорели. Части от обгореното му тяло и лице бяха напръскани с танин, който се бе втвърдил и образувал защитен слой над разранената кожа. Около очите имаше дебел слой виолетово антисептично мазило. Нищо не бе останало незасегнато от огъня.

Понякога събира две-три одеяла и се пъха под тях — отпуска се под тежестта им. Когато лунната светлина се плъзне по тавана и я събуди, тя остава да лежи в хамака, а мислите ѝ се реят. За нея спането е противоположност на почивката — единственото състояние на истинско удоволствие. Ако беше писател, щеше да вземе моливите и бележниците си и заедно с любимата си котка да пише в леглото. Външни хора и любовници никога няма да прекречат прага на нейната стая.

Да почиваш, значи да приемаш всички страни на света, без да ги обмисляш. Къпане в морето, преспиване с войник, който никога не ще узнае името ти. Нежността към непознатото и безименното е всъщност нежност към собственото ти същество.

Размърдва крака под тежестта на войнишките одеяла. Плува във вълнената тъкан, както англичанинът в парцалената си плацента.

Това, което ѝ липсва, са бавното смрачаване и познатият шепот на дърветата. През цялото си детство в Торонто се учеше да разгадава лятната нощ. Там тя можеше да бъде истинската Хана — изтегната в леглото или кацнала в унес на пожарната стълба, с коте в ръцете.

Тогава неин учител беше Караваджо. Показваше ѝ как да се премията през глава. Сега ръцете му са винаги в джобовете и той жестикулира с рамене. В коя ли страна го беше запратила войната? Тя учи в Женския медицински колеж и замина за Италия по време на нападението над Сицилия. Беше през 1943-а. Първа канадска пехотна дивизия си проправи път до Италия, Тогава полевите болници започнаха да приемат разпадащите се тела като изхвърлена по тъмно пръст от тунел. След битката при Арецо, при първото отстъпление на войските, тя бе ден и нощ сред ранените. Изкара три денонощия без почивка и накрая легна на пода до един дюшек, върху който имаше покойник. Спа дванайсет часа — затвори очи и се скри от света.

Когато се събуди, извади ножицата от порцелановото легенче, наведе се и започна да реже косата си, без да съблюдава дължина или форма — режеше, без да спре. Не можеше да изтрие натрапчивия спомен от предишния ден, когато, навеждайки се над един ранен, потопа коси в кръвта му. Искаше да изличи завинаги този допир до смъртта. Опипа главата си, за да види дали не са останали кичури, и отново се изправи лице в лице към стаите с ранени.



Повече не се погледна в огледало. Войната ставаше все по-страшна. Научаваше за смъртта на нейни познати. Страхуваше се, че след като измие кръвта от лицето на някой пациент, ще види баща си или кафеджията от Данфорд авеню<sup>[5]</sup>. Ставаше все по-сурова към себе си и към пациентите. Единственият начин, по който можеха да се спасят, беше да намерят смисъл, но смисъл нямаше. Кръвта замъгляваше съзнанието. Започваше да се пита какво е Торонто и къде се намира? Светът се превръщаше в капан. Хората се ожесточаваха срещу ближните си — войници, доктори, сестри, цивилни. Хана се навеждаше все по-ниско над раните, а устните ѝ шепнеха ли, шепнеха.

Наричаше всекиго „приятел“ и се смееше на песента за Франклин Д.

*Дали Франклин ме обича,  
щом „приятел“ ме нарича?*

Попиваше кръвта, която все не спираше. Изваждаше парчета шрапнел с чувството, че пренася тонове метал от огромното човешко тяло, за което се грижеше, докато армията се придвижваше на север. Една нощ, когато поредният пациент умря, тя наруши правилника, взе кецовете от торбата му и ги обу. Бяха ѝ доста големички, но удобни.

Лицето ѝ ставаше все по-сурово и по-слабо. Лицето, което Караваджо щеше да види по-късно. Слабееше най-вече от умора. Беше непрекъснато гладна. Храненето на пациенти, които не можеха или не искаха да ядат, я довеждаше до яростна изнемога. Не можеше да гледа как хлябът се рони и супата изстива, обзета от желанието да ги изгълта начаса. Не изпитваше нужда от нещо екзотично, просто хляб, месо. В един от градовете към болницата имаше и пекарна за хляб, където в свободното си време се разхождаше сред майсторите и вдъхваше въздуха и мириса на хляб. По-късно, когато се намираха на изток от Рим, ѝ подариха земна ябълка.

Чувстваше се особено, когато спеше в базилики и манастири, разквартирувана с ранените, придвижващи се на север. Умре ли някой, тя сваляше картончето от леглото, така че санитарите да забележат липсата му отдалеч. После излизаше от масивната каменна сграда навън в пролетта, зимата или лятото — сезони, чието

присъствие изглеждаше архаично като възрастен господин, приседнал в очакване да свърши войната. Независимо от времето тя оставаше навън. Искаше да диша въздух, чист от човешки миризми, търсеше лунна светлина, макар и процеждаща се през проливен дъжд.

Здравей, приятел. Сбогом, приятел. Кратки грижи. Договорът изтичаше с пристигането на смъртта. Нищо в характера и миналото ѝ не подсказваше, че от нея може да стане сестра. Но с отрязването на косите си тя постави началото на едно споразумение, което продължи до разполагането им на бивак във вила „Сан Джироламо“, северно от Флоренция.

По това време, на едно по-скоро печално честване на някаква местна победа в хълмистия град, тя обяви, че няма да се върне във Флоренция или в Рим, или в която и да е друга болница. Нейната война бе свършила. Щеше да остане с обгорения мъж, когото наричаха „английския пациент“. Беше напълно сигурна, че той никога не ще може да бъде пренесен на друго място поради чупливостта на крайниците му. Ще налага очите му с беладона, ще прави бани за облекчаване на вроговената кожа и обширните изгаряния. Беше предупредена за опасностите в болницата — стар женски манастир, който месеци наред е бил немско укрепление, обстрелвано със снаряди и огън от съюзниците. Нищо нямаше да остане в болницата, мястото бе достъпно и за крадците. Въпреки това тя отказа да тръгне. Съблече униформата на медицинска сестра, извади от вързопа кафявата басмена рокля, която отдавна носеше със себе си, и я облече. С кецове и детска рокля напусна войната. Достатъчно се бе движила напред-назад по тяхно желание. Ще стои в тази вила с английския пациент, докато монахините не си поискат обратно светата обител. Чувстваше, че може да разбере нещо за него, нещо, в което да пусне корени, да се скрие и да обърне гръб на времето. Долавяше валсова лекота в начина му на говорене и мислене. Тя искаше да спаси този безименен мъж с остатъци от лице, един от стотиците, минали през нейните грижи по време на бойните действия на север.

Облечена в басмената си рокля, тя напусна честването. Отиде в стаята на сестрите и седна. Нещо блесна в окото ѝ и тя улови погледа на едно кръгло огледалце. Бавно се надигна и приближи. Беше много малко, но все пак имаше вид на луксозна вещ. Преди повече от година бе престанала да се оглежда, само мимоходом зърваше сянката си по

стените. Всичко, което се виждаше в огледалото, бе една буза — трябваше да го отдалечи, ръката ѝ трепереше. Съзерцаваше собствения си миниатюрен портрет, сякаш изучаваше брошка. Тя. През прозореца долиташе глъч от пациентите, изведени в колички на слънце. Смях и закачки с персонала. Само тежко ранените лежах в ътре. Усмихна се на себе си. Здравей, приятел. Взряна в собствения си образ, тя опитваше да се познае.

\* \* \*

Мрак между Хана и Караваджо, докато се разхождат в градината. Той започва да говори по познатия привлечен начин.

— Бяхме на някакъв рожден ден късно вечерта на Данфорд авеню. В ресторант „Нощната пеперуда“. Спомняш ли си, Хана? Всеки трябваше да изпълни нещо. Баща ти, аз, Джанета, приятелите. Тогава ти за пръв път каза, че искаш да попееш. Още ходеше на училище и беше научила песента в час по френски. Тържествено стъпи на стола и се покачи на дървената маса сред чиниите и запалените свещи.

— „Alonson fan!“

— Изпя я с лявата ръка на сърцето. Alonson fan! Половината от хората не знаеха какво, по дяволите, пее това момиче, може би и ти самата не знаеше какво значат всички думи, но бе наясно със смисъла на песента. Бризът, нахлуващ през прозореца, развяваше полата ти над свещите, подгъвът почти докосваше пламъка. На дървения плот глезените ти белееха като тлееща жарава. Погледът на баща ти — вперен нагоре. От теб като от чудотворец се лееха думи на непознат език, ясни и категорични. Пламъкът на свещите потрепваше на опасно разстояние от роклята. Когато свърши, се изправихме на крака, а баща ти те пое в ръцете си.

— Бих могла да махна тези превръзки от ръцете ти. Аз съм медицинска сестра все пак.

— Те са много удобни. Като ръкавици.

— Как се случи това?

— Хванаха ме, докато прескачах прозореца на една жена. Онази, за която ти разправях, че ме снима. Не беше по нейна вина.

Хваща китката му и масажира мускула над нея.

— Нека ти помогна.

Изважда превързаните ръце от джобовете на палтото. През деня са сиви, но на тази светлина излъчват сияние.

Хана отстъпва назад и започва да отмотава като илюзионист неспирната бяла лента. Приближава се към чичото от детството. Забелязва в очите му надежда да срещне погледа ѝ, за да отложи това, което ще последва. Тогава тя се втренчва в него.

Шепите му — долепени една до друга като паничка. Тя протяга ръце към неговите, лицето ѝ се плъзга покрай бузата му и се сгушва във врата. Напипва дланите — твърди и оздравели.

— Трябваше да преговарям за това, което ми оставиха.

— Как?

— Ами с всичките тези умения, които имах.

— А, спомням си. Не, не мърдай. Не се дърпай.

— Краят на войната е особено време.

— Да. Време на приспособяване.

— Да.

Протяга ръце нагоре, сякаш иска да поеме лунния сърп в чашата на своите длани.

— Отсякоха двата ми палеца, Хана, виж.

Остава в същата поза. Тя разглежда онова, което бе зърнала. Той обръща едната ръка, сякаш да покаже, че не е номер, че тази ямичка е мястото на отсечения палец. Посяга към блузата ѝ.

Тя усеща под ключицата отделянето на плата от тялото — той го държи с два пръста и леко го придърпва.

— Така хващам памука.

— Когато бях малка, си те представях като Скарлет Пимпърнел<sup>[6]</sup>. Сънувах, че заедно ходим по покривите. Ти идваше вкъщи със сандвичи в джобовете, с кутии за моливи, с нотни листове, откъснати за мен от някое пиано във Форест Хил<sup>[7]</sup>.

Лицето му тъне в мрак — сянка от листа върху устните му като плетеница на дамска дантела.

— Обичаш жените, нали? Обичаше ги.

— Защо в минало време? Обичам ги и сега.

— Сега тези неща изглеждат маловажни.

Той кимва с глава и мрежата от листа се изплъзва от устните му.

— Ти беше като художниците, които рисуват само нощем, на светлината на уличната лампа. Като онези събирачи на червеи с вързани за глезена тенекиени кутии от кафе и каски с прожектор, прицелен в тревата. Плъзнали из всички градски паркове. Ти ме заведе в онова кафене, където продаваха червеи. Като на борсата, така каза, цената на червеите ту се качва, ту пада — пет цента, десет цента. Хората се разоряваха или правеха състояния. Помниш ли?

— Да.

— Да се връщаме, става студено.

— Големите джебчии се раждат с еднакво дълъг показалец и среден пръст. Не се налага да бъркат дълбоко в джоба. Колко важен е един сантиметър!

Запътиха се към къщата, под дърветата.

— Кой те подреди така?

— Изпратиха една жена. Мислеха, че ще е по-болезнено. Докараха една от техните сестри. Китките ми бяха приковани с белезници към краката на масата. Когато отрязаха палците, ръцете сами се изхлузиха безжизнени. Неусетно, както се изпълняват желаниа насън. Мъжът, който извика сестрата, бе издал заповедта. Той даваше разпореждания, не тя. Ранучо Томазони. Жената бе невинна. Не знаеше нищо за мен — как се казвам, откъде съм, какво съм направил.

Когато влязоха във вилата, чуха англичанина да крещи. Хана остави Караваджо и хукна по стълбите, белите подметки на кецовете просветваха, следвайки извивките на перилата.

Гласът изпълваше коридорите. Караваджо влезе в кухнята, отчупи парче хляб и последва Хана. С приближаването към стаята крясъците ставаха все по-безумни. На вратата на спалнята той завари англичанина вторачен в едно куче с извита назад глава, сякаш потресено от писъците. Хана погледна към Караваджо и се усмихна.

— Не съм виждала куче от години. През цялата война не можах да видя нито едно.

Тя се наведе, прегърна животното и помириша козината, ухаеща на тревите от хълма. Побутна кучето към Караваджо и той го помами с хляба. Тогава англичанинът видя Караваджо и зяпна. Изглежда, му се привидя, че кучето, вече скрито зад гърба на Хана, се е превърнало в човек. Караваджо взе животното на ръце и излезе.

Мисля, заговори англичанинът, че това е стаята на Полициано. Трябва да сме в неговата вила. Водата, която се лее от тази стена, е средновековен фонтан. Често са се събирали в тази стая.

Това беше болница, тихо обясни тя. Преди много години тук е имало манастир. После армиите го превзеха.

Мисля, че беше вила „Брусколи“. Полициано — голямото протеже на Лоренцо. Говоря за 1483 година. Във Флоренция, на стенописите в църквата „Света Троица“, могат да се видят Медичите заедно с Полициано, облечен в червена мантия. Внушителен, грандиозен мъж. Гений, изкачил се до най-високото стъпало в обществото.

Късно след полунощ той беше отново буден.

Добре, разказвай ми, мисли си тя, поведи ме нанякъде. Мислите й не могат да се откъснат от ръцете на Караваджо. Караваджо, който сега вероятно храни безпризорното куче — дава му нещо от кухнята на вила „Брусколи“ или както там се казваше.

Кипял е страхотен живот. Кинжали и политика, триетажни шапки, плътни чорапи и перуки. Копринени перуки! Савонарола идва малко по-късно, а заедно с него и Кладата на суетата. Полициано превежда Омир. Написва великата поема, посветена на Симонета Веспучи, знаеш за нея, нали?

Не, отвърна през смях Хана.

Нейни портрети са пръснати из цяла Флоренция. Умира от туберкулоза на двайсет и три. Той я е прославил в „La Stanze per la Giostra“. Ботичели рисувал сцени от нея, Леонардо рисувал сцени от нея. Полициано е изнасял всяка сутрин два часа лекция на латински и два часа следобед на гръцки. Един от приятелите му, Пико дела Мирандола, необуздан, високо издигнат светски мъж, внезапно се отвърнал от него и се присъединил към кръга на Савонарола.

Това бе прякорът ми като дете. *Пико*.

Да. Мисля, че много неща са станали тук. Този фонтан на стената. Пико, Лоренцо, Полициано и младият Микеланджело. Те са държали в едната ръка стария свят, а в другата — новия. Библиотеката изнамира последните четири книги на Цицерон. Внасят жираф, носорог и додо. Тосканели рисува карти на света по сведения от

кореспонденция с търговците. Сядали са в тази стая пред бюста на Платон и са спорили по цели нощи.

И изведнъж от улицата долита викът на Савонарола: „*Покайте се! Идва потопът!*“ И всичко било пометено — свободата на волята, стремежът към изисканост, славата, правото да боготвориш както Платон, така и Христос. Дошло времето на кладите — горенето на перуки, книги, животински кожи, карти. Повече от четиристотин години след това отвориха гробовете. Костите на Пико — цели. В ковчега на Полициано — само прах.

Хана слушаше. Англичанинът прелистваше своята книга със залепени откъси от книги и четеше за важни карти, завинаги изпепелени в огъня, за изгарянето на статуята на Платон — мраморът се разпада на люспи от топлината, мъдростта се напуква като фина плетеница от цепнатини по таван. А на зелените възвишения стои Полициано — души бъдещето. Пико, някъде долу в своята сива килия, наблюдава всичко с третото око на спасението.

Наля паничка с вода за кучето. Стар мелез, по-стар от войната.

Седна с гарафата за вино, която монасите от манастира бяха дали на Хана. Това беше нейната къща и той внимаваше да не обърка реда. Беше забелязал у нея признаци на връщане към нормален живот — ситни диви цветя — дребни подаръци, които сама си правеше. В избуялата градина се натъкна на тревни площи, окосени и изравнени с медицинските й ножици. Ако беше по-млад, щеше да се влюби.

Но не беше. Как ли го възприемаше тя? Ранен, неуравновесен, с посребрени къдри на тила. Никога не бе очаквал, че ще се почувства стар и мъдър. Всички бяха станали възрастни, но той още не бе усетил да поумнява с годините.

Наведе се да погледа как кучето пие вода. Беше късно, когато усети, че залита. Гарафата се прекатури. Той опита да се хване за масата.

*Името ти е Давид Караваджо, нали?*

Приковаха го с белезници за дебелите крака на дъбовата маса. По едно време се изправи в прегръдка с дървото, от лявата му ръка се стичаше кръв. Опита се да избяга, като разбие с масивния плот крехката врата, но се строполи на пода. Жената спря, ножът падна от

ръцете ѝ, не искаше да продължи. Чекмеджето се изхлузи от масата и падна с цялото си съдържание върху гърдите му. Може би вътре има пистолет, който мога да използвам... Тогава Ранучо Томазони вдигна бръснача и се приближи. *Караваджо, нали така?* Още не беше сигурен за името му.

Лежеше под масата и кръвта от ръцете му се стичаше върху лицето. Изведнъж мозъкът му се проясни. Измъкна белезниците от единия крак, блъсна стола, за да заглуши за миг болката, после се наклони наляво и изхлузи и другата си ръка. Навсякъде кръв. Ръцете му — негодни за нищо. Месеци след това се хващаше, че гледа палците на хората, като че ли нещастieto бе породило у него завист. Но не, не беше само завист — то го бе състарilo, сякаш онази вечер, прикован към краката на масата, го инжектираха с разтвор, който изсмука силата му.

Той се изправи замаян над кучето, застана над масата, напоена с червено вино.

Двама униформени пазачи, жената, Томазони и телефонен звън, непрекъснат телефонен звън, който отвлича Томазони от работата му, той оставя бръснача, язвителен шепот „*Извинете*“ и вдига слушалката с окървавена ръка. Не съм им казал нищо ценно, мисли Караваджо. Но може би не е така, защото изведнъж го пускат.

Тръгна пеша по „Виа ди Санто Спирито“ до едно място, дълбоко скътано в паметта му. Подмина църквата на Брунелески на път за библиотеката на Германския институт, където бе сигурен, че има човек, който би се погрижил за него. Внезапно осъзна защо са го пуснали. За да ги наведе на тази следа. Тогава кривна в съседната пряка, без да се обръща назад, никога назад. Търсеше огън на улицата, за да простре ръце над катранения пушек, виещ се от казана, докато раните се окадят и кръвта спре. Намираше се на моста „Света Троица“. Учуди се, че наоколо е пусто и няма движение. Седна на гладкия парапет, после се изтегна по гръб. Тишина. А преди малко, докато ходеше по улиците с ръце в джобовете, танковете и джиповете маниакално дефилираха.

Както си лежеше, минираният мост се взриви. Вълната на експлозията го изстреля нагоре, после го сгромоляса обратно — началото на края на света. Когато отново отвори очи, гигантска глава се полюшваше край него. Пое дъх и гърдите му се напълниха с вода.



Беше потънал заедно с това брадато лице в плитките води на Арно. Посегна да го бутне, но не успя да го помръдне. Светлина озаряваше реката. Изплува на повърхността и видя водата в пламъци.

Късно вечерта, когато разказа тази история на Хана, тя рече:

— Спрели са изтезанията, защото съюзниците бяха наблизко. Взривявали са мостовете, напускайки града.

— Не знам. Може да съм им казал всичко. Чия ли беше главата? Непрекъснато звънеше телефонът в онази стая. Всички се смълчават, мъжът се отдръпва от мен, те го гледат — той слуша по телефона *другия* глас, който ние не чуваме. Чий ли беше? А главата?

— *Давид, те отстъпваха.*

Тя отваря „Последният мохикан“ на последната страница и започва да пише.

„Има един мъж Караваджо, приятел на баща ми. Винаги съм го обичала. Той е по-възрастен от мен, на около четирийсет и пет, мисля. Сега изживява мрачен период, загубил е самоувереността си. По някакво стечение на обстоятелствата попаднах под грижите на този приятел на баща ми.“

Затваря книгата, слиза в библиотеката и я скрива на най-високите лавици.

\* \* \*

Както обикновено англичанинът спеше, дишайки през устата. Така дишаше и когато беше буден. Тя се надигна от стола и внимателно измъкна запалената свещ от ръцете му. Приблужи се до прозореца и духна дима навън. Не обичаше да го гледа да лежи със

свещ на гърдите, подигравайки се със смъртта, докато восъкът незабелязано капе по китката му. Сякаш се подготвяше за смъртния одър и търсеше начин да се вмъкне в собствената си смърт, като инсценира подходящата поза и светлина.

Стоеше на прозореца. Впиваше неумолими пръсти в косата си и дърпаше. Нощем или във вечерния полумрак кръвта от срязана вена е черна.

Трябваше бързо да се махне от тази стая. Внезапен пристъп на клаустрофобия и възбуда. Закрачи припряно по коридора, взе на няколко подскока стълбите, излезе на терасата и погледна нагоре, сякаш да зърне силуета на момичето, от който се бе отделила току-що. Влезе отново вътре. Блъсна обезобразената масивна врата на библиотеката, отиде до френския прозорец в дъното на стаята, откърти напречно закованите дъски и нощният въздух нахлу. Къде беше Караваджо, тя не знаеше. Почти всяка вечер той излизаше навън и обикновено се връщаше няколко часа преди изгрев. Във всеки случай в момента от него нямаше и следа.

Грабна сивия чаршаф от пианото и го повлече към ъгъла на стаята. След нея плъзнаха виещи се гънки, мятащи се в мрежата риби.

Мрак. До слуха и достигна далечен гръмотевичен тътен.

Стоеше пред пианото. Без да поглежда надолу, отпусна ръце и засвири само акорди — или скелета на мелодията. Завършваше всяка фраза с пауза, сякаш вадеше пълни с улов шепи, поглеждаше ги и продължаваше да цели основните акорди. Задвижи пръсти още по-бавно. Беше навела глава над клавишите, когато двама мъже се вмъкнаха през двойната врата, оставиха оръжието си до пианото и застанаха пред нея. Акордите застинаха сред внезапно пренаселилата се стая.

Ръцете — свободно по тялото, босият крак на басовия педал продължава песента, научена от майка ѝ. Упражняваше я навсякъде — на кухненската маса, на стената, докато се качваше по стълбите, в леглото, преди да заспи. Вкъщи нямаха пиано. Ходеше да свири в кварталния клуб в събота сутрин, но през седмицата се упражняваше — на масата в кухнята пред тебеширените клавиши, които майка и рисуваше и триеше с гъба. Сега за пръв път свиреше на пианото във вилата, макар да живееше тук от три месеца. Още първия ден бе зърнала силуета му през двойната врата. В Канада пианото не може без

вода. Отваря се капакът и се оставя чаша вода. След месец чашата е празна. Баща ѝ казваше, че джуджетата пият вода само от пиано. Не ходят в сладкарница. Тя никога не повярва на това, но си помисли, че може би някоя мишка изпива водата.

Светкавица проряза долината — бурята пътуваше към тях цяла вечер — и тя видя, че единият от мъжете беше сикх. Спря да свири и се усмихна удивена, но все пак спокойна. Назъбената линия на светлината зад двата силуета бе мигновена, но успя да зърне тюрбана и блестящите мокри оръжия. Те лежаха в края на пианото, защото горният капак беше махнат преди няколко месеца и използван за болнична маса. Английският пациент би разпознал веднага оръжията. По дяволите. Беше заобиколена от толкова чужденци. Нито един от тях не бе чист италианец. Вила на небивалиците. Какво би си помислил Полициано за едно такова tableau<sup>[8]</sup> от 1945-а — двама мъже и една жена около пианото, войната към своя край, оръжията проблясват мокри всеки път, когато светкавица се плъзне в стаята и я изпълни с цветове и сенки, през половин минута гръмотевица разцепва долината и звучи антифонна музика, акордите на „На чай отивам с моята мила“.

— Знаете ли думите?

Те не помръднаха. Тя се отскубна от вцепенението и пръстите ѝ се впуснаха в лудешка плетеница от звуци, които бе таила у себе си — джазът разтваряше непознати кътчета в сърцевината на мелодията и изтръгваше ново звучене.

*На чай отивам с моята мила  
и всички други ми завиждат.  
Аз пък само нея виждам,  
на чай отивам с моята мила.*

Стояха с мокри дрехи и зърваха нейния силует в миговете, когато светлината изпълваше стаята — ръцете ѝ на фона на светкавиците, ръцете и, потопени в техния блясък, как свирят в тъмнината между две просветвания напук на оглушителния тътен. Разбираха по съсредоточеното ѝ лице, че не съществуват за нея. В този миг тя се опитваше да види ръцете на майка си, които накъсват вестника, навлажняват го на мивката в кухнята и изтриват от масата

тебеширените клавиши, все едно, че трият правоъгълници на дама. После отиваше на своя ежеседмичен урок в кварталния клуб. Свиреше права — столът беше висок за нея, не достигаше педалите. Кракът ѝ в летен сандал върху левия педал. Тракане на метроном.

Не искаше да се разделя с песента, не искаше да изостави думите на тази стара песен. Представяше си как отиват на чай — там, където никой не ги следва, — в един кът, целия с аспидастри<sup>[9]</sup>. Вдигна поглед и кимна, за да даде знак, че песента свършва.

Караваджо не можа да види всичко това. Когато се върна, завари Хана и двамата сапъори да правят сандвичи в кухнята.

---

[1] Сладолед (ит.) — Б.пр. ↑

[2] Илюзорен ефект, зрителна измама в изобразителното изкуство — Б.пр. ↑

[3] Катедрали (ит.) — Б.пр. ↑

[4] Гробище (ит.) — Б.пр. ↑

[5] Търговска улица в източната част на Торонто — Б.пр. ↑

[6] Героиня от едноименен роман, която спасява аристократи по време на Френската революция — Б.пр. ↑

[7] Богат квартал в Торонто — Б.пр. ↑

[8] Жива картина, сцена (фр.) — Б.пр. ↑

[9] Азиатска момина сълза, символ на семейно щастие — Б.пр. ↑

### III

## ОГЪН НЯКОЙ ДЕН

Войната в Италия през 1943 и 1944-а беше последната средновековна война. Новите царе безразсъдно хвърлиха своите армии в бой срещу укрепените по крайбрежните носове градове, за чието превземане са се водили битки още от осми век. Покрай стърчащите скали, през посечените лозя минава пътят, по който са изнасяли носилките с ранени. Ако разкопаете дирите на танковете по-дълбоко, ще откриете кървави брадви и копия. Монтерки, Кортонна, Урбино, Аресто, Сансеполкро, Ангиари. И после крайбрежието.

Котки спяха в оръдейните кули, обърната на юг. Англичани, американци, индийци, австралийци и канадци се придвижваха на север, трасираци снаряди просветваха и изчезваха във въздуха. Армиите се съединиха при Сансеполкро, чийто символ е арбалетът. Някои войници се бяха снабдили и стреляха безшумно с тях през нощта над стените на непревзетия град. Фелдмаршал Кеселринг, главнокомандващ отстъпващата немска армия, най-сериозно обмисляше дали да не излее горещо масло от укрепленията.

От оксфордските колежи измъкнаха медиевистите и ги изпратиха със самолети в Умбрия. Средната им възраст беше шейсет. Разквартируваха ги с войските. На срещите със стратегическото командване непрекъснато им се напомняше, че самолетът вече е изобретен. Те говореха за градовете от гледна точка на изкуството в тях. В Монтерки, в параклиса близо до градското гробище, се намираше „Madonna del Parto“ на Пиеро дела Франческа. Когато най-послед средновековният замък от тринайсети век бе превзет по време на пролетните дъждове, някои военни части се разположиха на бивак под високия купол и спяха до каменния амвон, където Херкулес посича хидрата. Навсякъде водата беше лоша. Мнозина умряха от тиф и други заразни болести. С армейските бинокли войниците можеха да открият във фреските на Пиеро дела Франческа своите съвременни лица, изрисувани по сводовете на готическата катедрала в Аресто. Савската

царица в разговор с цар Соломон. Клонка от дървото на Доброто и Злото в устата на мъртвия Адам. Години по-късно тази царица щеше да научи, че священото дърво е било използвано за построяването на моста над Силоам.

Непрекъснато валеше и беше студено. Навсякъде цареше хаос, освен в тези внушителни сцени на изкуството, изобразяващи справедливост, благочестие и пожертвувателност. Мостовите на всички реки по пътя на Осма армия бяха взривени. Сапърските части се спускаха по брега, пълзейки по въжени стълби, и изложени на обстрела на врага, преплуваха реката или я прегазваха. Водата отнасяше храната и палатките. Повличаше снаряжението заедно с войниците. Пресекли водите, те се опитваха да се измъкнат бързо нагоре. Впиваха ръце до китките в основата на калния отвесен бряг и увисаха. Надяваха се размекнатата почва да се втвърди и да ги задържи.

Младият сикх потопа буза в тинята и си представи лицето на Савската царица и гладката ѝ кожа. В ледените води на реката той изведнъж се почувства стоплен от обзелото го към нея желание. Ще махне воала от косата ѝ. Ще положи дясна ръка там, където свършва блузата в маслинен цвят и започва шията. Той също бе изморен и тъжен като мъдрия цар и провинената царица, които бе видял преди две седмици в Арецо.

Висеше над водата с вкопчени в калната урва ръце. През тези дни и нощи духът, тази изтънченост на човешката природа, бе на изчезване сред войнишката маса. Срещаше се само по книгите или в рисунките. Кой имаше по-скръбен вид в онази фреска под купола? Той склони глава, за да си почине до нежния ѝ врат. Влюби се в сведения поглед. В тази жена, която един ден щеше да познае светостта на мостовите.

Нощем, легнал в походното легло, простираше в мрака ръце като две военни колони. Нямаше надежда за разрешение на конфликта или за победа. Изключение правеше временният пакт с царската особа от стенописа, която най-вероятно щеше да го забрави, без дори да признае съществуването му. А може би изобщо нямаше да го забележи. Него, сикха, качен на сапърската стълба, за да монтира в дъжда подвижен мост за приближаващите войски. Но той помнеше картината, разкриваща техните отношения. И месец по-късно, когато

оцелелите батальони стигнаха до морето и навлязоха в крайбрежния град Католика, когато сапърорите обезвредиха на плажа ивица от двайсет ярда и мъжете влязоха голи във водата, той се приближи до един от медиевистите. Възрастният човек бе приятелски настроен към него — веднъж просто си бяха побъбрили, докато изядоха заедно една месна консерва. В знак на благодарност към проявената добрина сикхът предложи да му покаже нещо интересно.

Сапърорът изписа един мотоциклет „Триумф“, пристегна с ремък около ръката си тъмночервена сигнална светлина и двамата потеглиха нагам, откъдето бяха дошли — обратно през спокойните вече градчета Урбино и Ангиари, покрай лъкатушните хребети на планинската верига, пресичаща като гръбнак Италия, и после надолу по западните склонове към Арецо. Стариият човек, натоварен като бохча на задната седалка, здраво стискаше сапъора през кръста. Нощем по площада пред църквата нямаше военни части и сапърорът спря точно пред входа. Помогна на оксфордския учен да слезе от мотора, взе снаряжението си и влезе в катедралата. Хладен мрак. Чаткането на ботушите отекуваше в пустата огромна катедрала. Отново вдъхна мириса на дъвен камък и дърво. Запали три осветителни шашки. Преметна зад колоните над главния кораб комплект въжета с макара и изстреля високо в една дървена греда железен клин, на който беше нанизано дебело въже. Професорът смаяно го наблюдаваше. От време на време се взираше в дълбините на мрака под купола. Младият човек го опасва с вързано на клуп въже около раменете и кръста и прикрепя с лейкопласт към старческите гърди малък запален фенер.

Остави го така до парапета за светото причастие и с тропот се качи по стълбите до горния етаж, където го чакаше другият край на въжето. Хвана го, направи крачка от балкона и увисна в мрака. В същия миг стариият учен се олюля и се издигна бързо нагоре. Когато сапърорът докосна земята, той остана да се поклаща бавно във въздуха на няколко педи от стените в ореола от светлина. Сапърорът се придвижи с въжето в ръка, докато професорът се озова пред „Полетът на император Максентий“.

След пет минути сикхът го свали на земята. Запали още една осветителна шашка и на свой ред се издигна към тъмносиния цвят на небесния купол. Зърна златните звезди, които бе наблюдавал с бинокъл. Погледна надолу — професорът седеше на пейката изтощен.

Едва сега, отвисоко, усети дълбочината на църквата. Улови нейната ефирност. Проникна в кухнята ѝ кладенчова тъмнина. С червената сигнална светлина, струяща от скиптъра в ръката му. Оттласна се към лицето ѝ — лицето на неговата Царица на тъгата — и тъмната му ръка се приближи до гигантската шия.

Сикхът опъва палатка в най-отдалечения край на градината, където според Хана някога бе расла лавандула. Беше намирала изсъхнали листенца — стриваше ги с пръсти и ги миришеше. Понякога, след дъжд, усещаше уханието на лавандула.

В началото той изобщо не влизаше в къщата. Само минаваше покрай нея, улисан с мините в градината. Винаги вежлив. Поздравява с леко кимване. Хана го вижда да се мие с дъждовна вода в коритото, което се мъдри върху стария слънчев часовник. Градинската чешма, използвана някога за поливане, е пресъхнала. Наблюдава голия му матов гръб, докато извива ръка, досуц птиче крило, и се полива с вода.

През деня забелязва предимно ръцете му — той е облечен във войнишка риза с къси ръкави — и пушката, която е винаги с него, макар за обитателите на вилата битките да са свършили.

Прави различни хватки с пушката — пред гърдите за почест, или на рамо, придържайки приклада със сгъната в лакътя ръка. Обръща се, внезапно усетил погледа ѝ върху себе си. Оцелял от атаките на собствения си страх, той се е научил да заобикаля всичко съмнително. Приема любопитството ѝ като част от заобикалящия го свят, сякаш иска да покаже, че нищо не може да го свари неподготвен.

Той е вгълбен в себе си, за разлика от всички останали във вилата и това за нея е облекчение, въпреки че Караваджо роптае срещу непрекъснатото му тананикане на каубойски песнички — сапърът ги е научил през трите години воюване. Другият, с когото се появиха в бурята, се казва Харди и е настанен някъде по-близо до града, но двамата работят заедно. Беше ги виждала да влизат в градините, екипирани с техните шишове и приспособления за обезвреждане на мини.

Кучето следва неотлъчно Караваджо. Младият войник понякога също тича и подскача с животното по пътеката, но не му дава храна, убеден, че всеки оцелява сам. Ако намери нещо за ядене, сам си го изядва. Неговата любезност стига дотук. Понякога нощем спи на



парапета над стръмнината, спускаща се към долината. Влиза в палатката само когато вали.

Войникът, от своя страна, наблюдава странстванията на Караваджо нощем. На два пъти го проследи отдалече. Но два дни след това Караваджо го спря и го предупреди. Забранявам ти да ходиш подире ми. Момчето отрича, но мъжът захлупва устата му с длан, принуждавайки го да спре лъжите. Войникът разбира, че Караваджо го е наблюдавал и предишните две нощи. Следенето му е навик, придобит в училището на войната. Както и желанието да се прицели в някоя мишена и да удари точно в центъра. За кой ли път мерникът му хваща на прицел носа на някоя статуя или кръжащ над урвата сокол.

Той е още твърде млад. Лакомо изгълтва порцията храна и скача да прибере чинията. Позволил си е половин час за обяд.

Тя често го наблюдава в овощната градина или в избуялата трева зад къщата — целият нащрек, с девет живота като котките. Погледът ѝ се натъква на тъмнокафявата кожа над китката, където свободно се плъзга гривна, а понякога, когато надига чашата с чай, тя звънти.

Той никога не говори за риска на своите занимания. Само от време на време някоя експлозия изстрелва Хана и Караваджо навън. Със сърце, вкаменено от приглушения гръм, тя изтичва, вижда с края на окото си — Караваджо прави същото, а сапърът лениво махва с ръка някъде от поляната и дори не се обръща.

Веднъж Караваджо влезе в библиотеката и го завари покатерен на тавана срещу trompe l'oeil. Само на италианеца можеше да хрумне да спре на прага на стаята и да огледа ъглите на тавана, за да провери дали е сам. Младият боец, без да отмества поглед, само щракна с пръсти — Караваджо остана в колебание на прага. Това бе предупреждение да напусне от съображения за безопасност, докато охранващият кабел, проследен от сапъора до ъгъла зад пердето, бъде разплетен и срязан.

Все тананика и свирuca.

— Кой свири? — пита англичанинът една нощ.

Той не познава новодошлия, дори не го е виждал. Сикхът пее сам, легнал на ръба на урвата, загледан в носещите се облаци.

Винаги влиза шумно в привидно пустата вила. Той единствен от обитателите ѝ още носи войнишката униформа. Измъква се от палатката безукорен, с блестящи катарамии и грижливо навит тюрбан, чатка по дървените подове и каменните плочи в къщата с лъснатите си ботуши. Всяка шега е в състояние да го откъсне от работата и той избухва в смях. Има вид на несъзнателно влюбен в собственото си тяло, докато се навежда да вземе филия хляб или прокарва пръсти по тревата, а и когато, без да мисли, върти пушката като огромен боздуган между кипарисовите дървета на път към селото, където са другите сапъори.

Изглежда доволен от малката компания в тази вила, самият той — нещо като свободно плуващо в покрайнините на тяхната система космическо тяло. Престоят за него тук е като празник след калта, реките и мостовете на неговата война. Влиза в къщата само ако го поканят. Временен, ненатрапчив гост, както през онази първа нощ в бурята, когато воден от колебливите звуци на пианото, бе минал по пътеката с кипарисите, за да влезе в библиотеката.

Тази нощ той се отклони към вилата не от любопитство към музиката, а от безпокойство за сигурността на пианиста. Отстъпващата армия често поставяше в музикалните инструменти малки мини във формата на моливи. Завърналите се собственици отваряха пианото и загубваха ръцете си. Или пък биваха отнасяни заедно с половината от стената, опитвайки се да съживят махалото на наследствения стенен часовник.

Той се втурна нагоре по хълма, следвайки звука на пианото, заедно с Харди. Прехвърли се през каменния зид и влезе във вилата. Липсата на пауза означаваше, че пианистът не се кани да изтегли металната пластина, която задейства метронома. Повечето бомби „моливи“ бяха скрити там — най-лесното място, на което можеше да се запои отвесно медна жичка. Имаше бомби, прикрепени към крановете на чешмите или към гръбчетата на книгите. Зареждаха бомби в пробити с бургия стволоче на овошки и падането на ябълка върху по-нисък клон предизвикваше детонацията на цялото дърво. Същия ефект имаше и откъсването на плода от човешка ръка. Сикхът вече не можеше да погледне стая или поле, без да отбележи възможните бомбени капани.

Задържа се на прага на френския прозорец с опряна на рамката глава. После се вмъкна в стаята и потъна в раздирания от светкавици мрак. На пианото седеше момиче, сякаш го очакваше. То свиреше, втрещено в клавишите. Обгърна с поглед стаята, после пианистката. Очите му кръстосаха мрака като лъчи на радар. Метрономът вече цъкаше в ритъма на невинно поклащащата се стрелка. Нямаше тънка жичка, опасността беше отминала. Той стоеше там в мократа си униформа, в първите мигове незабелязан от младата жена.

Антената на детекторния приемник виси на дървото до палатката. Нощем с бинокъла на Караваджо тя се вглежда във фосфорното зелено на скалата на радиото. От време на време то изчезва внезапно, закрито от тялото на сапъора, случайно застанал в зрителното поле. През деня той носи със себе си преносимия си уред — едната слушалка прикрепена към ухото, другата свободно виси под брадичката, — така той може да долавя звуци от останалата част от света, които можеха да се окажат важни за него. Идва в къщата и предава чутите в ефира новини — само тези, които предполага, че ще събудят интереса им. Един следобед съобщава за смъртта на Глен Милър. Самолетна катастрофа някъде между Франция и Англия.

Такъв е той, така живее сред тях. Тя го вижда в далечината, на фона на мъртвата градина, с минотърсач в ръка или ако е открил нещо — надвесен над заплетения възел от жици и капсул-детонатори, които някой е оставил като злокобно писмо.

Винаги мие ръцете си. Отначало Караваджо мисли, че е твърде превзет.

— Как си изкарал войната с тези навици? — смее се той.

— Аз съм израснал в Индия, чичо. Там ръцете се мият много често. Преди всяко ядене. Навик. Роден съм в Пенджаб.

— Аз съм от Северна Америка — обажда се тя.

Когато спи, половината му тяло лежи в палатката, другата половина навън. Хана го вижда как маха слушалките и ги пуска в скута си.

Тогава и тя сваля бинокъла и се прибира.

\* \* \*

Стояха под огромния свод. Сержантът запали осветителна шашка. Сапърът легна по гръб на пода и се втренчи през оптичския мерник на пушката нагоре към тълпата от глави в охра, сякаш искаше да намери лицето на брат си сред тях. Кръстчето на визъора пробягва по библейските фигури, светлината обливаше цветни одежди и плът, потъмнели от столетните пластове пушек на кандилата и свещите. Жълтият дим, който сега се стелеше по стените, оскверняваше това свято място и те знаеха това — можеха да ги изгонят, а и да оставят завинаги лош спомен за оскърблението, с което отвърщат на разрешението да разгледат великия божи храм, но по пътя до този купол те бяха преодолявали водни прегради, преживели хиляди престрелки в битките, бомбардировката на Монте Касино — накрая, като бяха преминали с мълчалива любезност по Рафаел Станце, те бяха достигнали до тук. Седемнайсетте мъже, участвали в десанта на Сицилия, воювали, пробивайки си път до сърцето на страната, сега се оказаха в една възтъмна зала. Сякаш бе достатъчно, че светлото място изобщо ги приемаше.

Някой изсумтя: „По дяволите! Не може ли малко повече светлина, сержант Шанд?“ Сержантът дръпна шнура на една осветителна факла. Задържа я във високо протегнатата си ръка и от юмрука му се отприщи водопад от светлина. Остана в тази поза, докато шашката изгори. Останалите изпъваха шии към тавана, претъпкан с фигури и лица, изплували в светлото. Само младият сапър беше легнал на земята с прицелен нагоре мерник, миглите му почти закачаха брадите на Ной и Аврам, оглежда поредицата полубогове, докато стигна до най-внушителния лик и застина — лице като копие, мъдро и непрощаващо.

Чуха се виковете на часовете при входа и бягащите стъпки. До изгарянето на ракетата оставаха само трийсет секунди. Той се търкулна към падрето и му подаде пушката.

— Онзи там. Кой е? На северозападния край. Бързо, светлината свършва!

Падрето подхвана пушката. Насочи я към ъгъла и ракетата угасна.

Върна оръжието на младия сикх.

— Знайте, че всички ще бъдем наказани за тези светлини и оръжия в Сикстинската капела. Не трябваше изобщо да идвам тук. Но съм длъжен да благодаря на сержант Шанд. Беше героично от негова страна. Надявам се, че няма никакви щети.

— Видя ли го? Лицето. Кой беше?

— О, да, *наистина* велик образ.

— Видял си го.

— Да. Исак.

Когато английската армия стигна до Габиче на източния бряг, сапърът командваше нощния патрул. Втората нощ получи сигнал на къси вълни за противниково раздвижване във водата. Патрулът хвърли граната и водата изригна. Рязък предупредителен гръм. Не удариха нищо, но в гейзера на експлозията долови движенията на тъмен силует. Вдигна пушката и се прицели в мержелеещата се сянка. Изчакваше допълнително раздвижване, преди да стреля. Врагът беше още на север, разположен на бивак в покрайнините на Римини. Продължаваше да държи на мушка сенките, докато над водата внезапно грейна ореолът на Дева Мария, Стоеше изправена в лодката.

Двама мъже гребяха. Други двама я придържаха. Когато стигнаха брега, хората от града аплодираха от тъмнината на отворените прозорци.

Сапърът виждаше кремавото лице и ореола от малки крушки за батерия. Лежеше върху бетонния бункер между града и морето и наблюдаваше как носят високата гипсова статуя. Четиримата мъже я донесоха на ръце до плажа и закрачиха по пясъка без страх от мини. Може би знаеха къде са заровени и бяха отбелязали местата им. Четиримата затъваха в пясъка до колене. Габиче Маре, 29 май 1944 година. Морският празник на Дева Мария.

Всичко живо беше по улиците. Появиха се и мъже в униформи на музиканти. Нямахте да свирят, за да не нарушават военната забрана, макар инструментите да присъстваха като част от церемонията, безупречно лъснати.

Той се измъкна от тъмнината с минохвъргачка на гърба и пушка в ръце. Оръжията и тюрбанът му смаяха тълпата. Хората се стреснаха,

като го видяха да се появява в този вид от ничията земя на плажа.

Вдигна пушката и взе на прицел лицето ѝ — лице, което нямаше възраст и не излъчваше женственост. Тъмни мъжки ръце се мяркаха пред бледата светлина на ореола от двайсетина крушки. Облечена в бледосиня мантия, със свито ляво коляно, което създаваше ефект на драперия в спускащото се надолу одеяние.

Тези хора не бяха романтични. Бяха преживели господството на фашистите, англичаните, галите, готите и германите. Чуждото присъствие отдавна не значеше нищо за тях. Изключение правеше само тази гипсова фигура в синьо и кремаво, изплувала от морето. Натовариха я в камион за грозде, пълен с цветя. Оркестърът няма оглавяваше процесията.

Каквато и защита да осигуреше за хората от този град, той щеше да лиши от смисъл тяхното шествие. Не можеше да се разхожда с тези оръжия сред децата им, облечени в бяло.

Тръгна по съседната улица, успоредно на шествието, като се опитваше да върви в крак така, че да стигнат заедно кръстовището. Отново вдигна пушката и хвана статуята на мушка. Всичко свърши при носа над морето, където оставиха светата майка и се разотидоха. Никой не усети неговото присъствие там.

Лицето ѝ още грееше. Мъжете, които я докараха с лодката, застанаха от четирите ѝ страни като почетен караул. Батерията на гърба ѝ започна да отслабва. Когато ореолът угасна, той погледна часовника си — беше четири и половина сутринта. Насочи оптичския мерник към мъжете. Двама спяха. Върна мушката към лицето ѝ и отново се зае да го изучава. То изглеждаше различно в избледнялата светлина. По-близко и познато. Можеше да му бъде сестра. Или дъщеря някой ден. Ако бе в състояние да се откъсне от нея, щеше да намери нещо, което да ѝ поднесе в знак на специално внимание. Все пак той принадлежеше към друга вяра.

\* \* \*

Караваджо влиза в библиотеката. Напоследък прекарва повечето следобеди тук. За него книгите винаги са били мистични творения.

Измъква една и отваря на заглавната страница. Пет минути са минали, откакто е в стаята, когато чува тиха въздишка.

Обръща се и вижда Хана, заспала на дивана. Затваря книгата. Обляга се на ниския перваз под полиците. Свита на кълбо, лявата ѝ буза върху прашния брокат, дясната ръка — в юмрук под брадичката. Веждите ѝ потрепват, лицето ѝ е съсредоточено в съня.

Когато след дългата раздяла я видя отново, тя изглеждаше напрегната, а тялото ѝ сякаш бе изразходвано до краен предел. Тялото ѝ бе преживяло войната с всичките си клетки, както ако се бе любила.

Той внезапно кихна. Изправяйки глава, погледът му срещна отворените ѝ очи, вперени в него.

— Познай колко е часът.

— Около четири и пет. Не, около четири и седем.

Беше стара игра, играна някога от мъж и дете. Той се измъкна от стаята да търси будилника и тя позна по самоуверената му походка и движения, че скоро си е бил морфин — беше свеж и бодър, с присъщата му самонадеяност. Тя се надигна и седна. Усмихна се, когато той пристигна и учудено поклати глава от нейната точност.

— Родена съм със слънчев часовник в главата, нали?

— А как познаваш часа през нощта?

— Има ли лунни часовници? Може би всеки архитект в своя проект за вила е скрил някъде лунен часовник, специално за крадците.

— Сериозно притеснение за богатите.

— Среща при лунния часовник, Давид. Там е мястото, където слабият може да почерпи сила от силните.

— Както англичанинът от теб.

— Щях да имам бебе миналата година.

Сега, когато приятелят от детските ѝ години е с прояснен от наркотика ум, тя може да излее всичко на един дъх и да бъде сигурна, че той ще бъде до нея и ще ѝ съчувства. И тя разтваря душата си, без да разбира много добре, че е будна. Разговаря като насън, сякаш неговото кихане е предизвикало този сън.

Караваджо познава това състояние. Често е срещал хора при лунния часовник. В два през нощта ги е вдигал накрак с грохота на сгромолясалия се в собствената им спалня скрин. Беше открил, че подобни ужаси предпазват от страх и насилие. Хванат от стопаните на къщите по време на обир, той пляскаше с ръце и дърдореше или

подхвърляше и ловеше във въздуха скъп часовник, засипвайки ги с въпроси за местонахождението на вещите им.

— Загубих детето. По-точно наложи се да го махна. Бащата вече беше умрял. Войната продължаваше.

— В Италия ли стана това?

— В Сицилия. През цялото време, докато се придвижвахме с тила на войските към Адриатическо море, мислех за плода в утробата си. Водех безкрайни разговори с него. Работех много в болниците и отбягвах хората. С изключение на детето, с което споделях всичко. Наум. Говорех му, докато къпех и хранех ранените. Бях малко полудяла.

— Тогава баща ти умря.

— Да. Тогава умря Патрик. Бях в Пиза, когато ми казаха.

Тя беше будна. Седеше с изпънат гръб.

— Значи си знаел?

— Получих писмо от къщи.

— Затова ли дойде тук, защото знаеше?

— Не.

— Добре. Не мисля, че той вярваше в траур и тям подобни. Патрик обичаше да казва, че иска женско дуо да свири на погребението му. Цигулка и бандалеон<sup>[1]</sup>. Нищо повече. Той беше толкова сантиментален.

— Да. Не можеше да откаже на никого, каквото и да му поискаше. Беше безпомощен пред отчаяните жени.

От долината към хълма задуха вятър и кипарисите, подредени в шпалир от двете страни на трийсет и шестте стъпала на параклиса, мигом влязоха в схватка с него. Капки от минаващ дъжд затупкаха звучно върху двете фигури на парапета до стълбите. Късно след полунощ. Тя лежи на широкия бетонен перваз, той крачи напред-назад, после се надвесва над долината. Дъждът барабани под краката им в урвата.

— Кога престана да говориш с бебето?

— Изведнъж се струпа много работа. Войските водеха битки при моста „Моро“ и в Урбино. Може би в Урбино. Там имах усещането, че смъртта дебне всички. Войници, сестри, свещеници. Задушавяхме се



като животни в развѣдник сред тесните, стрѣмни улици. Войниците пристигаха осакатени, влюбваха се в мен и след час издѣхваха. Беше важно да помня имената им. Но аз продължавах да се вглеждам в детето дори когато умираха. Виждах го как си отива. Някои сядаха на леглото и разкъсваха дрехите си, за да дишат по-лесно. Други се притесняваха за малки драскотини по ръцете си в часа на смъртта. Тогава обикновено на устата се появява балонче. Малък мехур. Веднѣж се наведох да затворя очите на починал войник. Той внезапно ги отвори и саркастично изсъска: „Не можеш ли да изчакаш да умра? *Кучка!*“ Надигна се и помете всичко от подноса. Толкова вбесен. Кой би искал да умре така? С такъв гняв. *Кучка!* След този случай винаги чаках да се появи мехурът на устата. Сега познавам смъртта, Караваджо. Знам всички миризми. Мога да отвлека вниманието на пациентите от агонията. Знам кога да бия морфина. Да използвам лечебния разтвор. Да изпразня червата им преди смъртта. Всеки проклет генерал би трябвало да мине през тази работа. Всеки проклет генерал. Би трябвало всички да я умеят, преди да се отправят към отсрещния бряг. Кой, по дяволите, бяхме ние, за да ни отредят такава отговорност? Да очакват от нас мъдростта на стар свещеник, да ни оставят да водим хората към нещо, което никой не желае, и да ги караме въпреки всичко да мислят, че се чувстват добре. Никога не бих могла да се трогна от почестите за мъртвите. Каква вулгарна реторика! Как смеят! Как смеят да говорят така за мъртвите човешки същества!

Нямаше светлина, всички лампи бяха угасени, а небето — почти изцяло скрито зад облаци. Беше по-безопасно да не се привлича вниманието към обитаваните домове. Свикнаха да вървят в мрака на къщата.

— Ти знаеш защо не са искали да останеш тук с английския пациент, нали?

— Неудобен брак? Комплексът на баща ми? — усмихна му се тя.

— Как е този приятел?

— Все още не се е успокоил от случката с кучето.

— Кажу ми, че е с мен.

— Той не е много сигурен дали ти самият ще се задържиш тук. Мисли, че можеш да си заминеш с китайските сервиси.

— Смяташ ли, че ще пийне малко вино? Успях да изпрося една бутилка днес.

— От кого?

— Искаш ли го, или не?

— Хайде да го изпием сега. Да забравим за англичанина.

— А, каква промяна!

— Не е промяна, а наистина имам нужда да се напия.

— На двайсет години. По времето, когато аз бях на двайсет...

— Да, да, знам. Защо не изпросиш някой ден грамофон? Между другото мисля, че на това му казват кражба.

— Моята страна ме научи на всичко това. Правих го за тях по време на войната.

Той се запъти през бомбардирания параклис към къщата.

Леко замаяна, Хана потърси опора и седна. „А виж какво направиха те от теб“, помисли си тя.

През войната Хана не разговаряше дори със сестрите. Имаше нужда от някой близък. Трябваше ѝ бащата на детето сега, на този хълм, в очакване да се напие за пръв път от години, когато обгорелият мъж се бе унесъл в своите четири часа сън и старият приятел на баща ѝ тършуваше в нейната аптечка, чупеше стъкленото връхче, пристягаше ръка с връзката за обувки и инжектираше морфина с автоматизирани действия, които му отнемаха само няколко секунди.

Вечер, десет часът, планини около тях, само земята е в тъма. Небето ясно и сиво, хълмовете зелени.

— Беше ми опротивял гладът. Да бъда единствено обект на похотливи желания. Затова отбягвах срещите, возенето с джип, ухажванията. Отказвах им последния танц преди смъртта — обявиха ме за сноб. Работех повече от другите. Двойни смени под куршумите, правех всичко за тях, изпразвах всички подлоги. Станах сноб, защото не исках да излизам заради парите им. Исках да си отида вкъщи, а там нямаше никой. Не можех да понасям Европа. Не можех да търпя да се отнасят към мен като към ценност заради пола ми. Ухажвах един мъж и той умря, детето също. Всъщност детето не умря, аз го убих. И после се отдръпнах толкова надалеч, че никой да не може да ме достигне. Нито с приказки за снобизъм, нито с нечия смърт. Тогава срещнах него — обгорелия до въглен мъж. Който се оказа англичанин. Давид, много отдавна не съм се сещала да правя каквото и да било с мъж.

Седмица след появата на сикха те свикнаха с неговите навици на хранене. Където и да се намираше — на хълма или в селото долу, — винаги се връщаше около дванайсет и половина, за да обядват заедно. Изваждаше от раницата вързопче от синя носна кърпа и разпределяше съдържанието му. Лук и подправки. Караваджо подозираше, че ги бере от францисканската градина, която сапърорът кръстосваше в търсене на мини. Белеше лука със същия нож, с който оголваше кабелите. После изваждаше плодовете. Караваджо беше почти сигурен, че сикхът нито веднъж не бе опитвал общата войнишка храна.

Всъщност той винаги дисциплинирано се строяваше при зори и подаваше чаша за любимия му английски чай, към който прибавяше от собствените си запаси кондензирано мляко. Отпиваше на малки глътки, прав под слънчевите лъчи, загледан в бавното движение на войниците, които, ако не бяха заети с маневри, към девет часа вече играеха канаста.

Сега, при изгрев-слънце, под окършените от бомби дървета в градините около вила „Сан Джироламо“, той пълни устата си с вода от манерката. Сипва прах за зъби върху четката и започва бавен десетминутен хигиенен сеанс с очи, отправени към все още потъналата в мъгла долина. Наблюдава гледката, над която сега се намира неговият дом, но повече с любопитство, отколкото със страхопочитание. Откакто се помни, мие зъбите си винаги на двора.

Пейзажът около него е винаги временен, сикхът не му принадлежи. Той само отбелязва, че може да вали или че храстите излъчват миризма. Неговият мозък, дори в състояние на покой, реагира като радар, очите му фиксират разположението на предметите на четиристотин метра — смъртоносният обхват на леките огнестрелни оръжия. Разглежда двете лукови глави, които внимателно е изровил от градината с ясното съзнание, че и тя е минирана.

По време на обяда забелязва благия поглед на Караваджо, отправен към храната върху синята носна кърпа. Вероятно някои редки животинчета се хранят със същото, което младият войник е набрал. Поднася храната към устата с пръстите на дясната си ръка. Използва ножа само когато бели лук или реже плодове.

Двамата мъже предприемат пътуване с каруца за чувал брашно. Войникът трябва и да занесе в щаба в Сан Доменико карти на обезвредените от мините зони. Чувстват неудобство да разговарят за живота си и затова приказват за Хана. След поредица от въпроси възрастният мъж признава, че я познава отпреди войната.

— От Канада ли?

— Да, оттам.

Минават покрай множество огньовете край пътя и Караваджо насочва вниманието на младия войник към тях. Прякорът на сапъора е Кип. „Извикай Кип!“ „Кип идва.“ Странно как се сдоби с това име. В първия му отчет в Англия за обезвреждането на бомби имаше мазно петно на един от листовите и офицерът беше възкликнал: „Какво е това? Да не е от херинга<sup>[2]</sup>?“ Всички наоколо се засмяха. Младият сикх нямаше представа какво е херинга, но шегата превърна истинското му име Кирпал Сингх в Кип само за една седмица. Той нямаше нищо против. Лорд Съфок и неговата бригада харесаха прякора, а и самият Кип го предпочете, вместо да се обръщат към него с фамилното му име.

\* \* \*

През това лято англичанинът сложи слухов апарат и къщата за него оживя. Кехлибарената мида в ухото стана проводник на всекидневните шумове — стържещото тътрене на стола в коридора, драскането на кучешките нокти някъде наблизо. Можеше да увеличи звука и да чуе дори дишането на проклетото животно или провикването на сапъора от терасата. Така, че само няколко дни след пристигането на младия войник англичанинът бе наясно с присъствието му, макар Хана да не ги запознаваше от страх, че няма да си допаднат.

Но един ден тя влезе в спалнята на англичанина и с изненада откри сапъора при него. Стоеше до леглото с провесени ръце и праметната като гега през раменете пушка. Подразниха я тази небрежност и бавното му обръщане при нейната поява. Тялото се

завъртя като ос на колело, а оръжието остана неподвижно на раменете в хватката на малките тъмни китки.

Англичанинът се обърна към нея и каза:

— Разбираме се отлично!

Тя бе смутена от привидно нехайните разходки, довели сапъора до този лично неин периметър, сякаш можеше да бъде едновременно навсякъде и винаги около нея. Кип бе чул от Караваджо, че пациентът познава добре оръжията, и вече обсъждаше с него начините за намиране на скритите бомби. Беше се качил в стаята, за да се натъкне на море от информация за съюзниците и вражеското въоръжение. Англичанинът не само познаваше абсурдните италиански детонатори, но и знаеше в подробности топографията на този район на Тоскана.

След малко вече скицираха различни видове бомби и си изясняваха електрическите вериги.

— Италианските детонатори май са разположени вертикално. И невинаги в ръкохватката.

— Е, зависи. Произведените в Неапол са направени по този начин, но заводите в Рим следват немската система. Естествено, Неапол, ако се върнем в петнайсети век...

Англичанинът се отдаваше на обичайното си словесно разточителство, но сапъорът не бе свикнал да слуша безмълвно и тихо. Вмъкваше се в обичайните за пациента по-къси и по-дълги паузи и се опитваше да промени посоката на мислите му.

Войникът извърна глава и погледна към тавана точно когато Хана влизаше.

— Това, което трябва да направим, е нещо като люлка — впусна се в размишления той, — с помощта на която да го придвижваме из къщата.

Тя ги погледна, после сви рамене и излезе от стаята.

Караваджо я срещна усмихната в коридора. Останаха за миг, заслушани в разговора в стаята.

„— Кип, казах ли ти своята концепция за мъжа в поезията на Вергилий? Нека да...

— Включил ли си слуховия апарат?

— Какво?

— Пусни го...“

— Мисля, че той си намери приятел — каза Хана.

Тя излиза на слънце в двора. По обяд потича вода и фонтанът блика двайсетина минути. Сваля кецовете, покатерва се в пресъхналия фонтан и сяда в очакване.

По това време на деня ухае на сено. Големи мухи се носят без посока из въздуха, блъскат се в хората, сякаш се удрят в стена, после с безразличие се отдръпват. Съзерцава гнездата на водните паяци над главата си, скупчени по дъното на горното корито на фонтана, което хвърля сянка върху лицето ѝ. Обича да седи в тази каменна люлка с мирис на спотаен хладен и тъмен въздух, лъхаш от празния още чучур, в контраст на припека — дъх на мазе, отворено в късна пролет. Тя изтупва праха от ръцете и краката си и размърдва свободно пръсти.

Твърде много мъже в къщата. Допира с устни голото си рамо. Вдишва мириса на кожата си, на това, което е самата тя. Нейният собствен мирис и вкус. Спомня си кога за първи път осъзна тези неща — някъде в годините на нейното съзряване; това беше по-скоро място, не време; целуваше ръката си над китката, за да се научи да целува, и усещаше мириса ѝ, навеждаше се към бедрата, за да изучи тялото си, и издишваше в затворените си длани, за да усети собствения си дъх в ноздрите. Голите ѝ бели крака се отриват о петнистия кафяв фонтан. Сапърът ѝ бе разказвал за статуите, на които се бе натъквал по време на боевете. За това как е спал до една фигура на скърбящ ангел, полумъж, полужена — красив ангел. Тогава, легнал по гръб, загледан в тялото на херувима, за пръв път от началото на войната младият мъж се почувствал в покой.

Тя подушва камъка — хладен мирис на молци.

Дали баща ѝ се е мъчил на смъртния одър, или е имал лека смърт? Дали е изглеждал толкова внушително върху походното легло, както англичанинът? Кой се е грижил за него — свой или чужд? Емоционалното ни равновесие обикновено се разклаща много полесно от външен човек, отколкото от някой близък. Сякаш попаднали в ръцете на непознат с чужда кръв, ние заставаме пред огледало по свой избор. За разлика от сапъора баща ѝ никога не се чувстваше удобно в този свят. Изпускаше цели думи от притеснение. Във всяко изречение на Патрик, оплакваше се майка ѝ, липсват две-три основни думи. Но Хана го харесваше. Той не беше човек с робски дух. Бе разсеян и

необикновен, с ненатрапчив чар. Не приличаше на другите мъже. Дори раненият англичанин притежаваше познатата мотивация на феодал. Но нейният баща беше блуждаещ призрак, който предпочиташе хората да са уверени, дори груби.

Дали се е приближавал към смъртта със същото усещане, че се случва нещо обикновено — такова бе отношението и към собствения му живот. Или я е посрещнал с гняв? От всички хора, които Хана познаваше, той бе най-трудно раздразним — просто излизаше, когато някой заговореше против Рузвелт или Тим Бък, или започнеше да хвали някой кмет на Торонто. Никога не се опита да привлече някого на своя страна, само отбелязваше събитията около себе си. Това бе всичко. Романът е огледало, тръгнало по някакъв път. Прочете тази мисъл в една от книгите, препоръчани от англичанина, и се сети за баща си. Винаги когато прехвърляше в ума си спомените за него, тя го виждаше да спира в полунощ с колата под моста на Потъри Роуд в северната част на Торонто и да казва, че това е мястото, където скорците и гълъбите, без особени удобства и не напълно щастливи споделят гредите нощем. Дватамата с Патрик в лятната нощ, с наведени глави сред глъчката от сънен цвъртеж.

Казаха ми, че Патрик е умрял в гълъбарник, заговаря Караваджо.

Баща ѝ обичаше някакъв друг град — с въображаеми улици, стени и граници, начертани от него и приятелите му. Той никога не напусна този измислен свят. Даваше си сметка, че всичките ѝ познания за истинския живот бяха дошли от Караваджо или от мащехата ѝ Клара, докато живееше с нея. Клара, която някога се нареждала сред актрисите с подчертана изразителност и която се бе разярила от тяхното заминаване на война по подчертано изразителен начин. През цялото си пребиваване в Италия Хана пазеше писмата ѝ. Бе сигурна, че са писани върху розовите скали на някой остров в Джорджиан Бей, под напора на морския вятър, раздухващ страниците на бележника, преди да бъдат откъснати и сложени в плик за медицинската сестра на фронта. Носеше ги в куфара си заедно с люспи от розова скала и повеи на морски бриз. Но никога не им отговори. Клара ѝ липсваше, но не можеше да ѝ пише — след всичко, което се случи. Не можеше да понесе разговора за баща си, не можеше да преживее дори мисълта за смъртта на Патрик.

Сега войната бе заминала някъде другаде и тя се намираше на този континент, сред пусти манастири и църкви — бивши болници, изолирани от света по хълмовете на Тоскана и Умбрия, съхранили останките от света на военните. Малки морени, откъснали се от огромния ледник. Заобиколени от светата гора.

Прибира под тъничката рокля ходилата на свитите си крака. Отпуска ръце покрай бедрата. Тишина и неподвижност. Долавя бълбукация звук от празното гърло на тръбата в централната колона на фонтана. Отново тишина. После внезапен тласък и водата идва, бликайки около нея.

\* \* \*

Книгите, които Хана четеше на англичанина, ги отвеждаха на пътешествия със стария странник от „Дим“ или с Фабрицио от „Пармският манастир“. Въвличаха ги в един опияняваш водовъртеж от воители, коне и фургоии, препускащи към или бягащи от войната. Бяха минали по пътищата на много книги, натрупани в ъгъла на изрисуваната стая.

Повечето от тези книги започваха с уверенията на авторите им за достоверността на повествованието. Една обаче се отличаваше — внезапно цопване във водите на спокойствието.

„Започвам моите записки по времето на консул Сервий Галба.

... Летописите за Тиберий, Калигула, Клавдий и Нерон, докато изброените са били на власт, са подправени под влияние на страха, а след смъртта им са продиктувани от още прясна омраза.“

Така Тацит поставя началото на своите „Анали“.

Романите пък започват с несигурност и хаос. Читателят е в постоянно колебание. И щом се отвори врата, отключи катинар или



разбие стена, той се втурва напред с плащ в едната ръка и шапка в другата.

Когато Хана разгърне някоя книга, тя навлиза през помпозни двери в необозрими пространства. В краката ѝ се разстилат килимите на Парма, Париж или Индия.

„Той яхна, в знак на предизвикателство към установения от управата ред, оръдието Зам-Замах, разположено на тухлена платформа срещу стария Аджайб Гер — «Къщата на чудесата», както местните хора наричаха Музея на Лахор. Който владее Зам-Замах, «дракона, бълващ огън», той владее Пенджаб. Огромният зеленикав къс бронз винаги е първата плячка на завоевателите.“

— Чети по-бавно, скъпо момиче. Киплинг се чете бавно. И внимавай за запетайките, там ще откриеш естествените паузи на мисълта. Той е от онези писатели, които са използвали перо и мастило. Сигурен съм, че често е вдигал поглед от листа и втренчено е гледал през прозореца, заслушан в песента на птиците, както правят повечето писатели, когато са сами. Някои не знаят имената на птиците, но той не е от тях. Твоят поглед е много бърз и твърде американски. Помисли за скоростта, с която се е движило перото. Не превръщай този увод в досадно, натрапчиво, остаряло предисловие.

Това беше първият ѝ урок по четене от англичанина. Повече не я прекъсна. Ако случайно заспеше, тя продължаваше да чете, без да вдига поглед от книгата, докато почувстваше умора. За него половин изпуснат час от развитието на повествованието бе само една тъмна стая в къща, която и без това вече познаваше. Нямахше тайни за него в картата на книжните действия. Бенарес бе на изток, а Чилиануалах — на север от Пенджаб. (Всичко това се случваше, преди сапърът да се появи в техния живот, като излязъл от самото повествование. Сякаш бяха потъркали страниците на Киплинг като вълшебната лампа на Аладин. Някаква чудотворна билка.)

Тя се прехвърли от последните изтънчени, благочестиви слова на „Ким“, които произнасяше вече с подходяща интонация, към книгата,

оцеляла по чудо от огъня заедно с англичанина. Полуотворена от вмъкнати листове и почти двойно по-дебела от оригиналната. На тънкия лист, откъснат от някоя Библия и залепен на една от страниците, пишеше:

„Когато цар Давид остаря и изпълни години, завиваха го с дрехи, ала не можеше да се стопли.

Тогава неговите слуги му казаха: нека потърсят за нашия цар-господар млада девица, за да стои при царя, да го гледа и да лежи при него — и ще бъде топло на нашия цар-господар.

И търсиха по всички Израилски предели хубава девица, и намериха Ависага, сунамитка, и я доведоха при царя.

Тя гледаше царя и му прислужваше; царят обаче не я позна.<sup>[3]</sup>“

Племето, спасило обгорелия пилот, го донесе през 1944 г. в английската база в Сива. Натовариха го на нощния влак с ранени и го закараха от западната част на пустинята до Тунис, откъдето по-късно бе изпратен в Италия. По това време имаше вече стотици войници, загубили паметта си — повечето невинни жертви, отколкото хитреци. Тези, които се колебаеха за националността си, ги разпределиха в Тирения, в морската болница. Пилотът беше поредната загадка, без документи, неузнаваем. Недалеч, в изолатора за криминалния контингент, държаха затворен американския поет Езра Паунд. Той криеше под дрехите и в джобовете си треска от евкалиптово дърво, която ежедневно местеше според собствената си представа за сигурност. Беше я откършил и отмъкнал при арестуването му от градината на предателя. „Евкалипт — дървото на паметта.“

— Би трябвало да се опитате да ме подведете — предложи обгорелият пилот на онези, които го разпитваха. — Накарайте ме да говоря немски, знам езика между другото. Питайте ме за Дон Брамман. За Мармит, за великата Гертруд Джекил — той знаеше къде е всяка

картина на Джото в Европа и почти всички места, където човек можеше да намери прилични trompe l'oeil.

Морската болница бе разположена в бараките на плажа, наемани от туристите в края на века. Докато траеха горещините, старите чадъри „Кампари“ отново бяха завинтени на местата им в центъра на масите и бинтованите, ранените и коматозните сядаха под тях на морски въздух, отронваха някоя и друга дума или гледаха втренчено, а понякога говореха, без да спират. Обгореният мъж забеляза младата сестра, отделена от другите. Познаваше тези угаснали погледи, знаеше, че тя е по-скоро пациент, отколкото медицинско лице. Оттогава, щом се нуждаеше от нещо, той се обръщаше само към нея.

Разпитаха го още веднъж. Всичко относно неговата личност беше твърде английско, с изключение на катраненочерната кожа. Вампир, дошъл от небитието, заобиколен от офицери.

Питаха го къде са разположени съюзниците в Италия и той отговори, че според него са завзели Флоренция, но настъплението им било задържано пред хълмистите градове на север. Готическата линия. „Вашата дивизия е заседнала във Флоренция и не може да премине бази като Прато и Фиезоле, защото германците са укрепили войските си във вилите и манастирите, където не може да се проникне. Стара история — кръстоносците направили същата грешка срещу сарацините. Точно като тях вие също се нуждаете от тези градове — крепости. Но те никога не са били предавани, освен по време на холера.“

Блуждаенето на мисълта му ги влудяваше. Предател или съюзник? Не бяха сигурни.

Месеци по-късно, във вила „Сан Джироламо“, в хълмистия град на север от Флоренция, в изрисуваната спалня, той лежи като скулптурата на мъртвия рицар в Равена. Говори несвързано за градове — оазиси, за късните Медичи, за стила на Киплинг, за жената, впила зъби в плътта му. Той и неговата книга. Херодотовата „История“, издание от 1890-а с допълнително прибавени карти, глави от дневник, ръкописни бележки на няколко езика, откъси от други книги. Само едно липсваше — неговото име. Все още нямаше следа, насочваща към самоличността му. Безименен, без офицерски чин, без принадлежност към батальон или ескадрон. В книгата имаше само изписани със ситен почерк впечатления за пустините в Египет и Либия преди войната,

през трийсетте години, и хаотични мисли за пещерното изкуство и художествените галерии.

— Сред флорентинските мадони — казва той на Хана, когато се навежда над него — няма брюнетки.

Заспал е с книгата в ръце. Тя я взима и я оставя разтворена на масичката. Права, с наведена глава, започва да чете. Обещава си, че няма да обърне страницата.

### **„Май 1936 г.**

Ще ви прочета една поема, каза жената на Клифтън с тържествения тон, с който изглежда, се обръщаше към не особено близки хора. Ние всички сме в южния лагер около огъня.

Вървах в пустиня.

И крещях:

«О, господи, оттук ме прибери!»

И глас отвърна ми:

«Не е пустиня туй.»

Аз викнах: «Да, но...

Пясъкът, горещината, хоризонтът пуст.»

И глас отвърна ми: «Не е пустиня туй.»

Всички мълчаха.

Това е от Стивън Крейн, той никога не е бил в пустинята, каза тя.

Бил е, намеси се Мадокс.

### **Юли 1936 г.**

Във войната има предателства, които са детинщини в сравнение с човешките измени в мирно време. Новият любовник усвоява навиците на предишния. Катастрофа. И след нея светът изглежда различен. Следват тежки думи или нежни излияния, макар сърцето да е орган от пламък.

Героите на една любовна история не погубват сърцето си, те откриват този мрачен обитател на тялото. Ако наистина се натъкнеш на него, разбираш, че плътта не

може да измами никого и нищо — нито мъдростта на съня, нито изисканото общуване. Сърцето поглъща теб и миналото ти.“

В зелената стая почти се е стъмнило. Хана обръща глава и тогава усеща, че вратът ѝ се е схванал от вцепенението на нейното виждане. Бе погълната в неразбираемия почерк по дебелиите листове на неговата морска книга с карти и текстове. Там имаше дори изсушено папратово листо. „История“. Книгата остава върху страничната масичка недокосната от нея, така, както той я беше оставил. Тя се отдалечава.

Кип вървеше северно от вилата, когато се натъкна на голяма мина. Тъкмо прекосяваше овощната градина, и кракът му замалко не закачи зелената жица. Завъртя се и отскочи назад. Загуби равновесие и падна на колене. Повдигна жицата и започна да я притегля, докато я опъна. Проследи я на зигзаг между дърветата.

Седна там, където се подаваше единият ѝ край. Сложи брезентовата торба в скута си. Това, което видя, го порази. Мината беше циментирана. Поставили експлозива и после го залели с бетон, за да скрият механизма и неговата мощност. Наблизо стърчеше голо дърво. До него — друго дърво. Върху бетонната топка бе израснала двумесечна трева.

Отвори торбата, извади ножицата, подряза тревата. Овърза бетонната топка с въжета, закачи ги с макара за един клон и бавно задърпа, докато издигна във въздуха образувалия се хамак с бомбения товар в него. Две жици водеха от бетона към земята. Седна, облегна се на дървото и се загледа. Бързината нямаше значение. Извади детекторния приемник от торбата и нагласи слушалките на главата си. От радиото се разнесоха американски мелодии от станцията Ей Ай Еф. Две минути и половина средно на песен или инструментално изпълнение. Можеше да проследи колко време е седял по броя на парчетата: „Перлена огърлица“, „Стодоларов блус“. Приемаше музикалния фон подсъзнателно.

Звучите нямаха значение. В този вид бомба нищо не цъкаше и не тракаше като предупреждение за опасност. Ненатрапчивите мелодии

му помагаха да се съсредоточи над строежа на мината, над характера на личността, заредила смъртоносната топка, залята с бетон.

Циментовото кълбо, пристегнато с второ въже, висеше стабилно във въздуха — така че не можеше да се задейства механизмът с жиците, дори ако се наложеше да борави по-грубо с бомбата. Изправи се и започна внимателно да дълбае бетона, маскираш експлозива. Издихваше малките парченца с уста, почистваше с четката от пера и продължаваше да чопли. Откъсна се от работата си, когато музиката изведнъж заглъхна и се наложи да пренастрои апарата, докато суингът зазвуча отново високо и отчетливо. Постепенно се разкри снопче жици. С премерени, бавни движения ги отдели от каменното легло. Шест, сплетени в една. Всичките боядисани в черно.

Избърса праха от картона, който беше под тях.

Шест еднакви черни жици. Когато беше дете, баща му го изпитваше: кой сред скупчените в едно пръсти, от които се виждат единствено върховете, е показалецът? Трябваше да посочи с кутре избора си и тогава ръката на баща му се разтваряше като цвете, за да разкрие грешката на малкото момче. В случая можеше червената да е свързана като отрицателна. Но този противник, освен че бе циментирал мината, беше боядисал всички жици в един цвят. Кип се чувстваше въвличен в психологически тест. Започна да стърже боята и отдолу се подадоха червено, синьо, зелено. Дали не бе разменил местата им? Налагаше се да затвори веригата с една обходна жица, извита като подкова, за да е сигурен кои цветове на какво напрежение отговарят. После щеше да измери индуктивността и да установи къде се крие опасността.

Хана носеше по коридора голямо стенно огледало. От време на време спираше да си почине, продължаваше напред с огледалото и с отражението на потъмнелите с годините розови стени.

Англичанинът бе пожелал да се огледа. Преди да влезе в стаята, тя внимателно обърна отразяващата повърхност към себе си — искаше да предпази лицето му от светлинния сноп, който огледалото щеше да отрази от прозореца към леглото.

Той лежеше в тъмната си кожа. От ухото му се подаваше самотното бледо петно на слуховия апарат. Под главата —

възглавницата, пламнала в бяло. Собственоръчно дръпна завивките. Ето, дръж! Хана отметна чаршафа в краката му.

Беше стъпила на стол в долния край на леглото, леко наклонила огледалото към тялото на пациента. В този миг, с прострени напред и изпънати в лактите ръце, тя дочу далечните викове.

Отначало не им обърна внимание. До къщата често стигаха разни шумове от долината. По времето, когато беше сама с англичанина, непрекъснато се стряскаше от ехото на мегафоните на оттеглящите се войски.

— Дръж здраво огледалото, мила — помоли той.

— Мисля, че някой вика. Ти чуваш ли?

С лявата си ръка той увеличи звука на слуховия апарат.

— Това е момчето. По-добре иди да видиш какво става.

Тя облегна огледалото на стената и тръгна с бърза крачка по коридора. Спря навън в очакване на следващия вик. Чу го и се затича през градината към поляните над къщата.

Той стоеше прав, с вдигнати ръце, като че ли държеше гигантска паяжина. Тръскаше глава в желанието си да свали слушалките. Тя тичаше към него, той крещеше да заобиколи отляво, мястото беше оплетено в жици. Тя спря. Беше минавала през градината толкова пъти, без да подозира опасността. Повдигна роклята над коленете си и отново побягна, вперила поглед в краката си, газещи високата трева.

Той продължаваше да стои с вдигнати ръце, когато момичето приближи. Беше изигран — държеше две жици, по които течеше ток, и не можеше да ги остави, без да се подsigури с трета. Трябваше му и друга ръка, за да неутрализира едната жица. Налагаше се да се върне при главата на детонатора. Подаде внимателно жиците на Хана и отпусна ръце. Кръвта отново нахлу във вените му.

— Ще ги взема само след минута.

— Добре.

— Дръж съвсем неподвижно.

Отвори чантата и извади гайгеров брояч и магнит. Прекара уреда по жиците, които Хана държеше. Стрелката не се отклони в отрицателната зона на скалата. Не можеше да проумее какво става.

Нямаше нищо, което да го насочи. Отдръпна се озадачен. Що за номер?

— Чакай, ще ги залепя на дървото и така ще можеш да си отидеш.

— Не. Ще ги държа. Не стигат до дървото.

— Недей.

— Кип, ще ги държа.

— Положението е безизходно. Това е някаква измама. Не знам какво да правя оттука нататък. Не знам докъде стига тази измама.

Той я остави и се върна на мястото, където най-напред видя жицата. Повдигна я и този път я проследи до края с гайгеровия брояч. После клекна на около десетина крачки от Хана. Вдигаше глава от време на време, погледът му минаваше през нея, за да спре в двата потока, които се вливаха в ръцете ѝ. Не знам, повтори високо и отчетливо той. Не знам. Мисля, че трябва да срежа жицата в лявата ти ръка. Но ти си тръгни. Придърпа включените слушалки към ушите си — завръщането на звука го изпълни с яснота. В главата му се разгърна схемата на различните свързвания на жиците и той тръгна по техните пътища, проследи внезапните извивки в кълбото на възлите, внезапно сменящите се посоки, скритите превключватели, които ги превръщаха от положителни в отрицателни. Кутийка с огниво. Спомни си за кучето с големи и кръгли като чаени чаши очи. Сновеше между жиците в надпревара с темпото на музиката и през цялото време наблюдаваше здраво стиснатите ръце на момичето.

— По-добре ще е да си отидеш.

— Но на теб ти трябва помощ, нали?

— Мога да ги закача за дървото.

— Не, аз ще ги държа.

Захвана жицата от лявата ѝ ръка, сякаш беше пепелянка. После взе и другата. Тя не помръдна. Той мълчеше. Сега трябваше да мисли максимално ясно, все едно, че е сам. Тя се приближи и отново пое една от жиците. Той нищо не каза — беше изтрил присъствието ѝ от съзнанието си. Отново проследи схемата на детонатора, измина пътя, по който мисълта на създателя на този лабиринт се е движила, огледа всяка ключова позиция, вряза се като рентгенов лъч до сърцевината. Всичко друго в този миг бе погълнато от песента по радиото.



Изправи се до нея и срязва жицата, която висеше от левия ѝ юмрук. Бързо, преди да го е напуснал куражът. Чу се нещо като изтракване със зъби. Едва тогава забеляза тъмната шарка на роклята по дължината на рамото към врата. Бомбата беше обезвредена. Пусна на земята клещите и сложи ръка на рамото ѝ — изпитваше остра нужда да се допре до човек. Тя каза нещо, но той не я чу. Приблужи се и дръпна слушалките от ушите му — внезапно го нападна тишината. Постепенно до слуха му достигна шумолящият полъх на бриза. Тогава си даде сметка, че не е чул прерязването на жицата, а го е усетил — усетил е хрускането, като счупване на малка заешка кост. Без да пуска рамото на Хана, протегна ръка към нейната и измъкна двайсетсантиметровата жица от неподвижната хватка на юмука ѝ.

Хана го гледаше в очакване на отговор. Той не беше чул въпроса, само тръсна глава и седна на земята. Започна да прибира пръснатите наоколо инструменти в чантата. Тя вдигна очи към дървото, после сведе поглед към треперещите му ръце, болезнено напрегнати като на епилептик, чу тежкото му учестено дишане, което успя да овладее за секунди. Беше клекнал.

— Чу ли какво ти казах?

— Не. Какво?

— Струваше ми се, че умирам. Искях да умра. Надявах се, че ако умра сега, ще съм с теб. Ти си млад като мен и като всички, които умряха пред очите ми тази година. Тогава не се страхувах. Точно днес обаче не бях много смела. Мислех си, пред тази вила, на тази трева, че би трябвало да легнем заедно и аз да те прегърна, преди да умрем. Искях да пипна тази костичка на рамото ти. Имаш ключица като малко, напирасо под кожата крило. Искях да го докосна с пръсти. Винаги съм обичала плът с цвета на реките и скалите. Харесва ми кафявото оценце на сюзан — знаеш ли го това цвете? Виждал ли си го? Толкова съм изморена, Кип, спи ми се. Мечтая да легна под това дърво и да долепя око до ключицата ти. Просто копнея да затворя очи и да не мисля за другите, само да намеря удобен клон в някое дърво, да се покача и да заспя на него. Каква точна мисъл имаш! Как разбра коя жица трябва да прекъснеш? Повтаряше; не знам, не знам, но успя. Нали? Недей да трепериш, трябва да бъдеш моето сигурно ложе. Дай ми да се сгуша в теб като в добър дядо, да те прегърна. Обичам думата „сгуша“ — толкова бавна дума, така спокойна...

Бе опряла устни в ризата му. Лежаха на земята. Тялото е неподвижно, както тя поиска, погледът му е ясен, вперен нагоре в клоните на дървото. Чу дълбокото ѝ дишане. Обгърна рамото ѝ и забеляза, че вече спи, вкопчена в него и в жицата, която отново бе взела в ръка.

Дъхът ѝ бе единственият признак за живот. Ефирно лека, може би не се бе отпуснала напълно. Колко ли дълго можеше да лежи така неподвижен и бездееен? Най-важното беше да не трепва. Като статуите, в които намираше опора през онези месеци, когато се придвижваха по крайбрежието, нападаха и превземаха един след друг укрепени градове, докато накрая престанаха да ги различават. Лабиринт от еднакви тесни улици, оттичащи се вадички кръв. Той мечтаеше да загуби равновесие, да се подхлъзне по подгизналата в червено стръмнина и да бъде отнесен от течението в долината. Всяка нощ влизаше в хладината на завзетата църква и избираше някоя статуя за свой страж. Доверяваше се само на тази каменна раса, притискайки се доверчиво в мрака до изваяната плът, под крилото на скърбящия ангел със съвършена женствена заобленост на ханша, чиито контури хвърляха мека сянка. Полагаше глава в скута на тези същества и се отдаваше на съня.

Внезапно тя отпусна тялото си върху него. Дишането ѝ навлезе в по-ниска гама и зазвуча като чело. Съзерцаваше спящото лице, все още раздражен от нейния отказ да го остави сам с мината. Сякаш по този начин момичето го бе превърнало в свой дължник. Имаше усещането, че го е натоварила с отговорност за нея, макар да не бе помислил за това, докато тя държеше жиците. Сякаш това можеше да осуети намирането на правилното решение.

В този миг се чувстваше като част от една картина, видяна някъде преди година. Излъчваща спокойствие и сигурност двойка, излегната на зелена поляна. Колко много такива е виждал, отпуснати в леността на съня, без помисъл за труд, без сянка от безпокойство пред опасностите на света. До него сепнатите потрепвания в дъха на Хана — леко разгневена в съня си. Препуска с вежди по следите на някакъв спор. Той отмести поглед нагоре към дървото и към облачната белота на небето. Допирът на малката ръка го връщаше в прегръдките на

калта по брега на Моро, където трябваше да забива юмруци дълбоко в тинята, за да не потъне отново във водовъртежа, от който току-що се бе измъкнал.

Ако беше образ от картина, щеше да си е заслужил дрямката. Но както дори и тя бе забелязала, сикхът имаше кафявия загар на скалите и мътния цвят на кална, придошла от бури река. Той се беше сепнал въпреки простодушието и невинността на тази нейна мисъл. С успешното обезвреждане на бомба завършва не един роман. Мъдри бели хора с бащински израз на лицето се здрависват, получават дължимото признание и накуцвайки, си отиват, след като са били извадени от забвение специално за случая. Но той е професионалист. И чужденец, останал за всички „сикхът“. Единственият му човешки и личен контакт беше с врага, направил тази бомба и заличил следите си с метла от клони.

Защо не можеше да спи? Защо не можеше да се обърне към момичето и да не мисли за това, че всичко наоколо е тлееща жарава? Надвиснал огън. В картината на неговата фантазия прегърнатата двойка седеше на поляна, обхваната от пламъци. Веднъж наблюдаваше с бинокъла един сапъор. Той влезе в минираната къща, бутна някаква кибритена кутия от ръба на масата, лумна ярка светлина и го погълна. Половин секунда след това до сикха достигна грохотът на взрива. Така изглеждаха светкавиците през 1944-а. Как да вярва дори на ластичната елипса, пристегнала ръкава на роклята ѝ. Или на пресекливия звук, който издаваха съкровенията на нейния дъх, стаени като камъни в речни дълбини.

Тя се разбуди, когато гъсеницата пролази от яката на роклята по бузата ѝ. Отвори очи и го видя приведен над нея. Без да докосне кожата ѝ, той хвана гъсеницата и я остави на тревата. Вече бе прибрал всички инструменти. Отмести се, седна до дървото и започна да я наблюдава. Тя бавно се изтърколи по гръб и се протегна, удължавайки мига. Беше вече следобед — слънцето клонеше на запад. Извърна глава назад и го погледна.

— Нали щеше да ме държиш!

— Държах те, но ти се дръпна.

— Колко дълго ме държа?

— През цялото време. Пуснах те, когато се раздвижи.

— Не си се възползвал, нали? Шегувам се — бързо добави тя, като го видя да се изчервява.

— Искаш ли да се върнем в къщата?

— Да, гладна съм.

Едва се надигна, заслепена от слънцето, с уморени крака. Още не можеше да разбере колко време са лежали прегърнати. Не можеше да се освободи от дълбокия сън, да отхвърли лекотата му, в която беше потопена доскоро.

\* \* \*

Празникът започна в стаята на англичанина, когато Караваджо извади грамофона, домъкнат незнайно откъде.

— Сега ще те уча да танцуваш, Хана. И не на това, което твоят млад приятел знае. Някои танци не ми харесват. Но песента „Откога продължава това“ е една от най-хубавите, защото въведението ѝ е поистинско от самата нея. Това са го признали и най-великите джаз музиканти. Можем да излезем на терасата, ще поканим и кучето. Или пък да нападнем англичанина и да си направим забавата горе в спалнята. Твоят млад приятел, макар и въздържател, е успял да намери няколко бутилки вино в Сан Доменико. Така че не само музиката е осигурена. Дай си ръката! Не. Първо ще начертаем стъпките по пода с тебешир и ще се упражняваме. Три основни стъпки — раз, два, три — дай ръка. Какво става днес с теб?

— Той обезвреди една огромна бомба, много сложна. Попитай го да ти разкаже.

Сапърът сви рамене, но не от скромност, а защото бе много трудно за обяснение. Нощта падна бързо, първо легна в долината, после се покатери по планините. Фенерите отново замигаха в мрака на вилата.

Тръгнаха бавно по коридора към стаята на англичанина. Караваджо носеше грамофона и държеше в ръка рамото с игличката.

— Преди да започнеш със своите истории — обяви той на неподвижната фигура в леглото, — ще ти представя „Моят романс“.

— Написан през 1935 година от Лоренц Харт, струва ми се — промърмори англичанинът.

Кип беше седнал на прозореца. Хана каза, че иска да танцува с него.

— Не преди аз да съм те научил как, мило червейче.

Тя го изгледа озадачено. Така я наричаше баща ѝ.

Караваджо я придърпа в голямата си прегръдка, повтори „мило червейче“ и урокът по танци започна.

Бе облякла чиста, макар и неизгладена рокля. При всяко завъртане пред погледа ѝ попадеше тананикащият сапър. Ако имаше ток във вилата, можеха да пуснат радио и да чуят новини за войната, където и да се намираше тя. Но разполагаха единствено с детекторния приемник на Кип, предвидливо оставен в палатката. Англичанинът вече обсъждаше нещастните обстоятелства около живота на Лоренц Харт. Най-хубавите му куплети в „Манхатън“ били променени. Последваха и самите стихове:

*На плажа в Брайтън ще се къпем,  
и рибата със врява ще отпъдим.  
Банският ти мокър е прозирен,  
тъй тънък, толкова ефирен,  
че стридите в усмивка засияват  
и палаво край тебе заиграват.*

— Прекрасни редове. Еротични. Но се предполага, че Ричард Роджърс е искал да види в тях повече възвишеност.

— Трябва да следиш моите движения, гледай.

— Защо ти не следиш моите?

— И това ще стане, но когато започнеш да разбираш какво правиш. Засега аз съм единственият, който знае какво прави.

— Басирам се, че и Кип е наясно.

— Може да е наясно, но няма да го покаже.

— Ще пийна малко вино — каза англичанинът, сапърът взе една чаша с вода, изля съдържанието през прозореца и я напълни с вино.

— Това е първото ми питие от година насам.

Приглушен шум достигна до тях, сапърът мигновено се извъртя към прозореца и погледна в мрака. Може би беше мина? После се обърна към тях и каза:

— Всичко е наред. Не е мина. Изглежда, идва от прочистения район.

— Кип, обърни плочата! Сега ще ви представя „Откога продължава това“, написана от... — Кимна към англичанина, за да му даде думата, но той бе възпрепятстван в този миг — клатеше доволно глава и се усмихваше с пълна с вино уста.

— Алкохолът сигурно ще ме убие.

— Нищо не може да те убие, приятелю. Ти си чист въглен.

— Караваджо!

— Джордж и Айра Гершуин. Слушайте.

Двамата с Хана се плъзгаха леко по тъжните вълни на саксофона. Караваджо имаше право. Фразите бяха толкова бавни и протяжни, че се усещаше нежеланието на музиканта да излезе от въведението и да навлезе в същинската песен. Желанието му да остане там, където историята още не е започнала, растеше, сякаш в пролога бе спечелил любовта на девица. Англичанинът промърмори, че интродукции към подобни песни се наричат burdens<sup>[4]</sup>.

Беше положила буза върху рамото на Караваджо. Усещаше тежестта на грубите му длани върху чистата рокля на гърба си. Носеха се в ограниченото пространство между леглото и стената, между леглото и вратата, леглото и нишата на прозореца, в която седеше Кип. От време на време, при завъртанията, тя зърваше лицето му, свитите колене и облегатите на тях ръце, погледа му, отправен в мрака отвъд прозореца.

— Знае ли някой от вас танца „Босфорска прегръдка“? — попита англичанинът.

— За пръв път чувам.

Кип гледаше приплъзванията на издължените сенки по тавана и изрисуваната стена. Надигна се с усилие и се приближи до англичанина. Напълни отново чашата му и чукна за наздравница ръба ѝ с бутилката. В стаята хлуеше западен вятър. Внезапно сапърът се извърна разгневен. Беше усетил слаб мирис на бездимен барут във въздуха, едва доловим. Напусна стаята с престорено уморен вид, като остави Хана в ръцете на Караваджо.

Тичаше в мрака на коридора. Не взе светлина със себе си. Грабна чантата пътьом. Излезе навън, спусна се по трийсет и шестте стъпала на параклиса и се озова на пътя. Бягаше, потиснал чувството на умора в тялото.

Сапър или цивилен? Миризма на цветя и треви покрай пътя и бодежите на остра болка от едната му страна. Случайност или неправилен избор? Повечето от сапърите не общуваха с другите военни. Бяха особена общност — всеки от тях носеше в характера си твърдост и яснота, като хората, които обработват благородни метали и скъпоценни камъни. Понякога вземаха решения, които бяха страшни дори за колегите им от професията. Кип познаваше тази непреклонна решителност у ювелирите, но не виждаше подобни качества в себе си, макар околните да му даваха да разбере, че също ги притежава. Сапърите никога не се сближаваха помежду си. Разговаряха само ако се налагаше да разменят сведения за новостите в бомбите или в навиците на врага. Влизаше в сградата на общината, където бяха разквартирувани, и погледът му обхващаше тримата мъже, тутакси отчитайки отсъствието на четвъртия. Или ако бяха и четиримата, това означаваше, че някъде на полето лежи тялото на някой старец или момиче.

След постъпването си в армията беше изучил по чертежи и схеми всички бомбени механизми, които ставаха все по-сложни и по-сложни, като неразгадаеми възли или неизпълними партитури. Откри, че притежава способността да вижда нещата в трите им измерения. Погледът му проникваше през наблюдаваните обекти или написаната информация, съпоставяше, анализираше и откриваше несъответствията подобно на фалшиви ноти. По природа бе консервативен, но наред с това беше в състояние да си представи най-коварните приспособления и въобще всичко най-ужасно, което може да се случи в една стая например — слива на масата и детска ръка, която се протяга към отровата в костилката, мъж в тъмна стая, преди да се отпусне до жена си, случайно докосва газената лампа, а тя се изхлузва от конзолата и пада върху главата му. Всяка стая таи подобни опасности. С пронизващия си поглед бе в състояние да проникне под земята при заровените нишки и невидимите възли. Не обичаше

детективските романи — цялата им мистерия той разгадаваше още в началото. Чувстваше се по-добре с абстрактната лудост на самоуки мъже като неговия учител, лорд Съфок, като английския пациент.

Сикхът все още нямаше вяра на книгите. Но напоследък Хана го виждаше да сяда до англичанина и сякаш героите в „Ким“ се разменяха. Младият ученик бе станал индиец, мъдрият стар учител — англичанин. Но Хана беше тази, която оставаше през нощта с водача, който напътстваше момчето как да премине през планините на път за свещената река. Тя четеше и гласът ѝ затихваше, щом пламъкът на свещта полегнеше под напора на вятъра и страницата за миг потънеше в мрак.

Той приклепна в ъгъла на чакалнята, чийто звънец подрънкваше при всяко отваряне на вратата, погълнат от една-единствена мисъл, с прибрани в скута ръце и свити като главичка на карфица зеници. Още минута, още половин секунда му трябваше и щеше да разреши страшната загадка...

Струваше ѝ се, че по някакъв начин в дългите нощи на четене се бяха подготвяли за мига, в който порасналото момче щеше да дойде при тях, за появата на младия войник. Но нали Хана беше малкото момче от разказа. Ако Кип изобщо участваше в повествованието, той трябваше да е офицерът Крайтън.

Книга, скици на възлите, детонаторен прекъсвач, стая с четирима души в изоставена вила, озарена единствено от пламъка на свещите, понякога от светкавици, понякога от експлозии. Наоколо хълмове, планини и сляпа, без светлини Флоренция. Фитилът на свещта хвърля отблясък на десетина крачки. Отдалеч не можеше да се забележи, че тази сцена е също част от света. С краткия вечерен танц в стаята на англичанина всеки честваше своето малко приключение — Хана празнуваше съня си, Караваджо — „намирането“ на грамофона, Кип — кошмарното обезвреждане на бомбата, което вече бе забравил. Той беше от хората, които се чувстват неудобно при чествания и победи.

В околностите на вилата нямаше нищо, което да говори на света за тяхното съществуване. Долината не виждаше нямата картина на



плъзгащите се по стените сенки на Хана и Караваджо, излятата в нишата фигура на Кип, английския пациент, в чието непотребно тяло с всяка глътка вино проникваше духът на опиянението. От устата на англичанина излизаха звуци на пустинна лисица, носеше се пърхане на криле на английски горски дрозд, който според него живеел само в Есекс в съседство с лавандуловите и пелиновите поля. Цялата страст на обгорелия мъж се съдържа в главата му, мислеше си сапърът в каменната ниша. После внезапно се извърна — звукът бе ясен. Не грешеше. Погледна обратно към сенките и за пръв път в живота си излъга:

— Всичко е наред, не е мина. Изглежда, идва от прочистения район. — И зачака нахлуването на мириса на бездимния барут.

Няколко часа по-късно Кип отново седи в нишата на прозореца. Да можеше да измине няколкото крачки, които го деляха от нея, и да я докосне, щеше да си възвърне равновесието. Толкова малко светлина в стаята — само свещта на масата, където Хана седеше. Тази вечер не четеше, дори му се стори леко пийнала.

Когато се върна от мястото на минната експлозия, Кип намери Караваджо заспал на дивана в библиотеката, прегърнал кучето. Животното погледна към вратата и леко се размърда, колкото да покаже, че е будно и пази. Сдържаното му ръмжене за миг заглуши хъркането на Караваджо.

Свали ботушите, завърза ги един за друг, праметна ги през рамо и се качи на горния етаж. Заваля. Трябваше да намери мушама, за да покрие палатката. Забеляза, че в стаята на англичанина още светеше.

Тя седеше на стола, с опрян на масата лакът, където догарящата свещ пръскаше оскъдна светлина. Главата ѝ бе изпъната назад. Той свали ботушите и тихо влезе. Преди три часа тук кипеше забава. Миризмата на алкохол още се носеше във въздуха. Тя го посрещна с пръст на устните и посочи англичанина. Кип знаеше, че той не би могъл да чуе тихите му стъпки. Седна отново в нишата на прозореца. Да можеше да прекоси стаята и да докосне Хана, тутакси щеше да си възвърне равновесието. Но от нея го делеше трудно и несигурно пътуване. Неизбродим свят. Англичанинът се будеше лесно, докато спеше, увеличаваше слуховия апарат докрай и по този начин си създаваше сигурност. Погледът на момичето се стрелкаше наоколо и застина, щом се спря на силуета на Кип в прозореца.

Той беше пристигнал на мястото на смъртта, за да намери само отломки. Погребаха заместник-командира Харди. Кип още мислеше за следобед и за момичето. Внезапно почувства страх и гняв. Заради небрежния ѝ опит да хвърли живота си в опасност. Тя гледаше втренчено. Последният ѝ жест бе пръстът на устните. Той наклони глава и отри буза в праметнатия през рамото ремък.

На връщане бе минал през селото. Върху подкастрияните допреди войната корони на дърветата валеше дъжд. Подмина някаква странна статуя на двама мъже, които се здрависваха от конете си. А сега е тук, във вилата. Треперещата светлина на свещта изкривяваше изражението на момичето. Не можеше да отгатне мислите ѝ. Мъдрост, тъга или любопитство.

Ако четеше или беше заета с англичанина, Кип щеше да кимне и може би да си отиде. Но в момента Хана беше само един самотен млад човек. Чак тази вечер, обсебен от експлозията, сапърът изпита страх за нейната безопасност при обезвреждането на мината. Трябваше да се отърси от този страх, иначе той щеше да се появява винаги, когато пристъпваше към поредния детонатор. И все Хана щеше да е пред очите му. Обикновено работеше, изпълнен с яснота и с музика, хората не съществуваха за него. Но той бе пуснал Хана в себе си, беше я метнал на рамо като козата, която един офицер изнесе от тунела, наводнен от сапърите.

Не.

Това не беше истина. Имаше нужда от Хана, искаше да положи длан на рамото и, както в днешния слънчев следобед, докато тя спеше, а той лежеше вцепенен, сякаш хванат на мушка, чувстваше се неловко до нея, сред измисления нарисован пейзаж. Не търсеше уют за себе си, а за момичето, искаше да го изведе от тази стая. Отказваше да повярва в собствената си слабост, а когато бяха заедно, я усещаше несъвместима със своя характер. И двамата отхвърляха възможността да се огънат един пред друг. Хана седеше толкова неподвижно. Гледаше го и мигащата светлина на свещта променяше изражението ѝ. Той нямаше как да знае, че за нея е само силует, слабо тяло с кафява кожа, частица от тъмнината.

Преди няколко часа, когато видя празната ниша на прозореца, тя се ядоса. Та той ги закриляше като деца от мините. Бе се прилепила плътно до Караваджо. Оскърбително. Тази нощ Хана не можа да чете,

защото бе твърде развълнувана, след като Караваджо си легна, като първо претършува аптекката ѝ, а англичанинът я повика с кокалестия си пръст. Тя се наведе и той я целуна по бузата.

Духна всички свещи, с изключение на полуизгорялата, която щеше да свети през нощта на масичката до леглото. Седна срещу притихналото след буйните пиянски слова тяло. „Някой ден ще бъда кон, куче някой ден. Прасе, обезглавена мечка, огън някой ден.“ Восъкът капеше по металния поднос. Сапърът беше прекосил града в посока към хълма, където бе избухнала мината. Тя все още бе ядосана на ненужното му мълчание.

Не можеше да чете. Седеше в стаята с този непрекъснато умиращ мъж, а гърбът я наболяваше — беше се блъснала случайно в стената по време на танца с Караваджо.

Ако сега се приближи до нея, тя ще го смути с поглед, ще го посрещне с мълчание, подобно на неговото. Нека гадае, нека направи първата стъпка. Това няма да ѝ е първото войнишко предложение.

Но той е вече в средата на стаята, с ръка в отворената чанта, която виси на рамото му. Стъпва безмълвен. Обръща се и спира до леглото. В края на едно продължително издишване на англичанина срязва жицата на слуховия апарат и връща клещите обратно в чантата. Вдига глава към нея и се усмихва.

— Утре сутринта ще му свържа жицата.

Слага лявата си ръка на рамото ѝ.

\* \* \*

Давид Караваджо — какво абсурдно име за теб, нали...

— Аз поне имам име.

— Да.

Караваджо седи на Ханиния стол. Следобедното слънце изпълва стаята и озарява пращинките. Черното мършаво лице с остър нос наподобява неподвижен сокол, увит в чаршафи. Сокол на смъртен одър, мисли Караваджо.

Англичанинът се обръща към него.

— Има една картина на Караваджо „Давид с главата на Голиат“, рисувана в последните години от живота му. На нея младият воин държи в протегнатата си ръка старата и набръчкана глава на Голиат. Но не това предизвиква истинската тъга в картината. Предполага се, че Давид е младият Караваджо, а главата на Голиат е портрет на художника в напреднала възраст, такъв, какъвто е изглеждал, когато е рисувал платното. Младостта произнася присъда над старостта, държейки я в протегнатата си ръка. Присъда над собствената тленност. Когато видя Кип до леглото, все си мисля, че той е моят Давид.

Караваджо седи безмълвно, а мислите му се губят в плуващите пращинки. Войната беше го извадила от равновесие и той можеше да се върне в предишния свят единствено такъв, какъвто бе — с омекнали от морфина колене. Беше на средна възраст, но така и не успя да свикне със семейния живот. Бягаше от постоянството в любовта. Преди войната бе по-добър любовник, отколкото съпруг. Изплъзваше се с лекота и оставяше след себе си хаос от разбити сърца или обрани къщи.

Караваджо гледа мъжа в леглото. Иска да знае кой е този англичанин, дошъл от пустинята, иска да го открие заради Хана. Или да измисли кожа за него, нещо като таниново покритие за оголената плът.

В началото на войната, докато работеше в Кайро, се учеше да създава двойни агенти, фантоми, които влизат в чужди кожи. Беше натоварен със задачата за сътворяването на легендарния шпионин Чийз. Седмици наред моделираше в характера му черти като алчност или зависимост от алкохола, та да може да бърбори разни измишльотини и да заблуждава врага. По същия начин някои, за които работеше в Кайро, създадоха мълвата за цели въображаеми армии в пустинята. По онова време всичко, предлагано на хората около него, бе лъжа. Чувстваше се като човек, който имитира зов на птица в тъмна стая.

А ето че тук, сега, се отърсваха от кожата си. Не можеха да имитират нищо друго, освен това, което бяха. Нямаха друга защита, истината излизаше наяве.

\* \* \*

Тя измъква екземпляра на „Ким“ от библиотеката и изправена пред пианото, започва да пише на последната бяла страница.

„Той казва, че оръдието Зам–Замах е все още там, пред Музея в Лахор. Имало две оръдия, излети от металните чаши и купи, взети във вид на джизие — данък — от всяка къща в града. Стопили метала и от него направили оръдията. Използвани са в много битки през XVIII и XIX век срещу сикхите. Второто оръдие било загубено в сражение при прекосяването на река Ченаб...“

Затваря книгата, качва се на стола и я прибира на най-високата, недостижима дори за окото лавица.

Влиза в изрисуваната спалня с нова книга и обявява заглавието.

— Хана, остави романите сега.

Тя го поглежда. Дори в този вид той има хубави очи — в сивата светлина, струяща от тъмното лице, — ето там се случва всичко. Усеща върху себе си поредица от просветващи погледи и в следващия миг фарът отклонява лъча.

— Тази вечер няма да четеш. Подай ми Херодот.

Тя слага дебелата зацапана книга в ръцете му.

— Виждал съм издания на „История“ с релефен портрет на корицата. По някаква статуя от френски музей. Но никога не съм си представял Херодот по този начин. По-скоро го възприемам като един от онези свободни мъже на пустинята, пътуващи от оазис към оазис, които продават легенди, сякаш разменят семена, подреждат късове от миражи и приемат света без капка мнителност. „Тази моя история, започва Херодот, още от началото търси потвържденията, разкриващи същността.“ Това, което ще намериш у него, са задънените улици в движението на историята — ще откриеш как хората се предават един друг в името на нациите, как се влюбват... На колко години каза, че си?

— На двадесет.

— Бях много по-възрастен, когато се влюбих.

Хана изчаква.

— В кого?

Но очите му са насочили лъчите си вече някъде другаде, далеч от нея.

Птиците предпочитат дървета с мъртви клони — каза Караваджо. — Имат пълен обзор от мястото, където са кацнали. Могат да отлетят, накъдето поискат.

— Ако говориш за мен — намеси се Хана, — аз не съм птица. Истинската птица е мъжът горе.

Кип се опитваше да си я представи като птица.

— Каж ми възможно ли е да обичаш някого, който не е умен колкото теб? — Караваджо бе във войнствена морфинова треска, в настроение за спор. — Това най-много ме е занимавало в моя сексуален живот, започнал, дължен съм да призная пред тази отбрана компания, малко късно. Както стана и със сексуалното удоволствие от разговора, което започнах да изпитвам едва след като се ожених. Никога преди не бях възприемал думите като еротични. А сега понякога предпочитам да говоря, вместо да се любя. Изречения. Преливане от пусто в празно и без особени усилия. Проблемът при говоренето е в това, че можеш да си говориш на глас в някой ъгъл, докато да се любиш сам в ъгъла не можеш.

— Говориш така, защото си мъж — измърмори Хана.

— Добре, аз поне не съм го правил — продължаваше Караваджо. — Но може би ти, Кип, когато си слязъл в Бомбай от планините или когато си пристигал в Англия във военната школа. Чудя се дали някой се е любил сам в ъгъла? На колко години си, Кип?

— На двавет и шест.

— По-голям си от мен.

— По-голям си от Хана. Би ли се влюбил в нея, ако тя не беше по-умна от теб? Искам да кажа, тя може да не е по-умна, но важното е ти да мислиш така, за да се влюбиш. Ето, виж. Самата тя е завладяна от англичанина, вероятно защото този мъж знае толкова много. Когато говорим с него, сме като на огромно поле. А не знаем дори кой е. Сигурно не е никакъв англичанин. Разбираш ли, по-лесно е някой да се

влюби в него, отколкото в теб. Защо? Защото всеки иска да знае и иска да подреди мозайката. Ораторите съблазняват, думите водят към ъгъла. А най-много от всичко ние искаме да пораснем и да се променим. Прекрасен нов свят.

— Не е така — рече Хана.

— И аз мисля, че не е така. Искам да ви кажа за хората на моята възраст. Най-лошото е, че другите ни смятат за хора със завършени характери. Бедата на средната възраст е в това, че ни приемат за напълно формирани личности. Ето.

Караваджо показва ръцете си на Хана и Кип. Тя стана и го прегърна.

— Недей, Давид.

Нежно взе ръцете му в своите.

— Вече имаме горе един безумец, който говори непрекъснато.

— Погледни само, седим тук на хлад като скапаните богаташи в техните скапани вили на скапаните им хълмове над горещия град. Девет сутринта е, оня приятел горе спи. Хана мисли само за него. Аз непрекъснато мисля за състоянието на Хана, мисля за своето „равновесие“, а Кип в близките дни сигурно ще намери смъртта си при някоя експлозия. Защо? В името на какво? Той е на двацет и шест. Обучавал се е в английската армия, после в американската, седял е с групата сапъори на лекции, дали са им дипломи и са ги изпратили на хълмовете на богатите. Теб те използват, „момченце“, както казват уелсите. Няма дълго да стоя тук. Искам да ви заведа вкъщи. По дяволите, да се махаме от този град капан.

— Стига, Давид. Той ще оцелее.

— Сапъорът, който загина в експлозията онази нощ, как му беше името?

Кип не реагира.

— Как му беше името?

— Сам Харди — Кип отиде до прозореца. Загърби разговора и се загледа навън.

— Неприятното е, че всички ние сме там, където не трябва. Какво правим в Африка, в Италия? Защо Кип обезврежда мини в овощни градини, за бога? Какво прави той във войната на англичаните? Фермерите на Западния фронт не могат една овошка да подкастрият, без да счупят триона си. Защо? Заради шрапнелите от

последната война. Дори дърветата гъмжат от болести, които пак ние донесохме. Пълководците ти втълпяват разни глупости и те зарязват. Отиват да сеят хаос другаде, дрън-дрън, *parlez-vous*. Всички заедно би трябвало да се изнесем.

— Не можем да оставим англичанина.

— Англичанинът пръв ни е оставил още преди месеци, Хана. В момента е при бедуините или в някоя английска градина с разните там цветенца и подобни боклуци. Вероятно не може да си спомни дори жената, за която постоянно се опитва да разкаже. Не знае къде, по дяволите, се намира самият той. Мислиш, че съм ти сърдит, нали? Защото си се влюбила. А? Ревнивият чичо. А аз се страхувам за теб. Искам да убия англичанина, защото само по този начин мога да те спася, да те изведа оттук. Страхувам се от това, че и аз започвам да го харесвам. Дезертирай. Как да те обича Кип, ако ти не си достатъчно умна, за да го накараш да спре да рискува живота си?

— Така. Той вярва в цивилизования свят. Той е цивилизован човек.

— Това е първата грешка. Най-правилно ще бъде да се качите на влака, да заминете и да си направите бебе. Да отидем ли да попитаме англичанина, сиреч птицата, какво мисли? Защо не си по-умна? Само богатите могат да си позволят да не са умни. Те са направили компромис с ума си. Отдавна са впримчени в привилегиите и трябва да бранят това, което им принадлежи. Няма по-жестоки от тях. Повярвай ми! Но те спазват правилата на техния скапан цивилизован свят. Обявяват война и не могат да напуснат, защото пазят репутацията си. Но вие двамата. Ние тримата. Ние сме свободни. Колко сапъори умират? Защо още не си умрял? Бъди безотговорна. Късметът не е неизчерпаем.

Хана си наля мляко. После насочи чучура на каната към Кип. Млякото заля кафявата му ръка. Стигна до лакътя и спря. Той не се дръпна.

\* \* \*

Дългият и тесен парк на запад от къщата беше на две нива — тераса и над нея мрачната градина с каменни стъпала и бетонни



статуи, нападнати от зелената плесен на дъждовете, почти в руини. Там беше разпъната палатката на сапъора. В тази полуобезвредена от мини вдлъбнатина на склона, ако не вали дъжд отгоре, мъгла допълзва от дъното на долината, а от клоните на кипарисите и елите ръмвят иглички.

Само огньовете могат да изсушат вечно мократа и злачна градина. Изпочупени дъски и греди от несъществуващ вече скелет на постройка, довлечени клони, бурени, изскубнати от Хана привечер, окосена трева и коприва — събират всичко накуп и го горят в късния следобеден залез. От мокрите огньовете се вдига пара, пушек с мирис на треви се промъква в храстите, вие се към дърветата и чезне в очертанятията на терасата пред къщата. Протяга се чак до прозореца на англичанина. Пориви на вятъра довяват в стаята гласове и смях от задимената градина. Той улавя миризмите и ги проследява обратно към онова, от което излизат. Розмарин, отровна млечка, пелин и още нещо, налучква обгорелият мъж, нещо не ароматично, може би дива теменужка или див слънчоглед — слънчогледът обича леко киселинна почва, каквато е почвата на хълма.

Англичанинът съветва Хана какво да засади.

— Накарай своя приятел италианеца да ти намери семена, личи си, че е човек с възможности в това отношение. Ще искаш синя слива. Също карамфили, *Sitene Virginica*, в случай че латинският ти познат държи на латинските названия. И червена чубрица не е зле. Ако обичаш да ти пее щиглец, тогава ти трябва леска и дива череша.

Тя записва всичко. Накрая прибира писалката в чекмеджето на масичката, където заедно с две свещи и кибрит „Веста“ държи книгите, които четат. В тази стая няма медикаменти. Крие ги в други помещения. Щом Караваджо ще претърсва, то поне да не обезпокоява английския пациент. Тя слага изписаната с имена на растения хартийка в джоба на роклята. За Караваджо. Напоследък усеща надигащо се физическо влечение и започва да се чувства неловко в компанията на тримата мъже.

Ако това наистина е физическо влечение. И ако не си въобразява, че е влюбена в Кип. Харесва ѝ да се сгуши до рамото му и да се събуди, долепила лице до невидимата пулсираща вена с цвят на тъмнокафява река — вената, която трябва да уцели, за да инжектира физиологичен разтвор, ако беше пациент на смъртно легло.

В два или три след полунощ излиза от стаята на англичанина и тръгва през градината към ветроупорния фенер, закачен на ръката на свети Христофор. Непрогледен мрак лежи между нея и светлината, но тя познава всеки храст и всяко клонче по пътя. Минава покрай тлеещата жар от следобедния огън. Понякога запушва с длан стъклената фуния и духва пламъка, друг път го оставя да трепка и се гмурва през разтворените крила на палатката, за да се сгуши в тялото му, в ръката, която така я привлича. Все едно с кодеинова маска, тя го приспива с устните си, а с иглата на зъбите и с тампона на езика си забавя неспирното тиктакане на неговия мозък и той се унася в сън. Сгъва меката индийска рокля и я поставя върху кецовете. Знае, че за него светът наоколо гори. Незасегнати остават само няколко основни формули. Продухваш ТНТ с пара, дренираш, после... Тези мисли пулсират в главата му, докато тя лежи до него целомъдрена като сестра.

Сикхът и Хана в лоното на палатката и тъмната гора.

Те са само на крачка от облекчението, което тя е създавала за другите във временните болници в Ортона и Монтерки с топлината на тялото си, с утехата на своя шепот и приспивателното на спринцовката. Но тялото на сикха не допуска нищо от външния свят да проникне в него. Влюбено момче, което не вкухва от нейната храна и не се нуждае и не желае, както Караваджо, силата на нейната игла във вените, нито пък чудотворството на мазилата от пустинните рецепти на бедуините, мехлемите и цветния пращец, необходими на англичанина, за да върнат живота в овъгленото тяло. Само облекчението от съня.

Той подрежда своите украшения. Листа, събирани от нея, остатък от свещ. Другите предмети в палатката са детекторният приемник и раницата със сапърските принадлежности. За него е въпрос на дисциплина да бъде спокоен, било то и привидно. Поддържа своята точност, като следва с V-то на мерника на пушката полета на сокола в долината, а щом отваря бомба, никога не откъсва очи от нея, дори когато придърпва термоса към себе си, отвърта капачката, налива и пие, не поглежда металната чаша.

Останалите сме подробности, разсъждава Хана. Погледът му спира само на опасностите, слухът му приема единствено новините на къси вълни за събитията в Берлин и Хелзинки. Дори когато е нежен любовник и тя държи с лявата си ръка изпъкналите от напрежение мускули над неговата *кара*<sup>[5]</sup>, Хана се чувства невидима за отсъстващия му поглед до мига, в който той изстенва и скланя глава върху шията ѝ. Всичко извън опасността са подробности. Тя го научи и окуражи да издава този звук и ако той изобщо се отпускате някога от несекващото напрежение, това се случваше само в онзи миг, който оповестяваше съществуването му в мрака и в който даваше човешки израз на изпитаното удоволствие.

Колко го обича тя и колко я обича той? Доколко това е игра на тайни? Колкото повече се приближават един към друг през нощта, толкова повече се увеличава разстоянието помежду им през деня. Тя харесва неприкосновеното пространство около себе си, което той зачита като тяхно общо право. То ги зарежда с енергия. Предоставя им код от въздушни вълни и думите стават излишни, когато момчето минава под прозореца на път за града при другите сапъори. Той подава плод в ръцете ѝ. Тя го погалва с листо по тъмната китка. Тримата с Караваджо замазват рухнала стена. Сапъорът тананика своите каубойски мелодии, които италианецът се преструва, че не харесва.

— „Пенсилвания, шест, пет, нула, нула, нула“ — задъхано пее младият войник.

Тя опознава всички оттенъци на неговата тъмнина. Цветът на ръката на фона на шията. Дланите, страните, кожата под тюрбана. Кафявите пръсти, разделящи червени от черни жици или разчупващи хляба в оцелялата от войната калаена чиния. Сикхът става от масата без предупреждение. Неговата независимост им изглежда груба, но той я смята за прекалена любезност.

Най-много харесва мокрите нюанси на шията му, когато се къпе. Тъмните гърди, надвесени над нея, с капчици пот, в които впива пръсти. Кафявите жилести ръце в мрака на палатката. И цветът на неговото тяло в стаята ѝ веднъж, когато светлините на града в долината, най-сетне плъзнали на свобода от режима, неочаквано ги озариха.

По-късно Хана ще осъзнае, че Кип никога не е допускал да ѝ бъде задължен или тя към него. Втренчи се в думата, когато я срещна в един роман. Остава книгата и разтваря речника. *Задължен*. Някой, който има задължение, дълг. Знае, че сикхът никога не го е позволявал. Това, че тя изминава пътя до палатката, е неин избор. Ако го намери заспал, то не е от липса на любов, а от необходимост.

Необходимост да подготви мисълта си за коварството на предметите в утрешния ден.

Момчето я смята за изключителна. Събужда се и вижда силуета ѝ в струите на лампата. Най-много харесва нейния умен поглед. Вечер обича да слуша гласа ѝ в наивен спор с Караваджо. Обича начина, по който се сгушва в него. Като светица.

Двамата разговарят. Напевният му глас се носи сред брезентовия мирис на тяхната палатка — досега само негова през цялото време на военната кампания в Италия, докосва я леко с пръсти сякаш е част от неговото тяло, крило в цвят каки, с което се загръща нощем. Това е неговият свят. През тези нощи Хана се чувства откъсната от Канада. Той я пита защо не може да спи. Тя лежи, загубила покоя си пред този независим човек и пред способността му да се изолира безболезнено от света. Има нужда от ламаринен покрив, когато вали, от две тополи да шумолят навън, при такъв шум тя би заспала, спящите дървета и покриви, с които израсна в източната част на Торонто, а после се премести с Патрик и Клара на река Скутамата и оттам в Джорджиян бей. Тук никъде не можа да открие спящо дърво, дори в пренаселената градина над къщата.

— Целуни ме. Устата ти е това, в което най-силно съм влюбена. Зъбите ти.

По-късно, когато Кип лежи, отпуснал глава настрана към лъхация откъм процепа на палатката въздух, тя прошушва високо, нечута от никого:

— Може би трябва да питаме Караваджо. Патрик ми каза веднъж, че Караваджо бил постоянно влюбен. И не само влюбен, а затънал в любов. Винаги объркан. Винаги щастлив. Кип? Чуваш ли? Аз съм толкова щастлива. Щастлива съм с теб.

Най-много от всичко мечтаеше за река, в чиито води да плуват заедно. В плуването имаше нещо официално и празнично, което ѝ напомняше бална зала. Но той възприемаше реките по различен начин — беше газил водите на Моро в пълна тишина, опъвайки кабелите, увиснали от сглобяемия понтон. Стоманени панели, стегнати с болтове, се вмъкваха в реката зад гърба му незабелязано, като крадци. Изведнъж небето бе пламнало от артилерийски обстрел. Някой потъна близо до Кип. Другите продължаваха да се гмуркат в търсене на загубени макари, да забиват куки във водовъртежа, а светлината на фосфорните ракети падаше върху калта, реката и лицата.

Цяла нощ плач и крясъци. Повтаряха си наум, че не полудяват. Ледената вода сковаваше дрехите. Понтонът постепенно простираше пътеката си над главите им. Два дни по-късно се озоваха на друг бряг. Мостовете на всички реки бяха взривени, като изтрити имена, като небе без звезди и къщи без врати. Сапъорските поделения се спускаха във водата с въжета, носеха навити на раменете кабели, завинтваха болтове, намазани с грес, за да заглушат гласа на метала. После отгоре минаваше армията. Танкове и камиони тътнеха по току-що сглобената конструкция над главите на още зъзнещите в реката сапъори.

Толкова често оставаха заклепени наред реката под артилерийски обстрел. Снарядите се пръскаха в калните брегове, желязо и стомана се разбиваха в камъните. Никаква защита за телата, само калната вода свистеше, разпорена като коприна от метални остриета.

Той обърна гръб на тези реки. Беше открил начина за бързо заспиване до тази, която се луташе в своите води.

Да, Караваджо щеше да ѝ обясни как да затъне в любов. Как да затъне дори в разумна любов.

— Кип, искам да те заведа на река Скутамата — каза тя. — Искам да ти покажа Смоук Лейк. Жената, която баща ми обичаше, живее нагоре по езерата и кара по-добре кану, отколкото кола. Липсват ми мълниите, които заслепяват електрическата светлина. Ще се радвам да се запознаеш с Клара, тази с канутата, последната от моето семейство. Баща ми я остави, за да отиде на война.

Тя крачи към нощната палатка с безпогрешни стъпки. Без колебание. Ситото на дърветата прецежда лунни лъчи над главата ѝ, досущ мрежи от отразена светлина на огледален глобус в салон за танци. Влиза в палатката и долепя ухо до спящата гръд. Пулсът на сърцето му кънти като ехо от часовников механизъм на мина.

Два след полунощ. Всички, освен Хана спят.

---

[1] Малък акордеон — Б.пр. ↑

[2] Kipper — пушена херинга (англ.) — Б.пр. ↑

[3] Трета книга Царства, Глава I, 1–4 — Б.пр. ↑

[4] Игра с двете значения на думата: бreme и припев (англ.) — Б.пр. ↑

[5] Индийска метална гривна — Б.пр. ↑

## IV

### ЮЖНО КАЙРО, 1930–1938 Г.

След Херодот интересът на Западния свят към пустинята отслабва. От 425 г.пр.Хр. до началото на ХХ век тя е извън полезрението. Мълчание. ХІХ век е епохата на търсачите на реки. През двайсетте години на нашия век се появява едно трогателно, макар и закъсняло любопитство към този кът на света. Частни експедиции поставят началото на новата история на пустинните проучвания. Следват скромни лекции в Географското дружество в Лондон, на Кенсингтън Гор. Тези лекции се четат от изгорели от слънцето изтощени мъже, които, подобно на моряците на Конрад, се чувстват неловко в английските таксита или изпитват неудобство от остроумията на шофьорите на автобуси.

Пътуват с местните влакове от предградията към Нйтсбридж за събранията на дружеството и често се губят. Ровят из джобовете си за билетите, в ръцете си стискат стари карти, в раниците, сраснали завинаги с телата им, носят своите записки — бавно и с мъка написани. Тези мъже, дошли отвсякъде, пътуват в ранния вечерен час, в анонимното време на самотниците, шест часа, когато гражданите се прибират по домовете. Изследователите пристигат твърде рано на Кенсингтън Гор. Първо вечерят в кварталния ресторант „Лайънс“, после влизат в Географското дружество, разполагат се в залата на горния етаж до маорското кану и за последен път прехвърлят бележките си. В осем започва беседата.

Всяка втора седмица се изнася лекция. Някой прави въведение в беседата, изразяват се благодарности. Този, който произнася заключителната реч, обикновено дава оценка, винаги с уместно критичен тон, за значимостта на лекцията. Предполага се, че основните оратори се придържат строго към фактите и дори натрапчиво звучащите тези се излагат умерено.

„Моето пътуване през Либийската пустиня от Сокум на Средиземно море до Ел Обеид в Судан следва един рядък маршрут по земната повърхност, който повдига множество и разнообразни интересни географски проблеми...“

Годините за подготовка, проучване и събиране на средства никога не се споменават в облицованите с дъб зали. Отбелязва се загубата на трийсет изследователи в ледовете на Антарктика. Подобни нещастни случаи в условията на непоносима горещина или вихрушка се оповестяват възможно най-лаконично. Всякакво човешко или финансово измерение на обсъждания въпрос остава чуждо на основното — земната повърхност и нейните „интересни географски проблеми“.

„Могат ли други низини в този район, освен предмета на непрекъснати дискусии Уади Раян, да бъдат смятани за подходящи, що се отнася до иригацията и дренажа на делтата на Нил? Наистина ли артезианските водни ресурси на оазисите намаляват? Къде ще трябва да търсим мистериозната «Зерзура»? Има ли и други «изчезнали» оазиси, които все още не са открити? Къде са тресавищата с костенурките, описвани от Птолемей?“

Тези въпроси задава през 1927 г. Джон Бел, директор на „Пустинни проучвания“ в Египет. Към 1930-а изследванията добиват още по-скромнен характер. *„Длъжен съм да направя няколко допълнения към част от повдигнатите въпроси в интересната дискусия за «Предисторическа география на оазиса Кхарга.»“* Към средата на трийсетте изчезналият оазис Зерзура е намерен от Ладислаус де Алмаси и неговите спътници.

1939 г. слага край на великото десетилетие на експедициите в Либийската пустиня и този огромен, тих край на планетата се превръща в театър на бойните действия.



\* \* \*

Погледът на обгорелия пациент в изрисуваната спалня обхваща огромни пространства. Като онзи мъртъв рицар в Равена, чието мраморно тяло е като истинско — почти живо, подпрял глава на каменна възглавница, с втрещен поглед в ширналата се отвъд стъпалата му панорама. С жажда, по-голяма от очакване за дъжд в Африка, погледът му се устремява към живота им в Кайро. Към тяхното всекидневие.

В тези пътешествия на пациента Хана седи до леглото му като негов оръженосец.

През 1930 г. вече бяхме започнали да попълваме картата на по-голямата част от платото на Гилф Кебир, търсейки изчезналия оазис, наричан Зерзура. Градът на акациите.

Бяхме пустинни европейци. Джон Бел бе зърнал Гилф през 1917-а. Бе последван от Кемал ел Дин. След него Багнолд, който успя да намери пътя на юг през Пясъчно море. Мадокс — Уолпол<sup>[1]</sup> на пустинните изследвания, Негово Превъзходителство Уасфи Бей, фотографът Каспариус, д-р Кадар — геолог, Берман. И Гилф Кебир — това обширно плато с размерите на Швейцария, притихнало в Либийската пустиня, както казваше Мадокс — беше нашето сърце със стръмни отвесни зъбери на изток и запад и постепенно разливащи се на север склонове. Издигаше се над равните пясъци на шестстотин километра западно от Нил.

Според ранната египетска цивилизация на запад от оазисните селища вода няма. Те са краят на света. Всички вярвали, че вътрешността на пустинята е безводна. Но и необитаемите пясъци имат своя, макар и забравена история. Знае се за скитническите племена тебу и сенуси, които са притежавали кладенци, пазени в дълбока тайна. Има слухове за плодородни земи, скрити дълбоко в сухите пазви на дюните. Арабски писатели от XIII в. са споменавали Зерзура. „Оазисът на малките птички“. „Градът на акациите“. В „Книга на скритите съкровища“ — „Китаб Ал Кануз“ — Зерзура е обрисувана като бял град, „бял като гълъб“.

Ако погледнете някоя карта на Либийската пустиня, ще видите редица имена на изследователи. Кемал ел Дин, 1925 г., човекът, който почти сам осъществи първата голяма модерна експедиция. Багнолд, 1930–1932 г., Алмаси и Мадокс, 1931–1937 г. Малко на север от Тропика на рака.

В периода между войните живеехме като малка, сплотена нация. Чертаехме карти и вървахме по стъпките на минали експедиции. Събирахме се в Дакхла и Куфра, сякаш бяха барове или кафенета. Багнолд ни наричаше „оазисно общество“. Нямахме тайни един от друг, познавахме възможностите и слабостите си. Прощавахме всичко на Багнолд заради начина, по който описваше дюните. *„Бразди и пясъчни вълни като нагънатия свод на кучешка паст.“* Това бе истинският Багнолд, мъжът, който можеше да постави изследователската си ръка между кучешките челюсти.

1930 г. Първата ни експедиция. Придвижвахме се на юг в пустинята през резерватите на племената зуая и маджабра. Седемдневно пътуване до Ел Тадж. Мадокс, Берман и още четирима. Няколко камили, кон и куче. На тръгване ни изпратиха със старата шега: „Започнеш ли пътешествие в пясъчна буря, ще ти върви по пясък.“

Първата нощ направихме бивак на трийсет километра южно от Джагбуб. На следващата сутрин още в пет бяхме въвн от палатките. Беше твърде студено, за да спим. Седнахме край огньовете, с лица към светлината на пламъците. Над главите ни просветваха последните звезди. Слънцето щеше да изгрее след два часа. Подавахме си един на друг горещи чаши чай. Камилите преживяха фурми в полусън и ги гълтаха заедно с костилките. Закусихме и изпихме по още три чаши чай.

Няколко часа по-късно пясъчна буря ни връхлетя, сякаш падна от небето, и засенчи изгрева. Свежият бриз неусетно се усили. В последния миг погледнахме пясъка под краката си. Гледката беше неописуема. Подай ми книгата... ето тук е чудният разказ на Хасанеин Бей за тези бури:

„Сякаш изпод земята парни тръби със стотици отвори бълват къдрави сиво-бели струйки. Фонтани и спирали от пясък се вихрят. Хаосът се разразява постепенно. Цялата пустиня ври, подклаждана от надигащи се подземни сили. В пищялите, коленете и бедрата се забиват едри камъчета. Пясъчни зрънца шибат тялото, блъскат се в главата и профучават на възбог. Закриват небето. И всичко в далечината избледнява. Вселената кипи.“

Трябваше да се движим. Който спре, пясъкът го зазижда в стените си. Остава завинаги загубен. Пясъчната буря може да трае пет часа. Дори когато години по-късно се придвижвахме с камионетки, ние продължавахме да караме, макар без видимост. Нощем ставаше още по-страшно. Веднъж, северно от Куфра, бяхме нападнати от вихрушка в мрака. В три след полунощ. Вятърът издуха палатките от колчетата и започна да ни търкаля, увити в брезента. Пясъкът ни засипваше. Притискаше ни в земята и ни задушаваше. Бяхме като в потъващ кораб, който се пълни с вода. Освободи ни случайно минаващ камилар.

За девет дни ни настигнаха три бури. Така и не успяхме да видим малките пустинни селища, в които очаквахме да намерим продоволствия. Конят изчезна. Три от камилите умряха. Храната свърши два дни преди края и останахме само с малко чай. Черпакът, опушеният самовар и стъклената чаша, която минаваше от ръка на ръка в утринния здрач, бяха единствената ни връзка със света, тяхното подрънкване — последно ехо от цивилизацията. След третата нощ престанахме да си говорим. Единственото, което имаше значение, беше огънят и оскъдните количества кафеникава течност.

По някаква случайност се натъкнахме на пустинния град Ел Тадж. Обходих сука, минах по тясната улица, изпълнена със звън на часовници, после свих по улицата с барометрите, покрай дюкяните с патрони, сергиите с италиански доматиен сос и други консерви от Бенгази, щандовете с египетско платно, с украшения от щраусови пера, покрай уличните зъболекари и търговците на книги. Бяхме неми, завръщахме се от брожение по собствените си пътеки. Възприемахме този свят бавно, като възкръснали удавници. Седяхме на централния

площад в Ел Тадж и ядяхме агнешко, ориз, сладкиш бадауи, пиехме мляко със счукан бадем. Всичко това след едно дълго чакане за трите церемониални чаши чай с кехлибар и мента.

Веднъж през 1931 г. се присъединих към бедуински керван, където ми казаха, че имало още един от нашите. Оказа се Фенелон-Барнс, Отидох до палатката му. Беше излязъл на малка експедиция за дървесни вкаменелости. Влязох вътре и разгледах — куп карти, снимки на семейството, които винаги носеше със себе си, и разни други вещи. На излизане в огледалото, забито високо в палатката от кожи, съзрях отражението на леглото му. Имаше нещо като малка издупчина под завивките, куче навярно. Дръпнах джеллаба — на леглото спеше вързано арабско момиче.

До 1932 г. Багнолд бе приключил експедицията и всички останали заедно с Мадокс се бяхме пръснали. В търсене на изчезналата армия на Камбиз II<sup>[2]</sup>. И по следите на Зерзура. 1932, 1933 и 1934 г. Не се виждахме по цели месеци. Само бедуините и ние кръстосвахме Четирийсетдневния път. Потоци от пустинни племена преминаваха пред очите ни. И сред тях — най-красивите човешки същества, които някога съм срещал. В нашата група бяхме германец, англичанин, унгарец и африканец. Не представлявахме никакъв интерес за пустинните хора. Постепенно загубихме националността си. Започнах да мразя нациите. Принадлежността към тях ни деформира. Мадокс умря заради тези нации.

Към пустинята не могат да се предявяват претенции за собственост. Не може да бъде притежавано едно парче плат, носено от ветровете. Тя е кърпа, която никога не е била затискана с камък и която е имала стотици различни имена много преди да се появят Кентърбъри, много преди битките и мирните договори да надробят Европа и Изтока. Керваните на пустинята, тези чудни празнични подвижни цивилизации, са неуловими. След тях не остава нищичко, дори жар. Всеки от нас изпитваше желание някак да съблече одеянието на страната си. Дори тези с домове и деца, очакващи ги някъде далеч в Европа. Пустинята бе място за вярващи. Там изчезвахме в пясъците. Потъвахме в огън и дюни. Потегляхме от пристанищата на оазисите. Местата, до които водата е стигала... *Аун, Бир, Уади, Фогара,*

*Кхотара, Шадуф.* Не исках наред с тези красиви имена да чувам и моето. Долу фамилните имена. Долу нациите! Пустинята ме научи на толкова неща.

Естествено, винаги е имало такива, които мечтаят да оставят следа в пясъка. В това сухо речно корито или на онази чакълена могила. Жалки прояви на суета в един къс земя на северозапад от Судан и на юг от Киренайка. Фенелон-Барнс държеше вкаменелостите, които бе открил, да носят неговото име. Дори беше предложил да кръсти едно от племената „Фенелон-Барнс“ и води преговори цяла година. После Бочан го надмина, като наименува „Бочан“ вид пясъчна дюна. А аз исках да излича моето име и мястото, от което бях дошъл. След десетте години в пустинята, точно преди началото на войната, можех с лекота да се промъквам през граници, бях постигнал своята независимост и не принадлежах на никоя нация.

Беше през 1933 или 1934-а. Забравих годината. Мадокс, Берман, Каспариус, аз, двама судански водачи и готвач. Вече пътуваме с „Форд“ — модел А, за пръв път с големи балонни гуми, известни още като въздушни колела. По-добри са за пясък, но са опасни по камени терени и върху натрошени скали.

Напускаме Кхарга на двацет и втори март. С Берман разсъждавахме, че трите уади<sup>[3]</sup>, за които Уилямсън е писал през 1838-а, съставят Зерзура.

На югозапад от Гилф Кебир, в равното, се издигат три гранитни масива — Джебел Аркану, Джебел Ювейнат и Джебел Кису. Разположени на двацетина километра един от друг. Някои от дефилетата имат хубава вода, въпреки че в Джебел Аркану кладенците са горчиви и се използват само в краен случай. Уилямсън казва, че Зерзура е съставена от три уади, ала не посочва тяхното местонахождение и твърдението му се смята за измислица. Но дори съществуването само на един дъждовен оазис между възвишенията с формата на кратери би разбунило тайната на мистериозното прекосяване на тази пустош от армията на Камбиз и би дало отговор на загадката за нападенията на гигантските черни сенуски ездачи, минали от единия до другия край на уж безводната пустиня през Първата

световна война. Тази земя е била култивирана от векове и хиляди пътеки и пътища са я пресичали.

В Абу Балас сме намирали кани с класическата форма на гръцка амфора. Херодот също е писал за тях.

Берман и аз разговаряме в крепостта Ел Джоф със странен старец, който прилича на змия. Намираме се в каменната зала, някогашна библиотека на великия шейх. Мъжът е туземец от племето тебу и е професионален водач на кервани. Говори арабски с акцент. После Берман ще опише неговия тембър „като писък на прилеп“, цитирайки Херодот. Прекарваме при него цяло денонощие, без да успеем да изтръгнем нищо интересно. Законът на сенусите, тяхното висше верую, се налага и до днес — чужденец не бива да бъде въвеждан в тайните на пустинята.

В Уади ел Мелик прелитат непознати за нас птици.

На 5 май изкачвам каменен склон и навлизам в платото Ювейнат по една нова пътека. Озовавам се в просторна уади с акациева гора.

Имало е времена, когато съставителите на карти предпочитали да назовават откритите от тях места на името на любимата вместо със своето собствено име. Зърната в кервана къпеца се жена зад муселинен параван. Жената на древен арабски поет, чиито гълъбово бели рамене го накарали да назове оазиса с нейното име. Водата от коженото ведро се плъзга по тялото, после жената потъва в обвивката на бялото платно и вдъхновеният стихоплетец съчинява познатото ни описание на Зерзура.

Ето как бродещият из пустинята мъж може да попадне в някое име като в кладенец, обхванат от изкушението да остане завинаги в хладните му сенки. Така и аз изпитах непреодолимо желание да остана там, сред акациите. Земята, на която се намирах, не беше необитаема, а място на спонтанни, краткотрайни заселничества през вековете — армия през XIV в., керван от племето тебу, нашествениците сенуси през 1915 г. В годините, които отделят тези събития, не се случва

нищо. Акациите увяхват и всички уади пресъхват до следващия внезапен блик на водата след пет десетилетия или столетия. До следващия дъжд. Случайни появявания и изчезвания, подобно на легенди и мълви, съпътстващи хода на историята!

В пустинята водата е обичана като жена — изтичащ между пръстите лазур, чиито капки гаят гърлото като звуци от любимо име. Поглъщаш нечие отсъствие. На жена. В Кайро. Бели, протяжни извивки на надигащо се от леглото тяло — тя се надвесва през прозореца и дъждът попива в голата ѝ плът.

*Хана се навежда над англичанина, усетила вълнението му. Взира се безмълвно в него. Коя е тази жена, коя?*

Разпростиращото се влияние на колонизаторите никога не се проявява в претенции към местата на картата, обозначаващи края на света. От една страна, са слуги, роби, приливи и отливи на властта и кореспонденция с Географското дружество. От друга — първият бял човек, нагазил водите на голяма река, първият поглед (на бял човек) към древна като света планина.

Когато сме млади, не поглеждаме към огледало. Старостта е тази, която живее с грижа за своето име и образ и очаква бъдещето като свой съдник. Суетата ни кара да пазим имената си, да настояваме, че първи сме видели, че сме били най-смели войници и най-хитри търговци. Нарцис иска да гравира образа си едва когато е остарял.

Ние обаче търсехме начин да направим живота си значим за миналото. Вдигнахме платна и нахлухме назад във времето. Бяхме млади, но знаехме, че властта и парите са преходни. Херодот беше настолното ни четиво. „*Защото градове, могъщи в миналото, са незначителни сега, както големите по мое време са били малки преди... Човешкият късмет не обитава едно и също място.*“

През 1936 г. млад мъж на име Джефри Клифтън срещнал свой приятел в Оксфорд, който споменал за нашите експедиции. Клифтън се свърза с мен, на следващия ден се ожени и две седмици по-късно пристигна със самолет с жена си в Кайро.

Двойката влезе в нашия свят. Бяхме четирима — принц Кемал ел Дин, Бел, Алмаси и Мадокс. От устата ни не слизаше името Гилф Кебир. Някъде в Гилф се спотайваше Зерзура, спомената за пръв път в

арабските ръкописи от XIII в. За едно такова далечно пътуване в историята самолетът е необходимост, а младият Клифтън беше богат, имаше самолет и можеше да лети.

Клифтън се присъедини към нас в Ел Джоф, северно от Ювейнат. Седеше в своята двуместна машина. Ние се приближихме откъм базовия лагер. Изправи се в пилотската кабина и ни наля питиета от плоското шише. До него беше жена му.

— Кръщавам това място „Бир Месаха Кънтри Клуб“ — обяви той.

Госпожа Клифтън се усмихваше смутено и мило, със свалена кожена каска и развята като грива коса.

Двама млади, които можеха да ни бъдат деца. Слязоха от самолета и се здрависаха с нас.

Беше 1936 г., началото на нашата история...

Те скочиха от крилото на техния „Мот“<sup>[4]</sup>. Клифтън се приближи с протегнато към нас шише и ние отново отпихме от топлото питие. Човек на церемониите. Беше кръстил самолета си „Мечето Рупърт“. Не мисля, че обичаше пустинята, но хранеше към нея чувство, подобно на страхопочитанието на безгрижен студент към тишината на библиотека. Изпитваше почит и уважение към железния ред в групата, а също и желание да стане част от нас. Не бяхме очаквали да се появи с жена си, но смятам, че се държахме с необходимата вежливост. Тя стоеше права и вятърът набиваше пясък в буйната ѝ коса.

Как ли ни възприемаше тази млада двойка? Някои от нас бяха писали книги за образуването на дюните, за изчезването и появяването на оазисите, за изгубената пустинна цивилизация. Хора, в чиито интереси влизат само неща, които нямат стойност за останалия свят, защото не могат да се продават и купуват. Спорехме за географски ширини или за събития отпреди седемстотин години. За изследователските теореми. За Абд ел Мелик Ибрахим ел Зуая — пастир на камили в оазиса Зук и първия човек от местните племена, схванал принципа на фотографията.

Семейство Клифтън прекарваше последните дни на медения си месец. Изоставих групата за няколко дни и отидох в Куфра да се видя с човека, с когото обсъждахме разни теории, пазени в тайна от другите в експедицията. След три нощи се върнах в базовия лагер в Ел Джоф.



Между нас беше пустинният огън. Семейство Клифтън, Мадокс, Бел и аз. Само леко отдръпване назад и веднага попадахме в мрака, извън светлия кръг на огъня. Катрин Клифтън започна да рецитира и мислите ми напуснаха орбитата на бивака и запалените съчки.

Класически дух лъхаше от чертите на лицето ѝ. Родителите ѝ очевидно бяха известни личности в съвременната история. Не обичах поезията, докато не чух стиховете от нейната уста. Бе пренесла в пустинята университетските си познания, за да ни опише звездите с трогателни метафори, сякаш заимствани от нежните думи на Адам към жената.

*А те блестят нехайни, че са невидени.  
Нима във мрака зрители Небето ще мечтае  
и Бог от смъртните възхваля ще желае?  
Безброй отвъдни Същества Земята обитават,  
невидими за нас дори и в сън.  
И ден, и нощ те Господа прославят.  
И неведнъж от Хълма Златоек,  
когато със Послание Небесен Глас  
среднощния покой разцепи,  
тогаз и песен, и молитва нагоре в прослава  
към техния Създател литва...*

Тогава се влюбих. В глас. Просто в глас. Не исках да слушам нищо друго. Станах и се отдалечих.

Тя бе върба. В какво ли щеше да се превърне през зимата на моята възраст? Сега я виждам и винаги ще я виждам през погледа на Адам. Бавно неловко се измъква от самолета, навежда се на няколко крачки от нас и разравя жаравата, надига манерката със свит лакът.

Няколко месеца по-късно всички сме в Кайро и двамата с нея танцуваме валс в бара. Макар и леко замаяна от алкохола, тя бе надянала маската на непревземаемост. Продължавам да вярвам, че изражението ѝ през тази вечер беше най-близко до истинското ѝ лице. Вечерта, когато танцувахме полупияни и не бяхме любовници.

През всичките тези години се опитвам да разбера с какво ме даряваше нейният поглед. С презрение. Така ми се струваше тогава. Сега мисля, че тя ме изучаваше. Беше чиста и невинна и нещо у мен я озадачаваше. Държах се както обикновено по такива места, но бях с неподходяща компания. Аз съм човек, който пази независимото си поведение. Непрекъснато забравях, че е по-млада от мен.

Тя ме *изучаваше*. Беше толкова просто. А аз дебнех за издайническо трепване на втренчения поглед на една статуя, за движение, което да разкрие същността на чувствата ѝ.

Дайте ми карта и ще ви построя град. Дайте ми молив и ще ви нарисувам една стая в южната част на Кайро с план на пустинята, закачен на стената. Винаги между нас е пустинята. Щом се събудех, поглеждах към древните селища по протежение на средиземноморския бряг — Газала, Тобрук, Мерса Матрух — или към нанесените на ръка южно от тях уади, заобиколени от жълти ивици, в които бяхме нахлули, опитвайки се да изчезнем. *„Моята задача е да дам кратко описание на няколко експедиции, атакували Гилф Кебир. След това д-р Берман ще ни върне в пустинята, такава, каквато е била преди хиляди години...“*

Това бе обръщението на Мадокс към географите на Кенсингтън Гор. В сбирките на Географското дружество никой не говори за прелюбодеяние. Нашата стая няма да се появи в подробните доклади, които удостояваха с внимание камъни, хълмове и всякакви случайности в хода на историята.

В Кайро, на улицата на чуждоземните папагали, почти членоразделните крясъци на птиците тормозят всеки минувач. Лаят и подсвиркват в редици по протежение на перушинения булевард. Можех веднага да кажа кое племе по кои пътища е минало — по камилските или по копринените, — за да ги пренесе в миниатюрни паланкини през пустинята. Роби улавяха птиците, набрани като цветя от екваториална градина, затваряха ги в бамбукови клетки и така те бяха готови за продан. След четирийсетдневно пътуване папагалите се появяваха на пазара с вид на средновековни годеници.

Стояхме сред техните крясъци. Аз ѝ показвах един нов за нея град.

Ръката ѝ докосна моята китка.

— Ако ти дам живота си, ще го захвърлиш, нали?

Не отговорих.

---

[1] Сър Робърт Уолпол (1676–1745) — английски премиер, известен с успешната си миролюбива и финансова политика — Б.пр. ↑

[2] Камбиз II (529–521 пр.Хр.) — персийски цар, покорил Египет — Б.пр. ↑

[3] Каменно речно корито в Северна Африка и Югозападна Азия, което се пълни с вода само в дъждовния сезон (араб.) — Б.пр. ↑

[4] Нощна пеперуда (англ.) — едномоторен двуместен самолет — Б.пр. ↑

## V

# КАТРИН

Когато го сънува за пръв път, тя се събуди с вик до мъжа.

В семейната спалня с отворена уста и втрещен в чаршафа поглед. Мъжът ѝ я погали по шията.

— Кошмар. Успокой се.

— Да.

— Да ти наля малко вода?

— Да.

Не можеше да мръдне. Нито да легне отново в същата гореща зона, от която бе излязла.

Сънува себе си и него в същата стая — ръката му на шията ѝ (тя докосна мястото). Беше усетила гнева му още в първите дни на тяхното запознанство. Не, не беше гняв, а липса на интерес или по-скоро раздражение от присъствието на омъжена жена в групата. На колене като животни, хомотът на ръката му опъваше шията ѝ назад и спираше учестеното ѝ възбудено дишане.

Мъжът ѝ се върна с чаша вода на поставка, но тя не можа да вдигне треперещите си безсилни ръце. Той поднесе непохватно чашата към устните ѝ. Тя с усилие преглътна хлорния вкус. Капките се стекоха по брадичката и паднаха върху корема ѝ. Нямахме време да мисли за преживяното. Сънят я повали в леглото.

Това бе първата ѝ реакция. През следващия ден се появи споменът, но тя бе твърде заета и бързо отхвърли мисълта за него, пропъди я като ехо от случаен сблъсък в бурна нощ и нищо повече.

Година по-късно сънуваше други, по-опасни, макар и мирни сънища. Още в първия сън паметта ѝ извика докосването на ръцете му и тя зачака затишието да се разрази в буря.

Кой подхвърля трохите на изкушението? И защо към този, за когото не сме и помисляли? Един сън, повлякъл след себе си цяла поредица от сънища.

След време той каза, че всичко идва от близостта. Близостта, която пустинята създава. Той обичаше тази дума — близостта на водата, близостта на няколко тела по време на шестчасово пътуване през Пясъчно море. Нейното потно коляно до скоростната кутия на камионетката подскача в ритъма на неравния път. В пустинята имаш време да разглеждаш всичко, което те заобикаля, и да размишляваш над хореографията на нещата.

Тя го мразеше, когато говореше така. Тогава погледът ѝ оставаше любезен, а вътрешно изпитваше желание да го зашлеви. Винаги бе искала да го зашлеви и осъзнаваше сексуалността на това желание. За него всички връзки попадаха в клишета. В калъпа на близостта или раздялата. Точно както всички общества намираха обяснение в историята на Херодот. Смяташе, че има опит с нравите на обществото, което по същество бе загърбил преди няколко години, полагайки усилия оттогава да се добере до изплъзващия се свят на пустинята.

На летището в Кайро натовариха багажа в колите, съпругът ѝ остана да провери резервоара на самолета преди заминаването на тримата мъже следващата сутрин. Мадокс тръгна към едно от посолствата, за да телеграфира. Той се бе запътил към града, за да се напие, както обикновено правеше всяка последна вечер от престоя в Кайро. Първо посещаваше казиното на мадам Баден „Опера“, после потъваше в улиците зад хотел „Паша“. Винаги подреждаше предварително багажа си, за да може на следващия ден само да се качи в камионетката и да се вози, без нищо да обезпокоява тежкия му махмурлук.

Тя тръгна с него. По това време на деня въздухът беше влажен, а уличното движение непроходимо и бавно.

— Толкова е топло. Пие ми се бира. А на теб?

— Не. Имам да уреждам много неща в следващите два часа. Ще трябва да ме извиниш.

— Няма нищо — каза тя. — Не искам да ти преча.

— Ще изпием по една, когато се върна.

— След три седмици, така ли?

— Горедолу.

— Бих искала и аз да замина.

Той не отвърна. Минаха моста Булак и движението се задръсти още повече. Твърде много каруци и пешеходци. Той тръгна напред на

юг покрай Нил към хотел „Семирамида“ — там бе отседнала тя, точно зад казармите.

— Този път ще намериш Зерзура, нали?

— Този път ще я намеря.

Държеше се по начина, по който се държеше, преди да я срещне. Почти не я поглеждаше, докато караше, дори когато заседнаха на едно място за повече от пет минути.

В хотела беше извънредно любезен. Още по-малко го харесваше такъв. Защо всички лъжат, преструвайки се на учтиви и мили? Приличаха ѝ на кучета с дрехи. Да върви по дяволите и той. Ако не се налагаше да работят заедно с мъжа ѝ, би предпочела никога повече да не го види.

Той извади торбата ѝ от каросерията и понечи да я внесе във фойето.

— Дай, мога сама.

На блузата ѝ имаше потно петно от облегалката.

Портиерът предложи да вземе торбата, но той го спря.

— Оставете, дамата иска сама.

И отново я вбеси със своята безцеремонност. Портиерът се оттегли. Тя пое тежката торба и като я държеше с две ръце несръчно пред себе си, се обърна и каза:

— Е, довиждане и успех.

— Да. Аз ще се грижа за останалите. Ще бъдат в безопасност.

Тя кимна. Беше в сянка. Той, сякаш без да забелязва, стоеше под ярката слънчева светлина.

Тогава пристъпи към нея, приближи се толкова, че тя за миг помисли, че ще я прегърне. Но той протегна дясната си ръка и я прокара по шията ѝ — кожата ѝ остана влажна от потния му допир.

— Довиждане.

И тръгна към камионетката. Тя почувства мократа си шия, сякаш окървавена от острието на неговия жест.

Взема възглавничка и я поставя в скута си като щит срещу него. „Ако правиш любов с мен, няма да го премълча. Ако правя любов с теб, няма да го премълча.“

Премества възглавничката към сърцето, сякаш да задуши тази изтръгнала се на свобода частица от себе си.

— Какво мразиш най-много? — пита той.

— Лъжата. А ти?

— Чувството за собственост. Когато ме напуснеш, забрави ме!

Тя замахва с юмрук и нанася силен удар в скулата точно под окото. Облича се и излиза.

Всеки ден се връщаше вкъщи и разглеждаше синината в огледалото. Беше му интересно да се гледа, не толкова болното място, колкото чертите на лицето си. Дългите вежди, които никога не бе забелязвал преди, белите жилки в пясъчната си коса. От години не се бе разглеждал в огледало. Наистина дълги вежди.

Нищо не може да го отдели от нея.

Когато не е в пустинята с Мадокс или в арабските библиотеки с Берман, той се среща с Катрин в Гропи парк, близо до обилно напояваните сливови градини. Тя е най-щастлива тук. Жена, която не може без влага, която винаги е обичала нисък жив плет и папрат. Самият той има усещане за карнавал сред толкова зеленина.

Излизат от парка и тръгват по заобиколни пътища към стария град в южната част на Кайро с прочутите пазари, в които малко европейци стъпват. Стените в неговата стая са покрити с карти. И въпреки опитите за мебелиране квартирата носи белезите на базов лагер.

Лежат отпуснати в прегръдка, върху телата им пулсира сянката на вентилатора. Тази сутрин в археологическия музей двамата с Берман са изследвали арабски и европейски исторически текстове с надеждата да уловят ехо, съвпадение или видоизменение в имената — през Херодот до „Китаб Ал Кануз“, където Зерзура е кръстена на името на къпещата се в пустинен керван жена. И върху наведените им глави е потрепвала бавно сянката на вентилатор. А сега в тази стая любовниците също се впускат в издирване, във въздуха витае ехо от истории от детството, от болезнени белези, от целувки.

— Не знам какво да правя. Не знам! Как да бъда твоя любовница? Той ще полудее.

Списък от рани.

Цветовете на натъртено място — от светло жълтеникаво през червеникаво до кафяво. Кръвта в сламените коси след удара с чинията, запратена внезапно към главата му. Следите от вилицата, забита в плешката му — лисичи зъби според доктора.

Отпускаше се в прегръдка само ако преди това е огледал наоколо за предмети, с които можеше да бъде замерен. Появяваше се със синини на публични места или с превързана глава и обясняваше как таксито спряло рязко и главата му се ударила в отворения страничен прозорец. Или пък идваше с намазана с йод ръка, по която личаха следи от каиш. Мадокс бе загрижен за тези ненадејни инциденти. Тя се усмихваше на слабите места в неговите версии. Може би е от възрастта, може би има нужда от очила, бе предположил мъжът ѝ, побутвайки Мадокс с лакът. Може би е някоя жена, подхвърли тя. Вижте, това не е ли от нокти или от зъби?

Не, от скорпион е, отговори. *Androctonus australis*.

Пощенска картичка. Хубав почерк изпълва белия правоъгълник.

„През половината от дните не мога без теб. В останалото време ми е все едно дали ще те видя пак. Това не е въпрос на морал, а на издръжливост.“

Без дата и име.

Понякога, когато тя може да прекара нощта с него, двамата се събуждат от молитвите, започнали преди изгрев-слънце от трите минарета на града. Той я изпраща през пазарите за индиго между Южно Кайро и нейния дом. Красивите песни на вярата пронизват въздуха като стрели, минаретата разговарят, сякаш разнасят слуха за любовниците, които вървят в студения утринен въздух, наситен с миризмата на дървени въглища и хашиш. Грешници в свещен град.

Той помита с ръка чашите и чиниите върху маса в ресторанта — тя, някъде другаде в града, вдига поглед, сякаш е доловила причината за този шум. Когато е без нея. Той, който в безкрайните километри,



отделящи пустинните градове един от друг, никога не бе усещал самота. Мъжът в пустинята може да задържи нечие отсъствие в шепи. Той знае, че то утолява жаждата повече от водата. В близкия Ел Тадж познава едно растение, чиято сърцевина съдържа питателна течност. Всяка сутрин можеш да отпиваш от нея. Растението цъфти около година, преди да умре, вероятно от изтощение.

Лежи в стаята, обграден от бледите карти. Без Катрин. Страстта му напират да изгори всички правила на поведение, всякакво възпитание.

Другата половина от живота ѝ вече не го интересува. Копнее само за нейната внушителна красота и богата изразителност, за скритата размяна на незначителни мисли помежду им, повърхностното задълбочаване, близостта на тяхното отчуждение, напомняща две съседни страници на затворена книга.

Тя го бе разчленила.

И ако тя го бе довела до това състояние, какво ли ѝ бе причинил той?

Понякога, когато са в по-голяма компания, тя се затваря в кръга на своята класа, а той се шегува, без да му е забавно. С необичайна пристрастност напада историята на пустинните изследвания. Прави го винаги, когато е нещастен. Само Мадокс разгадава поведението му. А тя дори не го поглежда. Усмивва се на всеки, на предметите в стаята, възхищава се от ваза с цветя, радва се на нищожни, безлични неща. Тя не разбира неговото поведение, приема, че той се държи естествено, и удвоява преградата, за да се защити.

Но той вече не понася тази преграда в нея. Ти също ограждаш себе си, оправдава се тя, защо да не го правя и аз. Казва го, сияеща в красота, на която той не може да устои. Тя, в нейните красиви дрехи, с нейното бледо лице, готово да се засмее на всеки, който ѝ се усмихне, и неуверено подсмивваща се на разпалените му шегички. Той продължава ужасните си изявления за известна на всички експедиция.

Поздравява я във фойайето на бар „Гропи“, но тя се обръща и той полудява. Знае, че единственият начин да приеме нейната загуба е да продължава да бъде с нея и тя с него. Да се излекуват един друг от това, което се случваше, да го изживеят. Но не със стени.

Слънчеви струи обливат стаята в Кайро. Ръката едва се движи по страниците на Херодотовата „История“, цялото напрежение е съсредоточено в тялото и думите излизат с разкривени букви сякаш изпод безгръбначен молив. С мъка написва *слънчева светлина*. И влюбен.

Светлината в апартамента влиза откъм реката и пустинята отвъд. Пада върху шията, краката и белега от ваксина на дясната ѝ ръка. Тя седи на леглото в прегръдка с голотата. Той обича този неин белег. Прокарва длан по потната кожа на рамото ѝ. Моето рамо, мисли си, не на мъжа ѝ. Любовниците са подарили един другиму части от телата си. В тази стая, близо до реката.

В броените часове, останали на тяхно разположение, притъмнява. Само полуздрачните тонове на реката и пустинята изпълват стаята. Изненадващият дъжд е единственото, което може да ги тласне към прозореца, и тогава те протягат ръце и тела, поемат влага, докато плътта им се напои. Викове, отправени към мимолетния порой, изпълват улиците.

— Никога повече няма да се обичаме. Никога вече няма да се видим.

— Знам.

Нощта на нейното упорство за раздяла.

Тя седи, затворена в себе си, в доспехите на своята тревожна съвест. Недосегаема. Усеща само близостта на тялото ѝ.

— Никога повече. Каквото и да се случи.

— Да.

— Мисля, че той ще полудее. Разбираш ли?

Не отговаря. Отказва се от мисълта да опитва да я задържи в себе си.

Час по-късно те крачат в горещата нощ. От отворените в далечината прозорци достигат грамофонните песни на кино „Музика за всички“. Трябваше да предварят края на прожекцията, защото в тълпата зрители можеше да има нейни познати.

В ботаническата градина, близо до катедралата „Вси Светии“. Една сълза се стича. Тя се навежда, облизва я и преглъща. Капки кръв от порязаната му ръка, докато е готвил за нея — беше ги облизала и

прегълтнала. Тогава кръв, сега сълзи. Той чувства тялото си изпразнено и заредено с пушек. Единствено оцеляло е предчувствието за страст и копнеж. Всичко, което би могъл да каже, не може да го каже на тази отворена като рана жена, чиято младост все още е нетленна. Той не може да промени това, което обича най-много в нея — нейната безкомпромисност, съчетаваща все още безболезнено поетичния романтизъм с истинския свят. Защото знае, че без тези качества редът на света престава да съществува.

Нощта на нейното упорство. Двайсет и осми септември. Горещата луна е изсушила дъждовните капки по листата на дърветата. Не е останала дори една. Да се стече връз него като сълза. Раздяла в Гропи парк, в правоъгълника от светлина на улицата. Не беше попитал дали мъжът ѝ я чака вкъщи.

Пред очите му се издига редица от високи, надвесени палми с протегнати ръце. Така косите ѝ се спускаха над него, когато беше негова любовница.

Без целувка. Само прегръдка. Откъсва се от нея и си тръгва. Обръща се назад. Тя продължава да стои на същото място. Той се връща на няколко метра разстояние с вдигнат показалец, за да подсили думите си.

— Само искам да знаеш. Още не ми липсваш.

За нея лицето му е страшно, той опитва да се усмихне. Тя рязко отмята глава и се удря в страничната греда на портата. Той усеща болката, улавя спазъма. Но раздялата е вече в тях, стените на упорството са вдигнати. Внезапната ѝ конвулсия и нейната болка са едновременно случайни и съзнателни. С ръка на слепоочието, тя отговаря:

— Ще ти липсвам.

От този миг нататък, бе му пошушнала тя преди, или ще намерим душите си, или ще ги загубим.

Как се случи това? Да се влюбя и да се разчлени.

Бях в ръцете ѝ. Бях дръпнал ръкава на ризата до рамото, за да видя белега от ваксина. Обичам го, казах. Този блед ореол на нейната ръка. Виждам как спринцовката чертае драскотина. Пробив — и серумът прониква. После иглата се изплъзва от кожата. Това се е

случило отдавна, когато е била на девет години, в салона за физкултура.

## VI ПОГРЕБАНИЯТ САМОЛЕТ

Очите му изстрелват два гневни искрящи лъча към края на леглото, където седи Хана. Току-що го е изкъпала. Тя отчупва края на ампулата и се обръща към него. Статуя на рицар. Пътник на смъртен одър в кораба на морфина. В надпревара с наркотика, който сгъстява времето и пространството, свеждайки света до плоското изображение на географска карта.

Дълги вечери в Кайро. Във вълните на вечерното небе се извива дъга от соколи, полетели на здрачаване към чезнещите цветове на пустинята. Като шепа хвърлени от точната ръка на сеяч семена.

През 1936 г. в този град можеше да се купи всичко — куче или птица, които се отзовават на първия звук от подаден сигнал, както и онези ужасни каишки, с които можеш да вържеш за малкия пръст жена си, та да не я загубиш в тълпата на пазара.

В най-северната част на Кайро имаше голям площад, където се събираха религиозните студенти. Над него беше базарът Кхан ел Кхалили. Над тесните улички със сергии се издигаха вълнообразно нагънати тенекиени покриви, върху които дремеха котки. А над всичко това беше кацнала нашата стая с разтворени към минаретата, фелуките, котките и оглушителния шум прозорци. Тя ми разказваше за градините на нейното детство. Когато не можеше да заспи, рисуваше градината на майка си, дума по дума, леха по леха, декемврийски лед сковава езерото с рибките, чува се скърцането на дървената решетка с пълзящите рози. Тя хващаше китката ми при кръстопътя на вените и я поставяше в хлътналата извивка на шията си.

Март 1937 г., Ювейнат. Разределеният въздух прави Мадокс раздразнителен. Само хиляда и петстотин метра надморска височина

са достатъчни да го накарат да се чувства зле. Все пак той принадлежи на пустинята — напуснал родното селце Марстън Магна в Съмърсет и променил всичките си навици в търсене на близостта на морското равнище и на сухия въздух.

— Мадокс, как се нарича хълмнатината в основата на женската шия? Тук отпред. Ей тук. Има ли специално име? Трапчинката с размер на отпечатък от палец?

В блясъка на обедното слънце Мадокс ме измерва с поглед.

— Я се стегни — измърморва той.

\* \* \*

Искам да ти разкажа нещо, Хана! — настоява Караваджо.

— Имаше един унгарец, Алмаси, който работеше за германците през войната. Беше летец в африканския корпус, но притежаваше и други, по-ценни качества. Бил един от големите пустинни изследователи през трийсетте години. Познавал всеки извор. Помогнал за разчертаването на картата на Пясъчно море. Знаел всичко за пустинята. Всичко за диалектите на племената. Не ти ли се струва познато? Между двете войни е участвал в експедициите, потеглящи от Кайро. В една от тях са търсили Зерзура — изчезналия оазис. После, с избухването на войната, той се присъединява към германците. В 1941 г. става водач на шпионите — превежда ги през пустинята до Кайро. Това, което искам да ти кажа, е, че английският пациент не е англичанин.

— Разбира се, че е англичанин. Какво ще кажеш за онези постели от цветя в Глостършир?

— Именно. Всичко това е свършено нагласена биография. Преди две нощи, когато кръщавахме кучето, помниш ли?

— Да.

— Какви имена предложи той?

— Държа се много странно онази вечер.

— Държа се странно, защото му дадох повече морфин. Спомняш ли си имената? Каза около осем имена. Пет от тях бяха чиста подигравка. Но не и останалите три. Цицерон. Зерзура. Далила.

— Е, и?

— Цицерон беше кодово название на един от агентите. Англичаните го разкриха. Двоен и троен агент. Но се измъкна. Със Зерзура е по-сложно.

— Знам за Зерзура. Той ми е разказвал. Разказва ми и за градините.

— Да, но напоследък повече говори за пустинята. Английската градина избледнява. Той умира. Мисля, че горе лежи шпионският водач Алмаси.

Седят върху старите тръстикови кошове за бельо и се гледат. Караваджо свива рамене.

— Възможно е, нали?

— Аз мисля, че е англичанин — упорства тя и бузите ѝ хлътват както обикновено, когато е замислена или обсъжда нещо.

— Знам, че го обичаш, но той не е англичанин. В началото на войната аз работех в Кайро — оста Триполи. Шпионинът Ребека, измислицата на Ромел...

— Какъв е този шпионин Ребека?

— През 1942-а, преди битката за Ел Аламеин, германците изпратиха в Кайро агент на име Еплер. Той използваше романа „Ребека“ на Дафни дьо Мюрие като кодова книга за изпращане на сведения до Ромел за придвижването на войските. Тази книга стана настолно четиво в английското разузнаване. Дори и аз я четох.

— Ти си чел книга?

— Благодаря. Много си мила. Мъжът, който преведе Еплер от Триполи до Кайро по личната заповед на Ромел, беше граф Ладислаус де Алмаси. По онова време се предполагаше, че никой не може да измине такова разстояние в пустинята. Между войните Алмаси е поддържал връзка с приятели англичани. Велики изследователи. Но при избухването на тази война той избира германците. Ромел го е помолил да преведе Еплер, защото едно пристигане със самолет или спускане с парашут в Кайро иначе би било твърде явно. Алмаси прекосява пустинята с човека и го предава при делтата на Нил.

— Много си осведомен.

— Базата ни беше в Кайро. Следяхме ги. От Джиало той поведе през пустинята група от осем души. Трябваше непрекъснато да изравят камионетките от пясъците. Той ги насочи към гранитното плато на Ювейнат, където очакваше да се запасят с вода и да си починат в

пещерите със скалните рисунки, които бе открил през трийсетте. Идеята щеше да е добра, ако беше изпълнима. Платото гъмжеше от съюзници и унгарецът не можеше да се доближи до кладенците. Тогава отново поеха през пясъците. Нападаха временни английски складове за бензин, за да пълнят резервоарите. В оазиса Кхарга се преоблякоха в английски униформи, а на колите окачиха номера на британската армия. Щом ги засечаха от въздуха, те се скриваха в някоя уади, където оставаха по три дни, опичайки се до смърт в пясъците.

Успяха да се доберат до Кайро за три седмици. Там си стиснаха ръцете и се разделиха. После загубихме следите на унгареца. Той се върна сам в пустинята. Предполагахме, че отново я е прекосил обратно към Триполи. Но това бе последният път, в който някой го е виждал. Англичаните прибраха Еплер и кодът „Ребека“ бе използван за предаване на фалшива информация до Ромел за Ел Аламеин.

— Пак не вярвам, Давид.

— Човекът, който помогна да заловят Еплер в Кайро, се казваше Самсон.

— И Далила.

— Точно така.

— Може би той е Самсон.

— И аз си помислих така в началото. Много приличаше на Алмаси. Също поклонник на пустинята. Като дете е живял там и познава бедуините. Но Алмаси можеше да лети. А ние говорим за човек от разбит самолет. Този тук, обезобразен от огъня, е попаднал в ръцете на англичаните в Пиза. Британският му акцент също помага. Алмаси е ходил на училище в Англия. В Кайро го наричаха Английския шпионин.

Тя седеше на тръстикова кошница и го гледаше.

— Мисля, че трябва да го оставим на мира. Няма значение на чия страна е бил, нали?

Караваджо отвърна:

— Бих искал да говоря с него по-подробно. С повече морфин в кръвта му. Да го предизвикам към откровение. И двамата ще споделяме. Разбираш ли? Да видим докъде ще стигне всичко това. Далила. Зерзура. Ще трябва да му дадеш по-силна доза.

— Не, Давид. Прекалено се вживяваш. Не е важно кой е той. Войната е свършила.



— Тогава аз ще му дам морфин. Ще му приготвя коктейл „Бромптън“. Морфин с алкохол. Измислиха го в болницата „Бромптън“ в Лондон за болните от рак. Не се притеснявай, няма да го убие. Бързо се абсорбира от тялото. Мога да го забъркам с каквото имаме подръка. Дай му едно питие. После му бий чист морфин.

Тя го гледаше, седнал на кошницата, усмихнат, с ясни очи. През последните години на войната Караваджо бе станал един от безбройните крадци на морфин. Беше подушил нейните медицински запаси само няколко часа след пристигането си във вилата. Малките морфинови тубички бяха за него извор на сила. Когато ги видя за пръв път, тя си помисли, че приличат на кукленска паста за зъби, такива старомодни. Караваджо носеше две или три в джоба през целия ден. Хана веднъж го видя да повръща от свръхдоза, приклепнал и треперещ в един тъмен ъгъл на вилата. Вдигна поглед към нея и с мъка я позна. Опита се да му говори, но той извърна очи. Беше намерил заключената метална кутия със запасите и един господ знае с каква сила я бе отворил. А когато сапърът раздра дланта си на някаква желязна порта, Караваджо отчупи със зъби стъкления връх, изсмука морфина и после я изплю върху кафявата ръка, преди Кип да осъзнае какво прави. Сикхът го бе отблъснал с гневен поглед.

— Остави го на мира. Той е мой пациент.

— Нищо няма да му стане. Морфинът и алкохолът ще облекчат болката.

(3 куб.см. коктейл „Бромптън“. 3:00 ч. следобед)

Караваджо измъква книгата от ръцете на спящия мъж.

— Когато се разби в пустинята, откъде идваше?

— Тръгнах от Гилф Кебир. Бях отишъл да взема един човек. В края на август 1942-а.

— През войната? Всички от експедицията трябва да са били напуснали по това време.

— Да. Имаше само войски.

— В Гилф Кебир.

— Да.

— Къде се намира?

— Дай ми книгата на Киплинг... Ето тук.

Първата илюстрация от „Ким“ представляваше карта, която показваше с пунктирана линия пътя на момчето и светията. Обхващаше само част от Индия — с тъмни щрихи бе обозначен Афганистан и Кашмир в полите на планината.

Черният му пръст проследи река Нуми до вливането ѝ в морето на 23° 30' ширина. Продължи още двацет сантиметра на запад, докато излезе от листа, и пропълзя по гърдите, за да спре върху едно от ребрата му.

— Ето тук. Малко северно от Тропика на рака е Гилф Кебир. На египетско-либийската граница.

Какво стана през 1942 година?

Бях направил прехода до Кайро и се връщах. Промъквах се през лагерите на врага, припомняйки си стари карти, налучквах тайни бензинови складове отпреди войната и напредвах към Ювейнат. Сам се справях по-лесно. На десетки километри от Гилф Кебир камионетката избухна, прекатурих се и машинално се овъргалях в пясъка, за да не ме настигнат искрите. В пустинята огънят е винаги страшен.

Камионетката гръмна навярно в резултат на саботаж. Сред бедуините също имаше шпиони. Движеха се с керваните, които се появяваха и изчезваха като градове, и разнасяха подправки, всякакви удобства и съветници, където и да се озовяха. Във всеки един миг в онези военни дни сред бедуините имаше както англичани, така и германци.

Оставих камионетката и тръгнах пеша към Ювейнат, където знаех, че има заровен самолет.

Чакай. Какво имаш предвид, като казваш заровен самолет?

Мадокс притежаваше един стар самолет, чиито удобства бяха сведени до минимум, като се изключи затварящата се пилотска кабина, без която пустинни полети не могат да се извършват. По време на експедициите той ме учеше да летя — двамата крачехме около опънатите с железни въжета крила и пресмятахме как ще се държи машината във въздуха или как ще ѝ въздейства вятърът.

Когато Клифтъновият самолет — „Рупърт“ — долетя при нас, застаряващият самолет на Мадокс бе оставен, покрит с брезент и завързан за колчета в едно от североизточните кътчета на Ювейнат.

Пясъкът постепенно го затрупа. Никой от нас не мислеше, че ще го види пак. Поредна жертва на пустинята. Само след няколко месеца минахме по североизточната клисура и не открихме и следа от него. По онова време самолетът на Клифтън — с десет години по-нов — беше вече влязал в нашия живот.

И така, ти се беше запътил натам?

Да. Четири ноци ходене. Бях оставил човека в Кайро и се върнах обратно в пустинята. Навсякъде се водеше война. Изведнъж се бяха появили „екипи“. Бермановият, на Багнолд, на Слатин паша. Тези хора — бяха си спасявали живота един другиму по няколко пъти — сега бяха разделени на лагери.

Вървах към Ювейнат. Стигнах по обед, изкачих платото и влязох в пещерите. Точно над кладенеца, наречен Аин Дуа.

— Караваджо смята, че знае кой си — започна Хана.

Мъжът в леглото не отговори.

— Той казва, че не си англичанин. Работил е в разузнаването, в района на Кайро и малко в Италия. Докато го хванали. Познавахме Караваджо преди войната. Беше крадец. Вярваше в движението на нещата. Има крадци, пристрастени към събирането на вещи, както някои от изследователите, които ти презираш, или като мъжете, колекционери на жени, и жените, колекционерки на мъже. Но Караваджо не беше като тях. Прекалено любопитният и щедър човек не става добър крадец. Половината от откраднатите неща никога не стигаха до дома му. Той мисли, че не си англичанин.

Докато говореше, тя наблюдаваше неподвижната фигура. Мъжът, изглежда, не слушаше внимателно думите ѝ. Мисълта му бе далеч. Дюк Елингтън изглеждаше по този начин, когато свиреше „Самота“.

Тя не каза нищо повече.

Той стигна до плиткия кладенец Аин Дуа. Съблече дрехите си и ги хвърли в синята вода, после потопи главата и слабото си тяло. Крайниците му бяха изтощени от четири ноци ходене. Простря дрехите на скалите, изкачи се по големите заоблени канари и остави

зад себе си пустинята, превърната в огромно бойно поле през 1942 г. Влезе гол в мрака на пещерата.

Озова се сред познатите рисунки, които бе открил преди години. Жирафи. Бикове. Мъжът с пера на главата и вдигнати ръце. Няколко фигури, без съмнение в позата на плувци. Берман беше прав в твърденията си за древно езеро по тези места. Продължи навътре в студата на Пещерата на плувците, към мястото, където я бе оставил. Ето я. Беше допльзляла в един ъгъл и беше се увила плътно в парашутното платно. Той беше обещал да се върне за нея.

Той самият щеше да е по-щастлив да умре в пещера, в усамотение, при плувците, запечатани в камъка. Берман му беше разказвал, че в азиатските градини можеш да съзерцаваш скали, докато във въображението ти от тях потече вода, или да се втренчиш в неподвижно езерце и да усетиш повърхността му твърда като камък. Но тя бе жена, израснала сред паркове и влага, свикнала с думи като пълзящи растения и таралеж. Страстта към пустинята у нея бе временна. Причината да заобича суровия пейзаж бе той, заедно с желанието ѝ да вникне в отшелническия уют, който пясъчната шир му даваше. Винаги се бе чувствала щастлива, когато вали, сред парата в банята или в сънливата влага, нахлуваща през неговия прозорец в онази дъждовна нощ в Кайро, когато облече дрехите си още мокри, за да попие всичко без остатък. Изпитваше същото удоволствие, като при спазването на семейните традиции, учтивите церемонии или рецитирането на стари поеми по памет. Не би понесла да умре безименна. Вярваше, че с нейните предци я свързва осезаема връзка, докато той бе изтрил пътеката към собственото си начало. Той се удивляваше, че тя го обича въпреки неговата анонимност.

Лежеше по гръб като на средновековно смъртно ложе.

Приблжих се към нея гол, както някога в нашата стая в Южно Кайро. Исках да съблека дрехите ѝ, още я желяех.

Какво ужасно има в това, което направих? Нима не прощаваме всичко на любимия? Егоизмът, желанието, измамата. Стига ние да сме били причината за тях. Можеш да любиш жена със счупена ръка или в треска. Веднъж тя изсмука кръвта от раната на дланта ми. Аз опитах вкуса на менструалната ѝ кръв. Има някои европейски думи, които никога не могат да се преведат правилно на друг език, Felhomaly.

Здрачът на гробовете. С подзадание на интимност между живите и мъртвите.

Вдигнах я на ръце от рифа на съня. Одежди като паяжина. И наруших всичко това.

Изнесох я на слънце. Облякох се. Горещината на камъните така бе изсушила дрехите ми, че хрущяха.

Сплетох пръстите си като седло и я вдигнах. Когато стигнах до пясъка, обърнах тялото и така, че да подпре лице на рамото ми. Позната въздушна лекота. Свикнал бях с нейното присъствие в ръцете си, в моята стая, да се върти наоколо като човешки образ на вентилатора — ръцете разперени и пръсти на морска звезда.

Придвижихме се по този начин към североизточната клисура, където беше погребан самолетът. Нямах нужда от карта. Носех резервоара с бензин от обърнатата камионетка. Помнех как бяхме безпомощни без него три години преди това.

— Какво се случи три години преди това?

— Тя беше ранена. Беше през 1939-а. Мъжът ѝ катастрофира със самолета. Планувал е самоубийство и две убийства наведнъж. Ние дори не бяхме любовници по това време. Предполагам, че постепенно се е разчуло за нашата връзка и е стигнало някак до него.

— И така, тя беше тежко ранена и ти не можеше да я вземеш със себе си.

— Да. Единственият шанс за спасение беше да търся помощ сам.

След всичките месеци на раздяла и болка бяха заедно в пещерата и разговаряха пак като влюбени, катурнали камъка, побит помежду им в името на морала на някакво общество, в което и двамата не вярваха.

В ботаническата градина тя бе ударила главата си в колоната на входа с решителност и гняв. Прекалено горда, за да бъде любовница. Не можеше да живее в тайна. В нейния свят не съществуваха килии. Той се бе върнал с вдигнат показалец. *Още не ми липсваш.*

*Ще ти липсвам.*

Раздялата го беше ожесточила и отчуждила. Отбягваше компанията ѝ. Не можеше да издържа спокойствието ѝ. Нейният смях

в слушалката, долитащ, докато говореше по телефона с мъжа ѝ. Тя притежаваше някакъв изкусителен чар, който всеки забелязваше. Преди това му харесваше. Сега не вярваше в нищо.

Подозираше, че го е заместила с друг. Тълкуваше всеки неин жест като завоалирано обещание към останалите. Веднъж във фоайето беше дръпнала с усмивка Раундел за сакото, докато той ѝ шепнеше нещо. През следващите два дни невинният правителствен съветник бе подложен на следене, докато се разбере, че нямат връзка. Вече се съмняваше в последните ѝ ласки. Имаше два пътя — с него или срещу него. Тя тръгна срещу него. Не издържаше дори плахите ѝ усмивки. Ако му подадеше чаша, той не пиеше от нея. Ако на някоя вечеря посочеше нилска лилия, плаваща в буркан с вода, той не поглеждаше цветето. Просто някакво скапано цвете. Той и Клифтън бяха изключени от кръга на приближените. Никоя жена не се връща към съпруга. Поне дотолкова познаваше любовта и човешката природа.

Купи си бежова цигарена хартия и я залепи на местата, в които „Историята“ проследяваше безинтересни за него войни. Написа на тях всичките ѝ възможни доводи срещу него. Така превръщаше себе си в наблюдател, в слушател, в трето лице.

Дни преди началото на войната отиде за последен път в Гилф Кебир, за да разчисти базовия лагер. Мъжът ѝ трябваше да го вземе оттам. Мъжа, когото и двамата обичаха, преди да започнат да се обичат.

В уречения ден Клифтън се появи над платото Ювейнат с нисък бръснещ полет над акациевите дървета. Обрулените листа се завихряха в бялата дияра на самолета, който се плъзгаше в падините и процепите, докато се стрелна надолу. Той даваше сигнал със син брезент от високия хребет. Накрая се сниши и се понесе право срещу него. Разби се на петдесет метра от мястото, където чакаше. Откъм шасито се изви само синкава нишка дим. Нямахше пламъци.

Обезумял съпруг. Искаше смъртта на тримата. Убиваше себе си, жена си и него, оставяйки го без изход в пустинята.

Само че тя не беше мъртва. Измъкна тялото от смазващата хватка на метала — последната прегръдка, в която мъжът ѝ я бе оставил.

В Пещерата на плувците. Защо ме мразеше? — шепот, удавен в болката от раните. Счупена китка. Натрошени ребра. Ти се държеше ужасно с мен. И точно тогава мъжът ми те заподозря. И досега ненавиждам твоите изчезвания в пустинята или по баровете.

*Ти изостави мен в Гропи парк.*

*Защото ти не ме искаше друга!*

*Защото ти каза, че мъжът ти ще полудее. И ето, той полудя.*

Не беше за дълго. Аз полудях преди него, ти уби всичко в мен. Целуни ме, моля те. Престани да се защитаващ. Целуни ме и кажи името ми.

Тела, които се бяха сливали в парфюмени изпарения или потна влага с трескаво желание да проникнат под тънкия слой, да го пробият с език или зъби, сякаш можеха в плътта на другия да сграбчат характера му и да го изтръгнат, докато се любят.

Сега ръката ѝ не е напудрена с талк, бедрата не дъхтят на розова вода.

Ти се мислиш за бунтовник, но не си. Ти само отхвърляш това, което не можеш да имаш, или го заместващ. Ако се провалиш, веднага отстъпваш. Нищо не те променя. Колко жени си имал? Напуснах те, защото знаех, че не мога да те променя. Понякога в стаята заставаше така вкаменен и непристъпен, сякаш най-голямото предателство към теб щеше да бъде да се разкрие само още сантиметър от характера ти.

Разговаряхме в Пещерата на плувците само на два градуса от сигурността на Куфра.

Спира и протяга ръка. Караваджо пуска таблетка в черната шепя и морфинът изчезва в гърлото.

Пресякох сухото корито на езерото на път за оазиса Куфра. Целият ми багаж се състоеше от роба за дневната жега и друга за студа през нощта. Моят Херодот беше останал при нея. И три години по-късно, през 1942 г., вървахме към погребания самолет. Носех тялото ѝ като рицарски щит пред себе си.

В пустинята средствата за оцеляване са под земята — дупка на животно, вода, спяща в заровено растение, скрито оръжие или самолет. Започнах да копая на двайсет и пет градуса дължина и двайсет и три

ширина, докато постепенно старият самолет на Мадокс се показва. Потях се въпреки студения нощен въздух. Занесох нафтовия фенер при нея и седнах за малко, когато тя ме покани с леко кимване. Любовници и пустиня. Не помня звездна или лунна беше светлината. Навсякъде наоколо беше война.

Самолетът изникна изпод пясъка. Не бях ял и нямах сили. Брезентът тежеше и вместо да го отметна, аз го разпрах. Беше полесно.

Спах два часа и на сутринта я занесох в кабината. Завъртях мотора и в него бръмна живот. Потеглихме. Полетяхме в небето с години закъснение.

Гласът замлъква. Обгореният мъж гледа с морфиновия си поглед.

Самолетът се отразява в очите му. Думите мъчително трудно го издигат над земята, моторът прескача по няколко такта, сякаш е шевна машина, кабината бучи, покровът се размотава от тялото ѝ. След тишината на самотните му стъпки в пясъка грохотът на машината всява ужас. Поглежда надолу и вижда върху колената му да тече масло. От ризата ѝ се откъсва клонче. Акация и кости. Колко високо е над земята? Колко ниско е в небето?

Корпусът на самолета закача короната на палма и той се вдига на по-голяма височина. Маслото се стича по седалката и тялото ѝ се свлича в краката му. Светва искра от късо съединение, вейките до коляното ѝ пламват. Той я издърпва обратно на седалката до себе си. Удря силно с голи ръце по стъклото на кабината, започва бясно да блъска с юмруци, то се напуква и се счупва, вихър от масло и огън се излива във въздуха. Колко ниско е в небето? Тя се разпада, акациеве вейки, листа и клонки с форма на ръце хвърчат около него. Крайници политат, засмукани от въздушната струя. Дъх на морфин върху езика му. Отражението на Караваджо в черното езеро на окото. Издига се и се спуска като ведро в кладенец. Цялото му лице е в кръв. Управлява разложен самолет, платното на крилата се разкъсва от високата скорост. Те са мърша. Колко назад остана палмата? Преди колко време? Опитва се да извади краката си от локвата масло, но те са толкова тежки. Няма сила, която да ги повдигне. Остаря. В този миг. Умори се да живее без нея. Не вярва, че ако легне в скута ѝ, тя ще бди над съня му ден и нощ. Той няма никого. Изтощен е, но не от пустинята, а от самотата. Мадокс го няма. Само преobraжението на



жената в листа и клони и счупеното стъкло, зейнало към небето като отворена челюст.

Свлича се в сбруята на подгизналия в масло парашут.

Отскубва се от зъберите на стъклото и течението го преобръща няколко пъти. Струята го блъска обратно нагоре. Той е във въздуха със свободни крака, светещ, без да знае защо, докато разбере, че гори.

\* \* \*

Хана дочува гласове от стаята на англичанина и се спира в коридора.

„— Как е?

— Чудесно!

— Сега е мой ред.

— А-а! Прекрасно, прекрасно.

— Това е най-великото изобретение!

— Забележително откритие, млади човече.“

Влиза и вижда Кип и англичанинът да си подават един на друг консерва с кондензирано мляко. Англичанинът смуче от отвора и дъвче гъстата течност. Поглежда Кип със сияещ поглед, а сапърът с нетърпение очаква реда си. Младият войник хвърля бегъл поглед към Хана, пристъпва до леглото, щраква два пъти с пръсти и накрая успява да изтръгне консервата от тъмното лице.

— Открихме, че споделяме едно удоволствие. Момчето и аз. За мен това са пътуванията в Египет, за него — в Индия.

— Опитвала ли си някога сандвичи с кондензирано мляко? — пита сапърът.

Хана мести поглед от единия към другия и обратно.

Кип надзърта в тенекиената кутия.

— Ще взема друга — обявява той и излиза.

Хана задържа погледа си върху мъжа в леглото.

— И двамата с Кип сме копелета на света — родени на едно място, а избираме да живеем на друго. През целия живот се борим да се върнем или да се отдалечим от родната земя. Макар Кип да не може да го проумее все още. Затова се разбираме толкова добре.

В кухнята Кип пробива новата консерва с байонета — използва го все повече само за тази цел, после изтичва отново в спалнята на горния етаж.

— Трябва да си расъл другаде. Англичаните не смучат така течности.

— Живях няколко години в пустинята. Всичко, което знам, научих там. Всичко важно в живота ми се е случило в пустинята.

Усмивва се на Хана.

— Един ме храни с морфин. Друг с кондензирано мляко. Може да сме открили добре балансирана диета! — Обръща се отново към Кип. — Колко време си бил сапър?

— Пет години. Най-вече в Лондон. После в Италия. В поделенията за обезвреждане на мини.

— Кой ти беше учител?

— Един англичанин от Улуич. Смятаха го за особняк.

— Особнякът е най-добрият учител! Трябва да е бил лорд Съфок. Запозна ли се с госпожица Морден?

— Да.

Нито единият, нито другият прави опит да въведе Хана в разговора. Но тя иска да разбере за учителя, да чуе неговото описание.

— Какъв човек беше той, Кип?

— Работеше в отдела за научни изследвания. Шеф на експериментална група. Госпожица Морден, неговата секретарка, се движеше винаги с него и с шофьора му, господин Фред Хартс. Госпожица Морден водеше бележки, които лордът диктуваше, докато работеше над някоя бомба, а господин Хартс подаваше инструментите. Беше прекрасен човек. Наричаха ги Светата Троица. И тримата загинаха при един взрив в 1941-а. При Ирит.

Тя следи с поглед сапъора. Той се опира на стената с препънат в коляното крак, така че подметката на ботуша му опира в нарисувания храст. Изглежда непроницаем, без капка тъга.

В ръцете ѝ се бе развързвал възелът на живота на много мъже. В Ангиари вдигаше живи войници, за да открие, че вече са ги нападнали червеите. В Ортона държеше цигара в устата на момче без ръце. Не се спря пред нищо. Продължаваше да изпълнява задълженията си, оттеглила се тайно дълбоко в себе си. Войната бе превърнала много

сестри в емоционално объркани слугини в червено-жълти униформи с кокалени копчета.

Хана наблюдава как Кип подпира глава на стената с познатия ѝ безучастен израз на лицето. Тя го разбира.

## VII

### IN SITU<sup>[1]</sup>

УЕСТБЪРИ, АНГЛИЯ, 1940 Г.

Кирпал Сингх стоеше прав върху коня — там, където трябваше да има седло. В началото стоеше и махаше в далечината на хора, които не виждаше, но знаеше, че се оглеждат за него. Лорд Съфок забеляза двете размахани ръце през бинокъла.

Той слезе от огромния, издълбан във варовика, кон на Уестбъри и застана на белия фон, който превърна в черен силует тъмната му кожа и униформата в цвят каки. Ако бинокълът беше на фокус, лорд Съфок можеше да види дори тънкия виненочервен кант на пагоните на Сингх, знака на неговата сапърска част. Приличаше на фигура, крачеща по хартиена карта, изрязана във формата на животно. Но докато се спускаше по склона, Сингх чуваше само тътренето на собствените си ботуши по грапавия бял варовик. Госпожица Морден също слизаше бавно по стръмнината с чанта на рамо, като се подпираше на чадъра си. Спря на десетина крачки от коня, разпъна чадъра и седна под сянката. После отвори бележника си.

— Чувате ли ме? — попита той.

— Да, чувам ви.

Тя избърса в полата белия варовик от ръцете си и намести очилата. Погледна в далечината и по примера на Сингх помахна на тези, които не виждаше.

Сингх я харесваше. Всъщност тя беше първата англичанка, с която бе разговарял след пристигането си в Англия. През повечето време живееше в казармите в Улуич. За трите месеца там не срещна никого, освен индийските войници и английските офицери. Жените във военната столова отговаряха на някой и друг въпрос, но съвсем кратко.

Той беше второродният син. Най-големият отиваше в армията, следващият ставаше лекар, а най-малкият — търговец. Стара традиция в неговото семейство. Но войната промени всичко. Зачислиха го в сикхския полк и замина за Англия. След първите няколко месеца в Лондон се записа доброволно в инженерен отряд, в който набираха хора за обезвреждане на бомби със закъснител и неизбухнали бомби. Наставленията от висшестоящите през 1939 г. бяха наивни: *„Работата с неизбухналите бомби влиза в задълженията на Министерството на вътрешните работи, с което е постигнато съгласие същите да бъдат събирани от отговорниците на местната противовъздушна отбрана и полицията и транспортирани до подходящи военни складове, където военизирани лица ще ги обезвреждат по необходимия начин.“*

Едва през 1940 г. Министерството на войната пое отговорността за обезвреждането на бомбите и предаде изпълнението на тази задача в ръцете на Кралската инженерна част. Бяха сформирани двацет и пет подразделения за обезвреждане на бомби. Без техническа екипировка, само с чукове, длета и инструменти за поправка на пътища. Без специалисти.

*„Бомбата е съставена от следните части:*

- 1. Контейнер, или кутия на бомбата.*
- 2. Детонатор.*
- 3. Начален заряд, или катализатор.*
- 4. Основен заряд с бризантно взривно вещество.*
- 5. Допълнителни елементи — стабилизатори, повдигащи гърбици, копфринги и др.“*

Осемдесет процента от хвърлените над Англия бомби бяха тънкостенни, с общо предназначение. Обикновено тежината им беше от петдесет до петстотин килограма, еднотонната бомба се наричаше „Херман“ или „Есау“. Двухтонната — „Сатана“.

След дълги часове на тренировка Сингх заспиваше с карти и диаграми в ръце. В полусънно състояние влизаше в цилиндричен

лабиринт, минаваше покрай пикриновата киселина, детонатора и кондензаторите, за да стигне до дълбоко скрития в сърцето на бомбата взрив. След това внезапно се събуждаше.

Когато бомбата попадне в целта, от удара се задейства ударник, който възпламенява капсула на детонатора. В мига, в който искрата попадне в канала, пентритовият восък се запалва. Оттам се възпламенява пикриновата киселина, която на свой ред активира основния пълнеж от тротил, аматол и алуминиран барут и бомбата гръмва. Пътуването от искрата до експлозията трае една микросекунда.

Най-опасни бяха пусканите от ниско бомби, които не се активираха, след като се приземят. Тези неизбухнали бомби потъваха в летаргия някъде в градовете или полята, докато удар на фермерски прът, търкане на автомобилна гума или отскок на тенис топка, ударила се в бомбата, задействат прекъсвача и тя избухне.

Заедно с другите доброволци Сингх замина с камион за изследователския отдел в Улуич. По това време процентът на смъртност сред сапърите беше застрашително висок, като се има предвид малкият брой на неизбухналите бомби. През 1940 г., след падането на Франция и налагането на обсада над Англия, положението се влоши още повече.

През август бяха започнали въздушните нападения и само за месец се оказа, че са хвърлени две хиляди и петстотин неизбухнали бомби, с които сапърите трябва да се справят. Пътищата бяха затворени, фабриките изоставени. До началото на септември броят на неизбухналите бомби достигна три хиляди и седемстотин. Сформираха се сто нови корпуса за бързо реагиране, но хората още нямаха познания за принципа на действие на тези бомби. Продължителността на живота в сапърските поделения достигаше десет седмици.

„Това бе една героична ера в историята на обезвреждането на бомби. Период на личен героизъм, когато спешната необходимост и липсата на знания и екипировка водеха до поемане на невероятни рискове... Героична епоха, чиито действащи лица се пазеха в тайна поради съображения за сигурност. Очевидно не беше

желателно да се публикуват сведения, които биха могли да помогнат на врага да прецени техническите ни способности по отношение на въоръжението.“

В джипа със защитен цвят, на път за Уестбъри, отпред седяха Сингх и господин Хартс, а госпожица Морден беше отзад с лорд Съфок. Калниците бяха боядисани в сигнално червено — отличителния цвят на пътуващите сапъорски поделения. През нощта имаше друга маркировка — син филтър върху лявата странична светлина. Преди два дни някой минавал покрай прочутия варовиков кон в Даунс<sup>[2]</sup> и загинал от експлозия. Когато инженерите пристигнали на мястото на произшествието, открили още една бомба в средата на историческата местност, точно в стомаха на гигантския бял жребец над Уестбъри, издълбан през 1778 г. в ронещата се варовикова скала. Малко след този случай седемте каменни коня в Даунс бяха покрити с маскировъчни мрежи не толкова, за да бъдат предпазени, колкото да престанат да бъдат мишени за бомбардировки над Англия.

На задната седалка лорд Съфок бърбеше за миграцията на червеношийката от засегнатите от войната територии на Европа, за историята на обезвреждането на бомби, за девънширската сметана. Той въвеждаше младия сикх в английските традиции, сякаш те съществуваха от вчера. Въпреки че не беше кой да е, лорд Съфок живееше в Девън и до избухването на войната имаше една страст — изучаването на „Лорна Дуун“ и автентичността на романа от историческа и географска гледна точка. Повечето зими прекарваше в обиколки на селата Брандън и Порлок и беше успял да убеди властите, че Ексмур е идеалното място за тренировки за обезвреждане на бомби. Разполагаше с дванайсет мъже, сапъори и инженери под негово командване, избрани според качествата им от различни военни части. Сингх бе един от тях. Повечето време прекарваха в базата в Ричмънд парк в Лондон. Ускорено изучаваха нови методи или работеха върху неизбухнали бомби, докато наоколо бродеха елени. През уикендите отиваха в Ексмур. Там продължаваха тренировките през деня, а вечерта лордът ги закарваше в църквата, където Лорна Дуун била

застреляна по време на брачната си церемония. „Или от този прозорец, или от тази задна врата... куршумът профучал между редовете и я ударил точно в рамото. В действителност това е един прекрасен изстрел, макар, разбира се, да е достоен за осъждане. Преследвали злодея чак до блатата, където разкъсали тялото му.“ Тази история звучеше познато на Сингх, като стара индийска приказка.

Най-близкият приятел на лорда беше една жена — караше самолет, мразеше компаниите, но обичаше лорда. Ходеха заедно на стрелба. Тя живееше в малка вила в Каунтисбъри, на една стръмнина над Бристолския канал. Особеностите на всяко селище, през което минаваха с техния джип „Хъмбър“, биваха подробно описвани от лорда. „Това е най-доброто място, ако искате да си купите бастун от дебел клон от трънка.“ Сякаш Сингх имаше намерение да влезе униформен и с тюрбан на главата в кварталния магазин в готически стил, за да си побъбри за бастуните със собствениците. Лордът беше представител на най-доброто у англичаните, каза веднъж сикхът на Хана. Ако нямаше война, той никога не би напуснал Каунтисбъри и своята „Домашна ферма“, където обичаше да размишлява, докато виното се грее на печката и мухите бръмчат в старата пералня в задната част на къщата. Беше петдесетгодишен, женен, но си оставаше ерген по характер — всеки ден прекосяваше пеша сипеите, за да навести своята приятелка. Обичаше да поправя разни неща — стари перални, водопроводни инсталации и кухненски приспособления, задвижвани от водно колело. Помагаше на госпожица Суифт, авиаторката, да събира данни за живота на язовеца.

И така, пътуването до варовиковия кон в Уестбъри беше забавно и приятно. Дори във военно време лордът знаеше най-хубавото място, където се сервира чай. Той влезе тържествено в „Чайната на Памела“ с ръка, повесена на превръзка вследствие на инцидент с пироксилин. Предвождаше компанията от секретарка, шофьор и сапъор като грижовен пастир, като баща. Как бе убедил Комисията за неизбухнали бомби да му разреши да организира експериментална военна част за обезвреждане на бомби, никой не знаеше, но пък с всичките изобретения зад гърба си той бе доста по-подходящ от мнозина други. Беше самоук и вярваше, че може да разгадае мотивите и характера на създателя, спотаени във всяка машинария. Още с откриването на експерименталното поделение измисли ризата с много джобове,



новост, която улесняваше сапъора при прибирането на детонаторите и други дребни неща по време на работа.

Пиха чай и обсъждаха обезвреждането на бомби *in situ*, докато чакаха да им донесат бисквити със стафиди.

— Господин Сингх, аз ви вярвам и вие го знаете, нали?

— Да, господине — Сингх го обожаваше. Смяташе го за първия истински джентълмен, когото бе срещнал в Англия.

— Знаете също, че имам доверие във вашата работа така, както в моите собствени дела. Госпожица Морден ще дойде с вас, за да води записки. Господин Хартс ще бъде малко по-назад. Ако ви потрябват повече инструменти или още едно рамо, надуйте полицейската свирка и той ще дойде. Господин Хартс не дава съвети, но разбира много добре нещата. Ако не желае да свърши определена работа, това означава, че не е съгласен с вас и аз бих се съобразил с мнението му. Но вие имате пълна власт на място. Ето, вземете моя пистолет! Твърде вероятно е тези детонатори да са нови, с усложнено устройство, но кой знае, може да сте късметлия.

Лорд Съфок намекваше за случката, с която се бе прославил. Беше открил начин да ликвидира детонатор със закъснител, като простреля с военния си пистолет главата на детонатора, обезвреждайки часовниковия механизъм. Методът му премина в забвение, когато германците въведоха нов вид детонатор с капсула над часовника.

Бяха се отнесли приятелски към Кирпал Сингх и той нямаше да го забрави. В тази война половината от времето навсякъде следва лорда, който никога не бе прекрачвал пределите на Англия, и след приключване на военните действия нямаше никакво намерение да напуска Каунтисбъри. А Сингх остави своето семейство далеч в Пенджаб, за да дойде в страна, в която не познаваше никого. Беше на двайсет и една. Около себе си виждаше само войници. Затова, когато прочете обявата за набиране на доброволци за експериментален корпус за обезвреждане на бомби, той вече бе взел решение, макар другите сапъори да говореха за лорда като за луд. Сингх смяташе, че по време на война човек има по-големи шансове да оцелее до един изявен характер и личност.

Сред кандидатите нямаше друг индиец. Лордът закъсня. Петнайсетината кандидати чакаха в библиотеката. Секретарката на бюро то записваше имената, а войниците си разменяха шеги за предстоящия изпит. Той не познаваше никого. Прибл ижи се до стената и се загледа в закачения барометър. Искаше му се да го пипне, но се отдръпна. Много сухо — нормално — буря. Той промърмори думите с новото си английско произношение. „Много сухо. Много сухо.“ Обърна се назад към другите, огледа стаята, улови погледа на жената на средна възраст зад бюро то. Гледаше го строго. Индиец. Той се усмихна и тръгна към рафтовете с книги. Като естествено, се стараяше да не пипа нищо. По едно време завря нос в томчето „Реймънд, или живот и смърт“ от сър Оливър Ходж. После намери друго подобно заглавие. „Пиер, или двусмислиците“. Обърна се и отново срещна погледа ѝ. Почувства се почти толкова виновен, колкото ако беше прибрал книгата в джоба си. Може би никога преди не бе виждала тюрбан. Англичани! Съвсем естествено им се струва да дадеш живота си за тях, но не и да завържат разговор с теб. Кирпал. И двусмислиците.

По време на обяда кандидатите общуваха с енергичния лорд Съфок, който наливаше вино и шумно се смееше на опитите за шеги от страна на новобранците. След обяда бяха подложени на странен изпит. Части от машинария трябваше да бъдат сглобени без никаква предварителна информация за какво са служили преди това. Дадоха им два часа, но можеха да си тръгнат, щом решат задачата. Сингх свърши бързо и използва остатъка от времето да размишлява над въпроса какви други приспособления можеха да се измислят от тези части. Чувстваше, че ако беше от друга раса, щяха да го приемат без особени затруднения. Все пак идваше от страна, където математическите и техническите умения бяха естествени. Там нямаше гробища за коли. Автомобилите се разглобяваха на части, от които майсторяха шевни машини или водни помпи. Задната седалка на „Форд“ се претapiцираше и се превръщаше в диван. По-вероятно беше повечето хора от неговото село да извадят от джоба си гаечен ключ или отвертка, отколкото молив. Дребни части от кола влизаха в дядовия стенен часовник, в скрипеца на маркуча за поливане или в оста на

въртящия се стол. Всички с лекота намираха начини и средства да се справят с този хаос. Вместо с гумени маркучи прегрелите двигатели се охлаждаха с говежди тор, насипан около радиатора. Излишеството от машинни части в Англия, което Сингх видя, можеше да поддържа целия Индийски полуостров двеста години напред.

Сикхът беше един от тримата кандидати, приети от лорда. Англичанинът дори не разговаря с него, не се смя и на шегите му, тъй като Сингх не се пошегува нито веднъж — само прекоси стаята и сложи ръка на рамото на младия войник. Строгата секретарка се оказа госпожица Морден. Тя донесе поднос с две големи чаши шери, подаде едната на лорда с думите „Знам, че вие не пиете“, взе другата за себе си и вдигна тост.

— Честито, резултатът от изпита ви е блестящ. Но аз бях сигурна, че ще бъдете избран.

— Госпожица Морден е великолепна откривателка на индивидуалности. Тя има обоняние за интелигентността и характера.

— За характера ли, сър?

— Да. Характерът не е най-важното необходимо условие, разбира се, но все пак всички тук ще работим заедно. Ще бъдем едно семейство до голяма степен. Госпожица Морден ви беше избрала още преди обяд.

— Господин Сингх, трябва да призная, че се изискват твърде много усилия, за да ви намигне човек.

Лордът отново прехвърли ръка през рамото му и го поведе към прозореца.

— Мислех си, че щом не трябва да започваме преди средата на следващата седмица, бих могъл да поканя част от поделението в „Домашна ферма“. Тъкмо да обединим знанията си в Девън и да се опознаем. Можете да пътувате с нас в джипа.

Предстоеше му пътуване, което беше един вид кратко спасение от хаоса на военната машина. След една година живот в чужбина влезе в семейство, в което го посрещнаха като блудния син, предложиха му стол, поканиха го на масата, затрупаха го с въпроси.

Прекосяха почти по тъмно границата на Съмърсет с Девън. Караха по крайбрежното шосе и се любуваха на Бристолския канал. Господин Хартс сви надолу по тесен черен път, опасан от двете страни с пирен и рододендрони в тъмно кървав цвят от светлината на падащия здрач. Път от около пет километра, по който се влизаше в имението.

Освен троицата Съфок, Морден, Хартс там завариха още шестима сапъори. През уикенда се разходиха из ливадите около каменната къща. За съботната вечеря пристигна и авиаторката. Госпожица Суифт сподели със Сингх, че винаги е имала желание да лети до Индия. На младия сикх му беше трудно да се ориентира извън казармата. От тавана висеше навита на руло карта. Една сутрин, останал сам, той разви рулото и го изопна на пода. *„Каунтисбъри и околности. Начертана от Р. Фоунс. По волята на господин Джеймс Холидей.“*

„Начертана по волята на...“ Английският език започваше да му допада.

Бяха с Хана в нощната палатка, когато ѝ разказа за експлозията в Ирит. Лордът демонтираше двеста и петдесет килограмова бомба и тя избухна в ръцете му. Експлозията уби господин Хартс, госпожица Морден и четирима от сапъорите. Май 1941-а. Сингх беше в поделението на Съфок вече от година. Същия ден беше в Лондон с лейтенант Блакълър. Двамата разчистваха района на Елефант и Касъл от бомби „Сатана“. Привършваха с обезвреждането на двутонната бомба и се чувстваха изтощени. Сингх смътно си спомняше, че по едно време вдигна поглед и видя двама офицери от сапъорските части да сочат към него. За какво ли? Сигурно бяха открили и друга бомба. Минаваше десет часът и умората му ставаше опасна. А го чакаше още работа. Той се наведе и продължи.

Когато свършиха със „Сатана“, реши да спести време и веднага се упъти към единия от офицерите, който понечи да се обърне, сякаш искаше да избяга.

— Къде е бомбата?

Мъжът хвана дясната му ръка и той разбра, че нещо не е наред. Лейтенант Блакълър стоеше зад него. Офицерът им разказа за експлозията, а лейтенант Блакълър го прегърна през раменете.

Замина за Ирит. Беше отгатнал въпроса, който офицерът се поколеба да зададе. Сингх знаеше, че не биха дошли само за да му съобщят новината за загиналите. Все пак бяха на война. Оказа се, че близо до мястото на инцидента има и втора бомба, вероятно със същото устройство, и това щеше да е единственият шанс да се разбере грешната стъпка при обезвреждането на предишната.

Искаше да свърши тази работа сам. Лейтенант Блукър остана в Лондон. Те бяха последните двама от експерименталното поделение и щеше да е глупаво да рискуват живота си едновременно. Щом лорд Съфок не бе успял, това значеше, че се е появило нещо ново. За всеки случай предпочиташе да е сам. Работят ли заедно двама мъже, задължително изграждат логика в отношенията си.

Взимат общи решения и правят компромиси по взаимно съгласие.

Докато караше в нощта, зарови мъката и гнева дълбоко в себе си. Тези хора му бяха необходими живи, за да запази непомрачени мислите си. Госпожица Морден трябваше да изпие голямо, силно уиски, преди да пристъпи към шерито. Така поглъщаше по-бавно следващите питиета, изглеждаше по-женствена в останалата част от вечерта. „Вие не пиете, господин Сингх, но ако алкохолът ви се усладяваше, щяхте да правите като мен. Едно голямо уиски и след това поемате питиетата на изискани малки глътки, както подобава на всеки изтънчен човек.“ Смехът ѝ се ронеше като пясък. Сингх така и не срещна друга жена като госпожица Морден, винаги с две плоски шишета в джобовете. Затова в мислите му тя все още си пийваше, а лорд Съфок продължаваше да хапва от любимите сладки.

Другата бомба бе паднала на половин километър от първата. Още една двеста и петдесет килограмова SC. Приличаше на познатия вече тип. Бяха обезвреждали стотици такива бомби и работеха почти наизуст. Но войната се развиваше — всеки шест месеца врагът изменяше по нещо в механизма. Научаваха номера, дребния каприз, новия рефрен и го предаваха на другите поделения. Очевидно започваше поредният нов етап.

Не взе никого със себе си. Само трябваше да запомни всяка своя стъпка. Сержантът, който го докара, се казваше Харди. Той остана при джипа. Бяха му предложили да изчака до сутринта, но той знаеше, че предпочиташа да действа веднага. Двеста и петдесет килограмовата SC

беше твърде разпространена. Ако нямаше изменение, щяха бързо да разберат. Помоли предварително да телефонира за светлини на мястото. Не му тежеше това, че ще работя уморен, но държеше осветлението да не е само от фаровете на два джипа.

Когато пристигна в Ирит, минираната зона бе осветена. На дневна светлина, в някой безобиден ден, това щеше да е една обикновена поляна. С жив плет и може би езерце. Но сега беше арена. На Сингх му беше студено и той облече и пуловера на Харди. Прожекторите щяха да го постоплят. Докато се приближаваше към бомбата, неговите покровители все още бяха живи в мислите му. Сякаш отиваше на изпит.

Ярката струя на прожектора фокусираше порестата повърхност на метала. В този момент всичко, освен съмнението беше забравено. Лорд Съфок беше казал, че може да си блестящ шахматист на седемнайсет или дори на тринайсет и да успееш да постигнеш победа над голям майстор. Но никога не можеш да станеш блестящ играч на бридж на същата възраст. Защото изходът при тази игра зависи от характера. Твоя и на противника. Длъжен си да се съобразяваш с характера на врага. Това се отнася и до обезвреждането на бомби. Медальт има две страни. Ти имаш враг. Нямах партньор. Понякога на изпита ги карам да играят бридж. Хората мислят, че бомбата е само техника, че е механичен противник. Но тя е измислена от човек.

Кутията на бомбата се беше разцепила и Сингх видя експлозивния материал. Имаше усещането, че някой го гледа, но не искаше да мисли дали това е Съфок, или създателят на адската машина. Приятната изкуствена светлина го бе съживила. Обиколи бомбата и я огледа от всички страни. За да се добере до детонатора, отвори главната камера и пъкна ръка зад експлозива. Откопча чантата и извади универсален гаечен ключ. Внимателно разви планката от задната страна на кутията. Надзърна и видя гнездото на детонатора, отделено от кутията. Това можеше да е добър знак, можеше и да е лош. Рано бе да се каже. Несигурността произтичаше от това, че той не знаеше дали механизмът работи в момента и дали се е задействал. На колене, наведен над бомбата, доволен, че е сам, отново в света на

недвусмисления избор. Може само наляво или само надясно. Срежи това, остави другото. Но той бе изморен и измъчван от гняв.

Не знаеше колко време е минало. Твърде дългото изчакване също беше опасно. Стискаше здраво между ботушите си предната част на цилиндъра. Успя да проникне и да откърти гнездото на детонатора. Вдигна го над кутията. Ръцете му се разтрепериха — беше го извадил. Сега бомбата по същество стана безвредна. Сложи на тревата детонатора със снопчето преплетени жици — ясни и блестящи на тази светлина.

Помъкна бомбата към джипа, спрял на около петдесетина метра. Някой трябваше да извади взрива. Докато теглеше кутията, трета бомба избухна на триста метра от него, небето пламна в отблясъци, на чийто фон лъчите на прожекторите изглеждаха бледи и безпомощни, твърде земни.

Един офицер му подаде чаша „Хорликс“ с някакъв алкохол вътре и той се върна сам при гнездото на детонатора. Вдъхна надигащата се от чашата пара.

Голямата опасност като че ли отмина, мислеше си той. Но ако грешеше, една малка експлозия можеше да отнесе ръката му. Беше сигурен, че фатален изход би имало само ако допре плътно до сърцето си детонатора в момента на избухването. Проблемът беше просто проблем. В детонатора. Новата „шега“ в бомбата.

Трябваше да възстанови първоначалния ред в бъркотията от жици. Отиде отново при офицера и го помоли за остатъка от горещата напитка в термоса. После се върна и седна с детонатора в ръце. Беше към един и половина след полунощ. Налучкваше часа, защото не носеше часовник. Около трийсет минути разглежда машинарийката с кръгло увеличително стъкло, нещо като монокъл, висящ от илика му. Наведе се и се взря в повърхността на месинга. Търсеше драскотини или следи от допълнителна клема. Нищо.

След години щеше да има нужда от страничен шум, който да го разсейва. След години натрупан опит Кирпал Сингх щеше да изпита потребност от звук, олицетворяващ белотата на пепелта от изгорени или погребани мисли, за да остане сам със загадката. Детекторният кристален приемник с музиката на биг бендовете, пусната на най-силно, щеше да се появи след години, както и брезентът, непропускащ дъжда от реалния живот в света на палатката му.

Но сега той усещаше над себе си невидимото отражение от светец в далечината облак. Хартс, Морден и Съфок бяха мъртви. Изведнъж хората изчезнаха и останаха само имена. Очите му отново фокусираха тръбата на детонатора.

Започна да върти детонатора наум, стараяйки се да обмисли логичните възможности. Върна го в хоризонтално положение. Ниско приведен, с ухо, залепено за тръбата, в очакване на лекото претъргване в метала, той развинти гнездото. Но не чу обичайното потракване. Беше се отделило съвсем беззвучно. Внимателно извади часовниковия механизъм и го сложи заедно с детонатора на земята. Отново надникна в тръбата с гнездото. Нищо. Беше на път да я остави на тревата, но се поколеба и отново я вдигна към светлината. Не забеляза никаква особеност, но усети необичайна тежест. Не би му хрумвало, че теглото може да е от значение, ако не търсеше „номера“. Обикновено само слушаха и гледаха. Той наклони предпазливо тръбата и отвърте нещо се плъзна към отвора. Второ гнездо — втори отделен механизъм, поставен, с цел да обезсмисли всеки опит за обезвреждане.

Извади гнездото и развинти детонатора. Изхвъркна зеленикавобяла искра и се чу пукот. Това бе експлозията на втория детонатор. Остави го на тревата до другите части. Върна се при джипа.

— Имаше втори детонатор — промърмори той. — Чист късмет, че успях да извадя жиците. Обади се до щаба и разбери дали има други бомби.

Изпрати войниците далеч от джипа, закрепил една раздрънкана пейка и поиска да насочат светлините към нея. Наведе се и вдигна от земята трите части и ги сложи на импровизирания тезгях на разстояние една от друга. Беше му студено, през ноздрите му излизаше пара. Вдигна поглед. В далечината войниците още изпразваха основния експлозив. Написа набързо бележка с инструкции за новото изобретение и я предаде на един от офицерите. Не го беше разбрал напълно, но, естествено, можеше да даде полезни сведения.

Ако в стаята гори огън, нахлулата слънчева светлина ще го загаси. Той обичаше лорд Съфок и неговите странно звучащи постулати. Отсъствието му в този миг поставяше всичко под контрола на сикха и Сингх бе отговорен за всички бомби от този вид на територията на Лондон. Изведнъж усети тежестта на неотменимите



задължения и едва сега разбира, че лордът е бил този, който ги бе поемал изцяло преди. Зараждащо се осъзнаване, което по-късно щеше да предизвика у младия сапърор нуждата да се отърсва от толкова много неща, докато работи над бомбите. Сингх никога не изпита интерес към придвижването в йерархията. Чувстваше се неудобно в ролята на разносвач на схеми и разрешени загадки. Неговият талант беше в размишляването и откриването на решенията. Когато фактът на смъртта на лорд Съфок достигна до съзнанието му, той приключи поредната си задача и се върна във войската, за да стане част от безименната военна машина. Със стотици други сапърори бе закаран с транспортния кораб „Макдоналд“ в Италия. Във военните операции там сапърорите бяха използвани не само за обезвреждане на бомби и мини, но и за построяване на мостове, за разчистване на развалини, за поставяне на релси за бронирани железопътни транспортни средства. Малцина си спомняха пребиваването на Сингх при лорд Съфок. За една година цялото експериментално поделение беше разформирано и забравено. Лейтенант Блукър с неговия талант единствен от всички се издигна в чин.

Но през онази нощ, на път за Ирит през Луишам и Блукхийт, Сингх знаеше, че той, повече от всеки друг сапърор, е наследник на знанията на лорд Съфок. От него се очакваше да го замести.

Стоеше до джипа, когато чу изсвирването, което сигнализираше за изключването на светлините. За трийсет секунди студеният блясък на крушките беше заменен с жълто-зеленото сияние на сигналните факли в каросерията на камионетката. Някъде избухна бомба. Светлината на факлите бе по-слаба и можеше да бъде потушена веднага щом до тях достигне звукът на самолетите. Той седна върху празния бензинов варел срещу трите части, които бе извадил от двеста и петдесет килограмовата SC. Съскането на сигналните светлини произвеждаше оглушителен ефект след тишината на прожекторите.

Седеше нащрек и слушаше. Чакаше потракването. Другият войник стоеше мълчаливо на петдесет метра от него. Сингх знаеше, че в този миг е цар, кукловод и може да поиска всичко, кофа пясък или плодова торта, и тези мъже, които никога не биха разбутали тълпата в бара, за да отидат да го заговорят, сега щяха да изпълнят всяко негово желание. Струваше му се странно. Сякаш му бяха дали прекомерно голям костюм, в който можеше да се напъха, а ръкавите му да се вейт

след него. Но това със сигурност не му харесваше. Бе привикнал към собствената си невидимост. В нито една от казармите на Англия не го забелязваха. И той започна да предпочита да е незабележим. Тази независимост и самовглъбеност, които Хана забеляза у него, не бяха само резултат от сапъорската професия, упражнявана в Италия, а по-скоро следствие от безименността на расата, към която принадлежеше. Производна на качеството му да бъде част от света на незабележимите. Характерът му придоби защитни механизми и той се научи да се доверява само на онези, които се отнасяха приятелски с него. Но онази нощ в Ирит беше сигурен, че невидими жици го свързват и влияят на всички наоколо, които не притежават неговия талант.

Няколко месеца по-късно той беше в Италия със сянката на своя учител, скътана в раницата така, както бе видял да прави момчето в зелените дрехи на хиподрума през своята първа коледна ваканция. Лорд Съфок и госпожица Морден му бяха предложили да го заведат на английска пиеса. Той избра „Питър Пан“ и те, без коментар, примирено го придружиха на спектакъла сред врякащите деца. Сенките на всички тези спомени витаеха, докато той лежеше с Хана в палатката на хълма в малкото италианско градче.

Разбулването на миналото или изваждането на чертите на характера на показ бяха твърде крепящи жестове за него. Затова никога не би се обърнал да попита кое е най-съкровено, което я тласка към тяхната връзка. Той я обичаше със същата сила, с която боготвореше онези трима странни англичани. Беше ял на една маса с тях, те бяха наблюдавали неговата радост, смях и удивление, когато зеленото момче разпери ръце и полетя високо над сцената, за да се върне после на земята и да научи момичето на своите чудеса.

През онази нощ в Ирит, осветена в жълто-зелено, той застиваше при всеки самолетен звук, докато войниците заравяха факлите една по една в кофи с пясък. Приведен в бръмчащия мрак, Сингх прилепваше все по-плътнo ухо до тиктакането на механизмите, като продължаваше да засича времето на потракванията и се стараяше да не изпусне пулса им в грохота на въздушната бомбардировка на германците.

И тогава се случи това, което очакваше. Точно след час броячът спря и ударният взривател гръмна. С отстраняването на основното гнездо се бе освободил някакъв скрит ударник, който от своя страна бе задействал второ маскирано гнездо. Експлозия, нагласена за час след

първата — достатъчно дълго време, за да заблуди сапъора, че обезвреждането е приключило и опасността е отминала.

Това ново изобретение щеше да промени изцяло посоката на сапъорските усилия на съюзниците. От този миг нататък всяка бомба със закъснител носеше в себе си заплахата от второ гнездо с втори детонатор. Обезвреждането ставаше по-сложно. Щеше да се наложи бомбите да бъдат неутрализирани, без да се докосва детонаторът. Кой знае как, но под светлината на прожекторите и под въздействието на гнева той бе успял да извади отрязания втори детонатор от капана. А после, осветяван от отблясъците и сред грохота на бомбардировката, стана свидетел на зеленикавия миниатюрен гръм. Само късметът го бе спасил. Върна се при офицера и каза: „Трябва да видя още един детонатор, за да съм сигурен.“

Отново запалиха сигналните факли. Още веднъж светлина заля мрака. В следващите два часа провери и другите детонатори. Шейсетминутната пауза беше доказана като нов принцип в механизма на бомбите.

По-голямата част от нощта прекара в Ирит. Сутринта се събуди в Лондон. Не можеше да си спомни кога са го докарали. Стана, отиде до масата и започна да скицира бомба в разрез, гнездата, детонаторите, целия проблем със ZUS-40, от детонатора до зегеровите пръстени. Очерта върху скицата всички възможни пътища за демонтиране. Нарисува стрелките на точните им места и написа всичко по начина, по който го бяха учили — ясно и разбрано.

Нямаше грешка в откритието от предишната нощ. Оцеляването му се дължеше само на късмет. Бе невъзможно да се обезвреди подобна бомба *in situ*, без тя да избухне. Той скицира и написа всичко, което знаеше, под голямата схема. Накрая добави: „*Начертано по волята на лорд Съфок от неговия ученик лейтенант Кирпал Сингх, 10 май 1941 г.*“

След смъртта на лорда той работеше безспирно, като луд. Устройството на бомбите се изменяше често. Въвеждаха се нови приспособления и части. Беше разквартируван с лейтенант Блуклър и трима други специалисти в Риджънтс парк. Разработваха решения и пращаха схеми с обяснения за всяка новопоявила се бомба.

За дванайсет дни труд в Управлението за научни изследвания те намериха отговора. Пълно игнориране на детонатора. Отхвърляне на основния принцип, който дотогава беше: „Отстрани детонатора!“ Гениално хрумване. Всички се смяха, пляскаха и се прегръщаха сред безпорядъка. Нямаха представа каква беше алтернативата, но знаеха, че абстрактната идея е правилна. Проблемът не може да бъде разрешен чрез ограничаване в него. Това беше изказване на лейтенант Блукър. „Ако сте в една стая с проблем, не контактувайте с него.“ Импровизиран коментар, който Сингх постави в друг контекст, „Тогава детонаторът не бива изобщо да се докосва.“

След като изясниха принципа, практическото решение беше разработено от един човек за седем дни. Парен стерилизатор. Пробива се дупка в кутията на бомбата, основният експлозив се емулгира чрез инжектиране на пара и се изсмуква навън. Най-доброто разрешение за момента. По времето, когато се обмисляха детайлите, Сингх вече пътуваше с кораб за Италия.

— Не си ли забелязала, че винаги външната страна на кутията на бомбата е надраскана с жълт тебешир? Точно както телата ни бяха нашарени с жълт тебешир, докато чакахме на опашка в оня двор в Лахор. Наредени един след друг се тътрехме бавно от улицата към болницата и обратно към двора. Записвахме се в армията. Някакъв доктор одобряваше или отхвърляше телата ни с помощта на своите инструменти, изучаваше вратовете ни с ръце. Щипците изплуваха от детола и се впираха в кожата. Одобрените се тълпяха в двора. Резултатите представляваха цифри, написани с жълт тебешир по кожата. След малко, на поредната опашка, един индийски офицер ни разпита набързо и добави още цифри по плочките, закачени на вратовете ни. Тегло, възраст, окръг, образование, състояние на зъбите и най-подходящата за всеки военна част. Това не ме обиждаше. Но съм сигурен, че моят брат щеше да се чувства накърнен, щеше да излезе разгневен навън при кладенеца, да издърпа ведрото и да изтрие от кожата си тебеширените бележки. Аз не бях като него. Въпреки че го обичах и му се възхищавах. Аз притежавах способността да виждам причината във всичко. В училище ходех със сериозна и задълбочена физиономия, а брат ми ме имитираше и иронизираше. Ти сигурно се

досещаш, че бях доста по-несериозен от него, но мразех стълкновенията. Това не ми пречеше да правя онова, което поисквам. Доста рано бях открил света, обитаван от хората като мен, живот без глас, където другите ни гледат, но не ни виждат. Не спорех с полицаия да ме пусне да карам колело по даден мост или да мина през някаква порта — стоях там, неподвижен, докато стана невидим, и тогава минавах. Като щурец. Като чаша вода. Разбираш ли? На това ме научиха стълкновенията на моя брат. За мен той винаги е бил героят на семейството. Израснах под влиянието на неговия размирнен характер. Но бях свидетел и на изтощението му след всеки протест, усещах как тялото му се задъхва в непрекъснатата готовност да откликва на обидите или на несправедливите закони. Той престъпи традицията на нашето семейство и отказа, въпреки че беше най-големият, да постъпи в армията. И го повлякоха по техните затвори. В Централния лахорски затвор. После в затвора „Джатнагар“. Лежеше по гръб в килията с гипсирана ръка, счупена от приятелите му нарочно, за да възпрат опитите му за бягство. В затвора той стана човек на спокойствието и уединението. Заприлича на мен. Не се надигна обида в гърдите му, когато чу, че съм го заместил в армията и няма изгледи да стана лекар. Само се изсмял и предал по баща ми да внимавам. Той никога не би тръгнал срещу брат си. Беше уверен, че владее тайната на оцеляването и познавам тихите прикрития.

Сингх седи върху шкафовете в кухнята и разговаря с Хана. Караваджо минава като фурия с тежки въжета през рамо. За какво са му, си е негова работа, така отговаря на всички.

— Английският пациент иска да те види, момче.

— Добре, момче — скача сапърът на земята. Индийският му акцент се прокрадва в престорения уелски, с който имитира Караваджо.

— Баща ми гледаше птица, малък гълъб, който винаги беше до него. Живееха неразделни като двете стъкла на очилата или чашата вода и обяда. Гълъбът следваше баща ми в къщата, дори влизаше с него в спалнята. На път за работа висеше в малка клетка, закачена за кормилото на колелото.

— Жив ли е баща ти?

— О, да. Мисля, че да. Макар че от известно време не получавам писма. Вероятно и брат ми е още в затвора.

Той все си спомня сцената с белия кон. Горещо е на варовиковия хълм, бял прах се стеле около него. Работи над механизма, който е твърде прост, но за първи път наоколо няма други сапъори. Госпожица Морден седи на двайсет метра по-високо на склона и води бележки. Той знае, че долу, отвъд долината, лордът го наблюдава през бинокъла.

Работи бавно. Варовиковият прах полепва по всички предмети, по ръцете му и по детонатора, той трябва периодично да го издухва от капсулата и от жиците, за да вижда детайлите. Топло му е с куртката. Често бърше потните си ръце в гърба на ризата. Всички извадени части са прибрани в джобовете му. Изморен е, проверява нещата по няколко пъти. Чува гласа на госпожица Морден. „Кип?“ „Да.“ „Спри за малко, идвам при теб.“ „По-добре недейте, госпожице Морден.“ „Разбира се, че ще дойда, какво ми пречи.“ Той закопчава джобовете на елека и разстила кърпа върху бомбата. Тя непохватно се спуска надолу по белия кон, сяда до него и отваря чантата. Изважда малко шишенце с одеколон, напръсква дантелена носна кърпичка, след което му я подава. „Изтрий си лицето. Лорд Съфок се освежава така.“ Той я поема колебливо и следвайки нейните напътствия, потупва като с тампон челото, врата и китките си. Тя развива капачката на термоса и налива чай. Отгръща пергаментовата хартия и изважда парчета кейк.

Не бърза да се изкачи обратно по склона, сякаш не иска да се прибере на безопасно място. Да ѝ напомни, че трябва да се върне, ще прозвучи грубо. Тя обсъжда ужасната жега и щастливия факт, че са наели стаи с бани, за които всички вече мечтаят. Разказва с подробности за запознанството си с лорда. Нито дума за бомбата до тях. Той става все по-бавен, като заспиващ над книга човек, който препрочита един и същ абзац в търсене на връзка между изреченията. Тя го беше извадила от водовъртежа на мислите над тази загадка. Грижливо прибира нещата в чантата, слага ръка на дясното му рамо и се връща на мястото си върху одеялото над коня на Уестбъри. Той пробва слънчевите очила, които му е оставила, но не вижда достатъчно ясно с тях и ги слага настрана. Отново се заема с работа. Сред аромат на одеколон. Миризма, която свързва с детството си, когато веднъж го лекуваха от треска и го разтриваха с одеколон.

[1] На самото място (лат.) — Б.пр. ↑

[2] Крайбрежен район в Англия, източно от Кент — Б.пр. ↑

## VIII

# СВЕЩЕНАТА ГОРА

Кип се отдалечава от току-що разкопаната поляна със сгънатата пред гърдите, сякаш навехната, лява ръка.

Отминава плашилото в градината на Хана — разпятието с полюшващи се празни консервени кутии от сардина — и продължава нагоре към вилата, захлупил с дланта на дясната ръка свитата пред себе си шепа, все едно пази завет на запалена свещ. Хана го пресреща на терасата. Той хваща ръката ѝ и я придърпва към своята. Пълзящата по нокътя на малкия му пръст калинка бързешком се прехвърля върху нейната китка.

Хана се връща в къщата. Сега нейната ръка е сгъната пред гърдите. Прекосява кухнята и се качва по стълбите.

Пациентът се обръща при нейното влизане. Тя докосва крака му с ръката, в която държи калинката. Насекомото полазва по тъмната кожа. Поема дълго пътешествие по тялото, като избягва бялото море на чаршафите. Бляскава червена точка, движеща се по повърхността на вулканична маса.

Караваджо се извъръща рязко към ликуващия вик на Хана откъм коридора и без да иска, блъска с лакът детонаторната кутия. Преди взривният механизъм да се приземи на пода в библиотеката, Кип безшумно се плъзга и спира полета му с ръка.

Караваджо поглежда към младия мъж точно когато онзи издава дълбока въздишка на облекчение.

За миг осъзнава — дължи му живот.

С кутията с жици в ръце Кип започва да се смее, забравил пред по-възрастния за своята срамежливост.

Караваджо ще помни безшумното плъзгане на сапъора към кутията. Можеше да си тръгне и никога повече да не го види, но никога нямаше да забрави това плавно движение. Години по-късно, на улицата



в Торонто, на излизане от едно такси, докато държеше вратата отворена, за да влезе някакъв индиец, Караваджо си спомни за Сингх.

Сега сапърът се смее, отметнал глава към тавана.

— Знам всичко за саронгите — ръкомахаше Караваджо към Хана и Кип. — Виждам съм индийци в източната част на Торонто. Веднъж обирах една къща, която се оказа индуска. Събудиха се и станаха от леглата, всички облечени в тези дрехи, нощници саронги, и на мен ми стана интересно. Започнахме дълъг разговор за облеклата им и накрая ме убедиха да пробвам едно. Събух панталоните, съблякох и ризата и те веднага се хвърлиха да ме гонят полугол в нощта.

— Това истинска история ли е? — попита Хана през смях.

— Една от многото!

Познаваше го достатъчно и за малко да му повярва. Караваджо винаги се разсейваше, докато крадеше. Нахлуваше на Коледа в нечий дом, където календарът не беше отворен на точната дата, и това го ядосваше. Или пък завързваше разговор с домашните питомци, питаше ги дали им харесва храната, отговаряше си сам и после им сервираше огромни порции. Често, когато се случеше да се върне на същото място, кучето го посрещаше с бурна радост.

Тя минава покрай редиците с книги със затворени очи и измъква наслуки едно томче. Започва да пише на белия лист между два цикъла от поеми:

„Твърди, че Лахор е древен град. Лондон съвсем не е стар в сравнение с Лахор. Тогава аз го прекъсвам, е, добре, аз значи идвам от една невръстна страна. Той продължава, че те винаги са познавачи барута. В дворцовите картини още от седемнайсети век могат да се открият изображения на фойерверки.

Той е дребен, не много по-висок от мен. Става очарователен, когато на лицето му се изпише дискретна усмивка. Не проявява открито твърдостта на своя характер. Англичанинът казва за него, че е един от воините светии.

Притежава особено чувство за хумор, доста по-странно от нрава му. «Утре сутринта ще му свържа жицата.» О, ла, ла!

Разказва ми, че Лахор има тринайсет порти, които носят имената на светци и императори или на местата, към които водят.

Думата бунгало произлиза от Бенгалия.“

В четири следобед спуснаха Кип до кръста в калната вода на окопа. Овързаното с въжета тяло висеше като драперия около бомбата „Есау“. Кутията на бомбата, от дъното до върха, беше висока три метра. Предната ѝ част тънеше заровена в тинята под краката му. Стоеше в мръсната вода, притиснал между бедрата си металната обвивка в поза, почти като на войниците на армейските танцувални забави, които беше виждал да притискат момичетата по ъглите. Щом почувстваше умора в ръцете, той се подпираше на забитите околоръст греди на нивото на раменете му — те спираха свличането на пръстта в дупката. Преди да пристигне, сапъорите бяха изкопали трап около бомбата и бяха построили дървена шахта. През 1941 г. започна да се появява „Есау“ с нов детонатор във формата на буквата Y. За Кип тази бе втората.

На обсъжданията беше решено, че единственият начин да се справят с новия детонатор е да го имунизират, да го направят безопасен на място. Огромна бомба, заела поза на щраус. Беше слязъл долу бос и веднага започна бавно да затъва в глинещата почва. Навсякъде хлъзгава кал, нямаше никаква стабилна опора в студената вода. Не носеше ботуши, защото глината щеше да ги засмуче така, че после, когато започнат да го вадят със скрипеца, можеше да си счупи глезените при резкия тласък.

Опря лявата буза в метала, опита се да насочи мислите си към топлината, като се концентрира върху едва забележимия слънчев лъч, проникнал в шестметровата дупка и опрял в тила му. Беше обгърнал нещо, готово да експлодира всеки миг при потропването на възвратния механизъм или от появата на искра в гнездото. Не беше измислено още магическо или рентгеново устройство, което да регистрира плъзналата пукнатина в някоя малка капсула или пък спирането на трептенето на определена жица. Тези трудно уловими механични сигнали действаха

предупредително, както шум в сърцето или инфаркт у нищо неподозиращ човек, пресичащ улицата пред очите му.

В кой град беше? Дори не можеше да си спомни. До него достигна глас и той погледна нагоре. Харди спускаше с въже чантата с инструменти. Тя остана да виси във въздуха, докато Кип пъхаше различните клещи и сечива в безбройните джобове на куртката. Тананикаше си песента, която Харди беше пял по пътя в джипа:

*„Пред Бъкингам гвардейци се сменят,  
Кристофър Робин и Алис минават.“*

Избърса около главата на детонатора до сухо и започна да напластява глина, докато се образува нещо като чаша, отпуши термоса и започна да налива вътре течен кислород. Укрепи с лепенка глината около метала. Сега трябваше отново да чака.

Имаше толкова малко пространство между него и бомбата, че можеше да усети промяната в температурата ѝ. Ако беше на земята, на сухо, щеше да се отдалечи и да се върне след десет минути. Сега трябваше да остане при бомбата. Стояха и се дебнеха на това място без изход. Капитан Карлайл, работейки с течен кислород в облицован с дървени греди ров, беше пламнал като факла. Изтеглиха го в безсъзнание.

Къде се намираше? Лисън Гроув? Олд Кент Роуд?

Кип натопи топка памук в калната вода и го допря в кутията на четвърт метър от детонатора. Памукът се свлече, което означаваше, че трябва да почака. Ако се беше залепил, това означаваше, че детонаторът се е замразил и Кип можеше да продължи. Наля още кислород в глинения съд.

Замразеният кръг нарасна с половин метър. Още няколко минути. Загледа се в думите върху етикета, залепен върху бомбата. Тази сутрин, заливайки се от смях, четеха подобни инструкции в последния бюлетин до всички сапърски части.

*„Кога една експлозия е разумно допустима?“*

Ако човешкият живот се сведе до знака X, ако обозначим риска със знака Y и приблизителните щети от експлозията със Z, то може да се твърди, че ако Z е по-малко от X върху Y, бомбата би трябвало да се остави да избухне. Но ако Z върху Y е по-голямо от X, тогава трябва да се направи опит да избегнем експлозията *in situ*.“

Кой ли пише подобни неща?

Кип стоеше в дупката вече повече от час. Продължаваше да излива течен кислород. Отдясно, на височината на рамото му, се спускаше тръба, от която изтичаше обикновен въздух под налягане, чието предназначение беше да предотврати кислородно отравяне. (Виждаше войници да лекуват с кислород главоболие, причинено от махмурлук.) Повтори пробата с топката памук и този път тампонът замръзна. Имаше на разположение двацет минути. След това температурата на батерията отново се повишаваше. Засега детонаторът беше вледенен и можеше да започне да го отстранява.

Прокара длани по кутията, като търсеше цепнатини в металната обвивка. Подводната част не криеше опасности, но кислородът беше в състояние да се възпламени в контакт с открит експлозив. Случаят на Карлайл. X върху Y. Ако намереше пукнатини, трябваше да използва течен азот.

— Тъй вярно, сър, това е хилядакилограмова „Есау“ — долита гласът на Харди от ръба на калната дупка.

— Тип 50 Б. Най-вероятно с две детонаторни гнезда. Но смятаме, че второто не е заредено. Нали така?

Двамата бяха обсъждали всичко това вече, но в решаващия момент нещата се потвърждаваха и припомняха.

— Включи ми микрофона и се отдръпни.

— Слушам, сър.

Кип се усмихна. Беше с десет години по-млад от Харди и не беше англичанин. Но Харди се чувстваше най-щастлив в какавидата на полковата дисциплина и въпреки, че другите войници винаги се колебаеха, преди да нарекат сикха „сър“, неговият помощник обикновено го казваше, високо и с ентузиазъм.

Работеше по-бързо, за да измъкне детонатора, докато батериите бездействаха.

— Чуваш ли ме? Свирни. Добре, чух те. Последно пускане на кислород. Ще го оставим да бълбука трийсет секунди. И тогава започваме. Само да освежим леда. Добре. Сега ще махна капачката... Така, магнах капачката.

Харди слушаше и записваше всичко — трябваше да оставят информация за хода на действията си, в случай че нещата вземат лош обрат. Дървените дъски около Кип можеха да пламнат от една искра. Или от лоша шега в устройството на бомбата. Следващият сапър трябваше да мисли над възможните причини.

— Вземам секача. — Извади го от един от предните горни джобове. Беше студен и трябваше да го стопли в ръцете си. Започна да развива зегеровия пръстен. Въртеше се лесно и Кип съобщи на Харди.

„Пред Бъкингам гвардейци се сменят“, свиркаше си сикхът. Извади зегеровия и фиксиращия пръстен и ги пусна във водата. Усети как се изтърколиха бавно по краката му и потънаха. Всичко щеше да приключи в следващите четири минути.

„Алис за млад гвардеец ще се жени. Войнишкият живот е тежко бреме.“ Така казва Алис.

Той пееше на висок глас и се опитваше да стопли болезнено изстиналите си гърди. Внимаваше да не доближава замръзалия метал. Час по час вдигаше ръце към тила си, където все още грееше слънце, и избърсваше мръсотията, маслото и парчетата скреж. Не беше лесно да стигне до гривната, която трябваше да извади, за да излезе главата. Изведнъж, за негов ужас, главата на детонатора се отчупи. Откъсна се цялата.

— Грешка, Харди. Главата на детонатора се откъсна. Ще ми отговориш ли? Основната част от детонатора е заклещена тук долу, не стигам дотам. Не стърчи нищо, което да захвана.

— Още колко ще издържи ледът? — Харди се намираше точно над главата му. Беше изтичал за секунди.

— Още шест минути.

— Излезте и ще я взривим.

— Не, спусни малко кислород.

Вдигна дясната си ръка и напипа заскрежената туба.

— Ще капна малко гадост върху оголения детонатор, там, където главата се отдели, и после ще дълбая в метала. Ще дялкам, докато успея да се хвана за нещо. Сега се отдалечи. Ще ти съобщавам за всичко.

Едва смогваше да удържи гнева си. Гадостта, както наричаха кислорода, беше полепнала по дрехите му и при всеки допир с водата съскаше и свистеше. Кип изчака да се образува лед и започна да дълбае метала. Добави още кислород и след малка пауза продължи да забива инструмента по-надълбоко. Когато престанаха да излизат стружки, той отпра парче от ризата си и го подложи между метала и длетото. После замахна силно с дървения чук по секача и няколко парчета се откъртиха. Ризата служеше като единствена предпазна мярка срещу искрите. Но по-лошото беше, че студът вкочняваше пръстите му. Както в батерията, така и в тях липсваше живот. Той продължи да дялка около мястото на откъртената глава. Премахваше един след друг пластове с надеждата, че замразяването ще издържи подобна хирургия. Не можеше да пробие направо метала, защото имаше опасност да засегне ударния взривател и да предизвика възпламеняване в канала.

Това му отне още пет минути. Харди не помръдваше от мястото си. Стоеше там и съобщаваше колко време остава до края на действието на кислорода. Но всъщност и двамата не бяха сигурни в това, което правеха. След откъртването на главата те замразяваха наслуки, а температурата на водата въпреки студа беше по-висока от тази на метала.

Точно тогава Кип забеляза нещо и повече не посмя да разширява дупката. Отдолу се виждаше трептящият сребърен филиз на действащата електрическа верига. Да можеше да стигне до нея. Потри ръце, за да се стопли.

Въздъхна и остана неподвижен за няколко секунди. С плоските клещи прекъсна веригата и тогава вдиша отново. Докато изваждаше ръката си, дъхът му отново секна от болка — беше допрял замразената повърхност. Бомбата бе мъртва.

— Свършено е с детонатора. Край с взривателя. Целуни ме.

Харди вече навиваше лебедката, а Кип се опитваше да закопчае ремъците. Изгарянията по ръцете, студът и вдървените му мускули правеха мъчително всяко движение. Той чу рязкото дръпване на

скрипеца и се вкопчи в кожените каиши, които така и не успя да затегне. Усети как краката му се изплъзват от прегръдката на калта, сякаш от блатото измъкнаха древни мощи. Малките му ходила изникнаха от водата. Той се подаде изпод земята и слънчевите лъчи осветиха първо главата, после тялото му.

Увисна във въздуха с бавно въртеливо движение между подпорите и въжетата на скрипеца. Харди го пое, разкопчавайки едновременно с това коланите. Тогава Кип видя огромна тълпа зрители на около двайсет метра от окопа. Близо, твърде близо от гледна точка на безопасността. Вълната можеше да ги отнесе. Харди, естествено, е бил твърде зает, за да ги отдалечи.

Гледаха мълчаливо него, индуса, увиснал на рамото на сержанта, който го мъкнеше към джипа заедно с цялата екипировка — инструменти, кутии и одеяла. Звукозаписните устройства продължаваха да въртят лентата, регистрирайки тишината в дупката.

— Не мога да ходя.

— Само до джипа. Още няколко метра, сър. Аз ще взема останалото.

Придвижваха се бавно, като се спираха да починат, и пак тръгваха. Трябваше да минат покрай любопитните погледи, втренчени в дребното кафяво тяло, увито в подгизналата куртка, с боси нозе, с измъчено, невиждащо лице. Всички бяха потънали в мълчание. Просто се отдръпваха, за да отворят път за него и за Харди. До джипа го втресе. Очите му не издържаха отраженията на светлините в предното стъкло. Харди го повдигна и го настани на седалката до шофьора.

Останал сам, Кип с мъка събу мокрите панталони и се уви в одеялото. Седеше премръзнал и изтощен и нямаше сили да отбие капачката на термоса, който се въргаляше на съседната седалка. Помисли си: „Дори не бях изплашен там, долу. Само ядосан от грешката си и от възможността зад всичко това да се крие лоша шега. Животинска реакция — инстинкт за оцеляване.“

После си каза, че само Харди успява да го запази човек в този миг.

\* \* \*

Когато се случи топъл ден, всички във вила „Сан Джироламо“ измиват косите си с керосин против въшки и после се изплакват с вода. Легнал на слънце с разпиляна коса и затворени очи, Кип изглежда уязвим. Смущава го мисълта, че в крехкостта си в този миг прилича повече на митичен труп, отколкото на какъвто и да е жив организъм или човешко същество. Хана седи до него с изсушена тъмнокестенява коса. В такива моменти сикхът разказва за семейството си и за затворничеството на своя брат.

Той се надига и сяда, навежда глава и премята коса пред лицето си, за да избърше краищата ѝ с хавлиената кърпа. Образът на Азия се наслоява в представата на Хана с всеки негов жест. С ленивите му движения, със спокойствието на неговия свят. От разказите му за войните светии тя усеща, че Кип е един от тях. Суров и мечтателен, и само в редките моменти на проникваща в него слънчева светлина — раним от божието отсъствие, земен, с коса, разпиляна под падащите лъчи като ветрилообразна сламена кошница с пръснати в нея житни зърна. Азиатец, комуто войната бе предложила един вид втори родители в Англия, чиито стъпки следваше като покорен син.

— Брат ми ме мисли за глупак, защото вярвам на англичаните. — Обръща към нея пълни със слънчев блясък очи. — Един ден, казва ми, ще прогледнеш. Азия все още не е свободен континент и той се ужасява от това, че ние се бием за англичаните в техните войни. Този сблъсък на гледни точки винаги е съществувал между нас. Той все повтаряше, че един ден очите ми сами ще се отворят.

Сапърът изговаря последното изречение с плътно затворени очи, наблюдавайки на метафоричния му смисъл.

— Япония също е част от Азия, отговарям аз, а сикхите са били третираны като животни от японците в Малая. Но брат ми не признава този факт. Все повтаря, че англичаните бесят сикхите, борещи се за независимост.

Хана скръсти ръце и му обърна гръб. Вечните стари вражди. Тя влиза в дневната тъма на вилата, отива при англичанина и сяда до него.

Нощем, когато разпусне косите на момчето, то отново става друго съзвездие. Върху възглавницата му се преплитат ръцете на хиляди еквиатори, горещи вълни заливат прегръдката на двете сплетени тела и безпокойството на техния сън. Тя държи в ръцете си индийска богиня, стиска в шепи жито и юзди. Те я обгръщат, когато той се



наведе. Може да ги завърже за китката си. Тя следи движенията му с широко отворени очи и те отразяват електрическите светулки, проблясващи в косата му в мрака на палатката.

Околният свят е сцена на неговите движения, стените и парапетите са част от декора. Погледът му обхваща най-отдалечените ъгли. Когато се обръща към Хана, съзира слабото ѝ лице на фона на заобикалящия ги свят. Когато наблюдава скока на канарчето, той го възприема заедно с преодоляното пространство. Беше опознал Италия, разхождайки се с очи, отворени за всичко, което не беше временно и свързано с човешкото присъствие.

Извън полезрението остава само той, смътната сянка, ръката, протегната към облегалката на стола, отражението му в прозореца или начинът, по който другите го гледаха. Войната го научи, че единственото сигурно нещо е самият той.

Прекарва дълги часове с англичанина, който му напомня на елата в градината на лорд Съфок. Заболялото дърво беше спуснало един-единствен клон, натезал от собствената си възраст, опрян на друго дърво. Елата се издигаше като страж на ръба на стръмнината, надвесена над Бристолския канал. Дървото береше душа, но Кип усети благородството на неговото съществуване и силата на паметта му, която тържествуваше над немощта.

Той няма огледало. Завива тюрбана си наслуки, навън в градината, обикаляйки с поглед мъха по дърветата. В същото време забелязва следите в косата на Хана, останали от последното подстригване. Познава дъха ѝ от миговете, в които прислонява глава в нейното тяло, там под ключицата, където костта опъва до бяло кожата. Но ако тя го запита какъв цвят са очите ѝ, очите на обожаваната от него жена, той не може да отговори. Ще се засмее и ще започне да гадае. Ако тя затвори очи и му каже, че са зелени, той ще се съгласи. Погледът му прониква дълбоко в друг поглед, без да регистрира цвета на очите, а погълнатата храна оставя повече усещане за някакво вещество в гърлото и стомаха му, отколкото за вкус или конкретен хранителен продукт.

По време на разговор устата се превръща в обект на внимание, смята Кип, не очите или техният цвят, който се мени според светлината

в стаята и навън. Движението на устните крие несигурност, самодоволство и всички останали цветове от спектъра на характера. За него устата говори най-много от всички части на лицето. Никога не е сигурен какво казват очите. Но винаги забелязва линиите на грубостта в контура на устните и извивката на чувствеността им. Изразът на очите може да те подведе, когато в него попадне лъч слънчева светлина.

Той събира всичко видно, за да подреди частиците наменящата се хармония. Наблюдава момичето в различни часове и на различни места. Тонът на нейния глас, нравът, дори красотата ѝ се променят като съдбата на спасителна лодка, направлявана от скритите сили на морето.

Живееха с навика да стават с изгрева на слънцето и да вечерят в сенките на отиващия си ден. Късно вечер в тъмната стая на англичанина трептеше пламъкът на една свещ или на лампата в случаите, когато Караваджо успяваше да намери газ. Но коридорите и другите стаи тънеха в мрак, сякаш бяха част от погребан град. Свикнаха да се ориентират в тъмата с протегнати ръце, да докосват стените с върха на пръстите си.

„Няма вече светлина. Няма вече цветове.“ Хана си припяваше тези думи отново и отново. Изнервящият обичай на Кип да скача надолу по стълбите с ръка на перилата трябваше да бъде преустановен. Все си представяше как летящите му високо във въздуха крака удрят връщащия се Караваджо в стомаха.

Беше духнала свещта в стаята на англичанина преди около час. Стоеше в лятната жега с боси крака с разкопчана яка на роклята и навити до лактите ръкави. Трогателно небрежна.

На първия етаж в крилото, в което живееха, освен кухнята, библиотеката и пустия параклис имаше и зимна градина. Стъклена врата водеше между четири стъклени стени, сред които се мъдреха покрит кладенец и лехи с изсъхнали цветя — остатъци от миналото на зимната градина. Помещението все повече ѝ напомняше на разтворен

хербарий или на нещо, което само поглеждаш мимоходом и отминаваш, без да спреш.

Беше два след полунощ.

Двамата влязоха във вилата, всеки през различен вход, — Хана по трийсет и шестте стъпала откъм параклиса, той — от северния двор. Вътре в къщата Кип свали часовника и го пхна в нишата, където беше малката гипсова статуя на светеца. Патронът на бившата болница. Сега Хана не можеше да види фосфора на циферблата. Кип стоеше бос, само по панталони. Лампата, закопчана с каишка на ръката му, не светеше. Друго не носеше. Постоя в мрака, дребно, слабо момче, тъмен тюрбан, с кара на китката. Опря се в ъгъла на вестибюла като копие.

Тръгна крадешком към вътрешния двор. Влезе в кухнята и веднага усети кучето в тъмнината, хвана го и го върза с въже за крака на масата. Взе от полицата кондензираното мляко и се върна в зимната градина. Прокара ръка по долния край на вратата и напипа малките дървени пръчки, опрени на нея. Промъкна се вътре, бутна вратата след себе си, като преди да я затвори, с бързо движение на ръката постави пръчките там, където бяха, преди да влезе. За всеки случай да са на мястото си, ако тя ги е видяла. Едва тогава се спусна в кладенеца. Знаеше, че на около метър дълбочина има здрава напречна греда. Затвори капака над себе си и клекна, представяйки си как тя го търси или се крие от него. После започна да смуче от кутията с кондензирано мляко.

Тя подозираше, че се е скрил. След като се добра до библиотеката, запали лампата, която носеше, и тръгна покрай редиците с книги, стелещи се от пода до високия таван. Вратата бе затворена, така че никаква светлина не се прокрадваше в коридора. Той би могъл да види отблясък от другата страна, откъм двойната стъклена врата, но само ако беше навън. На всеки няколко крачки тя спираше и за кой ли път претърсваше с надежда да намери някоя случайно попаднала английска книга за пациента. Повечето бяха италиански. Започваха да й харесват гръбчетата им с италиански заглавия, титулните страници, цветните илюстрации, покрити с тънка копринена хартия, мирисът им и дори пукащият звук, който издаваха, като ги отвориш твърде бързо,

сякаш една подир друга се чупеха мънички, невидими костици. Тя отново спря. „Пармският манастир“.

„Ако някога успея да се отърва от моите неволи — каза той на Клелия, — ще посетя Парма с нейните прекрасни картини и тогава вие ще благоволите да си спомните името Фабрицио дел Донго.“

Караваджо лежеше на килима в най-отдалечения край на библиотеката. Лявата ръка на Хана се виждаше от неговия тъмен ъгъл като запален фосфор, който осветяваше книгите и хвърляше червени отблясъци в косата ѝ и върху бухналия на рамото ръкав.

Той излезе от кладенеца.

Светлината от ръката ѝ се простираше на около три крачки в диаметър и всичко отвъд този кръг тънеше в мрак. Караваджо имаше чувството, че помежду им има бездна. Тя мушна книгата с кафява подвързия под мишница и тръгна по обратния път. Полиците изплуваха от тъмнината и после пак чезнеха в мрака.

Тя бе пораснала. Той я обичаше повече сега, отколкото преди, когато я разбираше по-добре, като дете на нейните родители. Хана беше станала това, което искаше да стане. Със сигурност нямаше да я познае, ако се бе разминал с нея по улиците на Европа, щеше само да му се стори, че я е виждал някога. Първата нощ, при пристигането си във вилата, беше изумен, но не се издаде. Нейното аскетично лице отначало изглеждаше студено, а всъщност излъчваше проницателност. През последните два месеца той започна да се доближава до новата Хана. Изненадваше се от това, че нейното преображение му харесва. Преди години се опита да си представи малкото момиче като голям човек и натъпка образа ѝ в познатия му калъп. А ето, че тя се бе превърнала в прекрасна непозната, към която изпитваше много по-дълбока любов, защото не притежаваше никоя от чертите, приписани ѝ от него.

Легнала на дивана, с обърната към книгата светлина, тя четеше вгълбена. По едно време погледна нагоре, послуша се и бързо загаси.

Дали усещаше неговото присъствие? Караваджо съзнаваше, че пъхти шумно, колкото и да се опитваше да диша като смирена девица.

Лампата светна за миг и пак угасна.

После всичко в стаята сякаш се раздвижи. Всичко, освен Караваджо. До него достигаха звуци, но странно, никой не се натъкна на проснатото му на пода тяло. Момчето също беше в стаята. Караваджо се приближи до канапето и потърси с ръка Хана. Нямаше я там. Докато се изправяше, една ръка го сграбчи за гърлото и изви главата му назад. Ослепителен лъч блесна в очите му и двамата се строполиха на земята. Ръката със светлината не отпускате хватката около врата му. Изникна бос крак, мина покрай лицето на Караваджо и стъпи върху врата на момчето. Блесна втори лъч.

— Хванах те! *Хванах те!*

Двете тела на пода извърнаха глави към тъмния силует на Хана, надвесен над светлината. Тя припяваше „Хванах те! Хванах те! Караваджо ме улесни. Нали диша шумно! Той беше уловката.“

Кракът ѝ притискаше шията на момчето. „Предай се! *Признай си!*“

Караваджо започна да се тресе в ръцете му, изпоти се от глава до пети, но не можеше да се освободи. И двата лъча светлина бяха насочени към него. По някакъв начин трябваше да се изтръгне, да излази от този ужас. *Признай си!* Момчето се смееше. Трябваше да се успокои, преди да каже нещо, но те едва ли щяха да слушат, възбудени от приключението. Ръката го пусна и той успя да се измъкне. Без да каже нито дума, излезе от стаята.

Отново потъват в тъмнина. „Къде си?“ Момчето бързо се премества. Така че тя да се блъсне в гърдите му и той да я обгърне с ръце. Докосва шията му, долепя устни до неговите. „Кондензирано мляко! Точно сега? Кондензирано мляко?“ Опитва с устни потта и вкуса на кожата му на мястото, където бе стъпвала с босия си крак. „Искам да те видя!“ Лампата на ръката му светва. Лицето ѝ е набраздено от прах, косата — рошава и потна. Срещу него грейва усмивка.

Той вдига ръце към бухналите ръкави на роклята и обгръща с длани раменете ѝ. Ако тя се обърне, той също ще се обърне с нея. Хана се накланя и прехвърля цялата си тежест назад, той я следва, няма да я остави да падне. Кип надига глава и отлепва рамене от пода, краката

му щръкват във въздуха, допира я само с ръце и устни, тялото му се извива като опашка на богомолка. Лампата още стяга потната плът на ръката му. Тя пъха глава в светлата аура, целува, попива, поглъща неговия вкус. Той бърше чело в мокрите ѝ коси.

Изведнъж момчето се озовава наред стаята, светлината на ръката му подскача и залива пространството, което е обезвредил от всички възможни детонатори. Пространство, най-сетне излязло от войната и престанало да бъде нейна територия и поле на действие. Той тръгва, а с него и светещата точка на ръката му, пръв изскача от тъмнината таванът, после нейното засмяно лице иззад облегалката на дивана, с поглед към лъскавото слабо тяло, докато се разминава с нея. При следващата обиколка той я вижда приведена — бърше ръце в роклята си. „Обаче те хванах. Хванах те — продължава да тананика тя. — Аз съм мохиканът от Данфорд авеню.“

Носи я на конче и светлината на нейната лампа се люлее по силуетите на книгите от високите лавици. Ръцете ѝ търсят опора във въздуха, тялото ѝ се клатушка върху неговото и залита напред, пада на земята, хваща се за бедрата му, претъркулва се и лежи по гръб с мокри и прашни ръце върху стария килим с мирис на отдавнашен дъжд. Той се навежда над нея, тя се протяга и угасва неговата светлина. „Победих, нали?“ Не е продумал, откакто е влязъл в стаята. Само размърдва глава, любимият ѝ жест на полусъгласие, полуотрицание, и загасва нейната светлина. Мракът я поглъща, сега и двамата са равни в него.

В нощите на този месец от живота си Хана и Кип лежат един до друг. В безбрачие. И правят откритие. Правенето на любов е като създаването на света. Любовта като мисъл за него или за нея. Не искам да ме любиш. Не искам да те любя. Откъде бе почерпил подобна мъдрост той, а може би тя, в тази невръстна младост? Вероятно от Караваджо. От вечерните му изповеди за неговата възраст и за това, че веднъж открил своята тленност, човек се изпълва с нежност към всяка клетка от съществуването на любимия. Все пак живееха във време, когато лесно се умираше. Под въздействието на сънотворната сила на Ханните ръце момчето потъваше в най-дълбокия си сън, за да намери

там удовлетворение на своето желание. Неговият оргазъм беше втора лунна пътека, буксир, с който нощта повличаше тялото му.

През цялата вечер слабото му лице лежа в подслона на ребрата ѝ. Греблото на нейните нокти описваше дъги по слабия гръб, припомняйки му удоволствието от почесването. Нещо, на което го бе научила бавачката преди години. Всичко утешително и успокояващо в неговото детство беше дошло от нея, а не от майка му, която Кип, естествено, обичаше, нито от брат му или от баща му, с които си играеше. Такива бяха спомените на момчето. Когато изпитваше страх или не можеше да заспи, идваше бавачката, единствена отгатнала неговата нужда, допираше с нежната си ръка крехкото гръбче и той заспиваше. Тя беше близката непозната от Южна Индия, с която живееха, помагаше в къщната работа, готвеше и поднасяше храната, отглеждаше собствените си деца в общия семеен пашкул, стоплен от уютата на нейното присъствие, там отрасна с брат си, а родителите му не успяха да опознаят характерите на децата си така, както ги опозна тяхната бавачка.

Чувството беше взаимно. Ако бяха попитали Кип кого обича най-много, той щеше да назове бавачката преди майка си. Нейната предразполагаща любов беше по-силна и от кръвната, и от сексуалната. След години щеше да осъзнае, че през целия си самостоятелен живот е бил теглен от копнеж по подобна любов. От нуждата от платоническа или понякога от сексуална близост на някой непознат. Познанието за това влечение щеше да дойде при вече остарелия Кип, преди да се запита кого е обичал най-много в този свят.

Детето Кип почувства само веднъж, че е отвърнало на любовта ѝ с любов, макар бавачката да усещаше постоянната близост помежду им. В деня на смъртта на нейната майка той се промъкна в стаята ѝ и прегърна внезапно остарялата жена. В пълно безмълвие приседна до нейната скръб в малката слугинска стаичка, изпълнена с необуздан обреден плач. Той я гледаше как събира сълзите си в малка стъклена чашка. На следващия ден щеше да я занесе на погребението. Стоеше зад прегърбеното тяло, деветгодишните му ръце лежаха на раменете ѝ и когато тя притихна с хълцане, той започна да я чеше през сарито, после продължи да гали кожата ѝ — както прави с Хана сега, посвещава я в това деликатно докосване, неговите нокти търсят

близостта на хилядите клетки на нейната плът, в палатката на хълма, през 1945-а, където се срещнаха два континента.



## IX

# ПЕЩЕРАТА НА ПЛУВЦИТЕ

Обещах да ти кажа как човек се влюбва.

Млад мъж на име Джефри Клифтън срещнал свой приятел в Оксфорд, който споменал за нашата експедиция. Клифтън се свърза с мен, ожени се на следващия ден и две седмици по-късно долетя с жена си в Кайро. Изтичаха последните дни от техния меден месец. Започваше нашата история.

Когато срещнах Катрин, беше омъжена. Омъжена жена. Клифтън се измъкна от самолета и неочаквано за нас се появи и жена му, която не фигурираше в плановете на експедицията. Къси панталони в цвят каки и кльоцави колене. По онова време твърде запалена по пустинята. Повече ми допаднаше неговата младост, отколкото нейното нетърпение. Той стана нашият пилот, куриер и разузнавач. Неговият самолет откри нова епоха, летеше и спускаше цветни ленти, обозначавайки местата, до които трябва да се доберем. Клифтън непрекъснато споделяше с нас преклонението пред жена си. Четириима мъже, една жена и съпругът ѝ, който бе в състояние на словесен оргазъм от медения месец. Те отлетяха за Кайро, върнаха се след около месец и всичко беше постарому. Тя беше по-мълчалива този път, но той си беше съшият Клифтън. Тя приклякаше върху варелите с гориво, забиваше лакти в коленете, подпираше с длани брадичка и се вторачваше в безспирно развяващия се брезент, а Клифтън сипеше възхвалите си за нея. Опитахме да се пошегуваме, но скоро се отказахме, защото хуморът ни съдържаше намек за малко повече скромност, а тя не му бе присъща и ние не искахме да го притесняваме.

След месеца, прекаран в Кайро, тя беше като онемяла, четеше непрестанно и не общуваше почти с никого, сякаш нещо се бе случило или тя внезапно бе осъзнала това дивно свойство на човешкото съществуване да се променя. Защото не се налагаше да си остане момиче

от хайлайфа, омъжено за авантюрист. Тя откриваше себе си. Беше болезнено да наблюдаваш този процес на самообразование, който Клифтън не можеше да усети. Тя прочете всичко за пустинята. Включваше се в разговорите за Ювейнат и за изчезналите оазиси, изчиташе всички статии, дори тези, в които пустинята само се споменаваше.

Аз бях с петнайсет години по-голям от нея и разбирах какво означава всичко това. Бях достигнал етапа, в който човек се отъждествява с циниците негодници от романите. Не вярвам в постоянството и във връзките, които траят векове. Бях петнайсет години по-стар. Но тя беше по-мъдра. И по-жадна за промяна, отколкото предполагах.

Какво я направи различна през техния закъснъл меден месец по устието на Нил? Видяхме ги за няколко дни след пристигането им от Чешир, където две седмици преди това се бяха венчали. Клифтън не можеше да я остави, нито можеше да развали уговорката с нас. С Мадокс и с мен. Щяхме да го разкъсаме. Ето как нейните кльоцави колене се оказаха в самолета в онзи ден. Това беше бремето на нашата история. Така стояха нещата.

Клифтън възпяваше красотата на ръцете ѝ, отрупваше с хвалебствия тънките ѝ глезени. Описваше захласнат начина, по който плуваше. Разказваше ни за новите бидета в хотелския апартамент. За нейния хищнически глад на закуска.

Посрещнах всичко това с мълчание. Понякога, докато говореше, вдигах раздражен поглед и я хвацах безмълвно да ме наблюдава с лека усмивка. В това се криеше някаква ирония. Нали бях по-възрастният. Аз бях човекът с опит, който преди десет години беше стигнал от оазиса Дакхла до Гилф Кебир, който беше направил картата на Фарафра, познаваше Киренайка и се бе губил няколко пъти в Пясъчно море. Тя ме срещна по времето, когато се бях сдобил с тази слава. Само на няколко градуса от моите отличия се вееха тези на Мадокс. И все пак извън Географското дружество ние не бяхме известни. За нея представлявахме само допълнения към един култ, с който тя се бе сблъскала благодарение на брака си.

Хвалебствията на мъжа ѝ не означаваха нищо. Но аз съм човек, чийто живот, включително и изследователският, по различни начини е бил подвластен на думите. На мълвата и на легендите. На чертежите

или писанията. На словото. В пустинята да повтаряш нещо, е като да поливаш земята с вода. Тук нюансът може да те запрати на стотици километри.

Експедицията ни беше на около шейсет километра от Ювейнат, с Мадокс тръгнахме на разузнаване. Клифтънови и другите оставаха. Тя беше свършила всичките си четива и ме помоли за още книги. Нямах нищо в себе си, освен карти. „А тази книга, която четеш вечер?“ „Херодот ли? Искаш Херодот?“ „Няма да настоявам. Ако е нещо лично.“ „Водил съм си бележки по страниците. Имам и извадки от други книги. Не мога без нея.“ „Беше твърде дръзко от моя страна, извинявай.“ „Като се върна, ще ти я покажа. Не съм свикнал да пътувам без нея.“

Разговорът беше изпълнен с елегантна любезност. Обясних ѝ, че това е нещо като дневник, в който вписвам цитати и мисли, и тя изрази своето уважение. Можех да тръгна на път, без да се чувствам егоист, благодарен на нейната деликатност. Клифтън го нямаше. Бяхме сами и разговаряхме, докато опаковах нещата си в палатката. Аз съм човек, загърбил светските условности, но понякога ценя тактичността.

Върнахме се след седмица. Доста неща бяхме открили и картината до голяма степен се изясняваше. Бяхме в добро настроение. Отпразнувахме събитието скромно в лагера. Клифтън беше винаги готов за чествания. Запалваше и останалите.

Тя се приближи към мене с чаша вода в ръка. „Поздравявам те. Чух от Джефри.“ — „О!“ — „Ето пийни от моята.“ Протегнах ръка и тя постави чашата в дланта ми. Водата се оказа много по-студена от тази, която пиехме от манерките. „Джефри е организирал малко празненство за вас. Сега пише песен, а от мен иска да рецитирам, но аз сигурно ще прочета нещо.“ — „Ето книгата, прегледай я.“ Извадих Херодот от раницата и ѝ го подадох.

След вечерята и билковия чай Клифтън извади бутилка коняк, пазена в тайна от другите. Трябваше да я изпием до дъно, докато Мадокс разказва за пътешествието. Клифтън изпя посветената на нас весела песен, а тя отвори „История“ на разказа за Кандаулес и неговата царица. Винаги съм го отминавал набързо. Той е съвсем в началото на книгата и не е свързан с местата и времената, които ме интересуват,

макар историята да е много известна. Беше я избрала и като тема за разговор след четенето.

„Този Кандаулес се влюбил страстно в собствената си жена и понеже бил влюбен, си мислел, че жена му е най-красивата на света. Кандаулес решил да се довери на Гигес, син на Даскилус, любимия му копиеносец, и хвалел пред него красотата на жена си извън всякаква мярка.“

— Слушаш ли, Джефри?

— Да, мила.

„Рекъл на Гигес: «Виждам, Гигес, че не вярваш на това, което ти разказвам за красотата на жена ми, защото хората вярват повече на очите, отколкото на ушите си. Затова направи така, че да я видиш гола.»“

Текстът можеше да се тълкува по няколко начина. Знаейки, че един ден ще стана неин любовник, както Гигес е станал любовник на царицата и убиец на Кандаулес. Често щях да отворям Херодот в търсене на ориентир. А Катрин бе попаднала на тази история, отваряйки нов прозорец към живота си. Гласът ѝ звучеше предпазливо. Погледът ѝ не изпускаше страницата, в чиито плаващи пясъци сякаш потъваше.

„Аз вярвам, че твоята жена е най-красивата, и те моля — не искай от мен да върша нередни неща." Но царят му отговорил по следния начин: „Бъди спокоен, Гигес, не се страхувай нито от мен, нито от моята жена, наказание няма да получиш от нея. Аз лично ще уредя всичко така, та тя да не разбере, че си я видял гола.““

Това е историята на моето влюбване в една жена, която ми прочете тази Херодотова история. Аз слушах нейните думи, достигащи през огъня, тя четеше, без да поглежда към нас, не вдигаше глава дори когато подхвърляше някоя шега към мъжа си. Може би четеше само на него. Може би те двамата бяха единствената причина за този неин избор. Сигурно това беше история, заинтригувала я само със сходството в ситуациите. Но неочаквано се откри пътечка за нещо ново в реалния живот. Въпреки всичко тя не възприемаше това, което правеше, като някаква първа стъпка. Сигурен съм.

„Ще те поставя зад отворената врата на стаята, където спим. После ще дойде и жена ми да си легне. Близко до вратата на стаята има стол, там тя съблича дрехите си една по една и ги слага на него. Така ще можеш да я огледаш необезпокояван.“

Но царицата зърва Гигес точно когато той излиза от спалнята, и разбира какво е сторил мъжът ѝ. Макар засрамена, тя не протестира... запазва спокойствие.

Странна история. Нали, Караваджо? Суетата на мъжа стига дотам, че да пожелае другите да му завиждат. Или само иска да му повярват, защото смята, че се съмняват в неговите думи. Това не беше портретът на Клифтън, но въпреки това той стана действащо лице в тази история. Има нещо много потресаващо, но и много човешко в постъпката на съпруга. Нещо, което те кара да го разбереш.

На другия ден царицата кани Гигес и му предлага избор.

„Сега пред теб има два пътя и аз ще ти дам възможност да избереш по кой от тях да тръгнеш. Или ще убиеш Кандаулес и аз и царството на Лидия ще бъдем твои, или ще бъдеш убит тук на място, за наказание, че си видял онова, което не трябва, подчинявайки се безропотно на всяка заповед на Кандаулес. Или трябва да умре онзи, който замисли този план, или ти, защото си ме видял гола.“

Така царят намира смъртта си. Поставя се началото на нова епоха. За Гигес са написани поеми в ямбически триметър. Той е бил първият варварин, принесъл дарове в Делфи. Царувал над Лидия двайсет и осем години, но в историята остава като пионка в необичайна любовна история.

Тя спря да чете и вдигна поглед. Изплува от пясъците. Променена. Така, докато властта преминаваше от едни ръце в други, аз се влюбих с помощта на случаен анекдот.

Думи, Караваджо. Те наистина имат сила.

Когато Клифтън и жена му не бяха с нас, прекарвах времето си в Кайро. Клифтън вършеше нещо, господ знае какво, за англичаните. Един негов чичо се подвизаваше в някаква държавна канцелария. Всичко това беше преди войната. По онова време в Кайро си давах среща всички нации, събираха се в „Гропи“ за соаре концертите и танцуваха в нощта. Семейство Клифтън бяха популярна млада двойка, уважавана от всички, а аз се движех в периферията на каирското общество. Живееха добре. Официален живот, в който се вмъквах от време на време. Вечери, градински увеселения. Тези събития обикновено оставах извън моя интерес, но тогава ме привличаха с нейното присъствие. Аз съм мъж, който пости, докато не намери това, което желае.

Как да ти я опиша? С ръце? Както високо стръмно плато или скален контур се рисуват във въздуха? Тя беше част от екипа на експедицията повече от година. Виждах я, говорех с нея. Всеки от нас беше живял като на длан пред очите на другия. По-късно, когато вече усещахме надигащото се желание, отминали мигове нахлуваха в сърцата ни с кристална яснота — нервна конвулсия на ръка, вкопчена в скалата, пропуснат или неразбран поглед.

Тогава ходех рядко в Кайро. Един път на три месеца. Работех в отдела по египтология върху моята книга „Recentes Explorations dans le Desert Libyque“. Дните минаваха и аз навлизах все по-дълбоко в текста, пустинята изпускаше горещо дихание от листовете, усещах миризмата на мастилото от следите, които върхът на писалката оставяше върху хартията. Съчинявах моя кратък труд от седемдесет страници, сбит, без отклонения от темата, придружен с карти на

пътуванията, а в мисълта ми истината звучеше натрапчиво от нейната уста, мъчех се да устоя на осезаемото ѝ присъствие, на трапчинките зад коляното и зърнатата бяла ивица плосък корем. Не можех да отстраня плътта ѝ от хартията. Желаех да посветя монографията на нея, на нейния глас и на тялото ѝ, което си представях да се изправя бавно в леглото като от нескончаем поклон, но тази книга посветих на един цар. Идея фикс, над която щяха да се присмиват, подкрепяни от нейното смутено, но учтиво поклащане на главата.

Започнах да се държа доста студено с Катрин. Основна черта на моя характер. Сякаш ме обземаше неловкост от това, че са ме видели гол. Съвсем по европейски. И след като вече бях общувал с нереалното ѝ преображение на страниците на моя труд за пустинята, за мен бе естествено да нахлузя метална ризница в нейно присъствие.

„Поемата за безумната любов е заместител на жената, която обичаш или трябва да обичаш. Дива рапсодия — имитация на друга рапсодия.“

На поляната пред къщата на Хасанеин Бей — героя на експедицията от 1923-а — тя се приближи в компанията на държавния съветник Раундел и се здрависа с мен, помоли го да ѝ донесе някакво питие, после се обърна и ми каза: „Искам да ме отвлечеш.“ Раундел се върна. Останах като прободен с нож. След месец бях неин любовник. В онази стая над сука, северно от улицата с папагалите.

Паднах на колене върху мозайката в коридора, лицето ми потъна в драперията на нейната рокля, а моите солени пръсти в устата ѝ. Бяхме странна скулптура мигове преди да дадем воля на копнежа си. Пръстите ѝ впити в изтънялата ми коса с пясъчни пращинки. Кайро и пустинята около нас.

Това стремеж към нейната младост ли беше, към нейната крехка юношеска свежест? Когато ти говорех за градини, описвах градините на Катрин.

Малката вдлъбнатина на шията ѝ наричахме Босфора. Аз се хвърлях от рамото и се гмурвах в Босфора. Очите ми се отморяваха в тази хлътнала извивка. Коленичех като странник от друга планета пред насмешливия ѝ поглед. Нейният насмешлив поглед. Изненадващо

студената ѝ ръка на врата ми в някакъв автобус по улиците на Кайро. Качваме се в закрито такси. Любим се набързо от моста на Кхедив Исмаил до клуб „Типерари“. Във фойето на третия етаж на музея слънцето прозира през пръстите ѝ и огрява лицето ми, захлупено от нейната ръка.

За нас тогава имаше само една личност, която не трябваше да ни види.

Но Джефри Клифтън беше във властта на английската машина. Родословното му дърво стигаше в разклоненията си до Канют<sup>[1]</sup>. Не беше задължително машината да разкрие на Клифтън изневярата в осемнайсетмесечния брак, но тя започваше да стеснява кръга около дефекта, около заболяването в системата. Тя регистрираше всеки наш ход от деня на първото сковано докосване при porte cochere на хотел „Семирамида“.

Не бях обърнал внимание на нейните коментари за роднините на мъжа ѝ. А самият Джефри Клифтън възприемаше могъщата английска мрежа, надвиснала над главите ни, толкова наивно, колкото и ние. Но клубът на телохраниелите бдеше над съпруга и го покровителстваше. Само Мадокс, аристократ с офицерско минало, имаше опит в подобни дискретни лавирания. Само Мадокс със забележителен такт ме предупреди за съществуването на този задкулисен свят.

Аз носех със себе си Херодот, а Мадокс, който беше светец в собствения си брак, препрочиташе историята на любовта и изневярата в „Ана Каренина“. Един ден, когато вече беше твърде късно да избегнем задействания от нас механизъм, той направи опит да обясни света на Клифтън чрез образа на брата на Ана Каренина. Подай ми книгата. Слушай.

„Половин Москва, както и Петербург, се състоеше от познати и роднини на Облонски. Той бе роден в кръг от хора, които бяха или щяха да станат великите люде на тази страна. Една трета от официалния свят, все мъже на възраст, бяха приятели на баща му и познаваха сина от пеленаче... Следователно тези, които разпределяха даровете на земята, се оказваха и негови приятели. Те не биха пренебрегнали някой от своите... Само не трябваше



да си позволява да възразява, да завивжда, да се оплаква и да се обижда — неща, които неговата блага по природа душа никога не бе и изпитвала.“

— Започнах да обичам потупването на нокътя ти върху спринцовката, Караваджо. Първия път, когато Хана ми инжектира морфин в твое присъствие, ти стоеше до прозореца. Почукването на нейния нокът те накара да извърнеш рязко глава. Лесно различавам другаря по съдба, както любовникът разпознава друг любовник под надянатата маска.

Жените искат всичко от един любовник. А аз твърде често потъвах под повърхността. Цели армии са изчезвали така, погълнати от пясъците. Освен това тя се страхуваше от мъжа си, вярваше в своята почтеност, аз се поддавах на старата си склонност към независимост, губех се и пак се появявах, тя ме подозираше, аз не вярвах в нейните чувства към мен. И над всичко това тегнеше параноята и клаустрофобията на тайната любов.

— Мисля, че си загубил човешки образ — каза тя веднъж.

— Аз не съм единственият предател.

— Струва ми се, че не те е грижа какво се случва между нас. Изплъзваш се от всичко поради страха си и омразата към собственическия инстинкт, към това да притежаваш някого или да бъдеш притежаван, към обсебването. Смяташ тази омраза за добродетел. Мисля, че си нечовечен. Ако те напусна, при кого ще отидеш? Ще си намериш ли друга любовница?

Не отговорих.

— Отречи, дяволите да те вземат.

Тя винаги държеше на думите, обичаше ги, осланяше се на тях. Те внасяха яснота, сочеха причини, придаваха форма. Докато аз смятах, че думите възпират чувствата, както съчките задръстват реката в бентове.

Върна се при мъжа си.

От този миг нататък, прошепна тя, или ще намерим, или ще загубим душите си.

Морета се отдръпват от сушата, защо не и любовници един от друг? Пристанищата на Ефес, реките на Хераклит изчезват и на мястото им изникват затлачени устия. Жената на Кандаулес става жена на Гигес. Изгарят библиотеки.

Какво представляваше нашата връзка? Предателство към хората около нас или желание за друг живот?

Тя се оттегли у дома при мъжа си, а аз намерих утеха в поцинкованите тезгяхи на баровете.

*Ще гледам към луната,  
но ще виждам само теб.*

Класика от Херодот. Не спирах да си тананикам тази песен, докато думите ѝ не зазвучаха като рефрен на моя собствен живот. Различните хора различно се възстановяват от потулена в тайна загуба. Вижда ме някой от обкръжението ѝ да седя на разговор с търговец на подправки. Тя веднъж бе получила от него калаено шишенце с шафран. Едно от десетките хиляди неща.

И когато на вечеря Багнолд, случайният свидетел на моя разговор с продавача на шафран, спомене в нейно присъствие за случката, какво, мислиш, чувствах аз? Какво ме грее мен, че тя си спомня мъжа, купил ѝ този малък подарък, който окачи на тънка, тъмна верижка на врата си за два дни, докато съпругът ѝ беше извън града? Жълтата течност от шишенцето остави златно петно на гърдите ѝ.

Как тя възприема случката по отношение на мен, пария на групата, който веднага започваше да се държи глупаво, при което Багнолд се смееше, добрият ѝ мъж се притесняваше за мен, а Мадокс ставаше, приближаваше се до прозореца и вперваше поглед в южната част на града? Разговорът преминава в друга плоскост — те все пак бяха картографи. Но тя беше ли се спуснала в кладенеца, който двамата си бяхме изкопали, такава, каквато я желаех аз, в протегнатата ми ръка?

Сега всеки от нас имаше собствен живот, защитен от най-здравия договор.

— Какво правиш? — извика ми тя при една случайна среща на улицата. — Не виждаш ли, че подлудяваш всички?

На Мадокс бях казал, че ухажвам вдовица. Но тя още не бе овдовяла. Когато той си тръгна за Англия, ние вече не бяхме любовници. „Поздрави твоята вдовица в Кайро. Щеше ми се да се запозная с нея.“ Дали знаеше нещо? Той най-много ме караше да се чувствам като измамник — беше мой приятел, с когото работехме заедно от десет години, и аз го обичах повече от всеки друг. Бе 1939-а и всички напускахме тази страна, оставяйки я на произвола на войната.

Мадокс се върна в своето родно място, Марстън Магна, графство Съмърсет. Месец по-късно, седнал на пейките сред паството в църквата, той изслуша проповедта в чест на войната, извади пистолета, който носеше от пустинята, и се застреля.

„Аз, Херодот от Халикарнас, излагам тук своите издирвания, за да не изчезне споменът за извършеното от хората и за да не отмине славата на великите и възхитителни дела на елините и на варварите, но освен това и да разкажа за причините, поради които са воювали помежду си.“

В пустинята поезията винаги е била рецитирана от мъжете. Пред Географското дружество Мадокс правеше красиви отчети за нашите преходи и походи. Берман раздухваше жаравата с теоретични бележки. А аз? Аз участвах с моите сръчности и умения. Механикът. Другите пишеха за любовта към самотата и медитираха над откритията си. Те никога не бяха наясно за моето отношение към всичко това. „Харесва ли ти тази луна?“ — веднъж ме попита Мадокс, с който се знаехме от десет години. Попита колебливо, сякаш изповядваше нещо интимно. За тях бях прекалено сръчен и хитър, за да се влюбя в пустинята.

Повече приличах на Одисей. Но все пак аз обичах пустинята. Тя бе за мен това, което за другите са реката или градът на детството.

При последното заминаване Мадокс ни изпрати с познатото пожелание: „Бог да ви пази.“ Отдалечавайки се, му отвърнах: „Няма бог.“ Ние бяхме абсолютно различни един от друг.

Мадокс казваше, че Одисей никога не е написал нито дума, не е оставил никакви изповеди след себе си. Може би е живял в друга тоналност, чужда на фалшивата рапсодия на изкуството. Моята собствена монография, трябва да призная, беше неотклонна в следването на точността. Страхувах се да не би нейното присъствие да прозира между редовете и така изгарях до основи всяко чувство, цялата реторика на любовта. И все пак обрисовах пустинята с най-чисти думи — тези, с които бих описал нея. Мадокс ме попита за луната в един от последните дни преди войната. След това заминахме. Той тръгна за Англия. Опасността от предстояща война преустанови всяка дейност. Прекъсна също и нашето бавно изравяне на история от пустинята. Довиждане, Одисей, каза ми той с усмивка, макар да знаеше, че никога не съм бил особен привърженик на Одисей, още по-малко на Еней, за когото бяхме решили, че е Багнолд. Довиждане, отвърнах.

Спомням си как се обърна със смях. Посочи с дебелия си пръст към трапчинката под адамовата ябълка.

„Това се нарича vascular sizood!<sup>[2]</sup>“ Така безименната вдлъбнатина на нейната шия получи официално название. Той се върна при жена си в Марстън Магна, взе със себе си само любимия Толстой и ми подари всички компаси и карти. Нашите взаимни чувства останаха неизказани.

Но градът, към който Мадокс се връщаше толкова пъти в разговорите ни — Марстън Магна, графство Съмърсет, — беше превърнат от зелена поляна на спомена в аеродрум. Самолетите бълваха изгорелите си газове върху дворци от времето на крал Артур. Не знам какво го доведе до неговия последен акт. Може би непрекъснатият шум от полетите, действащ оглушително след бръмченето на Клифтъновия „Мот“, което бързо потъваше в тишината на Либия и Египет. Войната на някой си разкъсваше непоправимо

нежната бродерия на неговите приятелства. Аз бях Одисей, аз разбирах промените и временните императиви на войната. А той бе човек, което трудно се сприятеляваше. Човек, който познаваше двама-трима души в целия си живот, и сега се оказваше, че те са врагове.

В Съмърсет живееше сам с жена си, която никога не ни беше виждала. Задоволяваше се с малки жестове. С един куршум сложи край на войната.

Юли 1939 г. Хващат автобус от тяхното село до Йовил. Автобусът се движи бавно, закъсняват за службата. Поради липса на места в дъното на препълнената църква те сядат отделно един от друг. След половин час започва проповедта — шовинистична и без съмнение в подкрепа на войната. Свещеникът с енергичен тон превъзнася сражения и битки в благословията си към правителството и мъжете, които изпращаше на война. Мадокс слуша нарастващия екстаз в гласа на свещеника. Изважда пистолета, който носи със себе си от пустинята, навежда се и се прострелва в сърцето. Мигновена смърт. Тишина. Пустинна тишина. Тишина без самолетно бръмчене. Тялото му тупва на църковната пейка. Нищо друго не помръдва. Свещеникът замръзва с вдигната ръка. Всички стреснато се обръщат като след спукване на стъкления абажур около някоя свещ. Жена му се приближава по пътеката, спира до неговата редица, прошепва нещо и я пускат да мине. Тя коленичи и го обгръща с ръце.

Как умира Одисей? Не беше ли самоубийство? Май сега си спомням. Възможно е пустинята да го е разглезила. Онова време, в което нямахме нищо общо със света. Продължавам да мисля за неотлъчното присъствие на руската книга до него. Русия винаги е била по-близо до моята страна, отколкото до неговата. Да, Мадокс стана жертва на нациите.

Обичах спокойствието, което налагаше над всичко. В неговите отчети моите яростни оспорвания на някое петно на картата се превръщаха в описани с подходящи думи „дискусии“. Рисуваше весели случки от нашите пътешествия с лекота и радост, сякаш описваше танца на Ана и Вронски. Той самият никога не прекрачи прага на танцувалните салони в Кайро. А аз, танцувайки, се влюбих.

Ходеше бавно. Никога не го бях виждал да танцува. Беше писател, тълкувател на света. И най-малката отломка от емоция превръщаше в мъдрост. Бърз поглед го вдъхновяваше за теоретичен анализ. Видеше ли рядко срещана палма, научеше ли нов възел у някое пустинно племе, седмици наред живееше очарован и покорен от откритието си. Когато по време на пътуванията се натъквахме на писания — словесен израз от миналото или настоящето, издълбано върху замазана с кал стена арабско писмо, бележка на английски, надраскана с тебешир на калника на джип, — той ги прочиташе и после ги притискаше с длан, сякаш искаше да се докосне до дълбините на значението, да се доближи максимално до същността на думите.

Протяга към спринцовката ръката си със спукани вени. Усеща морфиновия разлив в тялото си. Чува издрънчаването на иглата, пусната от Караваджо в емайлираната тенекиена тавичка с форма на бъбрек. Проследява с поглед как посребреният силует застава с гръб, а след миг се обръща, вече и той подвластен на морфина.

Има дни, в които намирам спасение от безплодното писане само в „Дива роза“ на Джанго Райнхард, Стефан Грапели и френския „Хот клуб“. 1935, 1936, 1937 г. Годините на джаза. Когато той преля извън пределите на хотел „Кларидж“ на Шанз-Елизе и се понесе към баровете в Лондон, Южна Франция, Мароко, стигна и до Египет, където тези ритми бяха безшумно въведени от един безименен състав за танцова музика. При моето завръщане в пустинята взех със себе си вечерните танци на седемдесет и осем оборота с музиката на „Souvenirs“, спомена за жени, пристъпващи като хрътки и отпуснати върху мен, докато им шептах нещо на фона на „Мила моя“. С любезното съгласие на звукозаписно студио „Societe Ultraphone Fransaise“. 1938-а. 1939-а. От палатката се носеше шепотът на любовта. А зад ъгъла беше войната.

През онези последни вечери в Кайро, месеци след края на нашата любов, ние успяхме да убедим Мадокс да дойде с нас на бар, за да отбележим неговото заминаване. Тя и мъжът ѝ също бяха там. Последна вечер. Последен танц. Алмаси беше пиян и танцуваше своя

танц — „Босфорска прегръдка“. Вдигаше Катрин Клифтън в жилавите си ръце и се носеше с нея по дансинга. Докато се строполиха върху цветята — нилски момини сълзи.

*От чие име ли говори сега?* — чуди се Караваджо.

Алмаси беше пиян. Неговият танц бе само грубиянски движения в очите на другите. По това време той и тя никак не се разбираха. Въртеше я от единия до другия край на дансинга, сякаш държеше в ръцете си безименна кукла. Давеше мъката по заминаването на Мадокс в алкохол и кръсъци. Когато Алмаси се държеше така, ние се разотивахме, но това бе последната вечер на Мадокс в Кайро. Бездарен египетски цигулар имитираше Стефан Грапели. Алмаси кръжеше като излязла от орбита планета. „За нас, странниците на света!“ — вдигна чаша той. Канеше всички, и жени, и мъже, на танц. Плесна с ръце и обяви: „А сега следва «Босфорска прегръдка». Бернхард? Хетертън?“ Отказаха му. Тогава се обърна към младата съпруга на Клифтън, която го гледеше със сдържан гняв. Тя пристъпи към него. Той залитна и се блъсна в нея. Главата му увисна на голото ѝ рамо, над пайетите на деколтето. Последва безумно танго, докато единият от двамата обърка стъпката. Тя не можеше да спре гнева си, а да се признае за победена и да се върне на масата не искаше. Само го погледна непреклонно, когато той изправи глава. Устните му шепнеха някакви думи като клетва, може би шепнеше текста на „Дива роза“.

В промеждутъците между експедициите рядко виждаха Алмаси. Той изглеждаше неуловим или неуморим. През деня работеше в музея, нощем обикаляше баровете около пазара в Южно Кайро. Тънеше в незнайния Египет. Всички дойдоха само заради Мадокс. Но сега Алмаси танцуваше с Катрин Клифтън. Саксиите докосваха с листата си дребната ѝ фигура. Той я въртя и подхвърля, докато и двамата паднаха. Клифтън седеше на мястото си и от време на време поглеждаше към тях. Алмаси проснат отгоре ѝ. Полагаше усилия да стане. Приглаждаше русата си коса, коленичил над младата жена в дъното на дансинга. Някога той беше мъж с деликатни маниери.

Минаваше полунощ. Гостите не бяха очаровани. Забавляваха се само постоянните посетители, за чието настроение не трябваше голямо старание, а пък и вече бяха гледали представленията на този европейец от пустинята. Имаше жени, накичени с дълги сребърни украшения, спускащи се от ушите, жени в пайети, малки метални

капчици, стоплени от диханията в бара, жени, към които Алмаси беше предубеден в миналото и които опиянени полюшваха на дансинга сребърните си висулки в лицето му. В предишни вечери той танцуваше с тях, поемайки заедно с количествата алкохол и цялата тежест на телата им върху гърдите си. Да, те се забавляваха, макар и да не бяха пленени от почти безчувствената маса, която се стоварваше върху раменете им в паузите, смееха се на корема му, който надничаше под раздърпаната риза, докато накрая, танцувайки schottische<sup>[3]</sup>, се стовареше без дъх на пода.

В такива мигове беше важно да продължаваш да играеш ролята си в сюжета на вечерта сред хаоса на човешките съзвездия. Без мисъл или предумисъл. Спомените от тези нощи щяха да нахлуят по-късно, в пустинните релефи между Дакхла и Куфра. Тогава, съзерцавайки плаващия в масло диск на компаса, щеше да чуе отново изскимтяването, когато се огледа за куче на дансинга, но разбра, че е настъпил една жена. Понякога гледката на случаен оазис щеше да извиква у него приятни спомени от танцьорските му способности и той с гордост да размахва ръце към небето.

Студен мрак, легнал над пустинята. Той изскубна нишка от воала на нощта и я глътна, сякаш беше храна. От началото на пътуването бяха изминали два дни. Намираше се в зоната на пустошта, между града и платото. След шест дни щеше да е забравил Кайро, музиката, улиците и жените. Дотогава се пренесе в древността, след като вече беше привикнал с дъха на дълбините в океана на пустинята. Единствената му връзка със света на градовете беше Херодот, неговият пътеводител, дъвен и нов, извор на предполагаеми неистини. Когато откриеше истината за нещо, което изглеждаше лъжа, той изваждаше бурканчето с лепило и залепваше в книгата съответната карта, изрезка от вестник, или нахвърляше на бялото поле скици на мъже в поли и непознати животни около тях. Ранните жители на оазисите не са рисували предимно добитък, въпреки че Херодот го твърди. Те са почитали бременни богини и скалните портрети изобразяват главно жени с издути утроби.

След две седмици в пустинята дори идеята за град изчезна от съзнанието му. Сякаш беше преминал в оня милиметър мараня над



картата, който го отделяше от отпечатъка върху нея, беше стъпил в девствената територия между земя и чертеж, между пространства и легенда, между природа и разказвач. Санфорд наричаше това геоморфология. Мястото, в което бяха избрали да постигнат съвършеното свое „аз“, да отхвърлят бремето на произхода, да бъдат сами със слънчевия компас, одометъра и книгата, да станат свои собствени творения. Време, в което действието на миража, тази фата моргана, му беше познато, защото той се намираше в него.

Събужда се и разбира, че Хана го къпе. Пред него има бюро, което стига до кръста и. Тя се навежда и загребва вода в шепи от порцелановия леген. Разтваря ръце над гърдите му и го полива. После прокарва на няколко пъти мокри пръсти в косата си, докато стане влажна и тъмна. Свежда поглед и се усмихва към изплувалото от съня лице.

Когато отново отваря очи, вижда Мадокс, парцалив и изтощен, хванал спринцовката в двете си ръце с отрязани палци. Как ли си бие сам морфин? Да, това е неговият поглед, навикът му да помръдва език между устните, прояснен ум по следите на объркания разказ. Двама оглупели старци.

Пред очите на Караваджо се мярка розовината в устата на говорещия мъж. Венците му са с избелелия цвят на йод, вероятно като на скалните рисунки в Ювейнат. Още колко може да изтръгне от мъртвото тяло с мърдащи устни, пулсираща вена и вълчо сиви очи. Не спира да се удивлява на непомрачената воля на този мъж, който разказва ту в първо лице, ту в трето, и продължава да отрича, че е Алмаси.

— Кой говореше тогава?

— *„Да си мъртъв, значи да си в трето лице.“*

През целия ден са разменяли ампули с морфин. Караваджо върви по отрупания със знаци и кодове път, дърпайки нишката на историята. Когато обгорелият мъж започне да забавя разказа или Караваджо усети, че не схваща всичко — любовната драма, смъртта на Мадокс, — тогава взема ампулата от емайлираната тавичка с форма на бъбрек, стиска с кокалчетата на пръстите си стъкления връх, отчупва го и пълни спринцовката. Вече не се крие от Хана, отпрал е целия лъв

ръкав на ризата си. Алмаси е по сива фланелка и черната му ръка лежи в готовност, гола под чаршафа.

Всяка глътка морфин отваря следваща врата, той влиза в пещерата с рисунките, връща се при погребания самолет или отново споменава за жената, склонила глава на гърдите му.

Караваджо взима Херодот. Обръща страница, отминава дюна и пред него изникват Гилф Кебир, Ювейнат, Джебел Кису. Алмаси разказва, Караваджо до него подрежда събитията. Страстта кара думите да блуждаят и разказът трепти като стрелка на компас. И без това описваният свят е номадски, а неговата история апокрифна. Пясъчните бури на мисълта бушуват във всички посоки.

Той срязва нейния парашут, след като мъжът ѝ разби самолета, и го разстла на земята в Пещерата на плувците. Тя се наведе и лицето ѝ се сгърчи в гримаса от болка. Той внимателно опипа главата за рани, после рамената и накрая краката ѝ.

Всичко, което искаше да запази сега в тази пещера, беше красотата, изяществото ѝ, тези крайници. Съзнаваше, че вече държи в стиснатата си шепа цялото нейно съществуване.

Тя беше жена, чието лице се преобразяваше от грима. Появяваше се на вечеря или лягаше в леглото с кървавочервени устни и алени мазки над очите.

Той открадна с поглед цветовете от каменната рисунка. Положи охрата върху лицето, синьото намаза около очите. Разходи се из пещерата и се върна с червени ръце, за да среше косите ѝ с пръсти. После тялото ѝ пое остатъка от баграта и щръкналото в оня ден коляно, когато за пръв път я видя, доби шафранов оттенък. Стигна до срамната кост. Цветни дъги стегнаха в обръчи краката ѝ и я направиха неприкосновена. Той бе открил у Херодот описания на традиции, в които древни воители почитали обичаната жена, като я враждали в нещо, което считали за непреходно — в цвят, песен, скална рисунка.

В пещерата стана студено. Уви тялото и с парашута. Запали малък огън от акациеве вейки, като раздухваше дима към ъглите. Искаше да ѝ обясни, но нямаше сили да се обърне към нея. Започна да говори, за да прогони тишината, думите му отскачаха в стените и се връщаха обратно при него. *Отивам да търся помощ, Катрин.*

*Разбираш ли? Има още един самолет наблизо, но трябва гориво. По пътя има вероятност да срещна керван или джип и тогава ще се върна по-бързо. Не съм сигурен.* Той извади книгата на Херодот и я остави до нея. Беше септември 1939-а. Тръгна към входа на пещерата. Отдалечи се от трептящата светлина на огъня и прекоси тъмното каменно гърло, което го отделяше от сиянието на луната, изпълнило пустинята.

Изкачи се по заоблените каменни блокове до платото и спря.

Нямаше камионетка. Нямаше самолет. Нямаше компас. Само луната и неговата сянка. Намери оставения знак за местонахождението на Ел Тадж. Север-северозапад. Запомни ъгъла на сянката си и тръгна. На сто километра отгук беше улицата с часовниците. На рамото му висеше като плацента и се поклащаше коженият мях с вода, която бе налял от аина<sup>[4]</sup>.

Налагаше се да спира два пъти в денонощие. На обед, когато сянката се забиваше в пясъка под краката му, и на здрачаване, между залез-слънце и изгрева на звездите. Тогава всичко в кръглата тепсия на пустинята ставаше еднакво. И най-малкото движение можеше да го доведе до отклонение от деветдесет градуса. Затова сядаше и чакаше. Докато отгоре му се разстеле живата карта на звездите, и той отново поемаше начертания път, сверявайки посоката час по час. В миналото, когато използваша водачи през пустинята, закачваша един фенер на дълга върлина и всички следваша подскоците на светлината над главата на нощния водач.

Човек върви със скоростта на камилата. Четири километра в час. Ако има късмет, може да се натъкне на яйца от щраус. Ако няма, пясъчна буря ще го помете заедно с всичко наоколо. Той вървя три дни, без да намери храна. Стараеше се да не мисли за нея. Стигне ли до Ел Тадж, ще се подкрепи с абра, която в племената горан приготвяха от дива диня, като сваряваха семките, за да се премахне горчивият им вкус, и след това я раздробяваха с фурми и скакалци. После ще тръгне по улицата на часовниците и алабастьра. Бог да те пази, беше казал Мадокс. Довиждане. И беше махнал с ръка. Има бог, но само в пустинята, искаше да му отвърне сега, макар и със закъснение. Всичко оттатък пясъците е търговия и власт, пари и война. Светът се прекроява от финансови и военни деспоти.

Намираще се в неравна местност, излезе от песъчливия терен и стъпи на камък. Стараеше се да не мисли за нея. Пред него изникнаха хълмове като кули на средновековни крепости. Продължи да върви, докато сянката му навлезе в сянката на планина. Появиха се растения. Мимози. Диви дини. Изкрещя нейното име към скалите. Ехото е душата на гласа, която се забавлява в пустошта.

После се появиха очертанията на Ел Тадж. Почти през цялото пътуване си представяше улицата с огледалата. В подножията на укрепленията го заобиколиха английски военни джипове. Прибраха го, без да слушат обясненията за ранената жена в Ювейнат, само на сто километра от там. Глухи за всичко.

— Искаш да кажеш, че англичаните не ти повярваха? Че никой не те изслуша?

— Никой.

— Защо?

— Не им хареса името, което им казах.

— Твоето?

— Казах им моето.

— И после...

— *Нейното*. Нейното име. Името на мъжа ѝ.

— Какво каза?

Той млъкна.

— Събуди се! Какво каза?

— Казах, че е моя жена. Казах Катрин. Мъжът ѝ бе мъртъв. Казах, че е тежко ранена, в пещера в Гилф Кебир, Ювейнат, северно от кладенеца Аин Дуа. Казах, че тя няма вода. И храна. И че искам да ги заведе там. Казах, че всичко, което искам, е джип. Един от техните проклетите джипове... Възможно е след пътуването да съм заприличал на налудничав пустинен пророк, но не мисля, че е било точно така. Войната започваше. Те ловяха хора от пустинята и ги арестуваха за шпионаж. Всеки човек с чуждо име, движещ се между малките оазиси, будеше съмнение. Тя беше само на сто километра, но те не искаха да ме чуят. Някакво заблудено поделение в Ел Тадж. Трябва да съм изпаднал в ярост. По онова време използваша онези плетени от ракета килии с размерите на кабинка за душ. Сложиха ме в една такава клетка

и ме натовариха на камион. Аз беснеех и се блъсках в стените, докато паднах на улицата заедно с нея. Крещях името на Катрин. Гилф Кебир. А всъщност е трябвало да викам само Клифтън. Виж, това име щеше да изиграе ролята на визитна картичка.

Отново ме качиха в камиона. За тях бях поредният заподозрян във второстепенен шпионаж. Поредният международен мерзавец.

Караваджо иска да стане и да избяга от тази вила, от страната, от разложението на войната. Той е крадец и нищо повече. Това, от което има нужда, е да прегърне сапъора и Хана или по-добре някой на неговата възраст, да влезе в бар, където всички го познават, да танцува или да разговаря с жена, да опре глава на рамото ѝ, да се доближи към лицето ѝ или каквото там му хрумне. Но преди това трябва да се измъкне от тази пустиня, от нейните морфинови лабиринти. Да се отдръпне от невидимия път към Ел Тадж. Караваджо вярва, че този мъж е Алмаси, който бе успял с негова помощ и със силата на морфина да се върне в собствения си свят, при своята мъка. Вече нямаше значение на чия страна е бил по време на войната. Караваджо пак се навежда към него.

— Искам да знам едно.

— Какво?

— Искам да ми кажеш ти ли уби Катрин Клифтън. Защото, ако ти си убил Клифтън, това е убило и нея.

— Не, и през ум не ми е минавало.

— Питам, тъй като Джефри Клифтън беше свързан с британското разузнаване. И съвсем не е бил само един наивен англичанин. Твоето приятелски настроено момче. Колкото до военните, те го използваха да наглежда вашата странна група в египетско-либийската пустиня. Знаеха, че пустинята ще се превърне един ден в театър на военните действия. Той правеше въздушни снимки за топографски карти. Неговата смърт внесе смут. Все още си спомнят случая и се питат как стана катастрофата. Разузнаването знаеше за връзката ти с жена му още от самото начало. А той може и да не е знаел. Смятаха, че неговата смърт е била замислена като предпазна мярка, като вдигане на подвижните мостове. Очакваха те в Кайро, но ти, разбира се, се върна в пустинята. По-късно ме пратиха в

Италия и така изпуснах последната част от твоята история. Не разбрах какво се е случило с теб по-нататък.

— И затова ме следваш по петите.

— Дойдох тук заради момичето. Познавах баща ѝ. Последният човек, когото очаквах да намеря в този миниран манастир, беше граф Ладислаус де Алмаси. Честно казано, изпитвам много по-голямо уважение към теб, отколкото към повечето от хората, с които работех.

Правоъгълникът светлина от прозореца се бе изкачил по стола на Караваджо и ограждаше гърдите и главата му в рамка, така че пред мъжа в леглото стоеше живият му портрет. На приглушена светлина косата му изглеждаше тъмна, но в този миг буйните кичури светлееха озарени, а торбичките под очите се губеха в розовите отблясъци на късния залез.

Беше обърнал стола с облегалката напред и се подпираше на нея с лице към Алмаси. Изреченията не излизаха лесно от устата на Караваджо. Първо поглаждаше брадичка, челото се набръчкваше, очите се затваряха, думите се подреждаха в тъмнината зад притворените клепки и чак тогава изричаше своите мисли, сякаш ги късаше от себе си. Мракът прозираше в него — другият възрастен мъж в тази история, седнал прегърбен на стола в ромбоидната рамка от светлина до леглото на Алмаси.

— С теб мога да говоря, Караваджо, защото чувствам, че и двамата сме смъртни. Момичето, момчето — те още не са. Въпреки всичко, което са преживели. Хана страдаше много, когато я видях за пръв път.

— Баща ѝ беше убит във Франция.

— Разбирам. Тя никога не говореше за това. Беше се отдалечила от всички. Можех да вляза в контакт с нея само ако я помолех да ми чете... Замислял ли си се, че никой от нас няма деца?

Помълча, сякаш обмисляше някаква възможност, и попита:

— Имаш ли жена?

Караваджо седеше в розовата светлина, закрил лицето си с ръце, и се опитваше да изтрие мислите си, за да разсъждава ясно и точно, сякаш тази дейност беше присъща повече на младостта и ставаше все по-трудна с напредването на годините.

— Говори, Караваджо. Или аз съм само една книга? Разказ. Помамена риба, извадена на сушата и натъпкана с морфин. Лабиринт от криволичещи коридори, лъжи, избуяли сплетни и тайни.

— Във войната използваха много крадци като мен. Бяхме узаконени. Крадахме. Някои от нас започнаха да дават и съвети за операциите на разузнаването. Бяхме природно надарени специалисти в разкриването на измами и по-добри от официалните разузнавачи. Замисляхме двойни блъфове. Цели военни акции се осъществяваха от тази смесица от интелектуалци и мошеници. Бил съм навсякъде из Средния изток. Там чух за пръв път за тебе. Ти бе мистерия, бяло петно на техните карти. И предаваше всичките си знания за пустинята на германците.

— Твърде много неща се случиха в Ел Тадж през 1939 година, когато ме прибраха с подозрение за шпионаж.

— И тогава ти отиде при германците.

Мълчание.

— И не можеше да се върнеш в Пещерата на плувците в Ювейнат?

— Не, докато не предложих доброволно да преведа Еплер през пустинята.

— Има едно нещо, което искам да ти кажа. Свързано е с 1942 година и с твоята история с агента през пустинята...

— Операция „Салаам“.

— Да, когато работеше за Ромел.

— Той беше страхотен... Какво щеше да ми казваш?

— Щях да ти казвам, че преминаването ти през пустинята с Еплер, и то без да се натъкнеш на съюзническите войски, беше героизъм. От оазиса Джиало чак до Кайро. Само ти можеше да доведеш човека на Ромел с неговата „Ребека“ в Кайро.

— Как разбра тези подробности?

— Това, което искам да кажа, е, че Еплер не беше разкрит при пристигането му в Кайро. Те знаеха за цялото пътуване. Много преди Еплер да тръгне за Кайро, германският код беше разшифрован, но не можехме да допуснем Ромел да разбере за това, защото източниците ни щяха да бъдат разкрити. Еплер трябваше да бъде хванат в Кайро. Наблюдавахме ви през цялото време. От началото до края на прехода. Разузнаването разполагаше с името ти, знаеха, че си замесен, и ви

следяха с още по-голям интерес. Искаха залавянето и на двама ви. В плановете влизаше твоето убийство... Ако не ми вярваш, мога да ти разкажа всичко. Как напусна Джиало и цялото пътуване ти отне двайсет дни. Как хвана пътя към затрупания кладенец, но не можа да се доближиш до Ювейнат заради разположените там съюзнически войски. Избегна и минаването през Абу Балас. После Еплер го хвана пустинна треска и трябваше да се грижиш за него, да го лекуваш, въпреки че не си го харесвал... Официално самолетите ви „изгубиха“, но всъщност бяха по петите ви. Не вие бяхте шпионите, а ние. Разузнаването реши, че си убил Джефри Клифтън заради жена му. Намериха неговия гроб през 1939 година, но от нея нямаше и следа. Алмаси се превърна във враг не когато застана на страната на германците, а когато започна вашата история с Катрин Клифтън.

— Ясно.

— През 1942 година, след като напусна Кайро, ти изчезна от погледите ни. Планът предвиждаше да те хванат в пустинята и да те убият. Но изгубиха следите ти. На втория ден. Трябва да си бил луд, загубил разсъдък, защото иначе щяха да те открият. Скритият джип беше миниран. Намерихме го избухнал. От теб нямаше и помен. Според мен този преход, който си направил, полудял от ярост, а не предишният до Кайро, е пътешествието на твоя живот.

— Докато са ме следили, ти беше ли с тях в Кайро?

— Не, но можах да прегледам досиетата. Отидох в Италия. Те мислеха, че си там.

— Тук.

— Да.

Ромбоидът светлина се плъзна по стената и остави Караваджо в сянка. Косата му отново потъмня. Той се облегна назад и опря рамо в силуета на листата.

— Предполагам, че това вече няма значение — промърмори Алмаси.

— Искаш ли морфин?

— Не. Нещата започват да се връщат по местата си. Винаги съм бил човек на уединението и сега ми е трудно да приема, че моят живот е станал предмет на такова внимание.

— Ти си имал любовни отношения със свързано с разузнаването лице. Има хора от разузнаването, които са те познавали лично.



— Багнолд навярно.

— Да.

— Много английски англичанин.

— Да.

Караваджо направи пауза.

— За едно последно нещо искам да говоря с тебе.

— Знам.

— Какво стана с Катрин Клифтън? Какво се случи малко преди войната, та всички се върнахте в Гилф Кебир? След заминаването на Мадокс за Англия.

Трябваше да направя още едно пътуване до Гилф Кебир, за да прибера и последните остатъци от лагера в Ювейнат. Да опаковам тази отминала част от нашия живот. Мислех, че няма какво повече да се случи помежду ни. Цяла година бе изтекла, откакто не бях неин любовник. Войната вече се подготвяше. Първите ѝ признаци се промъкваха като крадлива ръка през тавански прозорец. И двамата се барикадирахме зад стените на рутината от времето на привидната невинност, преди да станем любовници. Виждахме се съвсем рядко.

През 1939 г. моята задача бе заедно с Гог да прекося пустинята до Гилф Кебир, да съберем останките от базата, след което Гог да тръгне с камионетка. Клифтън трябваше да ме прибере със самолета. После щяхме да се пръснем и да развалим създадения от нас триъгълник.

Чух шума на мотора, видях самолета и заслизах по скалите на платото. Клифтън винаги беше точен.

Има определен начин, по който малък товарен самолет се приземява. След като изплува от чертата на хоризонта, леко накланя крила в светлината над пясъците, звукът изчезва, машината доближава земята. Никога не можах напълно да разбера как точно функционират самолетите. Наблюдавал съм ги да се спускат към мен в пустинята и винаги съм излизал със страх от палатката. Потопяват криле в светлината и после разсичат тишината.

Самолетът се плъзна над платото. Аз развявах синия брезент. Клифтън намали височина, ниско над мен се разнесе рев и акациевите листа полетяха обрুলени. Самолетът зави наляво, обърна и се понесе

право срещу мен. На петдесет метра от мястото, на което се намирах, той внезапно заби нос и се разби. Затичах се.

Мислех, че е сам. Но когато стигнах и понечих да го извадя, видях и нея. Опитваше се да раздвижи крака, гледаше право напред. Скутът ѝ беше затрупан от нахлулия през прозореца на кабината пясък. Не изглеждаше ранена. Лявата ръка още стоеше пред гърдите ѝ, там, където я бе вдигната, за да омекоти удара. Извадих я от самолета, наречен от Клифтън „Рупърт“, и я занесох в пещерата. В Пещерата на плувците, при скалните рисунки. На двавет и три градуса и трийсет минути ширина и двавет и пет и петнайсет дължина. Същата нощ погребях Джефри Клифтън.

Проклятие ли бях за тях? За нея? За Мадокс? За пустинята, похитена от войната, бомбардирана, сякаш в нея нямаше нищо друго, освен пясък. Варвари срещу варвари. И двете армии щяха да минат през нея, без да имат понятие какво представлява тя. Либийската пустиня. Забрави за политиката и ще усетиш прелестното звучене на това словосъчетание. Либия. Сексуална, протяжна дума, примамлив кладенец. Заслушай се в „б“-то и „и“-то. Мадокс беше казал, че това е една от малкото думи, в които езикът завива зад ъгъла. Спомняш ли си Дидо в Либийската пустиня? Човекът, както и непресъхналите реки, трябва да бъде на сухо място...

Продължавам да не вярвам, че съм бил на прокълнатата земя или че съм попаднал в клопката на зли сили. Приемах всяко място и лице като дар. Скалните рисунки в Пещерата на плувците. Рефрените, които припяхме с Мадокс по време на експедициите. Появата на Катрин сред нас в пустинята. Моите стъпки към нея по червения лъснат под, омекването на коленете ми, коремът ѝ, опрян в лицето ми, сякаш бях малко момче. Моите лечители от племето с оръжията. Ние четиримата, Хана, ти и сапърът.

Всичко обичано и ценено от мен ми бе отнето.

Стоях при нея. Открих три натрошени ребра. Все чаках да забележа трепет в очите ѝ или движение на счупената ѝ китка, вслушвах се за някоя проронена дума от неподвижните устни.

Защо ме мразеше? — прошепна тя. Ти уби почти всичко в мен.

Катрин... ти не...

Прегърни ме. Престани да се защитаващ. Нищо не може да те промени.

Не отместваше гневни очи от мен. Каквото и да правех, оставах в центъра на мишената на този втрещен поглед. Аз съм последното, което тя е видяла. Верният до гроб чакал, неин закрилник в пещерата.

Катрин, има стотици божества с животински образ — започвам аз. Има и много, свързани с чакала — Анубис, Дуамутеф, Уепуаует. Обикновено те са същества, които водят човека в задгробния живот, така както моят дух те следваше, преди да се срещнем. Бях на всички онези празници в Лондон и Оксфорд. Наблюдавах те. Сядах срещу теб с дълъг молив в ръка, докато пишеше домашните си. Присъствах на запознанството ти с Джефри Клифтън в два през нощта в Оксфордската библиотека. Всички палта са пръснати по земята и ти като чапла си проправяш път сред тях с боси крака. Той те гледа, но и аз те гледам. Ти не забелязваш моето присъствие, не ми обръщаш внимание. Ти си на възраст, в която виждаш само мъжете с ефективна външност. Все още не усещаш излъчването на хората извън сферата на твоето благоволение. В Оксфорд чакалът не се чувства много удобно в ролята на ескортиращ. Но аз съм мъж, който пости, докато не срещне това, което желае. Стената зад теб е цялата в книги. С лявата ръка придържаш дълга примка от нанизани перли, увиснали на врата ти. Босите ти крака си проправят път. Търсиш нещо. Тогава беше позакръглена, но си оставаше красива според университетските представи за красота. И тримата сме в Оксфордската библиотека, но за теб съществува само Джефри Клифтън. Бурен любовен роман ще бъде вашият. Той има работа с археолози в Северна Африка. „Ще помагам на някакъв странен глупак.“ Майка ти е очарована от твоята авантюра.

Но в залата заедно с вас е духът на чакала на име Уепуаует или Алмаси, „онзи, който отваря пътища“. Със скръстени ръце наблюдавах усилията ви да поддържате общ разговор, и двамата изпитвахте затруднения, защото бяхте пияни. Но имаше нещо прекрасно и то беше способността ви да уловите дори в среднощното пиянство най-постоянните си качества и желания. И въпреки, че пристигнахте с едни хора и може би щяхте да прекарате нощта с други, съдбата вече ви беше събрала.

В три след полунощ чувстваш, че трябва да си тръгнеш, но не можеш да си намериш втората обувка. В ръката държиш едната —

розова пантофка. Виждам другата лъскава и полускрита до мен, вдигам я. Очевидно това са любимите ти обувки, с отбелязани извивки на пръстите. Благодаря, казваш, взимаш я и си тръгваш, без дори да ме погледнеш.

Аз вярвам, че срещнеш ли този, в когото ще се влюбиш, една част от духа ти започва да пише историята на любовта, като педантично подрежда спомени от миналото или случки, когато другият е минал покрай теб неподозиращ, точно както Клифтън, който сигурно някога ти е подал ръка, за да слезеш от колата, сляп за съдбата си. Всяка частица от тялото трябва да бъде готова за другия, всички атоми да се втурнат в една посока, за да се роди желание.

Живял съм в пустинята дълги години и съм убеден в тези неща. Това е място с различни лица. Trompe l'oeil на водата и времето. Чакалът гледа назад с едното око, а с другото наблюдава пътя, който мислиш да поемеш. Стиска в челюсти късове от миналото, които ти носи, и когато то бъде разкрито докрай, разбираш, че си го знаел и преди.

Погледът ѝ лежи уморен върху мен. Пълно изтощение. Когато я измъквах от самолета, тя следеше вторачено всичко наоколо. А сега очите ѝ са под охраната на клепачите, сякаш бдят над нещо в нея. Доближих се и седнах на пети. Наведох се и близнах синьото око. Солено. Цветен пращец остана по езика ми. Поднесох този вкус към устните ѝ. После опитах другото око. Езикът ми се плъзва по въздушната мекота на очната ябълка и отмива синьото. Отдръпнах се. Бял втрещен поглед. Проникнах с пръсти между устните ѝ и разтворих стиснатите зъби, беше „гълтнала“ езика си и трябваше да го издърпам, а заедно с него излезе тънка струйка смъртно дихание. Беше почти необратимо късно. Наведох се. Докоснахме се с връхчетата на езиците и аз върнах синия пращец обратно в нея. Веднъж го бяхме правили. Не последва нищо. После се изправих, поех дъх и пак се надвесих. Езикът ѝ потрепна.

Последва рев, яростен, съкровен отчаян вой срещу мен. Трус премина като електричество през тялото ѝ. Някаква сила я отгласна от нарисованата стена, която ѝ служеше за опора. Злият дух я бе обладал и стремително се хвърляше отгоре ми. Светлината в пещерата започна да чезне. Главата ѝ се клатеше неудържимо.

Познавам хитрините на дявола. Учил съм като малък за злия дух любовник. Чувал съм разказа за красивата изкушителка, влязла в стаята на млад мъж. Мъжът, ако е мъдър, би трябвало да поиска тя да се обърне, защото демоните и вещиците нямат гръб, а само това, което искат да ти представят като лице. Какво бях направил? Какъв звяр вселих у нея? Говорих й повече от час. Дали не бях нейният зъл дух любовник? Или злият дух приятел на Мадокс? Тази страна аз ли я разчертах и аз ли я превърнах във военна площадка?

Много важно е да умреш в света обител. Това е една от тайните на пустинята. Мадокс беше отишъл в църквата в Съмърсет, защото вярваше, че със своя акт ще върне нейната изгубена святост.

Когато я обърнах, цялото й тяло бе покрито с блестящ пигмент. Триви, камъчета, светлина, пепел от акация. Беше станала вечна, попила завинаги свещените бои. Синевата на очите й е изтрита, безименна, гола карта без изображения, без следа от езерата и тъмните гроздове на планините на север от Борку-Енеди-Тибести, без зеления вентилатор там, където водите на Нил влизат в разтворената длан на Александрия, на ръба на Африка.

Само имената на племената, на номадите, разносвачи на вяра, които бродят в монотонността на пустинята и събират светлина, идоли и цвят. Или камъни, метални кутии и кости, които с любов и молитва се превръщат във вечни. Тя прекрачва в това величие и става част от него. Умираме и отнасяме богатите наноси от любов и от различни вкусове, повличаме тела, в които сме се гмуркали, за да изплуваме с тяхната мъдрост на повърхността, характери, по чиито клони сме се катерили, страхове, в чиито пещери сме се крили. Когато умра, искам всичко това да бъде отбелязано върху тялото ми. Вярвам в картографията на естествените неща, а не в наименованията на някаква карта — като онези табелки с имена на богати хора по стените на сградите. Всеки от нас е летопис на всички хора, книга за живота на другите. Ние не сме ничие притежание, не сме и моногамни по вкус и по опит. Всичко, което съм искал, е да ходя по земя, неразчертана в карти.

Изнесох Катрин Клифтън в пустинята — разтворената за всички книга от лунна светлина. Намирахме се сред шепота на кладенците. В двореца на ветровете.

Главата на Алмаси се килна наляво — очите му гледаха напосоки, може би в коленете на Караваджо.

— Искаш ли малко морфин?

— Не.

— С какво мога да ти бъда полезен?

— С нищо.

---

[1] Крал на Англия (994–1035) — Б.пр. ↑

[2] vascular — анат. — съдов. Втората дума е измислена от автора — Б.пр. ↑

[3] Шотландски танц, подобен на полката — Б.пр. ↑

[4] Кладенец (араб.) — Б.пр. ↑

## Х АВГУСТ

Караваджо слезе по тъмните стълби в кухнята. На масата имаше стръкове целина и ряпа с кални корени. В тъмното играеха отблясъци от огъня, тъкмо запален от Хана. Тя стоеше с гръб към вратата и не чу стъпките му. Животът във вилата го бе освободил от напрежението и тялото му изглеждаше отпуснато и по-едро, а жестовите — по-плавни. Запазил бе само безшумния си начин на придвижване. Инак се държеше някак разсеяно и небрежно, като че бе унесен в непрестанна дрямка.

Той потътри стола, за да я накара да се обърне.

— Здравей, Давид.

Вдигна ръка. Имаше усещането, че е прекарал твърде дълго в пустинята.

— Как е?

— Спи. Изповяда всичко.

— Той ли е човекът, за когото го мислеше?

— Сега се чувства добре. Можем да го оставим на мира.

— И аз така мислех. Двамата с Кип сме сигурни, че е англичанин.

Кип смята, че особняците са най-добрите хора, работил е с такъв.

— Според мен самият Кип е особняк. А къде е той?

— Крой нещо на терасата, но не ме пуска да видя какво. Нещо за рождения ми ден.

Хана беше клекнала над решетката на огнището. Изправи се и избърса ръцете си в ръкавите.

— Ще ти разкажа една малка приказка по случай рождения ден — каза той.

Тя го измери с поглед.

— Но не за Патрик, нали?

— Малко за Патрик, повече за теб.

— Още не мога да слушам такива приказки, Давид.

— Бащите умират. И ние продължаваме да ги обичаме по всички възможни начини. Не можеш да скриеш Патрик в сърцето си.

— Разкажи ми тази приказка, когато действието на морфина премине.

Приблѳжи се до него и го обви с ръце, надигна се на пръсти и го целуна по бузата. Той я притисна и наболата му брада престърга като пясък кожата ѳ. Тя го харесваше такъв, преди прекалено много внимаваше и все беше нащрек. Сресаната ѳ на път коса светеше като Ъънг Стрийт посред нощ, така беше казал Патрик. В миналото Караваджо се държеше като бог в нейно присъствие. Сега, с това закръглено лице, напълнял и посивял, беше едно много по-дружелюбно човешко същество.

Тази вечер сапърът приготви вечерята. Не можеше да се каже, че Караваджо я очакваше с нетърпение. Според него едното от три яденета беше напълно излишно. Кип бе намерил зеленчуци, които поднесе полусурови, само потопени във вряща вода. Това трябваше да е поредната пречистваща храна, но не и за Караваджо в ден като този. Отвори шкафа под мивката. Вътре имаше увито във влажна кърпа сушено месо. Отрязва няколко парчета и ги сложи в джоба си.

— Мога да те откажа от морфина. Аз съм добра сестра.

— Заобиколена от луди...

— Да, мисля, че всички сме луди.

Кип ги повика и те излязоха от кухнята. Отидоха на терасата. Ниският каменен парапет бе очертан със светлина.

В първия момент Караваджо помисли, че това е наниз от онези малки електрически свещички, каквито обикновено използват в здрача на църкви или параклиси. Да отмъкне всичко това — твърде далеч е отишъл в старанието си, макар и посветено на рождения ден на Хана. Момичето се приближи, закрило лице в шепи. Пълно безветрие. Бедрата ѳ се движеха под роклята и тя се диплеше като езерни вълни. Кецовете стъпваха безшумно по каменните плочи.

— Навсякъде, където копая, намирам празни черупки — каза сапърът.

Те продължаваха да не разбират. Караваджо се наведе над трепкащите пламъчета. Черупки от охлюви, пълни с олио. Проследи с поглед редицата, трябва да бяха около четирийсет.

— Четирийсет и пет — обяви Кип. — Толкова години са минали от този век. В моята страна празнуваме както собствената си възраст, така и



времето.

Хана се разходи покрай светлинките с ръце в джобовете, Кип обичаше да следи походката ѝ. Вървеше спокойна, сякаш прибрала криле за през нощта.

Караваджо се развесели при вида на трите бутилки червено вино на масата. Приблужи се, прочете етикетите и удивено поклати глава. Знаеше, че сапърът няма да отпие нито глътка. И трите бяха отворени. Кип сигурно бе преровил книгите за вина в библиотеката. После видя царевичката, месото и картофите. Хана мушна ръка в ръката на Кип и двамата седнаха на масата.

Ядоха и пиха, а по езиците им тръпнеше изненадващо плътното вино. Отправените тостове към сапъора ставаха все по-абсурдни. „За великия търсач.“ Вдигаха наздрависи и за пациента. След това за всекиго поред. Кип се чукаше с чаша вода. Когато изведнъж започна да говори за себе си, Караваджо го окуражаваше, макар че явно не го слушаше, а от време на време ставаше и се разхождаше около масата с желание да ускори хода на нещата. Искаше да ожени тези двама млади и недвусмислено ги подканяше, но те, изглежда, следваха други, особени правила в отношенията си. Тогава какво правеше той в тази роля? Седна отново на мястото си. От време на време посочваше гаснещите пламъчета. Вместимостта на черупките беше малка. Кип ставаше и ги допълваше с розов парафин.

— Трябва да поддържахме светлината до полунощ.

Говореха за войната, отдалечена на огромно разстояние от тях.

— Когато войната с Япония свърши, всеки ще може да си отиде вкъщи — каза Кип.

— А ти къде ще отидеш? — попита Караваджо.

Сапърът завъртя неопределено глава и разтегна устни в усмивка. Караваджо отново се разбъбри, най-вече обърнат към Кип.

Кучето се промъкна до масата и подпря глава в скута на Караваджо. Момчето искаше да слуша още истории за Торонто, сякаш това бе място на небивали чудеса. За снега, похлупил града, за вледененото пристанище и фериботите, разнасящи звуците на летни концерти. Но най-голям интерес събуждаше у него разходката по стъпките на Хана в този град, въпреки че момчето се изплъзваше и отклоняваше Караваджо от разказа, щом стигнеше до събития от нейния живот. Тя искаше Кип да познава само тази Хана от настоящето, може би по-несвършена, по-състрадателна, по-твърда или с по-натрапчиви

мисли, но различна от момичето в Торонто. В живота ѝ имаше четирима души — майка ѝ Алис, баща ѝ Патрик, мащехата Клара и Караваджо. Техните имена тя вече беше представила на Кип, като документи за самоличност, нейната зестра. Бяха безгрешни и не подлежаха на обсъждане. Тя се допитваше до тях подобно на авторитети от кулинарна книга — точната рецепта за варени яйца или шпиковано агнешко. Те не можеха да бъдат поставяни под въпрос.

Вече много пиян, Караваджо повтори историята за малката Хана, която изпяла „Марсилезата“.

— Да. Чувал съм тази песен — каза Кип и се опита да я запее.

— Не, трябва да я пееш на висок глас! — намеси се Хана. — Трябва да се изправиш и така да я изпееш!

Тя стана, свали кецовете и се покатери на масата. Босите ѝ ходила стъпиха между четири мъждукащи охлювни черупки, чиято светлина бе почти замряла.

— Това е за теб. Да се научиш как да я пееш, Кип. Това е за теб.

И тя запя към мрака отвъд охлювните кандила, извиси глас към тъмната около светещия квадрат на прозореца на лежащия мъж и към черното небе с полюшващи се кипарисови сенки. С ръце вън от джобовете.

Кип беше чувал песента в лагерите. Мъжете я пееха в странни мигове, например преди импровизираните футболни мачове. Караваджо не обичаше да я слуша в тези последни години на войната. Носеше в сърцето си версията на малката Хана. Но сега отново се наслаждаваше на изпълнението ѝ. Само че този път беше различно. Нямаше онази страст на шестнайсетгодишното момиче. В гласа ѝ трептеше само отражението от колебливото припламване на светещия обръч в тъмнината около нея. Звучите излизаха като ранени, сякаш никой не можеше да върне надеждата в тази песен. Промяната беше настъпила в петте години, довели до тази вечер, до нейния двайсет и първи рожден ден и до четирийсет и петата година на двайсети век. Звучеше като рефрен на уморен пътник, изправен сам пред неизвестността. Като нов завет. В песента вече нямаше сигурност, певецът бе само глас в подножията на планини от власт. И само този глас бе оцелял непроменен. Песен на светлината на охлювите. Караваджо усети, че гласът отразяваше и следваше ударите на сърцето на сапъора.

\* \* \*

В палатката нощите минаваха или в пълно мълчание, или в неспиращ разговор. Те никога не знаят какво ще последва, чий откъслек от миналото ще изплува, кое докосване в тъмнината ще остане безименно и безмълвно. Единственото, което се случва, е близостта на нейното тяло или близостта на нейните думи. Главите им лежат върху възглавницата, която той надува всяка вечер, очарован от това изобретение на западната цивилизация. Сутрин изпуска въздуха и я сгъва на три, както е правил през цялото време, докато се е движил с войната по италианската земя.

Кип се сгушва в шията ѝ. Губи се под почесванията на нейните нокти. Устните му лепнат по устните на Хана. Коремът му приютява китката ѝ.

В брезентовия мрак тя пее или тананика със затворена уста. В мислите и той е наполовина птица — перушинена лекота лъха от него, желязна гривна студене на китката му. Движенията му стават сънливи в мрака. Докато на светло през деня, подобно на боя, която се стича върху друг слой боя, той се плъзга покрай всичко, което го заобикаля.

Само нощем изпада във вцепенение. Тя трябва да надникне в очите му, ако иска да открие реда и хармонията в него. Не съществува ключ към Кип. Всяко докосване до сапъора е като докосване на брайлово писмо. Отварят се врати и тя вижда органите под кожата му — сърцето, редицата ребра. Слюнката на ръката ѝ се е превърнала в цвят. Той, повече от всеки друг, беше опознал посоките на нейната мъка. Тя пък следваше уверено криволиците на любовта му към неговия опасен брат. „Скитничеството е в кръвта ни. Затова попадането му в затвора е най-трудното изпитание и той би убил човек, за да излезе на свобода.“

По време на нощните разкази те обхождаха страната на петте реки, в която беше роден. Сутледж, Джелум, Рави, Ченаб, Беас. Води я до великата гурдуара<sup>[1]</sup>, сваля обувките ѝ и съзерцава как мие крака във водата. Тя покрива главата си. Влизат в свещеното място от 1601 г., осквернено в 1757-а и веднага след това отново построено. През 1830 г. — облицовано в злато и мрамор. „Ако те бях довел преди изгрев-слънце, щеше да видиш само мъгла над водата. Но после тя се вдига и храмът изплува в светлина. И химните на светците вече се носят из въздуха — Рамананда, Нанак и Кабир. Песнопенията са сърцето на култа. Слушаш

песента и вдишваш мириса на нарове и портокали от градината на храма. Храмът е рай, достъпен за всички по течението на живота. Той е кораб, който пресича океана на невежеството.“

Вървят в нощта, проникват през сребърните порти в светилището, където Свещената книга лежи под брокатен балдахин. Раджите пеят с акомпанимент. Пеят от четири сутринта до единайсет вечерта. „Грант Сахиб“ е отворена наслуки, от нея е избран цитат и в трите часа преди вдигането на мъглата стиховете се носят в безспирна плетеница над Златния храм.

Кип я повежда към някакъв вир. Край него се издига дървото с параклиса, в който се пазят мощите на първия свещеник на храма — Баба Гуджхаджи. Дърво на чудесата, на възраст 450 години. „Майка ми дошла тук и завързала нишка на клона, за да се помоли за син, и когато брат ми се родил, тя се върнала да изпроси благословия за втори. В Пенджаб има много свещени дървета и магически води.“

Хана мълчи. Той познава дълбините на нейната тъма, празнотата, която може да бъде запълнена само от дете и вяра. Старае се да я приласкае, да я отдръпне от ръба на пропастта на нейната скръб. Едно загубено дете. Един загубен баща.

— Аз също съм загубил човек, когото обичам като баща. Но Хана знае, че Кип е един от помазаните, израснал в покрайнините на света, и това му позволява да избира своите идоли и да възстановява загубите. Има два вида хора — покрусени от неправдата и несломими. Ако го попита, той ще отвърне, че харесва живота си — брат му в затвора, другарите взривени от бомба, а той самият в постоянен риск.

Въпреки, че подобни хора са винаги в центъра на ужасна несправедливост, те остават добри. Кип можеше да прекара цял ден във влажния ров и да човърка бомбата, която е в състояние да го убие всеки миг, можеше да се завърне вкъщи, опечален от погребението на свой колега, но каквито и да бяха изпитанията по пътя му, той винаги намираще решение и светлина. А тя не виждаше дори и лъч. За него съществуваха няколко карти на съдбата и успокоението, че в храма „Амритсар“ всички религии и класи са добре дошли и се хранят заедно. Самата тя можеше да хвърли цветя и монети върху опънатия на земята чаршаф и да се присъедини към великото безкрайно пение.

Хана само мечтаеше за това. Бе скръбна по природа. Той би я пуснал през всяка една от тринайсетте врати на своето съществуване, но изпадне ли в опасност, не би се обърнал към нея. Ще се обгради с

непреодолимо пространство и ще се съсредоточи. Това беше неговото изкуство. Сикхите, казваше той, са блестящи в техниката, „Притежаваме някаква мистична близост... как беше? — Влечение. — Да, влечение към машините.“

Потъваше в тях цели часове, пулсът на музиката от кристалния приемник туптеше в главата му и отзвучаваше. Хана не вярваше, че може напълно да се отдаде и да стане негова любима. Той живееше на такива обороти, които му позволяваха да възстановява загубите. Такава бе неговата природа. Не го съдеше. С какво право? Кип излизаше всяка сутрин, метнал чантата през лявото рамо, и се отдалечаваше от вила „Сан Джироламо“. Всяка сутрин тя го следваше с поглед и съзерцаваше може би за последен път походката на неговата младост. По пътя той поглеждаше към разкъсаните от шрапнелите силуети на кипариси, с отнесени от обстрелите клони. Плиний трябва да е крачил по подобна пътека с кипариси или Стендал, тъй като моменти от сюжета в „Пармският манастир“ са се развивали точно в тази част на света.

Кип поглеждаше към свода от осакатени дървета над главата си, пред него лежеше вековна пътека, а той беше в началото ѝ, млад мъж с най-странната професия, измислена в двайсети век, сапъор, военен инженер, който откриваше и обезвреждаше мини. Всяка сутрин се измъкваше от палатката, къпеше се, обличаше се в градината и напускаше вилата и нейните околности, без дори да надникне в къщата, само махаше с ръка, в случай че види Хана. Сякаш бягаше от думите и хората, които можеха да го смутят и да застанат като кървави петна по механизма, който трябва да разгадае. Пред очите на Хана се мяркаше отдалечаващият се в просеките на пътеката силует.

Всички оставаха някъде зад него. Подвижният мост се вдигаше зад рицаря и той заживяваше сам с тишината на своя талант. В Сиена тя бе видяла един стенопис — фреска на някакъв град с крепостни стени и близо до тях градина, чиято боя се бе олющила. Тази част от творението на художника беше разрушена, а с нея и покоят, предлаган на изморения пътник, напускащ крепостта. Така си представяше Хана мястото, в което Кип отиваше всеки ден. Той тръгваше сутрин от сцената, нарисувана на стената, към тъмните клопки на хаоса. Рицарят. Воинът светец. Пред погледа ѝ сред кипарисите се мяркаше униформата в защитен цвят. Англичанинът го беше нарекъл *fato profugus* — беглец на съдбата. Тя се досещаше, че всеки от тези дни за него започва с удоволствието да вдигне очи към кипарисовите дървета.

В началото на октомври 1943 г. докараха сапърите със самолет в Неапол. Бяха избрали най-добрите от разположените в Южна Италия инженерни войски. В групата от трийсет души, пристигнали в заредения с капани град, фигурираше и Кип.

Отстъплението на германците в италианската кампания беше изпълнено виртуозно — едно от най-гениално режисирани и най-страшните в историята на войните. Настъплението на съюзниците, което се предвиждаше да приключи за месец, отне година. Пътят гореше под краката им. Сапърите пътуваха по калниците на камионите. Обхождаха с поглед околностите в търсене на прясно зарити ровове, в които се таяха новоизобретените мини. Невъзможно бавно напредване. На север в планините партизанските групи на гарибалдийските комунисти с червени кърпи на вратовете — отликата им от останалите воюващи — минираха пътищата, по които минаваха германските камиони.

Надпреварата в минирането на Италия и Северна Африка нямаше граници. На кръстопътя на Кисмаайо и Афмаду бяха открити 260 мини. В района на моста над река Омо — 300. На трийсети юни 1941 г. южноафриканските сапъри за един ден заредиха Мерса Матрух с 2700 мини „Марк II“. Четири месеца по-късно англичаните обезвредиха в Мерса Матрух 7806 мини и ги заложиха някъде другаде.

Мини се правеха от всичко. Четирийсетсантиметрови галванизирани тръби се пълнеха с експлозиви и се разпръскваха покрай военните пътища. Мини в дървени кутии се спотайваха в къщите. Тръби, натъпкани със смес от гелигнит, метални отпадъци и пирони, също бяха мини. Южноафриканските сапъри тъпчеха с желязо и гелигнит петнайсетлитрови бензинови туби и взривяваха с тях бронираните коли.

Още по-лошо бе положението в градовете. От Кайро и Александрия докарваха новосформирани, едва обучени сапърски подразделения. Осемнайсета дивизия се прочу. Само за три седмици, през октомври 1941 г., тя обезвреди 1403 мощни бомби.

Италия беше по-зле от Африка, пълно беше с кошмарно непредвидими мини с часовников механизъм, мините, задействани от пружина, бяха напълно различни от германските, които сапърите познаваха. В някои градове, в шпалера от дървета и балкони покрай булевардите, се поклащаха обесени тела. Германците често отмъщаваха, като за всеки убит свой войник убиваха десет италианци. Сред висящите

трупове имаше минирани, които се налагаше да бъдат взривявани на място, във въздуха.

Германците напуснаха Неапол на първи октомври 1943-а. По време на внезапното нападение на съюзниците през септември много от жителите бяха напуснали града и се заселиха в пещерите около града. При отстъплението си немците взривиха входовете на пещерите, като не пуснаха хората да излязат навън. Избухна тифусна епидемия. Минирани бяха дори потопените в пристанището кораби.

Трийсетте сапъори влязоха в град със заредени капани. В стените на обществените сгради бяха вкопани бомби със закъснител. Почти всеки автомобил беше зареден. Вътре в къщите всеки случаен предмет предизвикваше мигновено подозрение. Сапъорите не вярваха на нищо, което лежеше на масата в позиция, различна от часовниковата стрелка в четири часа. Години след края на войната сапъорите щяха да поставят писалката така, че да сочи четири часа с дебелия си край.

Неапол остана военна зона за шест седмици и Кип заедно с цялото поделение стоя там до самия край. На втората седмица откриха в пещерите болните от тифус — с черна кожа и залепнали изпражнения. Колоната, която се упъти към болниците на града, приличаше на процесия от призраци.

Четири дни по-късно гръмна централната пощенска станция. Седемдесет и двама убити и ранени. Не беше подмината и най-богатата колекция от средновековни хроники в Европа, изгоряла заедно с архивите на града.

На двайсети октомври, три дни преди да бъде възстановено електричеството, един предал се германец съобщи, че районът на пристанището е зареден с хиляди бомби, свързани с изключената електрическа инсталация. Заедно с пускането на тока градът щеше да се стопи в пламъци. Беше разпитван повече от седем пъти, като на всеки разпит употребяваха различна тактика и сменяха мъченията. И все не можеха да приемат за убедителни неговите признания. Една голяма част от града бе евакуирана. Възрастни и деца, почти мъртви тела, бременни жени, извадените от пещерите хора, животни, джипове, ранени войници от болниците, душевноболни пациенти, свещеници, монаси и монахини от манастирите. Преди свечеряване, на двайсет и втори октомври 1943-а, единствените хора в града бяха дванайсет сапъори.

Електричеството трябваше да бъде пуснато на следващия ден в три следобед. Никой от сапъорите не беше попадал преди това в необитаван

град. Отредено им бе настъпващите часове да останат като най-необикновените и тревожни моменти в техния живот.

Бури тътнат вечер над Тоскана. По щръкналите от земята метални върхове и остриета падат светкавици. Обикновено към седем вечерта Кип се прибира във вилата по жълтата пътека между кипарисите. По същото време започват и гръмотевиците. Средновековно преживяване.

Кип обичаше да свързва навиците си с хода на времето. Момичето или Караваджо го виждаха да се задава в далечината по пътя и да се обръща назад към долината, за да провери на какво разстояние след него е дъждът. Хана и Караваджо влизат в къщата. Кип върви още километър по пътеката, извиваща бавно нагоре и надясно, после бавно наляво. Ботушите му хрущят по пясъка. Поривите на вятъра го настигат, удрят се напречно в кипарисите, превиват клоните им, вмъкват се в ръкавите на ризата му.

В следващите десет минути крачи в очакване на дъжда. Преди да усети дъжда, първо ще го чуе — изпукване в сухата трева, тупкане по маслиновите листа. Но засега е в зоната на освежителния вятър от хълма, бурята е на заден план.

Ако дъждът го настигне, преди да се е добрал до вилата, той не променя хода си, само мята върху раницата гумената мушама и продължава напред под прикритието.

Вътре в палатката чува поредния гръм, чист, без примеси от други звуци. Пронизително припуква над главата му и отшумява в планините с тътен на търкаляща се карета. Внезапен блясък пронизва брезента. Поярък от слънчев лъч, казва си Кип. Кратко фосфорно припламване, като искра в двигател. В главата му наред с тези звуци кънти новата дума, научена в часовете по теория и чута по радиото — „атомен“. Развива мокрия тюрбан, изсушава косата си и навива друг.

Бурята се изнася от Пиемонт на югоизток. Светкавици падат върху покривите на малките високопланински параклиси и по стените им оживяват сцени от Голгота или Непорочното зачатие. В градчетата Варезе и Варало светлината показва за секунди библейските сцени, представени от едри, по-високи от човешки бой глинени фигури от шестнайсети век. Христос с мъченически вид, с вързани на гърба ръце, камшик, вдигнат във въздуха, куче, извило врат към луната. В следващия



параклис трима войници издигат кръста високо към нарисуваните облаци.

Мястото, където се намира вила „Сан Джироламо“, също има своите моменти на просветление. Тъмните коридори, стаята, в която лежи англичанинът, кухнята, където Хана стъква огън, бомбардираният параклис — на всички места едновременно и мигновено блясва светлина и сенките се скриват. В такива бури Кип се разхожда без страх навън под дърветата. Възможността да бъде ударен от гръм е нищожно малка в сравнение с опасностите на неговото всекидневие. Наивните католически образи в параклисите по хълмовете споделят с него полумрака в секундите, които отделят светкавицата от гръмотевицата. Вероятно и вилата е подобна картина — четиримата, уловени от светкавицата в случайно движение, иронично открити на фона на войната.

Дванайсетте сапъори, които останаха през нощта в Неапол, се пръснаха из улиците. През цялата нощ проникваха в запечатани тунели, спускаха се в мръсни канали, търсеха детонаторни проводници, свързани с централните генератори. Заповядано им е да напуснат зоната в два следобед, час преди да бъде пуснато електричеството.

Град с дванайсет жители. Всеки в различен квартал. Един при генератора и един при водохранилището. Наводнението винаги е било сигурен начин за унищожение. Да знаеш как се минира един град. Най-много ги изнервя тишината. Единствените звуци, напомнящи за човешкия свят, са кучешки лай и цвърчене на птици от прозорците на пустите апартаменти. Когато настъпи моментът, той ще влезе в една от тези стаи с птица на рамо. Трябваше да се направи нещо човешко в този вакуум. Минава покрай Националния археологически музей, където се съхраняват останките от Помпей и Херкулан. Там е виждал вкамененото, бяло като пепел древно куче.

Червената светлина от сапъорската лампа на лявата му ръка е единствената светлина по Страда Карбонара. Чувства се изтощен от нощното претърсване, пък и то е сякаш към своя край. Всеки от тях носи радиотелефон, но имат нареждане да го използват само ако попаднат на нещо изключително важно. Работата не е толкова изморителна, колкото страховитата тишина на празните вътрешни дворове и безмълвието на сухите фонтани.

В един следобед той се придвижва към засегнатата от бомбардировки църква „Сан Джовани ла Карбонара“, в която се намира параклисът на Дева Мария. Преди няколко вечери тъкмо влизаше в същата тази църква, когато светкавици разкъсаха мрака и светлина обля картината. Ангел и жена в спалня. След миг тъмнината отново покри мимолетната сцена. Той седна на пейката и зачака, но не последваха повече просветления.

Сега се насочва към ъгъла с глинени фигури с цвета на бели хора. Ангел и жена разговарят в спалнята. Под широката синя наметка на главата се подава къдрава кестенява коса. Пръстите на лявата ръка докосват гръдната кост. Прекрива прага на стаята и вижда, че фигурите са по-високи от човешки бой. Главата му стига до рамото на жената. Ръката на ангела се издига на около пет метра височина. Въпреки това Кип се радва на тяхната компания. Той се разхожда в стаята, обитавана от тези разговарящи същества като от някаква легенда за човешкия род и небето.

Смъква от рамо раницата и се обръща към леглото. Искане му се да легне на него, но го възпира близостта на ангела. Кип заобикаля небесния обитател и забелязва прашните крушки, прикачени отзад към боядисаните в тъмно крила. Въпреки желанието си той знае, че не би могъл да спи безгрижно в присъствието на подобно нещо. Под леглото се подават върховете на три чифта пантофки, изкусно подредени от ръката на майстора. Часът е около два без двайсет.

Кип простира пелерината на пода, подлага раницата под главата си и ляга на камъка. През по-голямата част от детството си в Лахор е спал върху рогозка на пода на спалнята. Всъщност той никога не можа да свикне с леглата на Запада. Всичко, което използваше в палатката, бе един сламеник и надуваемата възглавница. В Англия, докато живееше при лорд Съфок, всяка вечер потъваше в мекия като тесто матрак — безсънен пленник на клаустрофобията — и на сутринта се събуждаше на килима.

Просва се до леглото. Тогава забелязва, че и обувките са по-големи от нормалните човешки размери. Направени за краката на амазонки. Жената колебливо простира дясната си ръка над главата му. В другия край стои ангелът. Скоро един от сапъорите ще пусне електричеството и ако градът се взриви, Кип ще бъде хвърлен във въздуха в компанията на тези двамата. Очаква ги смърт или сигурност. Повече нищо не може да се направи. Цяла нощ бе претърсвал за скрити експлозивни и часовникови

механизми. Или стените наоколо ще грохнат разрушени, или ще се разхожда из улици, облени в светлина. Добре стана, че намери тези две закрилнически фигури. Пантомимата на техния разговор действаше успокоително.

Подложил ръце под главата си, Кип тълкува новопоявилия се израз на твърдост върху лицето на ангела. Бялото цвете в ръката му бе само заблуда. Ангелът също е боец. Недовършил тези свои мисли, Кип затваря очи и се предава на умората.

Лежи изтегнат на земята, с усмивка на лицето, сякаш след дълги усилия бе намерил покой на съня. Дланта на лявата му ръка лежи върху цимента. Цветът на тюрбана му е с цвета на дантелената яка на врата на Дева Мария.

Слабичкият сапър във военна униформа лежи в краката ѝ, с лице към шестте пантофки. Времето сякаш е престанало да съществува. Всеки е избрал най-удобната поза, в която времето спира да тече. Така оставаме и в спомените на другите. Потънали в спокойствието на усмивката, отпуснати в пълно доверие. Сега сцената с двете фигури и Кип в техните нозе вече изобразява нещо като дебат за неговата съдба. Вдигнатата глинена ръка — жест за спиране на екзекуцията, обещание за някакво светло бъдеще за този спящ, подобен на дете, с чуждоземен произход. Тримата, изправени пред взимане на решение или пред постигане на съгласие.

Ослепителна радост струи от лицето на прашния ангел. От шестте крушки, закачени на гърба му, две са изгорели. Но въпреки това чудото на електричеството внезапно разлива своя блясък изпод крилата му и боите лъсват, оживели в късния следобед — кървавочервено, синьо и златисто с цвят на горчица.

\* \* \*

Където и да се намира Хана сега, след толкова години, тя вижда пътеката, която Кип пое, за да напусне живота ѝ. Мислено следва дирите му. Стига до затръшнатата от него врата. До деня, когато пред всички сикхът се превърна в камък на мълчанието. Тя помни всяка подробност

от онази августовска вечер — цвета на небето и потъмняването на предметите на масата след всяка гръмотевица.

Тя го вижда на поляната със стегната в менгемето на ръцете му глава. После разбира, че това не е от болка, а защото придържа слушалките на ушите си. Той е на сто метра от вилата, на долната тераса, когато до нея достига тревожният му зов. Никой преди не го е чувал да вика. Той се свлича на колене като хвърлена дреха. След малко бавно се надига и тръгва напърно към палатката, влиза вътре и пуска тентата след себе си. Сухо изтрещява гръмотевица и хвърля сянка върху ръката ѝ.

Кип излиза от палатката с пушка. Тръгва към вила „Сан Джироламо“, отминава Хана, без да я поглежда, влита като стоманено кълбо във входа, взема по три стъпала наведнъж, дъхът му пулсира в ритъма на метроном, върховете на ботушите удрят в стъпалата. Тя чува стъпките му в коридора. Продължава да седи в кухнята, книгата пред нея и писалката са тъмни и застинали на масата в полуздрача преди бурята.

Той нахълтва в спалнята. Спира при леглото, в което лежи англичанинът.

Здравей, сапоре.

Прикладът на пушката е пред гърдите, ръката е свита в лакътя, ремъкът е праметнат през нея.

Какво става навън?

Кип прилича на осъден, загубил връзка със света, кафявото лице плаче. Тялото се извърща и стреля в стария фонтан, откъртва се мазилка, прах покрива леглото. Обръща се с насочена към англичанина пушка. Разтърсват го спазми, иска да се овладее.

Свали оръжието, Кип.

Той тръшва гръб на стената и едва тогава спира да трепери. Във въздуха се носи прах от хоросан.

Седях до крака на това легло и те слушах, чичо. През тези няколко месеца. Както по времето, когато бях дете. Вярвах, че мога да поема мъдростта на по-старите. Че ще я нося в себе си и ще я променям бавно, докато я предам на друг.

Растях с обичаите на моята страна, но ги изместиха традициите на твоята. Твоят крехък бял остров, който със своите нрави и маниери, и книги, и държавни чиновници, и разумни основания по някакъв начин успя да наложи своята вяра върху останалата част от света. Знаех, че ако

вдигна чашата с чай с погрешния пръст, ме чака присъда. Ако неправилно вържа вратовръзката си, излизам от списъка. Нима само корабите ви направиха толкова могъщи? Или, както брат ми казваше, това стана, защото имахте печатни преси и пишехте историята?

Вие и след вас американците. С вашите мисионерски правила. Затова сега индийските войници губят жертвоготовно живота си, за да се превърнат в пукнах<sup>[2]</sup>. Играете на война като на крикет. Ето... слушай какво сте направили.

Хвърля пушката на леглото и се приближава към англичанина. Детекторният приемник виси на колана му. Откопчава го и надява слушалките върху черната глава. Пациентът потръпва от болката в черепа. Но сапърът упорства. Връща се и взема пушката. Хана стои на вратата.

Една бомба. После втора. Хирошима. Нагасаки.

Отклонява оръжието към нишата на прозореца. Соколът в долината сякаш нарочно лети в обсега на мерника. Щом затвори очи, вижда улиците на Азия в пламъци. Огънят се търкаля през градовете, които чезнат като на подпалена карта. Ураган от горещина поразява телата. Човешки сенки внезапно плъзват във въздуха. Земеръсната сила на западната мъдрост.

Той наблюдава английския пациент със слушалките на главата, с обърнат навътре поглед, вгълбен в гласа на говорителя. Мерникът слиза от тънкия нос към адамовата ябълка, над ключицата. Кип спира да диша. Държи английската пушка насочена към целта. Не трепва.

Тогава англичанинът поглежда към него.

Сапъоре.

В стаята влиза Караваджо и се спуска към момчето. Кип подпира приклада в гърдите си. Усеща тежест като от лапа на животно. И после, сякаш довършва започнато движение, заема същата позиция, в която заставаха стрелковите взводове по време на обучението му в казармите в Индия и Англия. На мушката е изгорелият враг.

Кип, кажи нещо.

Лицето му е нож. Ужасът отшумява, преглътнатите сълзи проясняват погледа, вижда всички в друга светлина. И мъгла да се спусне

отгоре им, и нощ да падне върху тях, кафявите очи на младия мъж няма да изпуснат новия враг.

Моят брат ми каза. Никога не подценявай европейците. Специалистите в сделките и договорите. Картографите. Никога не вярвай на европейците. Никога не се здрависвай с тях. Но ние бяхме толкова податливи. О, ние се възхищавахме от вашите речи, медали и церемонии. Какво правех аз през последните години? Мъчех се да изрежа, да обезвредя пипалата на злото. За какво? За това ли?

За какво говориш, за бога?

Ще ви оставя радиото, за да смилате вашия исторически урок. Не мърдай, Караваджо. Всички тези речи на крале и кралици, на президенти... са само абстрактни думи.

Помириши. Слушай радиото и ще усетиш празничната воня. В моята страна, когато един баща е несправедлив, го убиват.

Ти не знаеш кой е този човек.

Мерникът е прикован в обгорения врат. При тези думи мръдва леко нагоре, към очите.

Стреляй, казва Алмаси.

Очите им се срещат в полутъмната стая, населена в този миг с целия свят.

Той кимва на сапъора.

Стреляй, повтаря спокойно.

Кип изхвърля патрона и го улавя във въздуха. Захвърля пушката на леглото, змия с изпусната отрова. Някъде отстрани стои Хана.

Обгореният мъж изхлузва слушалките и бавно ги поставя пред себе си. После лявата му ръка се вдига към главата, измъква от ухото слуховия апарат и го пуска на пода.

Стреляй, Кип. Не искам повече да слушам.

Затваря очи и потъва в мрака, далеч от тях.

Сапъорът се обляга на стената със скръстени ръце и наведена глава. До Караваджо достига всяко негово вдишване и издишване, тежко и учестено, като мях.

Той не е англичанин.

Американец, французин, все едно. Всички сте англичани, когато бомбардирате кафявите раси. Ваш беше крал Леополд, кралят на Белгия, ваш е и проклетият Хари Труман. Всички се учите от англичаните.

Но не и той. Грещиш. От всички той сигурно е единственият на твоя страна.

Той би казал, че това няма значение, обажда се Хана.

Караваджо сядна на стола. Винаги сядна на този стол. В стаята се чува само заглушеното грачене на радиото, сякаш изпод вода. Той не смее да се обърне и да погледне нито сапъора, нито към роклята на Хана, Знае, че младият войник е прав. Те никога не биха пуснали такава бомба върху бяла нация.

Сапъорът излиза от стаята, Хана и Караваджо остават край леглото. Сикхът ги оставя сами в собствения им свят. Няма да бъде вече техен страж. След време, ако пациентът умре, Караваджо и момичето ще го погребат. Нека умрелите погребат умрелия. Никога не е бил сигурен какво означава това. Тези няколко безсърдечни думи от Библията.

Ще погребат всичко, с изключение на книгата. Тялото, чаршафите, дрехите, пушката. Скоро ще останат само двамата с Хана. И с причината за всичко това по радиото. Зловещо събитие, разнасяно на къси вълни. Нова война. Смъртта на една цивилизация.

Мъртва нощ. До слуха му достигат далечните писъци на козодоя и глухото припляскване на крилата му при смяна на посоката. Кипарисите се издигат над палатката, неподвижни в тази безветрена нощ. Лежи по гръб, втренчен в тъмния ъгъл на палатката. Щом затвори очи, вижда огън, хората, преследвани от пламъци, скачат в реките и водоемите, пожарът поглъща всичко за секунди, горят ръцете, кожата, косата, дори водата, в която жертвите търсят спасение. Пренесена през океана в самолет, свършената бомба се разминала с луната и продължила на изток, към зеления архипелаг. И там, над него, била пусната.

Не можеше да яде и да пие, не можеше да преглъща. Преди светлината да угасне, той опразни палатката от всички военни предмети, всички инструменти за обезвреждане на бомби, отпра всички военни отличителни знаци от униформата. Разви тюрбана, разреса косата си и я върза на опашка, после легна, видя как светлината бавно се разсейва по кожата на палатката, погледът му се задържа върху последния син

отблясък, долови полъх от вятър в безветрието, после глухо припляскване с крила. И всички най-крехки звуци във въздуха.

Чувства, че всички ветрове на света са засмукани в Азия.

Той се отдалечава от множеството малки бомби в неговата кариера, за да се приближи към бомба с размерите на град, толкова голяма, че смъртта остава като единствен жив свидетел на събитието. Той не познава това оръжие. Вероятно внезапен удар на метал и огън или връщ въздух, проникващ във всичко човешко. Това, което знае, което чувства, е, че вече не понася никакво доближаване или допир до себе си, че не може да яде храната, нито дори да пие дъждовната вода от вдлъбнатината върху каменната пейка на терасата. Чувства, че не е в състояние да извади кибрит от торбата и да запали лампата от страх, че светлината ѝ ще подпали всичко наоколо. Извади снимка на семейството си и преди светлината да се изпари, разгледа съсредоточено лицата. Той се казва Кирпал Сингх и не знае какво прави тук.

Стои прав под дърветата в августовската горещина, без тюрбан, само по куртка. С празни ръце. Тръгва покрай линията на живия плет, крачи с боси крака по тревата, после по плочите на терасата и в пепелта на загасналия огън. Тялото му се движи в унес от безсънието и застава на ръба на една велика европейска долина.

На сутринта тя го вижда да стои до палатката. Предишната вечер се бе взирала за някаква светлина сред дърветата. Вечеря без Караваджо. Англичанинът не пожела никаква храна. Сапърът помита с ръка палатката и пред очите на момичето стените се сгърчват като свалени платна. Той се обръща и тръгва към къщата, качва се по стълбите на терасата и се скрива от погледа ѝ.

Отминава опожарените пейки в параклиса и се приближава към свода, под който лежи мотоциклетът, завит с брезент и затиснат с клони. Дърпа покривалото. Кляка на земята и започва да смазва зъбните колела и втулки.

Хана го заварва в параклиса с отнесеня покрив, облегнал гърба и главата си върху едното колело.

Кип.

Той мълчи, погледът му минава през нея.

Кип, аз съм. Какво общо имаме ние с това?

Срещу себе си има камък.



Тя коленичи и се накланя към него, опира буза в гърдите му и замръзва.

Тупкащо сърце.

Той остава неподвижен и тя се отмества, все още на колене.

Англичанинът веднъж ми прочете нещо от една книга: „Любовта е толкова малка, че може да се изниже през иглено ухо.“

Той се отдръпва от нея и главата му се накланя съвсем близо до дъждовната локва.

Момче и момиче.

Докато сапърът изваждаше мотоциклета изпод брезента, Караваджо подпираше брада върху ръката си на парапета. Усети, че не може да издържа настроението на къщата, и тръгна нанякъде. Беше се отдалечил, когато мотоциклетът с трясък оживя и сапърът го възседна, без да го форсира. Хана стоеше наблизко.

Сингх докосна ръката ѝ и подкара машината надолу по склона. Чак тогава подаде газ.

На средата на пътеката, която водеше към портата, го чакаше Караваджо с пушката. Дори не помахаше към приближаващия се моторист, само застана наред пътя и момчето намали. Огромна прегръдка. За пръв път сапърът усети наболата брада по кожата си. Усети се като заклещен в мускулите му.

— Ще трябва да се уча да живея без теб — каза Караваджо. Момчето потегли и той се върна в къщата.

\* \* \*

Машината с трясък проникваше в живота наоколо. Пушеше и хвърляше прах и дребни камъчета към дърветата встрани от пътеката. Прескочи решетката за добитъка при портата и се понесе надолу към града, покрай ароматите от градините, които пълзяха по стръмните склонове.

Тялото му зае привична позиция, гърдите му почти легнаха върху резервоара, ръцете му се изпънаха. Караше на юг. Заобиколи цяла Флоренция. Мина през Грече, прекоси Монтерки и Амбра, малки градчета, подминати от войната и нападенията. Равнината свърши и той

започна да се катери по гръбнака на появилите се възвишения на път към Кортоната.

Пътуваше срещу посоката на настъплението, сякаш връщаше назад лентата на войната, но вече без устрема на битките. Избираше само пътища, по които беше минавал, а в далечината го чакаха познати островърхи градове. Лежеше неподвижен върху триумфа, който поглъщаше разстоянията по пътищата на страната. Малко неща бе взел, всички оръжия беше оставил зад себе си. Моторът профучаваше през селищата, без да намалява или спира пред военните спомени. *„Земята ще се люшка насам-натат като пияница и като малка къщичка ще бъде отнесена.“*

Тя отвори раницата му. Вътре имаше увит в мушама пистолет, от който я лъхна миризма на смазка. Четка за зъби, прах за зъби, бележник със скици, нахвърляни с молив. На една от страниците откри свой портрет — седнала на терасата, гледана отгоре, откъм стаята на англичанина. Два тюрбана, буркан нишесте. Сапърска лампа с кожени каишки. Натисна копчето и в раницата огря пурпурночервено.

В страничните джобове намери инструменти, вероятно за обезвреждане на бомби. Не искаше да ги докосва. Увит в друго парче плат, лежеше металният чучур за точене на кленов сок, който използваша в нейната страна, беше му го подарила.

Изпод рухналата палатка извади снимка, сигурно на семейството му. Подържа я върху дланта си. Сикх и неговото семейство.

По-големият брат — само на единайсет на тази снимка. До него Кип, осемгодишен. *„Когато дойде войната, моят брат застана на страната на противниците на Англия, без да го интересува кои са те.“*

Имаше и малък наръчник с чертежи на бомби. И рисунка на светец и музикант.

Върна всичко в раницата, с изключение на снимката. С една ръка носеше раницата, с другата — снимката. Мина през дърветата, прекоси терасата и влезе в къщата.

Приблизително на всеки час спираше, наплюнчваше стъклата на очилата и ги избърсваше от прахта с ръкава на ризата. Поглеждаше

картата. Движеше се на изток към Адриатика, после щеше да свърне на юг. Повечето от войските се намираха на северната граница.

Преодоля височините до Кортоната, съпроводен от пронизителния трясък на мотора. Изкачи се с него по стълбите на църквата и го остави пред вратата. Там имаше статуя, обградена със скеле. Искеше да се доближи до лицето ѝ, но нямаше оптически мерник, а и чувстваше тялото си твърде вдървено, за да се катери по тръбната конструкция. Стоеше долу като човек, който не смее да наруши спокойствието на нечий дом. Потътри мотоциклета обратно по стълбите и пое по инерция през изровените от бомби лозя към Арето.

При Сансеполкро сви по криволичещ планински път. Трябваше съвсем да намали скоростта. Бока Трабария. Беше му студено, но си наложи да не мисли за времето. Накрая пътят проби бялата пелена и се издигна над мъглата. Заобиколи Урбино, където германците изгориха всички коне на врага. Тук битките бяха продължили повече от месец, а ето че сега се промъкваше за броени минути. Успяваше да разпознае само параклисите на Черната мадона. Войната бе направила всички градове еднакви.

Слизаше към брега. Влезе в Габиче Маре, където бе видял Дева Мария да изплува от морето. Спа на хълма, който гледаше към скалистия бряг, където беше видял да изнасят мадоната от морето. Така завърши първият му ден.

„Мила Клара, мила татан,

Martian е френска дума, кръгла, пухкава дума, напомняща прегръдка, съкровена дума, която можеш да извикаш дори в присъствието на други хора. Нещо толкова предразполагащо и толкова вечно като баржа. Въпреки че по дух ти, вярвам, все още си кану. Можеш да кривнеш и за секунди да навлезеш в някое тясно заливче. Още си независима. Още си в свои води. Не носиш отговорност за тежки товари, както голямата баржа. Клара, това е моето първо писмо от години, аз съм отвикнала от този начин на изразяване. Последните няколко месеца живях с още трима души, но разговорите ни бяха трудни. Мога да говоря единствено по начина, по който говоря сега.

Годината е 194... Коя година? За секунда забравих. Но си спомням деня и месеца. Един ден след като чухме, че са хвърлени бомбите над Япония. Звучи като края на света. Отсега нататък аз вярвам, че личното винаги ще бъде във война с общественото. Ако можем да проумеем това, можем да проумеем всичко.

Патрик умря в един гълъбарник във Франция. През седемнайсети и осемнайсети век французите са строели огромни гълъбарници, по-големи и от къщите. Ето такива:



Хоризонталната линия на една трета от върха се нарича предпазен парапет — спира набезите на плъховете по тухлената стена и дава на гълъбите сигурност. Би трябвало да се казва: «Сигурно като гълъбарник.» Свято място. В много отношения прилича на църква. Уютно. Патрик умря на уютно място.“

В пет сутринта той отново запали „Триумф“-а и потегли, пръскайки във ветрило чакъл със задното колело. Беше тъмно и не можеше да различи очертанията на морето в гледката, която се разстиляше в дъното на урвата. За пътя си отгук на юг той нямаше карти, но затова пък познаваше военните маршрути и крайбрежната ивица. При изгрев-слънце можеше да удвои скоростта. Още не бе стигнал реките.

Към два следобед беше в Ортона, където неотдавна сапъорите монтираха подвижни мостове. Нагазили насред реката, под напора на

бурята, на косъм от смъртта. Започна да вали, той спря и облече мушамата. Обиколи машината под дъжда и пак потегли. Сега, както пътуваше, обичайният шум в ушите му се промени. Едно непрестанно шуш-шуш изместваше воя и трещенето. Водата се завихряше от предното колело и пръскаше обувките му. Виждаше през очилата всичко в сиво. Не искаше да мисли за Хана. В оглушителната тишина на моторния рев той не мислеше за нея.

Ако лицето ѝ изплуваше пред него, той го изтриваше, дърпаше рязко кормилото, мотоциклетът залиташе и момчето отново се съсредоточаваше. Ако трябваше думи, той бягаше от нейните думи и приемаше само имената върху тази карта на Италия, през която сега си проправяше път.

Има усещането, че вози със себе си тялото на англичанина. Двамата в един полет. Изгорелият англичанин седи върху резервоара с лице към него. Черното тяло в прегръдка с неговото, с поглед към миналото и отдалечаващите се пейзажи на страната, от която излиташе техният самолет, като оставяше назад онзи избледняващ дворец на странници, кацнал на един италиански хълм, потънал във вечна разруха. *„И моите думи, що в твойта уста посях, не бива да излязат оттам. Нито от устата на твойто потомство. Нито от устата на потомството на твойто потомство.“*

Гласът на англичанина напяваше в ухото му думите на Исаак, както в онзи следобед, когато момчето разказваше за лицето на тавана в катедралата в Рим. „Естествено, Исаак има стотици лица. Ще дойде ден, когато ще искаш да видиш стария Исаак — в манастирите на Южна Франция го честват като дългобрад старец, но въпреки това погледът му излъчва младежка сила.“ Англичанинът пееше в изрисуваната стая. *„И ето, господ ще те грабне и ще бъде твой закрилник. И с жестокост после ще те завърти, ще те хвърли като топка в огромна страна.“*

Дъждовният порой над мотоциклетиста се усилваше. Защото беше обикнал онова лице на тавана, затова обикна и думите. Така повярва и в обгорения мъж, и в поляните на цивилизацията, за които той милееше. Исаак, Йерекия и Соломон бяха действащи лица в настолното четиво на обгорения мъж и каквото и друго да беше прибавил самият той, то си оставаше неговата свещена книга. Беше я показал на сапъора и сапъорът беше казал: ние също имаме Свещена книга.

Гуменото уплътнение на очилата се оказа напукано и дъждът проникваше в двете кухини пред очите му. Би могъл да пътува без очила, с прибор на това шуш-шуш в ушите, с приведено, вкочанено тяло. Студ. Единствено мисълта за горенето в мотора го топлеше и му създаваше чувство за близост с друго същество. Бялата струя от ауспуха чертаеше дия през градчетата като комета — по половин секунда във всяко, колкото да си намислиш желание. *„И небесата ще изчезнат яко дим, и земята ще изтлее като стара дреха. И тези, които живеят там, ще умрат с такава смърт. И молецът ще ги изяде като дреха, и червеите ще ги изгризат като вълна.“* Тайната на всички пустини от Ювейнат до Хирошима.

Тъкмо сваляше очилата, когато излезе от завоя и стъпи на моста над река Офанто. Беше повдигнал лявата си ръка към лицето и точно тогава мотоциклетът започна да поднася. Освободи се от очилата, като ги хвърли, и овладя машината. Но последвалият силен удар в желязната платформа в началото на моста го завари неподготвен. Мотоциклетът падна на една страна, но той се задържа върху него. В същата секунда започна да се свлича по мократа настилка към средата на моста. Стържещият метал присвяткваше със сини искри в лицето му.

Тежка ламарина се откърти, блъсна го в рамото и се понесе надолу. После неуправляемото желязо се хлъзна наляво заедно с него, мостът нямаше перила, те полетяха с грохот към водата и падаха на една страна, а той размахваше ръце над главата си. Гумената пелерина се изхлузи от тленното тяло на мотоциклетиста, свлече се по машината и политна във въздуха.

Мотоциклет и войник, укротени в полет, устремени към водата, металното тяло, заклещено между два крака, разпенва бяла опашка подире си и изчезва в реката заедно с дъжда. *„Ще те хвърли като топка в огромна страна.“*

„Как стана така, че Патрик умря в гълъбарник, Кларс? Неговият взвод го оставил обгорен и ранен. До такава степен обгорен, че копчетата на ризата му се стопили в кожата, станали част от гърдите му. Тази скъпа гръд, която и двете сме целували. А как е изгорял моят баща? Той, който можеше

да се изплъзне като змиорка или като твоето кану от реалния свят, сякаш беше омагьосан. Със своята трогателна и обърквана невинност. Той беше най-мълчаливият мъж и затова се чудех как го харесват жените. Ние сме по-склонни да харесваме приказливите мъже. Ние сме рационалисти, ние сме разумът, а той често бе изгубен, несигурен и не обелваше дума.

Той беше изгорен, аз бях сестра и можех да се грижа за него. Разбираш ли сега географското измерение на мъката? Можех да го спася или поне да бъда с него до края на дните му. Знам много за причинените от изгаряния рани. Колко време е бил сам с гълъбите и с плъховете? С последни капки кръв и живот в себе си? Гълъби се бият над главата му. Плясък на крила. Тъмнина и безсъние. Винаги съм мразела тъмнината. А той е бил сам, без любим, без близък.

Не понасям повече Европа, Клара. Искам да се върна вкъщи. В твоята малка хижа. При розовите скали в Джорджиан Бей. Ще взема автобус до Пари Саунд. И от сушата ще ти пратя съобщение на къси вълни до Панкейкс. И ще те чакам, ще се оглеждам за твоя силует в кануто. И ти ще ме избавиш от това място, в което ние всички отидохме и те предадохме. Как стана толкова проникателна? Как така не се излъга като нас? Ти, помъдрия демон на удоволствията. Най-чистата сред нас, най-тъмното зърно в кафето, най-зеленият лист.

Хана“

Голата глава на сапъора се показва от водата и той вдишва със сетни сили всичкия въздух над реката.

\* \* \*

Караваджо бе прехвърлил конопено въже до покрива на съседната вила. Беше вързано за кръста на статуята на Дементрий и осигурено с още

един възел около кладенеца. Мостът едва надвишаваше върховете на двете маслинови дръвчета на пътя му. Ако загубеше равновесие, щеше да падне върху протегнатите, груби и прашни ръце на маслините.

Стъпва върху въжето. Сграбчва го с обутите в чорапи пръсти на краката. Колко ценна е тази статуя? — попита той случайно Хана, а тя му отвърна с думите на англичанина, че всички статуи на Дементрий са безценни.

Тя запечатва писмото, изправя се и прекосява стаята, за да затвори прозореца. В същия момент светкавица разцепва долината. Караваджо блясва в пространството между двете вили, над клисурата, зинала като дълбок белег покрай къщата. Тя наблюдава това като на сън, покатерва се и сяда в нишата на прозореца с отправен навън поглед.

При всяко просветване на мълния дъждът застива в сребърен отблясък. Тя вижда соколите, разхвърляни в небето, и се оглежда за Караваджо.

Той е на средата, когато му замирисва на дъжд. Почти мигновено усеща и капките по кожата си. Скоро дрехите му натезават.

Тя протяга шепи през прозореца, пълни ги и реши косата си с капки от небето.

Вилата стърчи като кораб в тъмнината. Само една свещ догаря в коридора пред стаята на англичанина. Когато и да отвори очи, той вижда все тази трепкаща жълта светлина.

За него сега светът е ням. Дори светлината изглежда ненужна. Ще каже на момичето утре сутринта, че докато спи, не се нуждае от компанията на свещта.

Около три през нощта е. Усеща присъствие в стаята. За част от секундата вижда фигура до леглото. Стои на фона на стената, може и да е нарисувана на нея. Не се различава добре в тъмния листак иззад жълтия пламък. Той измърморва нещо, нещо, което отдавна е искал да каже, но отсреща му отговаря тишина. Дребната кафява фигура, а може би само нощна сянка, не помръдва. Топола. Човек с пера. Плуващ силует. Едва ли би имал късмет да разговаря отново със сапъора.

Остава нащрек с надеждата да види фигурата в действие. Ще стои буден, обезболяващите таблетки настрана, докато светлината угасне и



миризмата на пушек раздвижи въздуха в неговата беседка на път към стаята на момичето, през няколко врати, нататък по коридора. Ако фигурата се обърне, на гърба ѝ ще има отпечатък от дърветата на стенописа, върху които е била подпряна, печално замислена. Всичко това ще може да види след догарянето на свещта.

Ръката му леко се протяга и докосва книгата. После се връща върху тъмните гърди. И пълната неподвижност в стаята се възстановява.

Къде го спохождат сега мислите за нея? Години по-късно. Камъчето от миналото подскача по водата. Той и тя остаряват, преди да докосне огледалната повърхност и да потъне.

В градината си той се връща към нея и все премисля дали да влезе вкъщи и да напише писмо, или да слезе един ден до телефонната станция, да попълни формуляра и да опита да се свърже с онази далечна страна. В това квадратно парче земя с изсъхнала трева оживява споменът за месеците с Хана, Караваджо и английския пациент, на север от Флоренция, във вила „Сан Джироламо“. Той е лекар, има две деца и засмяна жена. Непрекъснато е зает в този град. В шест следобед сваля бялата престилка. Остава по тъмни панталони и риза с къси ръкави. Затваря клиниката, в която документацията е затисната с най-различни тежести — камъни, мастилници, камион играчка, изоставен от сина му. Така листовите не хвърчат под напора на вентилатора. Качва се на велосипеда и кара през пазара, шест километра до вкъщи. Винаги, когато може, свива по сенчестата страна на улицата. Достигнал е възраст, в която внезапно разбира, че слънцето на Индия го изтощава.

Носи се плавно покрай върбите отстрани на канала и накрая спира пред къщи. Маха щипките от крачолите и внася велосипеда на ръце по стъпалата в градината, за която се грижи жена му.

Но нещо тази вечер е извадило камъчето от водата, нещо го е захвърлило назад към хълмистия италиански град. Може би химическото изгаряне по ръката на момичето, което днес прие за лечение. Или каменните стъпала, в чиито цепнатини избуяват кафяви плевели. Споменът като че ли го настигна сутринта, на средата на стълбите, докато слизаше с велосипеда в ръце. После беше удавен в седемчасовия работен ден, в потока от пациенти и камари от документи. Или може би наистина нахлу с пристигането на момичето с изгорената ръка.

Сяда в градината. И съзерцава Хана. Колко е пораснала косата ѝ в нейната страна. Какво прави тя? Пред очите му изплува лицето, тялото, но не може да отгатне нейната професия, няма подробности от живота ѝ в тази картина. Макар, че я вижда как се навежда към деца, представя си реакциите ѝ към хората наоколо. Зад гърба ѝ белее врата на хладилник, в дъното минават безшумни трамваи. Дарен е с някаква половинчата способност да вижда нея, само нея, в тишина, като ням филм. Не може да различи обкръжението ѝ, не може да проникне в мислите ѝ. Става свидетел само на проявите на нейния характер и на растежа на тъмната коса, която непрекъснато пада върху очите ѝ.

Тя винаги ще има сериозно изражение, мисли си той. Чертите на млада жена бяха отстъпили на острия израз на кралска особа, на човек, моделирал по своя воля собственото си изражение. Той все още харесва това нейно качество. Нейната интелигентност, факта, че вътрешната ѝ красота не е наследствена, а нещо търсено, отразяващо развитието на характера ѝ в момента. Веднъж месечно или всеки два месеца той я наблюдава по този начин. Сякаш тези моменти на откровение са продължение на годината, в която получаваше нейните писма, без да им отговаря, докато тя спря да му пише, отблъсната от неговото мълчание. Той предполагаше, че бе виновен характерът му.

Все още е жива потребността да поговори с нея, докато се храни, да се върне към миговете на върховна близост, в палатката или в стаята на английския пациент, макар и от двете места да ги разделяха бурните води на пространството. Спомня си времето, когато беше еднакво пленен от себе си и от нея — момчешки свеж и искрен, с лениво протегнатата ръка към момичето, в което бе влюбен. Мокрите му ботуши, завързани един за друг пред вратата, той докосва с пръсти нейното рамо, на леглото лежи изпънатото тяло.

По време на вечерята наблюдава борбата на дъщеря си с приборите, опитите ѝ да държи тези големи оръжия с малките си ръце. Всички ръце на масата са кафяви. Движат се уверено в собствените си навици и традиции. Жена му беше техният учител по смях, синът му носеше по наследство необузданото чувство за хумор на майка си. Той се наслаждава на остроумното присъствие на момчето в тази къща. Непрестанно се изненадва от неговата интелигентност и духовитост, които надхвърлят познанията и чувството за хумор дори на родителите му, наслаждава се на отношението на детето към кучетата на улицата, наблюдава го как имитира бавната им походка, погледите им. Радва го

това, че синът му почти винаги отгатва желанията на кучетата сред разнообразието от изражения в техните муцуни.

А Хана сигурно се движи в случайна компания не по свое желание. Дори на тази възраст, трийсет и четири, тя още не е намерила своята среда, хората, с които иска да сподели живота си. Тя е почитана, умна жена, чиято дива любов изключва щастието и винаги се стреми към риска. Нещо се е появило в израза ѝ и само тя може да го види в огледалото. Идеална и идеалистична с тази блестяща тъмна коса! Хората се влюбват в нея. Тя още помни части от поемите, които англичанинът ѝ четеше на глас от своята книга бележник. Тя е жена, която не познавам достатъчно добре, за да я задържа под крилото си, ако писателите имат крила, и да я приютя за цял живот.

Хана внезапно се извързва и с чувство на съжаление навежда глава, косата ѝ пада върху лицето. Закача с рамо кухненския шкаф и една чаша се разклаща. Лявата ръка на Кирпал се спуска бързо и хваща вилицата само на сантиметър от пода, внимателно я слага между пръстите на дъщеря си, а зад стъклото на очилата, в ъгълчето на окото му има бръчка.

---

[1] Индийски храм — Б.пр. ↑

[2] Автентичен, истински (хинди) — Б.пр. ↑

## БЛАГОДАРНОСТИ

Въпреки че някои от героите в тази книга са исторически личности и много от описаните места — като Гилф Кебир и заобикалящата го пустиня — съществуват и са изследвани през 30-те години, важно е да подчертая, че този роман е измислен, както са измислени образите в него, а също и някои събития и пътувания.

Искам да благодаря на Кралското географско дружество в Лондон за позволеното да проуча негови архивни материали и чрез „Географски дневници“ да опозная света на изследователи и пътешествия от красивите описания на техните автори. Цитирал съм откъс от статията на Хасанеин Бей „През Куфра до Дарфур“ (1924) за пясъчните бури, а от неговите и от други текстове получих представа за пустинята през 30-те години. Благодаря на д-р Ричард А. Берман за неговия труд „Исторически проблеми на Либийската пустиня“ (1934) и на Р. А. Багнолд за прегледа на монографията на Алмаси върху изследванията му в пустинята.

В проучванията ми помогнаха много книги. „Неизбухнала бомба“ от А. Б. Хартли ми беше особено полезна за пресъздаването на устройството на бомбите и на състоянието на британските сапъорни части в началото на Втората световна война. Курсивът в „In situ“ и някои методи, по които Кирпал Сингх обезврежда бомбите, са от тази книга. Описанията на някои пустинни ветрове в дневника на пациента, посочени в кавички, са от „Райски дъх“ на Лайъл Уотсън. Редовете в курсив на стр. 29 са от Кристофър Сمارт, цитатът на 158 стр. е от „Изгубеният рай“ на Джон Милтън, а този, който Хана си спомня на 310 стр., е от Ан Уилкинсън. Бих искал да отбележа и „Вила Диана“ на Альн Мурхед за живота на Полициано в Тоскана. Много полезни ми бяха също „Камъните на Флоренция“ от Мери Маккарти, „Котката и мишките“ от Ленард Мосли, „Канадците в Италия 1943–1945“ и „Канадските медицински сестри“ от Г. Л. Никълсън, „Енциклопедия на маршал Кавендиш за Втората световна война“, „Военна Индия“ от Ф. Йейтс Браун и още три индийски книги: „Ударът на тигъра“ и

„Тигърът убива“, издадени през 1942 година от Управлението за връзки с обществеността в Ню Делхи, и „Загинали за родината“.

Благодаря на английската катедра на колежа „Глендън“ при Йоркския университет, на Вила Сербелони, на фондация „Рокфелер“ и на библиотеката „Метрополитън“ в Торонто.

Искам да благодаря за голямата помощ на Елизабет Денис, която ми предостави писмата си, изпращани от Египет през войната, на сестра Маргарет от вила „Сан Джироламо“, на Майкъл Уилямсън от Канадската национална библиотека в Отава, на Ана Джардин, Родни Денис, Линда Сполдинг, Елен Ливайн, Лали Маруа, Дъглас Льопан, Дейвид Йънг и Доня Пероф.

Накрая специално благодаря на Елен Селигман, Лиз Колдър и Сони Мета.

Изявявам голяма признателност към всички, които ми разрешиха да използвам в книгата си вече издадени от тях произведения и материали: „Феймъс мюзик корпорейшън“, „Алфред А. Кнопф инкорпорейтед“, „Макмилан пбблишинг къмпани“, „Едуард Б. Маркс мюзик къмпани“, „Пенгуин Ю Ес Ей“, Кралското географско дружество, „Уорнър/Чапъл мюзик инкорпорейтед“ и „Уилямсън мюзик къмпани“.

**Издание:**

Майкъл Ондатджи. Английският пациент

Издателство „Труд“, София, 2005

ISBN 84-9819-117-3

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.